

**TALAT KOÇYİĞİT'İN HAYATI, ESERLERİ VE
TEFSİRDEKİ METODU**

Seyfullah KALAYCI

Yüksek Lisans Tezi

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf TOPYAY

2022

(Her Hakkı Saklıdır)

T.C.

BAYBURT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

TALAT KOÇYİĞİT'İN HAYATI, ESERLERİ VE TEFSİRDEKİ METODU

(Talat Koçyiğit's Life, Works and Method of Interpretation)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seyfullah KALAYCI

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Yusuf TOPYAY

Bayburt
Ağustos, 2022

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Yusuf TOPYAY danışmanlığında, 182108026 Numaralı Seyfullah KALAYCI tarafından hazırlanan “Talat KOÇYİĞİT’in Hayatı Eserleri ve Tefsirdeki Metodu” konulu bu çalışma 31/08/2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Temel İslam Bilimleri Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Dr. Abdussamet VARLI

İmza:

JüriÜyesi: Dr.Yusuf TOPYAY

İmza:

JüriÜyesi : .Dr. Bilal... ATİK

İmza:

Bu tezin Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

...../...../.....

.....

Doç. Dr. Murat KUL

Enstitü Müdürü

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Talat KOÇYİĞİT’in Hayatı, Eserleri ve Tefsirdeki Metodu” başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım kaynak eserlerin kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

31/08/2022

İmza

SEYFULLAH KALAYCI

TEŞEKKÜR

Tez konusu belirleme, araştırma ve yazımı esnasında teşviklerini, kıymetli desteklerini esirgemeyen değerli hocam Dr. Öğretim Üyesi Yusuf TOPYAY beyefendiye ayrıca çalışmanın

okunması düzeltilmesi hususunda yardımcı olan arkadaşım Abdulnasır KIMIŞOĞLU'na şükranlarımı arz ederim.

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TALAT KOÇYİĞİT'İN HAYATI, ESERLERİ VE TEFSİRDEKİ METODU Seyfullah

KALAYCI

Ağustos 2022, 129 sayfa

Kur'an-ı Kerim 23 yılda peyderpey indirilmiş bir kitaptır. Kur'an'ın tedricen indirilmesinin amaçlarından biri anlaşılması ve yaşanmasıdır. Kur'an'ı ilk anlayan, kendisine vahiy indirilen Hz. Muhammed'dir. Hz. Peygamberden sonra da sahabe ve tabiin Kur'an yolunda ömürlerini vakfetmişlerdir. Kur'an hidayet rehberi olarak gönderilmiştir. Sahabe ve tabiinden sonra her asır içerisinde günün şartlarına göre tefsirler yazılmıştır. Son dönemde de (Prof.Dr) Talât Koçyiğit (1927-2011) *Kur'an'ı Kerim Meal ve Tefsiri* adlı çalışmayı kaleme almıştır. Koçyiğit eserini açık ve anlaşılır bir dille yazmıştır. Müellif her ne kadar tefsir yazsa da branşı hadis olduğundan hadislerle ayetler arasındaki ahengi yakalamıştır. Bu çalışmada Koçyiğit'in hayatından ve eserlerinden, ilmi kişiliğinden söz etmeye çalışılmıştır. Çalışmanın devamında geleneksel tefsirlerde olduğu gibi önce ayetle ve hadisle sonra sahabe sözüyle tefsir etmenin yanı sıra Kur'an ilimleri ve güncel tefsir problemlerine yer verilmiştir. Her bir konuda göze çarpan örnekler incelenmiş ve çalışmada yer verilmiştir. Yer verilemeyenler de dipnotta kaynak gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Talât Koçyiğit, tefsir, hadis, Kur'an'ı Kerim, meal ve tefsiri.

ABSTRACT
MASTER’S THESIS
TALAT KOÇYİĞİT’S LIFE, WORKS AND METHOD OF
INTERPRETATION
Seyfullah KALAYCI
August 2022, 129 pages

The Qur'an is a book that was revealed gradually over 23 years. One of the purposes of the gradual revelation of the Qur'an is to be understood and lived. The first person to understand the Qur'an is Hz. He is Mohammed. Hz. After the Prophet, the Companions and the Tabi'in dedicated their lives in the way of the Qur'an. The Qur'an was sent as a guide. After the Companions and the Tabi'un, tafsirs were written in every century according to the conditions of the day. Recently, (Prof.Dr) Talat Koçyiğit(1927-2011) has written the study of the Quran Meal and its Tafsiri. Koçyiğit wrote his work in a clear and understandable language. Although the author wrote tafsir, he caught the harmony between hadiths and verses because his branch was hadith. In this study, it has been tried to talk about Koçyiğit's life and works, his scientific personality. In the continuation of the study, as in traditional tafsir, the Qur'an sciences and current tafsir problems are included, as well as tafsiring first with verse and hadith and then with the word of the Companions. The outstanding examples in each subject were examined and included in the study. Those that could not be included are also cited in the footnote.

Keywords: Talat Koçyiğit, tafsir, hadith, Quran, translation and commentary.

İÇİNDEKİLER

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	i
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1
I. Araştırmanın Konusu.....	1
II. Araştırmanın Amacı.....	1
III. Araştırmanın Metodu ve Kapsamı	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
HAYATI VE ESERLERİ	
1.1. Talât Koçyiğit'in Hayatı	2
1.1.1 Hayatı.....	2
1.1.2. İlmi Serüveni.....	2
1.1.3. Hocaları ve Talebeleri.....	4
1.2. Eserleri.....	5
1.2.1. Telif Eserleri.....	5
1.2.1.1. Hadislerin Toplanması ve Yazı ile Tesbiti.....	5
1.2.1.2. Hadisçilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar.....	6
1.2.1.3. Kur'an ve Hadiste Rü'yet Meselesi	6
1.2.1.4. Hadiselerin Işığında İman, İbadet, Ahlak.....	7
1.2.1.5. Hadis Usûlü.....	7
1.2.1.6. Ortaokul Din Bilgisi Kitapları 1-2-3.....	7
1.2.1.7. Hadis Istılahları	7
1.2.1.8. Lise Hadis Kitapları.....	8

1.2.1.9. Hadisi Şerif Külliyyatı I.....	9
1.2.1.10. Kur'an'ı Kerim Meal ve Tefsiri.....	9
1.2.1.11. Hadis Tarihi.....	10
1.2.1.12. İslâmî Davetin Mahiyeti ve Hz. Peygamber'in Hutbeleri	10
1.2.1.13. Hutbeler Sohbetler Va'z ve Nasihatlar.....	10
1.2.1.14. Kur'an-ı Kerim Meali.....	10
1.2.2. Tercüme Eserleri.....	10
1.2.2.1. Hemmam İbn Münebbih'in Sahifesi	11
1.2.2.2. Hadis İstılahları Hakkında Nuhbetü'l-Fiker Şerhi (Nüzhetü'n-Nazar fi Tavdîhi Nuhbeti'l-Fiker).....	11
1.2.2.3. İslam Teşrii Tarihi.....	11
1.2.2.4. Askere Din Kitabı	11
1.2.2.5. Ashab-ı Kehf.....	12
1.2.3. Makaleleri.....	12

İKİNCİ BÖLÜM

TEFSİR METODU

2.1. Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri	15
2.2. Kur'an'ın Sünnetle Tefsiri.....	19
2.2.1. Hz. Peygamberin Kur'an'dan İstidlalleri.....	19
2.2.2. Hz. Peygamber'in Teyit İçin Söylediği Hadisler.....	21
2.2.3. Hz. Peygamber'in Somutlaştırarak Söylediği Hadisler.....	23
2.2.4. Mübhem 'in Tavzihi.....	25
2.2.5. Mutlak'ın Takyidi.....	27
2.2.6. Mücmel'in Tafsili.....	29
2.2.7. Umum'un Tahsisi.....	30
2.2.8. Koçyiğit'in Kendi Yorumunu Teyit İçin Kullandığı Hadisler	32

2.2.9. Sure Fazileti Olarak Tefsirde Bulunan Hadisler.....	34
2.2.10. Kendisine Eleştiri Yapılacağından Yorumladığı Hadisler.....	35
2.2.11. Ayetin Ne Zaman İndiği ile İlgili Bilgi Veren Hadisler.....	36
2.3. Kur'an'ın Sahabe Sözüyle Tefsiri	36
2.3. 1. Abdullah b Abbâs'tan Nakiller	38
2.3.2. İbni Mesud'dan Nakiller.....	39
2.3.3. Ubey b Ka'b'dan Nakiller.....	40
2.4. Tabiin Tefsiri.....	41
2.4.1. Hasan-ı Basrî'den Nakiller.....	42
2.4.2. Mücahit'ten Nakiller	42
2.4.3. Katade'den Nakiller.....	43
2.5. Müfessir Nakilleriyle Tefsir.....	45
2.5.1. Mukatil'den Nakiller.....	45
2.5.2. Taberî'den Nakiller.....	46
2.5.3. Fahrettin'i Râzî'den Nakiller.....	48
2.5.4. İbni Kesir'den Nakiller.....	49
2.5.5. Reşit Rıza'dan Nakiller.....	50
2.6. İsrailiyyat Kaynaklı Tefsir.....	52
2.6.1. Tevrat'tan Nakiller.....	52
2.6. 2. İncil'den Nakiller.....	54
2.7. Siyer ve Tarih Bilgisiyle Tefsir	56
2.8. Arap Atasözüyle Tefsir.....	60
2.9 Koçyiğit'in Ulumu'l-Kur'an'a Yönelik Değerlendirmeleri	62
2.9.1. Hurûf-u Mukatta`a.....	62
2.9.2. İ`cazu'l-Kur'an.....	63
2.9.3. Muhkem-Müteşabih.....	65

2.9.4.Nasih-Mensuh.....	70
2.9.5. Esbab-ı Nüzul.....	73
2.9.6. Mekki Medeni.....	77
2.9.7. Emsâlu'l-Kur'an	80
2.9.8. Kasasu'l-Kur'an..... 82	
2.9.9. Münasebatü'l-Kur'an	91
2.9.10. Müşkilü'l-Kur'an.....	93
2.10. Diğer İlimler	94
2.10.1. Kıraat İlmi Açısından.....	94
2.10.2. Mukayeseli Fıkıh İlmi Açısından	96
2.10.3. Dilbilimsel Yöntem Açısından.....	98
2.10.4. Meal İlmi Açısından	100
2.10.5. Kelam İlmi Açısından.....	101
2.11. Güncel Tefsir Problemleri.....	103
2.11.1. Namaz.....	104
2.11.2. Seferilik.....	105
2.11.3. Kur'an'a Dokunma	106
2.11.4. Kadın.....	108
2.11.4. Tesettür.....	112
2.11.5. Kabir Azabı.....	113
2.11.6. Mi`rac	114
2.11.8. Recm	116
2.11.9. Şefaât.....	118

2.11.10. Mucizeler.....	120
SONUÇ.....	122
KAYNAKÇA.....	124
ÖZGEÇMİŞ.....	129

KISALTMALAR

akt : Aktarım Yapan

AÜİF : Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları

as : Aleyhisselam b : İbn bk : Bakınız

by : Basım Yeri Yok

c.c : Celle Celaluhu

DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları ed

: Editör

H.z. : Hazreti

İFAV : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi yayınları

ö : Ölümü /Vefat Tarihi ra : Radiyallahu

Anhu/Anha/Anhuma/Anhum

(s.a.v) : Sallallahu Aleyhi ve Sellem

TDV : Türkiye diyanet Vakfı Yayınları

thk ;Tahkik Eden trc ;Tercüme

Eden ts : Tarihsiz vd :Ve

Diğerleri

GİRİŞ

I. Araştırmanın Konusu

Çalışmanın konusu Talat KOÇYİĞİT'in Hayatı Eserleri ve Tefsirdeki Metodu 'dur. Çalışmanın birinci bölümünde hocanın hayatına, eserlerine, ilmi kişiliğine, talebelerine kısaca yer verilmiştir. Yazmış olduğu makalelerin sadece ismi zikredilmiştir. İkinci bölüme geldiğimizde Koçyiğit'in DİB yayınlarından çıkan *Kur'an'ı Kerim Meal ve Tefsiri* adlı tefsir kitabı ele alınmıştır. Hocanın izlediği metot üzere önce ayetle sonra sırasıyla hadis, sahabe sözü ve tabiin tefsiriyle konu genişletilmiştir. Diğer müfessirlerin görüşlerine de atıfta bulunulmuştur.

Çalışmanın ilerleyen kısımlarında Koçyiğit'in Ulumu'l Kur'an'a yönelik değerlendirmeleri ele alınmıştır. Tefsirde çok fazla yer verilmese de İsrailiyyat bölümünden de söz edilmiştir. Ayrıca kıraat, meal ilmi ve diğer ilimler hakkında da söz edilmiştir. Son olarak da güncel tefsir problemleri hakkında bazı konulara değinilmiştir.

II. Araştırmanın Amacı

Çalışmada Koçyiğit'in hayatından, eserlerinden özellikle *Kur'an'ı Kerim Meal ve Tefsiri* adlı eserinde nasıl bir metot izlediğini tespit etmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu tefsirinin hangi tefsir metoduna göre yazıldığı tespit edilmek istenmiştir. Tespit işlemi yaparken de hocanın kendi eserlerinin yanı sıra diğer başka kaynaklardan da istifade edilmiştir.

III. Araştırmanın Metodu ve Kapsamı

Çalışmamız Talât Koçyiğit'in Hayatı Eserlerini ayrıca Müellifin Kur'an'ı Kerim Meal ve Tefsiri adlı kitaptaki Tefsir Metodunu ele alan bir tezdır. Çalışmamız hem hocanın kitaplarından hem de kendinden önceki ve muasır müelliflerden istifade edilerek ortaya konulmuştur. Tefsir alanında Ebü'l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî (ö. 150/767)'nin tefsirindem, Ebû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyner-Râzî et-Taberistânî (ö. 606/1210) nin *Mefâtihu'l-Gayb* eserinden ve diğer tefsirlerden istifade edilmiştir. Müellifin branşı hadis olduğundan dolayı hadis rivayetleri tefsirde göze çarpmaktadır. Bu sebepten hadis kitaplarından özellikle Kütübü Sitte kitaplarından başta Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî (ö. 256/870)'nin *el-Câmiu's-Sahîh*'inden, Ebü'l-Hüseyyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-

Kuşeyrî (ö. 261/875)'nin *el-Câmiu's-Sahîh*'inden ve diğer hadis kitaplarından istifade edilmiştir. Bu kaynaklar dışında başka kitaplara da destek mahiyetinde atıfta bulunulmuştur. Çalışmadaki ayet mealleri Koçyiğit'in meal kitabından alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM HAYATI VE ESERLERİ 1.1. Talât Koçyiğit'in Hayatı

1.1.1 Hayatı

Talât Koçyiğit 3 Ağustos 1927'de Uşak'ta dünyaya gelmiştir. Dedesi Kadıköylü Hâfız Süleyman Efendi'den dolayı “Kadıköylüler” diye tanınan bir aileye mensuptur.¹ Kadıköy, şimdi Denizli'nin Sarayköy ilçesine bağlıdır ve İstanbul'un Kadıköy'ü ile karıştığı için ismi sonradan Babadağ olarak değiştirilmiştir.²

Talat Koçyiğit 1954'de Ayhan hanımla evlenmiştir. Selçuk ve Ayşegül adında iki çocukları dünyaya gelmiştir. Koçyiğit okulda iyi bir hoca, evinde de ailesine bağlı iyi bir babadır.³

Daha öncesinde de kalp rahatsızlıkları bulunan Koçyiğit 18 Nisan 2011 yılında geçirdiği kalp krizi nedeniyle 84 yaşında darı bekaya irtihal eylemiştir. Koçyiğit'in cenazesi Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi önünde alınan helallikten sonra Hacı Bayram Camiinde kılınan cenaze namazının akabinde, Cebeci asri mezarlığına defin edilmiştir.

1.1.2. İlmi Serüveni

Her alim hayatı boyunca ilmi birikimlerinden yararlanarak birtakım eserler meydana getirir. Koçyiğit'in hayatına baktığımız zaman, böylesine çok eser veren kimse ve ilimde derinleşmiş bir âlimin eşine az rastlandığını fark ederiz. Çünkü insana dünyada ancak çalışıp

¹ Bünyamin Erul, “Koçyiğit Talât”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2016), EK/2/73.

² Mehmet Emin Özafşar vd., “Prof. Dr. Talat KOÇYİĞİT ile Söyleşi”, *Diyanet Aylık Dergisi* 245 (2011), 39.

³ “Bu konuda bk” Recep Bilgin, “Talat Koçyiğit'in Hayatı, Eserleri ve Türkiye'deki Hadis Çalışmalarına Katkısı”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 12/2 (28 Ekim 2015), 43.

çalabaladığı vardır.⁴ Koçyiğit de çocukluğundan itibaren ilim tahsiline başlamış, son nefesini verene kadar da imrenilecek ilmi bir hayat yaşamıştır.

Koçyiğit İlkokulu Ortaokulu ve liseyi Uşak'ta tamamlamıştır.⁵ İlk eğitimini mahallede ki çocuklara da ders veren dedesi ve babasından almış, ayrıca babasından ortaokulda iken Fransızca dersleri almıştır. O Kur'an'ı kerimi henüz çocuk yaşta öğrendiğini, hatta ne kadar hatim yaptığını hatırlamadığından söz etmiştir.⁶

Koçyiğit bir söyleşide liseyi bitirdikten sonra ilahiyat fakültesine kayıt yaptırmasını şu şekilde ifade etmiştir.

Liseden mezun olduğumda İlahiyat Fakültesi olsaydı, ilahiyata kayıt için gelirdim. Ancak, o zamanlar İlahiyat Fakültesi olmadığı için, böyle bir şansım da yoktu. Ben 1949'da mezun oldum. İlahiyat yeni açılmıştı; ancak, müstakil binası henüz yoktu; ders verilmiyordu. Evraklarımla doğrudan doğruya Tıp Fakültesi'ne geldim; kayıtlarımı yaptırdım ve Uşak'a döndüm. Aradan kaç gün geçti bilmiyorum, Ulus gazetesinde Tıp Fakültesi'ne kabul edilenlerin listesini gördüm; baktım, benim ismim de listede. Ondan sonra gene bir gazetede İlahiyat Fakültesi'nin açıldığını ve öğrenci kaydına başlandığı haberini gördüm. Bu haberi görünce benim düşüncem değişti; tekrar Ankara'ya geldim. Tabii ailemin bundan haberi var; ben ne istersem ona peki diyorlar. Geldim, Tıp Fakültesi'nden evraklarımı geri aldım ve ilk seneler İlahiyat Fakültesi sekreterliği yapan Şükrü (Tolun) Bey'e evrakımı teslim edip kaydımı yaptırdım.⁷

1953 yılında İlahiyat Fakültesinden mezun olan Koçyiğit, aynı yıl hadis dalında asistan olarak göreve başlamıştır. 1957-1958 yıllarında gittiği Bağdat'ta altı-yedi ay, 1963'te gittiği Tunus'ta yirmi ay kalmıştır.⁸ 1957 yılında *Hadislerin Toplanması ve Yazı ile Tespiti* adlı doktora tezini tamamlayan Koçyiğit'in, doktora tezinin ardından kaleme aldığı önemli eserler Türkiye'deki hadis öğretimi ve akademik hadisçiliğin temel kaynakları arasında yer edinmiştir. Talât Koçyiğit, Türkiye'de hadis konularını akademik seviyede ele alan ilk ve öncü kişidir. Bundan dolayı hadis sahasında Ankara Üniversitesinde gerçekleştirilen çalışmaların hemen

⁴ Talât Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meâli* (Konya: Hüner Yayınevi, 2012) en-Necm 53/26.

⁵ "Bu konuda bk" Özafşar vd., "Prof. Dr. Talat KOÇYİĞİT ile Söyleşi", 39.

⁶ "Bu konuda bk" Özafşar vd., "Prof. Dr. Talat KOÇYİĞİT ile Söyleşi", 39-40.

⁷ Özafşar vd., "Prof. Dr. Talat KOÇYİĞİT ile Söyleşi", 40.

⁸ Erul, "Koçyiğit Talât", EK/2/73.

hepsi onun nezaretinde yapılmıştır.⁹O 1967 yılında doçentlik, 1975 yılında ise ilk hadis profesörü unvanını elde etmiştir.

Hayatını ilme adayan Koçyiğit, yaşamının neredeyse büyük bir bölümünü evi ile fakülte arasında geçirmiştir. Birçok kitap, makale kaleme almıştır. Aynı zamanda gazetelerde de alanı ile ilgili mevzularda yazılar yazmıştır. Bu gerçeği talebesi Bünyamin Erul şu şekilde ifade etmektedir.

Sakin, sessiz bir yapısı olmasına rağmen dinî ilmî konularda hassastı. Bu yüzden Süleyman Ateş Hoca ile bazı polemikler içerisine girdi. Ateş, İslami Araştırmalar Dergisi'nde "Cennet Müslümanların Tekelinde Değil" başlıklı bir makale yazarak cennete Yahudi ve Hristiyanların da gireceğini iddia etmiş, Talat Hoca da "Cennet Müminlerin Tekelindedir" diye cevap yazmıştı. Ateş'in cevabı üzerine bu defa "Hafızın Unuttuğu Ayetler" başlığını taşıyan ikinci yazısını yayımlamıştı. Hatta bu tartışma karşılıklı birer makaleyle devam etmişti. Daha önce de Tercüman'da Kültür Bakanı Talat Halman'la ilgili bir yazı yazmış ve onun hakkında "İslami kültürden haberi olmayan kültür bakanı" demişti.¹⁰

1.1.3. Hocaları ve Talebeleri

Koçyiğit hayatı boyunca kendisini en fazla etkileyen hocasının Boşnak asıllı Muhammed Tayyib Okiç (1902-1977) olduğunu şu sözleriyle adeta dile getirmiştir.

Benim asıl hocam, Tayyip Okiç'ti. Onu Fakülte 'ye hadis hocası olarak almışlardı; ancak, tefsir dersine de giriyordu. Onun bizim üzerimizdeki tesiri diğer hocalardan çok farklıydı. Samimi bir Müslüman ve iyi bir hoca idi. Hakikaten bize iyiyi, güzeli, doğruyu tam manasıyla öğreten bir hoca idi.

Ayrıca Koçyiğit, Okiç hocanın fakülte yıllarında alakadar olduğu gibi okul bittikten sonrada kendisine destek verdiğini, fakülteye girmesinde rolünün büyüklüğünü belirtmiştir.¹¹

Diğer hocalarını ise şöyle sıralamak mümkündür.

1. Arapça ve Farsça: Prof. Necati Lugal (ö. 1964) ve Prof. Dr. İzzet Hasan (ö.-?)
2. Sosyoloji: Prof. Mehmet Karasan (ö. 1974).

⁹ Erul, "Koçyiğit Talât", EK/2/73.

¹⁰ Özafşar vd., "Prof. Dr. Talat KOÇYİĞİT ile Söyleşi", 63.

¹¹ Özafşar vd., "Prof. Dr. Talat KOÇYİĞİT ile Söyleşi", 41.

3. Mantık ve İlimler Felsefesi: Prof. H. Ragıp Atademir (ö. 1976).
4. İslâm Dini ve Mezhepleri Tarihi: Prof. Y. Ziya Yörükkan (ö. 1954).
5. İslam Sanatı Tarihi: Prof. R. Oğuz Arık (ö. 1954).
6. Mukayeseli Dinler Tarihi: Prof. H. Ömer Budda (ö. 1952).
7. Din Psikolojisi ve Pedagoji: Prof. Dr. B. Ziya Egemen (ö. 1967).
8. İslam Sanatları Tarihi: Prof. S. Kemal Yetkin (ö. 1980).
9. İslam İlimleri Tarihi: Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı (ö. 1993).
10. Hadis: M. Tayyib Okiç (ö. 1977).
11. Tefsir: H. Hüsnü Erdem (ö. 1974).

-
12. Fıkıh ve İslam Hukuku: Prof. Esat Arsebük (ö. 1954)¹²

Koçyiğit birçok eser bırakmakla birlikte, hadis alanındaki kurak bir belde olan Türkiye’yi adeta gülistana çevirmiş, yetiştirdiği bir sürü talebenin bahçıvanı olmuştur. Neredeyse Türkiye’deki günümüz hadis hocalarının çoğu fakültede veya lisansüstü eğitimde, hocadan ders almışlardır. Selman Başaran (ö. 1993), Mücteba Uğur (ö. 2005), Cemal Sofuoğlu (ö. 2013), Nevzat Âşık, Selahattin Polat, Ramazan Ayvallı, M. Hayri Kırbaşoğlu, İ. Hakkı Ünal, M. Emin Özafşar, Bünyamin Erul, Kâmil Çakın, Mehmet Görmez, Ali Dere ve Enbiya Yıldırım, Nurettin Boyacılar gibi hocalar onun talebeleri arasındadır. Bunun yanında ismini tespit edemediğimiz nice talebeleri de mevcuttur.

1.2. Eserleri

Kımışoğlu’nun da dediği gibi “Yazmak taşmaktır. Taşmak sel olmak değil, edebine ve usulüne göre mürekkep izlerinde akıp giderken fitratına uygun çatlağı bulmaktır.”¹³ Koçyiğit de fitratına uygun çatlağı bulmuş, hadis alanında ve tefsir alanında bizlere faydalanacağımız birçok eser bırakmıştır. Hepsini elimizde mevcuttur. Eserlerini tanıtırken 2 kısma ayırdık. 1.

¹² Bilgin, “Talat Koçyiğit’in Hayatı, Eserleri ve Türkiye’deki Hadis Çalışmalarına Katkısı”, 42.

¹³ Abdulnasır Kımışoğlu, *Kitap Medeniyeti* (Ankara: DİB, 2019), 92.

kısımda telif eserlerini, 2. kısımda ise tercüme eserlerini her kısmı kendi arasında kronolojik olarak vermeye çalıştık.

1.2.1. Telif Eserleri

Her bilim insanı belli bir bilgi birikimine sahip olduktan sonra eserler kaleme almıştır. Hem kendi bilgilerini güncel tutmak hem de kendinden sonrakilere aktarmak için kitap telif etmişlerdir. Koçyiğit de yaşamı boyunca birçok telif eser vermiştir.

1.2.1.1. Hadislerin Toplanması ve Yazı ile Tesbiti

Koçyiğit'in ilk olarak kaleme aldığı ve doktor ünvanını kazandığı bu eser giriş ve 3 bölümden müteşekkildir. 1957 yılında basılmıştır. Koçyiğit önsözünde bu eserini neden kaleme aldığını zikretmiştir. Bu konuda daha önce bir çalışma yapılmadığını yapılan çalışmaların ise eskiyi tekrardan ibaret olduğunu ifade etmiştir. Bunu da şu örnekle delillendirmiştir.

Giriş bölümünde Koçyiğit sünnet kelimesinin sözlük ve terim anlamı üzerinde durmuş Resulullah'ın (s.a.v) hadislerinin önemi ve Kur'an karşısındaki konumuna dikkat çekmiştir. Hadis ve sünnet kelimesinin aynı anlamda kullanıldığı veya kullanılmadığı dönemler üzerinde durmuştur. Yine burada tedvin kelimesinin ne anlama geldiği üzerinde durmuş, Resulullah (s.a.v) efendimizin önce hadis yazmaktan men ettiği ve yazmaya müsaade ettiği hadislerle yer vermiştir.

Yazar kitabının diğer bölümlerinde Resulullah'ın (s.a.v) Amr b Hazm'a r.a gönderdiği sadakât hadislerini, Hz. Ebubekir (r.a) ve Ömer'den (r.a) gelen sadakât hadislerini nakletmiştir. Ve bu rivayetlerinde doğrulunda şüphe olmadığını bize ispatlamaya çalışmıştır. Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'in hadis rivayeti hususunda ne kadar hassas olduklarını açıklamaya çalışmıştır. Sahabe devrinden sonra hadislerin yazılması konusuna da dikkat çekmiştir. Netice başlığı adı altında hadislerin toplanması, yazılması ve rivayet edilmesi meselesini hakiki mahiyetiyle ortaya koyarak kitabını neticelendirmiştir.¹⁴

¹⁴ “Bu konuda bk” Talât Koçyiğit, *Hadislerin Toplanması Ve Yazı İle Tespiti* (Konya: Hüner Yayınevi, 2016), 153-165.

1.2.1.2. Hadisçilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar

Bu eser Koçyiğit'in doçentlik takdim tezidir. Eser 298 sayfa olup, 1969 yılında AUİF yayınları arasından basılmıştır.

Yazar eserinde Hz. Peygamber (s.a.v) devrinde İslam akaidinden ve halifeler dönemindeki İslam akaidinden söz konusu ettikten sonra, itikâdî anlamdaki ihtilafların siyasi sebeplerinden Hz. Osman'ın (r.a) öldürülmesinden, cemel ve sıffin vakalarından, Şîa'nın gün yüzüne çıkışından ve kısımlarından, Harîcîlerin ortaya çıkışından ve etkilerinden söz etmiştir. Ayrıca itikâdî mezheplerin doğuşu ve gelişmesinden, kelam ve hadis ilimlerinden açıklamalarda bulunmuştur.

1.2.1.3. Kur'an ve Hadiste Rü'yet Meselesi

Koçyiğit'in bu eseri 1974 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi yayınlarından basılmıştır. Eser 112 sayfadan müteşekkildir.

Koçyiğit bu eserinde rü'yetullah konusunda Kur'an ve hadise dayanan delilleri gerek Ehli Sünnet gerekse Mu'tezile yönünden ele almış ve her iki grubun, bunların şerh ve izahında takip ettikleri metot ve ulaştıkları neticeyi münakaşalı bir şekilde açıklamıştır. Yazar zaman zaman kendi görüş ve inançlarını da açıklamış ve meselenin münakaşasına girerken,

bilhassa Allah Teâlâ'nın (c.c) rü'yetinin cevazı konusunda mevcut deliller ve bu deliller üzerinde ortaya çıkan münakaşalar hakkında toplu bilgi vermiş, meselenin çözümlenmesine katkıda bulunmuştur.

1.2.1.4. Hadiselerin Işığında İman, İbadet, Ahlak

Koçyiğit'in bu eseri 281 sayfadan oluşmaktadır. 1974 yılında DİB yayınları tarafından basılmıştır. Yazar bu eseriyle özellikle halk olmak üzere İmam Hatip Lisesi ve İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin yanında İmam, Vaiz gibi din gönüllülerine de hitap etmiştir.¹⁵

1.2.1.5. Hadis Usûlü

¹⁵ “Bu Konuda bk” Talât Koçyiğit, *Hadislerin Işığında İman İbadet Ahlak* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1974), 1-284.

Eser ilk olarak AÜİF Yayınları arasında 1974 yılında yayımlanmış ve daha sonra birçok baskısı yapılmıştır. Bizdeki baskısı ise 17. Basım 2018'dir. Eser bu baskıda 386 sayfadan müteşekkildir. Her hadis usulü kitabında bulunan bilgiler bu kitapta da mevcuttur.

1.2.1.6. Ortaokul Din Bilgisi Kitapları 1-2-3

Yazarın üç eseri de aslında kolektif çalışma ürünüdür. Koçyiğit ile beraber, İsmail Cerrahoğlu ve Mücteba Uğur Hoca da bu çalışmaya iştirak etmişlerdir. Din Bilgisi Orta 1, 88 sayfa olup, 1976 yılında MEB tarafından basılmıştır. Kitapta daha çok akait konularına yer verilmiştir.

Din Bilgisi Orta 2, 104 sayfadan müteşekkil olup, yine 1976 yılında MEB tarafından basılmıştır. Bu eserde öne çıkan husus ise ibadetler bölümüdür. Küçük çapta bir ilmihal kitabı görünümündedir.

Din Bilgisi Orta 3. 1976 yılından MEB tarafından basılmıştır. Bu eserin öne çıkan teması ise ahlaktan bahseden bir kitap olmasıdır. Bunun yanında dinin ne olduğundan ve İslam dininden de bahsedilmiştir.

1.2.1.7. Hadis İstilahları

Müellifin bu eseri 1980 yılında AÜİF tarafından basılmıştır. İçerisinden 300'den fazla ıstılah mevcuttur. Koçyiğit daha kitabının önsözünde neden bu kitabı yazdığını şöyle ifade etmiştir. “Konuyla ilgili eski ve yeni Arapça kaynaklarda bu tür bir tertiple hazırlanmış herhangi bir kitap mevcut değildir. Bu sebeple, hadis ile ilgili ıstılahları tespit ederken azami dikkat sarf edilmiş ve herhangi bir ıstılahın kitap dışında kalmamasına çalışılmıştır. Bununla

beraber bütün dikkatlere rağmen gözden kaçmış bazı ıstılahlar varsa, bu, tespit edebildiğimiz üç yüzün üstündeki ıstılahın da delâlet ettiği gibi, konunun vüsatı ve ilk defa olarak hadis ıstılahlarının alfabetik sırada verilmiş olması dolayısıyladır.”¹⁶

Yazar ıstılah ilminin önemine ise şu şekilde vurgu yapmıştır. “Hadis ıstılahları, hadis ilminin temel taşlarıdır. Bunlardan herhangi birinin yok farz edilmesi, temel taşlarından birinin yokluğuna delâlet eder. Eğer bütün ıstılahları kaldırırsanız, ortada, hadis ilminden hiçbir eser kalmaz. Bu sebeptendir ki her bir ıstılah, bu ilmin bir bölümü veya bir dalı olarak, hadis

¹⁶ Talât Koçyiğit, *Hadis İstilahları* (Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1980), 4.

imamlarının başlıca araştırma konusu olmuş ve her biri hakkında müstakil eserler telif edildiği gibi, hepsini birden inceleme konusu yapan muhtasar veya mufassal eserler de vücuda getirilmiştir. Bu tip eserlere, hadis ilminde, ıstılah olarak konulmuş lafızları şamil olmaları itibariyle Mustalahu'l-Hadis adı verilmiştir.”¹⁷

1.2.1.8. Lise Hadis Kitapları

Hadis 10, Koçyiğit, Mücteba Uğur ve İsmail Hakkı Ünal tarafından meydana getirilmiştir. 88 sayfadan oluşmakla birlikte 1983 yılında basılmıştır. Bizim elimizdeki baskısı ise beşincidir. Eser dokuzuncu baskısında Hadis 1 diye basılmıştır. Hadis usulü terimleri ve Hz. Peygamber döneminde hadis, Sahabe dönemindeki hadisin durumu ve hadisle uğraşan kişiler dile getirilmiştir.

Hadis 2 kitabı da aynı üçlü komisyon tarafından İmam-Hatip Liseleri için hazırlanmış ders kitabıdır. MEB Yayınları arasından 1985 yılında yayımlanmış, 101 sayfalık bir eserdir. Elimizde bulunan baskısı ikinci baskı olup 1986 yılında basılmıştır. Eserde tabiin ve tebe-i tabiin dönemi hadisçiliği yanında sahih ve hasen hadisten, hadislerin toplanmasından, hadislerin değerlendirilmesinden söz edilmiştir.

Hadis 12 de aynı şekilde grup çalışması olarak meydana getirilmiş bir eserdir. 1985 yılında MEB tarafından basılmış 97 sayfadan müteşekkildir. Elimizdeki 7. Baskı olup 1992 yılında basılmıştır. Eserde zayıf, mevzu ve hasen hadisler hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca cerh ve tadil ilminden, muhtelefu'l-hadis isminden de söz edilmiştir.

1.2.1.9. Hadisi Şerif Külliyyatı I

Eser Tercüman Gazetesi'nin teklifiyle hazırlanmıştır. Tercüman gazetesi 1983 yılında eseri basmış ve okuyucularına dağıtmıştır. Eserde 211 hadis bulunup 504 sayfadan meydana gelmektedir. Koçyiğit esere başlamadan önce sanki hadis usulü yazar gibi hadis usulü hakkında,

¹⁷ Koçyiğit, *Hadis Istılahları*, 3.

sünnet ve teşrii değeri hakkında ve kütübü sitte müellifleri ve eserleri hakkında bilgi vermiştir.¹⁸ Yazar hadisleri takdim ettikten sonra açıklamalarda bulunmuştur. Bu gazete söz konusu külliyyatın ikincisini, Salih Akdemir ile Cemal Sofuoğlu'nun çalışması olarak çıkarmıştır.

1.2.1.10. Kur'an'ı Kerim Meal ve Tefsiri

Koçyiğit'in eserin birinci cildini İsmail Cerrahoğlu ile hazırladığı kısa ve öz meal ve tefsir çalışmasıdır. DİB Yayınları arasından Ankara'da 1983 yılında tek cilt halinde yayımlanmıştır.

Eserde Kur'an-ı Kerim'in sadece ilk dört suresi (Fatiha, Bakara, Âl-i İmran ve Nisa Suresi'nin 115 ayeti) tefsir edilmiştir. Koçyiğit vefat etmeden önce tefsirini bitirmiştir. Bu işi Diyanet İşleri Başkanlığı üstlenmiş, 7 cilt halinde 2016 yılında yayımlamıştır.

Eser kolay, açık, duru bir tefsirdir. Okuma yazması olan her kesimden olan kişi veya kişiler bu tefsiri kolaylıkla sindirip anlayabilir. Müellif eserinin 1. Cildinde Kur'an hakkında genel bir bilgi verdikten sonra sanki bir tefsir mukaddimesi veya tefsir usulü gibi Kur'an tefsirinde müfessirin izlemesi gereken metotları açıklamıştır.

Koçyiğit varsa sure faziletini, sure bağlantısını, sure konusunu, sure gayesini surenin başında vermiş, sure içerisinde önemli gördüğü yerleri sureyi tefsire başlamadan önce zikretmiştir.

Genelde tefsirinde ihtilaflı konularda yorum yapmaktan çekinmiş ağırlıklı görüşü zikrettikten sonra doğrusunu Allah bilir deyip bırakmıştır. Bazı konularda ise açıktan görüşünü beyan etmekten çekinmemiştir.

Tefsirinde yer yer dilbilimsel açıklamalara, çok az da olsa belagatle yer vermiştir. Genel tefsirlerde olduğu gibi ilk ciltleri yoğun son ciltleri ise yalındır.

1.2.1.11. Hadis Tarihi

¹⁸ Talât Koçyiğit, *Hadisi Şerif Külliyyatı* (İstanbul: Tercüman Gazetesi, 1983), 5-71.

AÜİF Yayınlarından 1988 yılında 295 sahife olarak yayımlanmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v) ve ashabı dönemi devrinde hadis başlığı altında hadisin lügat ve ıstılah anlamları üzerinde durduktan sonra hadislerin yazılması hakkında bilgi vermiştir. Ayrıca hadis ilminin teşekkülünden, o zamanın toplumsal hayatından ve hadisin vazındaki sebeplerden, hadisin teşrii değerinden ve hadis tedvininden bahsetmiştir. Kütübü Sitte ve çeşitli konulardaki hadis kitaplarına da yer vermiştir.

1.2.1.12. İslâmî Davetin Mahiyeti ve Hz. Peygamber'in Hutbeleri

Eser Kılıç Yayınevinden 1994 yılında yayımlanmıştır. Yazar İslami davetin mahiyetinden, peygamberlerin özelliklerinden, son peygamber Hz. Muhammed'den (s.a.v) bahsetmiştir. Daha sonra davet ve hitabet arasındaki bağdan, Hz. Peygamberin hutbelerinden örnekler sunmuştur.¹⁹

1.2.1.13. Hutbeler Sohbetler Va'z ve Nasihatlar

Eser Kılıç Kitabevi'nden 1995 yılında basılmıştır. 368 sayfadan meydana gelmektedir. Eser vaaz ve nasihat hususunda Din Görevlilerine, İmam Hatip Lisesi talebelerine, İlahiyat Fakültesi talebelerine azami derecede istifade etmeleri için kaleme alınmış bir eserdir. 63 konudan oluşmuştur. Kitabın ilk konusunun sünnetin teşrii değeri olması, yazarın bu konuya ne kadar önem verdiğini göstermektedir.²⁰

1.2.1.14. Kur'an-ı Kerim Meali

Eser Hüner Yayınevi'nden 2004 yılında basılmıştır. Yazar mealini açık, duru bir dille yazmıştır. Kendisine göre kapalı bulduğu yerleri parantez arası bilgilerle genişletmiştir.

1.2.2. Tercüme Eserleri

Müellifler hayatlarında birçok eser meydana getirirler. Zaman içerisinde dil öğrenerek

¹⁹ Talât Koçyiğit, *İslami Davetin Mahiyeti ve Hazreti Peygamberin Hutbeleri* (Ankara: Kılıç Kitabevi, 1994), 244.

²⁰ “Bu konuda bk” Talât Koçyiğit, *Hutbeler Sohbetler Va'z Ve Nasihatlar* (Ankara: Kılıç Kitabevi, 1995), 5.

te kendilerini geliştirirler. Dil bilmenin kolaylığı ile bazı eserleri kendi dillerine rahat bir

şekilde çevirebilirler. Koçyiğit de sadece telif eser yazmakla kalmayıp birçok tercüme eseri dilimize kazandırmıştır.

1.2.2.1. Hemmam İbn Münebbih'in Sahifesi

İlk defa Pakistanlı âlim Muhammed Hamidullah (ö. 2002) tarafından yayımlanan ve müellifin tercüme ettiği, halen elde mevcut en eski hadis eseri olan Hemmam İbn Münebbih' in (ö. 132/750) *es-Sahife es-Sahiha* adlı eseri, AÜİF Yayınları arasından 1967 yılında 134 sahife olarak yayımlanmıştır.

Bu eserde ilk önce hadislerin toplanması ve muhafaza edilmesinden, sahabe döneminde hadislerin yazılma durumlarından bahsedilmiştir. Sonrasında ise Hemmam b Münebbih'in sahifesi aynen nakledilmiş ve tercüme edilmiştir. Ayrıca Şam ve Berlin nüshalarının hatimleri ve son sayfalarına yer verilmiştir.

1.2.2.2. Hadis İstılahları Hakkında Nuhbetü'l-Fiker Şerhi (Nüzhetü'n-Nazar fi Tavdîhi Nuhbeti'l-Fiker)

Koçyiğit tarafından tercüme edilen, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî'nin (ö. 852/1449) Nuhbetü'l-Fiker Şerhi, AÜİF Yayınları arasından 1971 yılında 114 sahife olarak yayımlanmıştır. Eserde kısaca İbni Hacer'in hayatına yer verilmiştir. Hadis usulü kitaplarında bulunabilecek bilgiler bu kitapta da mevcuttur.

1.2.2.3. İslam Teşrii Tarihi

Eser 1970 yılında AÜİF tarafından yayımlanmıştır. Eser 66 sayfadan oluşmaktadır. Eserin sahibi Abdulvehhab Hallaf'tır(1888-1956). Koçyiğit bu eseri tercüme etmiştir. Eser 5 ana konudan meydana gelmektedir. Peygamber ve sahabe döneminde teşrii 'den bahsedildikten sonra tedvin ve müçtehit imamlardan dolayısıyla dört mezhep imamımızdan söz edilmiştir. Ayrıca taklit döneminden bahsedilmiş, mezhep içindeki imamlar tabakalara ayrılmıştır. Son olarak da son dönemdeki teşrii hareketten söz edilmiştir.

1.2.2.4. Askere Din Kitabı

Elimizdeki eser DİB Yayınlarından 1976'da yayımlanmıştır. Anladığımız kadarıyla Koçyiğit bu eseri sadeleştirmiştir. Yoksa ki bir dilden başka bir dile tercüme etmemiştir. Eser üç bölümden oluşmakta olup, inanç, ibadet ve ahlaktan bahsetmektedir. 66 konu bulunmaktadır. Derslerde bazen ayet bazen hadis bazen de yer yer okuma parçalarına yer verilmiştir.

1.2.2.5.Ashab-ı Kehf

Koçyiğit bu eseri Tefik b. İsmâîl el-Hakîm (1902-1987) tercüme etmiştir. Eser Kayihan Yayınları tarafından 1980 yılında basılmıştır. 128 sayfadan oluşmaktadır. Dört perdeden müteşekkil, tiyatro tercümesidir. Ashab-ı Kehf'in uyandıktan sonraki geçirdikleri zamanı dile getirmektedir.

Koçyiğit eserin önsözünde Yahudi kaynaklarında Ashab-ı Kehf'ten bahsedilmediğini, yaşanan bu olayın genel kabule göre Hristiyanlığın ilk dönemlerinde cereyan ettiğini ifade etmiştir. Müslümanların ise Kehf suresinden başka bilgilerinin olmadığını, sayılarını sadece Allah'ın bilebileceğini söylemiştir. Kehf Ashabıyla Mekke'de işkence gören Müslümanların aynı şeyleri yaşadıklarından aralarında ortak noktaları bulunduğu dikkat çekmiştir. Ayrıca bu konu hakkında tefsir kitaplarında geçen bilgilerin, Hristiyan menşeli rivayetler olduğundan aralarında farklılıklar olduğuna da dikkat çekmiştir.²¹

1.2.3. Makaleleri

Günümüzde makale denildiğinde belli ölçülere göre yazılmış, dergilerde yer alan ilmi ve fikrî yazılar anlaşılmaktadır.²² Koçyiğit sadece kitap telifiyle meşgul olmamış, diğer zamanlarında da makale yazımıyla meşgul olmuştur. Yazıları Diyanet İlmi Dergisi'nde ve Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi'nde yayımlanmıştır. Bu makalelerin isimleri ise şunlardır.

1.Peygamberimiz ve Sünnetinin Teşrii Değeri (Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi], 1970, s. 102-110)

2.Şeytan Mantığı ve Namaz (Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi], 1970, cilt: IX, sayı: 96-97, s. 151-153)

²¹ “Bu konuda bk” Tefik el-Hâkim - Talât Koçyiğit, *Ashab-ı Kehf* (İstanbul: Kayihan Yayınları, 1980), 5-15.

²² Rahmi Er, “Makale”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara, 2002), 27/408.

3.Âhâd Haberlerin Değeri (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1966, cilt: XIV, s. 125-142)

4.İslâm'a Açılan Anadolu Kapısı: Malazgirt (Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi], 1971, cilt: X, sayı: 110-111, s. 236-240)

5.Peygamberimiz (s.a.s)'in Ahlakı Kur'an İdi (Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi], 1971, cilt: X, sayı: 108-109, s. 156-159)

6.Memleketimizde Hristiyanlık Propagandası (Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi], 1969, cilt: VIII, sayı: 90-91, s. 366-367)

7.Hareketlerin Ölçüsü Niyetlerdir (Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi], 1971, cilt: X, sayı: 106-107, s. 71-75)

8.Kitap ve Sünnette Nesh Meselesi (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1963, cilt: XI, s. 93-108)

9.İbn Şihâb ez-Zuhrî (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1976, cilt: XXI, s. 51-84)

10.İslâm Hadisinde İsnad ve Hadis Râvilerinin Cerhi (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1961, cilt: IX, s. 47-57)

11.Cehmiyye (Mutezile) de Akılcılık (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1968, cilt: XVI, s. 103-122)

12.Cennet Mü'minlerin Tekelindedir (İslâmî Araştırmalar, 1989, cilt: III, sayı: 3, s. 85-94)

13.Ebu'l-Hasan el-Eş'arî ve Bir Risalesi (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1960, cilt: VIII, s. 165-174)

14.İlmi Usûli'l-Hadîs veya 'Ilmu Mustalahi'l-Hadîs (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1969, cilt: XVII, s. 117-135)

15.I. Goldziher'in Hadisle İlgili Bazı Görüşlerinin Tahlili ve Tenkidi (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1992, cilt: XXXII, s. 199-216)

16.Hasen Hadislerin Çeşitleri (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1963, cilt: XI, s. 109-118)

17.İbn İshak'ın İsnad Kullanışı (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1962, cilt: X, s. 117-126)

18.Sahih-i Müslim Nüshalarının Rivayeti (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1955, cilt: IV, sayı: 3-4, s. 8-20)

19.Sünen-i Ebû Dâvûd Nüshalarının Rivayeti (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1956, cilt: V, sayı: 1-4, s. 173-182)

20.İmam Buhârî ve “El-Cami‘u’s-Sahîh”i, (Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi], 1971, cilt: X, sayı: 104-105, s. 19-23)

21.Oruç ve Faziletleri, (Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi], 1970, cilt: IX, sayı: 100-101, s. 272-278)

22.Günahkar Mü'minler, (Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi], 1970, cilt: IX, sayı: 94-95, s. 91-94)

23.Hac ve Faziletleri, (Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi], 1970, cilt: IX, sayı: 102-103, s. 372-376)

24.Hadisler Arasında Tenakuz Meselesi -Muhtelefu'l Hadis-, (Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi], 1970, cilt: IX, sayı: 98-99, s. 205-209)

25.Hazreti İbrahim ve Menasik-i Hacc'ın Mahiyeti (Diyanet İlmi Dergi [Diyanet Dergisi], 1991, cilt: XXVII, sayı: 3, s. 23-32)

26.Kasten Adam Öldürmenin Dindeki Hükümü, (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1993, cilt: XXXIV, s. 13-23)

Koçyiğit, Diyanet Ansiklopedisinde 8 tane madde yazmıştır. Hiç birisinin hadis ıstılahı ile ilgili bir madde olmayıp birer biyografi maddesi olması dikkate şayandır. Kişilerin kısa biyografisinden ve hadisle alakalarından söz etmiştir.

- 1.Abd b. Humeyd
- 2.Abdân el-Ezdî
- 3.Abdullah b. Abdullah
- 4.Abdullah b. İdrîs
- 5.Abdullah b. Übey b. Selûl
- 6.Abdülazîz ed-Dihlevî
- 7.Abdülganî el-Ezdî
- 8.Kasrî, Abdülcelîl b. Mûsâ

Yazar bu maddelerin dışında da Türk Ansiklopedisinde Yecuc ve Mecuc adlı maddeyi yazmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM TEFSİR METODU 2.1. Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri

Kur'an'ı Kerim ıstılah olarak “Hz. Muhammed’e (s.a.v) vahiy yoluyla indirilen, tevatürle nakledilen, Mushaflara yazılan, okunmasıyla ibadet olunan, mu’ciz bir Allah kelimidir.”²³ Kur'an'ın gönderiliş gayesi, diğer kitapların gönderiliş gayesiyle birbirine aynılık göstermektedir. Bu gönderiliş gayesi de hükümleriyle amel edilmesidir. Amel etmek için de iyi bir anlayış ve kavrayış gerekmektedir.

Kur'an'ı anlamanın ilk yolu yine Kur'an'ı Kerim'den geçmektedir. Bu gerçeği Talât Koçyiğit şu şekilde dile getirmektedir.

Bazı Kur'an ayetleri diğer Kur'an ayetleriyle tefsir edilmiş ve manalarının anlaşılması kolaylaştırılmıştır. Buna göre, tefsiri yapılan ayetin ilk kaynağının onu tefsir eden diğer ayetler olduğu anlaşılmaktadır. Bu tefsir, mücmelin mübeyyene yahut mutlakın mukayyede yahut da âmmın hâssa hamledilmesi gibi çeşitli şekillerde vuku bulmuştur.²⁴

Koçyiğit'in de dediği gibi, ilk kaynak Kur'an'ın kendisi olduğuna göre bir ayeti tefsir ederken her şeyden önce bu konu hakkında Kur'an'da başka bir ayetin olup olmadığına bakılmalıdır. Koçyiğit'in söylediği gibi Kur'an'ı tefsir ederken ilk önce diğer ayetlerle tefsir etmeye çalışmıştır Açıklamak istediği ayet hakkında başka bir ayet varsa diğer tefsir metotlarına gitmemiş ayeti ayetle tefsir etmeye öncelik vermiştir.

Koçyiğit “وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ” “*Seni şaşırmış bulup da yol göstermedi mi* ayetini “وَكَذٰلِكَ

²³ Muhammed Abdul‘azim ez-Zürkânî, *Menâhilu’l- ‘İrfân fî ulumi’l-Kur’an* (Matbaatü İsâ Elbanî, ts.), 19.

²⁴ Talât Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2016), 1/42.

أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَئِنْ أَلَّيْمَانُ وَلَئِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ
مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَفِي نُورٍ لَهْدِي لَئِنْ كُنَّا لَنَرِيكَ لَكُنَّا لَنَرِيكَ لَكُنَّا لَنَرِيكَ لَكُنَّا لَنَرِيكَ
“vahyettik.” “إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

Sen önceden kitap nedir iman nedir bilmiyordun. Fakat biz o kitabı kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle hidayet edeceğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz sen de bu kitap vasıtasıyla insanları doğru yola iletiyorsun.”²⁵ ayetiyle tefsir etmiş ve şunları ilave etmiştir.

Ayeti kerimede yer alan ve şaşırmış manasına gelen dâll kelimesi her ne kadar yoldan çıkmış sapıtmış manalarına gelirse de bu kelimenin Hz. Peygamber hakkında hak dinden çıkıp sapık yola girmiş bir kimse olduğunu ileri sürmek kesinlikle mümkün değildir. Zira Hz. Peygamber doğumundan itibaren muvahhit olarak yetişmiş, her ne kadar mensubu olduğu

kabile putperest olsa da hiçbir zaman putlara secde etmemiştir. Allahtan başka bir ilah da tanımamıştır. Bununla beraber kavminin içinde sahih bir dinin olmayışı ve kavmine mensup fertlerin böyle bir dine karşı cahil ve yabancı kalması Hz. Peygamberin de diğer fertlerden farklı yetişmesine imkân vermemiştir.²⁶

“Dall” kelimesi Arapçada kümelenmiş ağaçlardan farklı olarak tek başına duran ağaca denir. Burada sapıklık anlamında değildir. Bir kelimenin her yerde aynı anlamda kullanılamayacağı her dilin tabiatında olan unsurlardandır. Hayatında doğruya aykırı bir tasarruf bulunmayan bir peygamberi sapıklık ve dalaletle suçlamak mümkün değildir. Çünkü peygamberler masumdurlar Büyük İmam Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî es-Semerkindî (ö. 333/944) “şöyle demiştir.

‘Masumiyet imtihana tabi tutulmayı kaldırmaz.’ bunun manası şudur ki peygamberin gûnahtan korunmuş olması onu itaate zorlamadığı gibi günah işlemekten de âciz bırakmaz. Ne var ki ismet Allah’ın bir lûtfu olup peygamberi hayır yapmaya sevk eder. Kötülükten de alıkoyar.”²⁷

Koçyiğit her ne kadar tefsirinde zikretmese de Kur’an’da Hz. Musa ile ilgili bir ayeti

²⁵ eş-Şurâ 42/52.

²⁶ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 7/412.

²⁷ Nureddin Es-Sabuni, *Mâtürîdiyye akaidi el-Bidâye fî Usûli’-d-Dîn tercümesi*, çev. Bekir

Topaloğlu (İstanbul: İFAV, 2017), 110. ²⁸

eş-Şuara 26/20.

kerime “dâll” kelimesinin yine sapık anlamında olmadığını ortaya koymuştur. “قَالَ فَاعْلَمْ أَنَّهُ إِذَا “*Musa da demişti ki: “ben onu cahillerden biri olarak yapmışım”*²⁸ Hz. Musa bu sözü yanlışlıkla bir adamı öldürünce söylemiş, cahillikle yaptığını, yaptığı işin sonucunun buralara varacağını bilemeden bu işe sebep olduğunu ifade etmiştir.

Yine Koçyiğit “وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا “*Peygamber size neyi verirse, onu alın; neden sizi nehyederse ondan sakının*”²⁸ ayetini “مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ ۖ وَمَنْ “*Her kim peygambere itaat ederse, Allah’a itaat etmiş olur. Her kim de yüz çevirirse, biz seni onlara bekçi olarak göndermedik*”²⁹ ayetiyle tefsir etmiş ve şöyle açıklamıştır. “Bilinen bir gerçektir ki Resulullah’ın (s.a.v) emir ve nehiyleri, Allah’ın emir ve nehiyleri gibidir.”³⁰ Tefsirinin başka bir yerinde de “Peygambere itaat ona iman etmenin gereğidir. Eğer ona itaat etmezse, kişinin iman ettiğini söylemesi boş ve kuru sözden ibaret kalır.”³¹ cümlesini sarf etmiştir. Bu kon u hakkında Halis Albayrak şunları söylemiştir.

Yeni misyon alanlarında başarılı olması için Hz. Muhammed’in (s.a.v) kendisine itaati emreden ayetlerle; yani vahiyle desteklenmiş olması anlaşılır bir şeydir. Çünkü toplumda yeni belirlemelerin, sınırlandırmaların, yasaklamaların ve cezaların uygulamaya konulabilmesi siyasi bir erkin varlığını gerektirir.³³

Kur’an’ın Kur’an’la tefsirine diğer örnek “مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ ۖ بِهِ ال رِيحُ يَوْمَ يَوْمٍ عَاصِفٍ لَّ يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ ذَلِك هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ “*Rablerini inkâr edenlerin amelleri, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzer (ki, rüzgâr sebebiyle ondan hiçbir eser kalmamış gibi) onlar da kıyamette amellerinden hiçbir şey elde edemezler. İşte bu çok*

uzak bir sapıklıktır”³⁴ ayetini “وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا “*(iyi de olsa) İşledikleri her bir ameli alırız da hepsini toz duman ederiz*”³⁵ ayetiyle tefsir etmiştir. Ayrıca burada

رَبِّهَا صِرٌ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ ۖ مَثَلُ مَا يَنْفَقُونَ فِي هَذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ

“وَلَكِنَّ أَفْسَهُمْ يَظُنُّونَ “*Onların bu dünyada sarf ettikleri şeyin misali, kavurucu soğuğu bulunan bir rüzgârın misalidir ki, kendilerine zulüm etmiş bir kavmin ekinine isabet eder de onu helak eder. Oysa Allah onlara zulüm etmemiş, fakat asıl onlar kendi kendilerine zulüm*

²⁸ el-Haşr 59/7.

²⁹ en-Nisa 4/80.

³⁰ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 7/61.

³¹ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/246.

اَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَّ تَبُطُّوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْزُكْرِ كَالَّذِينَ يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَ يُوْنُ مِنْ بَآ هَلَالٍ
وَالْيَوْمِ “³⁶ve “etmişlerdir”³⁶ ve “كَسِبُوا وَ هَالِكٌ لَّ يَهْدِي الْقَوْمَ “الْخَرَّ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ

“الكافرين”³⁷ Ey iman edenler! İnsanlara malını gösteriş olsun diye malını sarf eden, Allah’a ahiret gününe inanmayan kimse gibi sadakalarınızı başa kakıp eziyet vermekle iptal etmeyin. (Gösteriş için sadaka verenin) durumu, üzerinde (bir miktar) toprak bulunan bir kayanın durumu gibidir ki, ona şiddetli bir yağmur isabet edince, toprak o kayayı çırılçıplak bırakır. (İşte böyleleri) kazanç olarak hiçbir şey elde edemezler. Allah kafir olanlara hidayet etmez”³⁷ ayetleriyle tefsir etmiştir.

Şunu belirtmeliyiz ki Koçyiğit’in kullanmış olduğu örnekler bu kadar az değildir. Bir ayetle uzaktan yakından alakası olan ayetleri muhakkak kullanmış, atlamamıştır.³⁸ Bu ve

³³ Hâlis Albayrak, *Tarihin içinden Kur’an’ı algılamak* (İstanbul: Şûle Yayınları, 2016), 70.

³⁴ el-İbrahim 14/18. ³⁵ el-Furkan 25/23.

³⁶ el-Âli İmran 3/117. ³⁷

el-Bakara 2/264.

³⁸ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri* “Bu konuda bk” Koçyiğit,

Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri, “Bu konuda bk” Talât Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2016),

1/55,58,60,63,67,74,75,76,80,88,95,96,97,99,100,105,113,115,116,117,120,121,122,123,132, 137,142,146,158,161,165,169,178,183,185,186,188,220,229,231,232,243,246,278,279,296,29 8,302,304,306,310,315,319,326,331,337,355,362,363,373,374,378,387,389,397,423,432,433, 435,437,440,447,453,458,461,469,492,494,503,505,509,510,515,519,520,522,523,524,528,53

3,534,544,549,551,559,561,563,569,573,575,577,578,579,594,597,601,609,614;2/18,21,33,3 6,53,64,70,78,8182,83,92,93,97,109,112,116,124,125,132,137,142,143,156,168,172,177,178, 180,187,194,198,205,207,211,212,215,229,236,237,245,249,256,257,262,266,281,286,292,29 3,308,317,321,330,339,351,358,360,364,367,371,384,385,386,400,416,424,436,443,456,472, 473,474,479,487,489,494,500,501502,505,506,510,517,519,520,522,523,526,529,536,544,55 2,553,583,585,591,634,635,637,638,640,643,645,648,649,650,651;3/12,13,17,18,19,21,23,27 ,33,44,45,47,49,51,52,55,57,58,61,63,65,66,69,70,71,75,78,79,81,82,84,88,89,93,94,99,100,1 06,109,111,112,113,115,116,122,130,143,144,145,147,151,155,156,157,159,162,169,173,176 ,177,182,184,189,191,194,197,199,203,205,206,207,209,212,221,222,228,241,245,251,252,2 56,265,268,275,276,279,281,283,302,309,310,311,315,316,319,321,322,324,327,329,332,337 ,338,339,342,344,346,347,348,352,354,357,362,364,366,375,379,381,386,390,392,398,435,4

46,448,449,451,452,453,454,456,459,462,463,464,465,466,467,468,469,470,471,473,474,476,
478,482,483,484,487,490,494,495,496,499,500,501,503,505,506,507,508,510,513,517,519,52
1,525,527,529,532,535,537,539,547,551,555,556,558,560,561,564,565,566,567,569,570,572,5
76,581,584,586,588,590,592,596,597,598,599,601,603,604,606,608,611,612,616,618,619,620
,624,626,629,631,633,635,636,637,638,640;4/24,35,43,59,74,75,76,78,79,82,87,89,90,91,92,
93,95,96,100,101,103,105,106,108,109,110,113,115,117,119,120,121,122,124,127,128,129,1
31,142,146,149,150,152,153,154,156,158,159,164,167,169,171,173,175,176,177,178,179,182,
183,186,188,191,192,194,197,199,200,205,206,207,211,212,213,214,216,217,224,225,227,22
8,229,231,233,236,240,241,242,243,244,247,248,249,251,253,257,258,266,269,271,274,275,
276,279,280,283,287,288,292,296,298,299,301,303,316,317,318,319,329,335,339,340,341,34
3,345,347,348,349,355,357,360,362,365,368,370,374,377,379,380,381,383,384,400,405,406,
409,413,417,419,421,423,424,426,427,429,430,445,446,457,461,463,467,469,470,474,476,47
9,482,486,491,492,494,496,503,504,508,509,511,512,513,515,516,517,518,519,521,523,527,
529,531,532,535,536,540,541,543,544,545,546,547,550,552,553,554,555,557,560,565,567,57
2,573,576,580,583,586,587,593,595,596,599,600,605,606,608,609,611,613,614,615,616,617;
5/12,13,20,24,28,29,34,36,37,39,40,41,42,46,47,51,53,57,65,68,69,71,72,75,77,79,81,87,89,9
5,98,100,103,105,106,109,110,112,119,136,152,154,155,157,159,160,165,167,168,177,181,18
2,185,190,191,193,194,195,199,200,202,203,204,206,211,212,215,217,220,221,223,224,225,
231,233,234,237,238,242,243,244,245,248,251,253,254,256,257,260,261,262,265,270,272,27
3,275,282,283,284,285,287,288,290,293,295,296,298,301,306,309,310,311,313,316,317,318,
320,321,323,324,325,327,328,329,349,353,356,357,360,362,363,365,368,373,374,380,
385,386,387,388,390,391,393,397,399,400,402,403,405,406,407,408,414,415,416,417,420,42
1,423,427,433,437,438,439,441,442,450,452,455,456,460,464,465,469,471,475,477,478,479,
480,481,482,489,490,493,498,499,501,509,510,524,529,534,536,543,544,545,546,557,562,56
3,565,567,572,574,576,577,580,582,583,585,587,588,589,593,594,597,600,602,603,604;6/14
,17,19,20,21,23,24,26,28,29,31,33,36,37,40,41,47,49,50,52,53,54,57,58,61,61,62,64,65,67,69,
70,73,74,76,79,82,83,86,88,93,98,100,103,105,107,108,109,111,115,117,118,119,120,121,12
3,125,130,136,141,142,143,147,148,149,153,155,156,157,158,161,165,167,170,172,174,175,
176,178,186,187,190,194,195,197,199,201,202,203,204,209,210,211,217,219,221,222,223,22

bundan sonraki yerlerde dipnotların bu kadar uzun verilmesinin sebebi kitabın pdf'sinin olmamasıdır. Bütün dipnotlar uzun bir emek sonucu ortaya çıkarılmıştır. Bundan sonra bu eser hakkında çalışma yapacak olanlara kaynaklık etmesi açısından dipnotlarda hiçbir şeyi atlamamaya özen gösterilmiştir.

2.2. Kur'an'ın Sünnetle Tefsiri

Bütün hak dinlerde kendisine kitap verilmeyen peygamber vardır fakat kitabı olup peygamberi olmayan din yoktur. Her ilahi kitap muhataplarına rablerini tanıtır ve rablerinin onlara olan hükümlerini bildirir. Peygamberin görevi ise kendisine gönderilen kitabı yaşamak

ve yaşatmaktır. Yaşatmanın ilk basamağı açıklamadır. Aslında peygamberliğin en önemli görevi açıklamadır. Özellikle uygulama alanlarında Hz. Peygamberin rolünü kabul etmemek mümkün değildir. Hz. Peygamber (s.a.v) bu açıklamaları bazen bir soru üzerine, bazen de kendiliğinden, bazen bir yerden geçerken yapmıştır. Biz burada genellikle Hz. Peygamberin s.a.v tefsir metodunu anlatmak yerine Koçyiğit tefsirinde hadisleri nasıl kullanmış, onu resmetmeye çalışacağız.

2.2.1. Hz. Peygamberin Kur'an'dan İstidlalleri

Hz. Peygamberin bir konuyu anlatırken yapmış olduğu ve Koçyiğit'in de kullanmış olduğu metotlardan bir tanesi Kur'an'dan olan istidlallerdir. Allah'ın Resulü (s.a.v) kendi söylemiş olduğu sözü delillendirmek ve kuvvetlendirmek için sözünü söyledikten sonra Kur'an ayetlerinden pasajlar okumuştur.

5,227,228,236,237,239,241,242,243,247,248,252,254,255,257,258,259,261,262,263,270,271, 272,273,275,278,280,282,283,284,289,292,293,294,297,299,303,304,309,310,316,317,319,32 1,322,325,326,328,330,331,333,338,342,344,345,346,347,348,350,351,352,354,358,360,361, 365,367,369,377,379,380,382,384,385,390,391,393,395,397,398,403,404,405,407,411,412,41 5,416,419,428,429,430,436,443,451,455,464,465,466,467,468,469,471,473,475,477,478,479, 484,485,486,488,490,491,493,494,498,504,505,507,508,509,510,511,513,514,516,517,528,52 9,530,531,532,533,536,537,538,539,540,544,546,547,548,550,551,552,555,556,560,564,566, 568,570,571,572,575,581,585,587,588,592,594,596;7/16,17,18,20,21,23,25,26,27,30,31,35,4 3,50,52,57,61,6266,67,68,69,75,77,78,80,81,86,87,92,95,96,98,99,100,103,104,105,106,107,1 08,109,110,119,120,123,125,126,128,129,131,132,136,139,142,147,151,152,154,155,159,160 ,161,162,165,166,168,169,175,176,183,184,190,191,193,196,197,203,207,214,217,222,225,2 26,228,230,235,236,243,244,247,249,251,257,260,261,263,264,270,272,273,275,276,278,284 ,287,289,290,296,297,298,299,301302,303,309,311,312,313,314,315,316,321,323,327,328,32 9,331,332,337,341,343,344,351,352,360,363,364,366,370,371,372,374,376,378,379,380,385, 387,389,390,396,397,401,402,405,406,407,412,421,427,432,437,443,451,456,461,473,477,49 3,498,499,507.

Koçyiğit Ali İmran suresinin 8. ayetini tefsir ederken şu hadisi kullanmıştır. Hadise kaynak vermemiş sadece sahabe ismi vererek Ümmü Seleme 'den rivayet edildiğini zikretmiştir. Hadisi araştırdığımızda Koçyiğit'in hadisi kısaltarak rivayet ettiğinin farkına varmış bulunuyoruz. Koçyiğit hadisi şöyle rivayet etmiştir. "Ümmü Seleme'den rivayet olunan bir hadise göre Hz. Peygamber rabbine "Ey kalpleri döndüren Allah! Kalbimi dinin

üzere sabit tut.” diye dua eder sonra da bu ³² “ رَبَّنَا لَا تَزُغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ (8) رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيهِ إِنَّ اللَّامِلِينَ لَوَافٍ ”³³ *ayeti okurdu:Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi bu yoldan saptırma bize bir rahmet kendi katından bir rahmet bağışla şüphesiz bağış sahibi olan yalnız sensin*”³³

Hadisin aslı ise şöyledir: “Ümmü Seleme annemize Resulullah’ın en çok hangi duayı yaptığı soruldu da o da “Ey kalpleri bir halden hale çeviren Allah’ım benim kalbimi de dinin üzere sabit kıl. Ben kendisine ey Allah’ın Resulü niçin bu duayı yapıyorsunuz diye sordum. Şöyle buyurdular: “Hiçbir kimse yoktur ki onun kalbi Allah’ın iki parmağı arasında olmasın. Dilediğini düzeltir, düzgün yola kor dilediğinin de kalbini kaydırarak yoldan çıkarır. Hadisin ravisi Muaz “*Ey rabbimiz bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi kaydırma*”³⁴ ayetini okudu”³⁵

Diğer bir örneğimize gelince Enâm suresini 44. ayetini tefsir ederken Koçyiğit şu hadisi zikretmiştir. “Allah Teâlâ’nın günahlarına rağmen bir kula dünyada istediğini verdiğini gördüğün zaman bil ki bu onun günahlarını artırmak içindir. Resulullah bunu söyledikten

أَخَذَنَاهُمْ بَعِثْتَهُ فَأَيُّهُمْ مُبْلِسُونَ“ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمُ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرُّهُوا بِمِائَاتٍ أَوْتُوا “³⁶ sonra

“Onlar peygamberimiz vasıtasıyla yapılan ihtarları unuttunca her şeyin kapılarını onlara açivermiş kendilerine verilenle sevince gark oldukları bir sırada da ansızın onları yakalayivermiştik. Onlar ise bütün ümitlerini yitirmişlerdi.”⁴³ ayetini okumuştur.³⁶

Resulullah’ın kendi sözünü bitirdikten sonra Kur’an’dan ayet okuması hem kendi sözünü delillendirmek hem de kendi sözünün ne kadar kıymetli olduğunu bildirmek, ayrıca da muhatabın dikkatini daha iyi çekmek içindir.

³² Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/429.

³³ el-Âli İmran 3/8.

³⁴ el-Âli İmran 3/8.

³⁵ Muhammed b. ‘İsa b. Sevre et-Tirmizî, *Sünen’i Tirmizî*, thk. Beşşar Avved Maruf (Beyrut: Daru’l Garbi’l İslamî, 1996). “Daavat”,90. ⁴³el-Enâm 6/44.

³⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, thk. Şu‘ayb Arnavut (Beyrut: Müessesetü’r-Risale, 1416), 4/145.

Allah Resulünün bazen ayetleri tefsir etmek maksadıyla okuduğu bilinmektedir. Vereceğimiz son örnek te Koçyiğit bakara 87. ayetin tefsirinde “ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ ” “Meryem oğlu İsa’ya apaçık deliller vermiş, Ruhü’l-Kudus ile onu teyit etmiştik”⁴⁵ ayetini müşrikleri hicveden İslam şairine Resulullah’ın ettiği bir dua ile tefsir etmiştir.⁴⁶⁴⁷ “Allah’ım onu Ruhü’l-Kudus ile teyit et.”⁴⁸ Hadisini getirmiş ve bu hadislerle kaynak gösterirken bilinen yollarla değil de cilt ve sayfa numarası vererek yetinmiştir. Bu hadiste kaynak gösterirken “Buhari, Sahih, II.16; Müslim, Sahih, IV.1993” diyerek kaynağı belirtmiştir. Kaynak verdiği bütün hadislerde bunu yapmıştır. Günümüzde ise hadis hususunda verdiği kaynaklara bir tek Ahmet b Hanbel’den kaynak gösterdiği yerler birebir uyumaktadır. Koçyiğit daha birçok yerde ayetlerden istidlal edilen hadisleri kullanmıştır. Fakat biz bu kadarıyla yetineceğiz.⁴⁹

2.2.2. Hz. Peygamber’in Teyit İçin Söylediği Hadisler

Allah Resülü (s.a.v) konuşmalarında Kur’an’la birebir uyuşan ve Kur’an’ı tekit eden sözler sarf etmiştir. Koçyiğit Hz. Peygamberin bu tefsir çeşidine olabildiğince yer vermiştir. Tefsirini diğer müfessirler gibi Resulullah’ın bu hadisi şerifleriyle süslemiş, böylece manayı kuvvetlendirmiştir.

Yazar Âraf suresinin 157. ayetinin tefsirinde “ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الَّذِي يَدْعُوهُمْ ” “İşte bunlar, yanlarındaki Tevrat ve İncil’ de yazılı olarak buldukları ümmi nebiye tabi olanlardır.”⁵⁰ teyit amaçlı şu hadisi zikretmiştir. Koçyiğit’in genişçe yer verdiği hadis kısaca şöyledir. “Bir bedevi mallarını satıp Resulullah’ın huzuruna çıkmak ister, Resulullah’ı Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer arasında yürürken görünce peşlerine

⁴⁵el-Bakara 2/87.

⁴⁶ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâîl el Buhârî, *El-Câmi’us-sahih*, thk. İzzeddin Dalli, İmad Et-Tayyar, Yasir Hasan (Beyrut: Müessesetü’r-Risale Naşirun, 1440)“Salat”,68; Ebû’l-Hasan Muslim b. Haccâc b. Muslim el-Kuşeyrî en-Nişâburî el-Müslim, *el-Cami’us-sahih*, thk. Ebû Kuteybe Nazr Muhammed el-Fâryâbî (Riyad: Daru Taybe li’n-Neşr ve’t-Tevzi, 1427) “Fezailu’s-Sahabe”,156.

⁴⁷ Buhari, “Salat”,68; Müslim, “Fezailu’s-Sahabe”,156.

⁴⁸ el-Bakara 2/87.

⁴⁹ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*,

1/223,291,429;2/31,71,185,191,267,379,391,436,458,499,635,640,642,649;3/30,133,191,206,222,249,253,272,308,344,349,551,622,625,627;4/91,100,121,162,193,369,507,556;5/149,152,252,432,469,508,602;6/85,109,112,133,143,168,176,200,208,222,249,306,346,353,391,392,449,558,578,597;7/27,47,380,406“Bu konuda bk”.

⁵⁰ el-Arâf 7/157.

takılıp gider. Böyle devam ederken oğlunun son nefesinde başucunda Tevrat okuyan bir adama rastladılar. Resulullah (s.a.v) o adama “Tevrat’ı indiren aşkına söyle şu kitapta benim sıfatımı ve çıkışımı buluyor musun?” diye sorunca, adam başı ile hayır işareti yaptı. Ölmek üzere olan çocuk ise: “Tevrat’ı indiren üzerine yemin ederim ki biz kitabımızda senin sıfatını ve çıkışını buluyoruz. Ben şehadet ederim ki Allahtan başka ilah yoktur. Ve yine şehadet ederim ki sen Allah’ın resulüsün dedi.” Bunun üzerine iki cihan serveri “şu Yahudi’yi kardeşinizin yanından uzaklaştırın “buyurdu ve kefen ve namaz işlerini üzerine aldı.³⁷

Diğer bir örnek ise Tevbe suresinin “ فَمَّا اسْتَقَامُوا لِلْكَمِّ فَاسْتَقَامُوا لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ يَحُكُّ الْمُتَّقِينَ ” *“bu itibarla, onlar size (antlaşmalarında sadık kalarak) dürüst davrandıkları sürece, siz de onlara dürüst davranın. Allah, şüphesiz (antlaşmaları bozmaktan) sakınanları sever.”*⁵² 7. Ayetini okuduktan sonra manayı teyit etmek için şu meşhur hadisi zikretmiş ayetteki manayı teyit ettiğini bizatihi söylemiştir.³⁸ “Dört şey vardır ki kimde bulunursa halis münafik olur. Kimde bunlardan bir parça olursa onu terk edinceye kadar, kendisinde münafiklıktan bir parça kalmış demektir. Kendisine emanet edildiğinde hıyanet eder, bir şey konuştuğunda yalan söyler, ahdettiği zaman ahdinde durmaz husumet ettiği zamanda haktan ayrılır.”³⁹

Son örneğimiz ise Âraf 5. ayette “ فَمَا كَانَ دَعْوَاهُمْ إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُ اللَّهِ إِلَّا أَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ” *“Azabımız kendilerine geldiğinde onların bağırp çağırışları “biz zaten zalim kimselerden idik” demekten başka bir şey olmamıştır”*⁵⁵ Koçyiğit bu ayetin anlamının şu hadisle teyit edildiğini ifade etmiştir. “İnsanlar işledikleri suça bir mazeret bulmadıkça helak olmaktan kurtulamayacaklardır.”⁴⁰

³⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/411. ⁵²

et-Tevbe 9/7.

³⁸ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/310.

³⁹ Buhari, “Mezalim”,17; Müslim, “İman”,106. ⁵⁵

el-Âraf 7/5.

⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/260; Süleymân b. Eş‘as el-Ezdî es-Sicistânî Ebû Dâvud,

Koçyiğit'in tefsirinde hadislerle teyit ettiği yerler çok olmasına rağmen biz bu kadarıyla iktifa edeceğiz.⁴¹

2.2.3. Hz. Peygamber'in Somutlaştırarak Söylediği Hadisler

Allah Resulünün (s.a.v) bazı hadislerinde benzetme veya temsil yoluyla somutlaştırma söz konusudur. Allah resulünün böyle yapmasının maksadı muhataplarının zihninde söylediği şeyi canlandırıp aklında, fikrinde, gönlünde onu hissetmesini sağlamaktır. Anlattığı şeyin olumlu veya olumsuz olmasına göre muhatapın onu sevmesi veya da ondan kaçınması muhtemeldir. Eğer Allah Resulü iyiyi teşvik için bir benzetme yapıyorsa muhataplar aklından çıkmadığı için onu işleme hususunda elinden geleni yapar. Veya kötü bir şeyi temsil yolu ile anlatmışsa muhatap yine aklına daha iyi yerleştiği için o fiili yapmaktan kaçınır. Koçyiğit de ayetleri tefsir ederken mahir bir şekilde bu hadislerden yararlanmıştı.

Koçyiğit Âli “ وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ ” İmran suresinin

“مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ” *“hiçbir peygambere, ganimet malından gizlice alıp hıyanet etmesi yaraşmaz. Her kim bu hıyanetliği yaparsa kıyamet günü hıyanetliği (nin ağır günahı) ile gelir. Sonra herkese kazancı haksızlığa uğratılmaksızın verilir.”*⁴² ayetinin tefsirinde şu müşahhas örneği nakletmiştir. Ebu Hureyre'den rivayet edilen bir hadiste “

148,151,153,164,169,185,194,197,204,226,245,259,260,265,266,267,269,319,320,330,334,335,351,353,371,391,396,402,410,412,415,416,418,420,423,431,506,507,512,521,524,528,535,539,571,576,599,630,631,632,635,651;
3/16,18,22,34,35,40,49,56,63,68,80,81,85,87,96,140,161,169,179,186,188,195,205,206,207,211,212,220,228,233,238,240,243,257,259,261,266,271,272,276,280,285,289,290,307,325,328

Süneni Ebî Dâvud., thk. Yasir Hasan, İzzeddin Dalli, İmad Et-Tayyar (Beyrut: Müessesetü'rRisale, 1437). “Melahim”,17.

⁴¹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*,

1/59,66,122,158,197,212,213,217,219,221,223,225,248,255,265,266,272,286,290,318,325,330,335,343,347,361,369,370,379,386,390,394,400,401,402,432,455,461,474,488,492,496,497,506,510,511,530,556,558;2/13,14,24,25,38,43,53,65,66,81,82,91,92,94,102,124,126,137,138,

⁴² el-Âli imran 33/161.

,330,347,351,353,358,360,364,366,373,376,377,380,393,394,400,404,416,424,426,448,480,485,558,564,566,570,596,625,627,631,634,638;
4/32,43,64,75,76,96,97,99,100,108,109,115,118,122,125,126,146,165,171,196,202,203,219,239,253,258,264,265,276,280,281,299,321,323,324,325,326,328,330,334,335,339,379,381,386,396,400,414,423,424,433,439,480,483,495,504,505,529,547,551,556,557,559,610;5/15,18,23,24,26,30,31,54,59,64,65,66,69,85,87,89,103,104,112,138,140,142,143,148,154,155,157,164,174,176,200,211,217,222,225,253,318,331,362,366,376,377,385,386,389,392,397,424,437,441,443,446,469,470,472,482,495,510,511,525,526,532,534,535,537,542,543,548,555,557,558,563,564,566,586,589,596;6/15,20,33,36,48,49,65,73,78,85,86,91,123,124,142,156,157,165,170,172,175,176,177,182,189,190,202,215,231,245,249,252,275,279,284,287,288,298,315,316,318,340,251,353,367,370,371,385,386,405,407,409,443,448,453,455,456,457,465,471,474,478,486,487,499,508,517,522,523,524,528,530,531,532,533,544,545,559,566,575,575,578,582,585,592,597;7/16,20,29,32,34,41,45,46,57,61,76,78,83,85,86,91,95,104,124,130,132,137,142,155,163,168,174,183,192,225,228,234,265,270,299,324,343,344,352,371,372,388,396,408,411,433,451,455,457,489,499.

bir gün Resulullah (s.a.v) bize haksız kazanç elde etmek ve günahının büyüklüğünden söz ederek buyurdu ki; sizi meleyip duran bir koyun veya homurdanan atla veya sessiz altın gümüşle veya yellenen bir elbise bunların herhangi birisi omuzunda olduğu halde “bana yardım et ya Resulullah” derken karşılaşmayayım. Sana yapabilecek bir şeyim yok ben sana Allah’ın hükmünü tebliğ etmişim⁴³ diyerek ayeti tefsir etmiştir. ⁴⁴

Koçyiğit burada Resulullah’ın olumsuz bir örneğin müşahhaslaştırılmış halini anlatan hadisi zikretmiştir. Resulullah (s.a.v) bize gulle yapmanın açıkçası hakkı olmadığı halde elde edilen malın kişiye ne kadar zarar verdiğini bu şekilde anlatmıştır.

Koçyiğit Âraf suresi 9. ayeti tefsiri “ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ ” çerçevesinde

“بِأَيِّتِنَا يَطْلُمُونَ” “kimlerin tartıları da hafif gelirse ayetlerimize küfretmiş olmaları dolayısıyla, kendilerini ziyana uğratmış olanlar bunlardır.”⁶¹ şu hadisleri zikretmiştir. “Kur’an okuyunuz Kur’an okuyucularına şefaatçi olacaktır.”⁴⁵ Diğer bir hadis ise “Kıyamet

⁴³ Buhari, “Cihat ve Siyer”,189, Müslim, “İmare”,24.

⁴⁴ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/577. ⁶¹ el-Âraf 7/9.

⁴⁵ Müslim, “Salatu’l-Musafirin ve Kasruha”,252.

günü Kur'an sahibine rengi soluk bir genç suretinde o kişi "sen kimsin" diye sorar. O da şu cevabı verir. "Ben geceleri seni uykusuz bırakan, gündüzleri de susuz geçirten Kur'an'ım."⁴⁶

Koçyiğit tefsirinde Kur'an'ın şefaathisi olarak geleceği hadisten sonra başka bir hadis kullanmıştır. "Kim ki Allah kendisine mal verir de o kimse malının zekâtını ödemezse, onun malı kıyamet günü gözünde iki nişanesi bulunan erkek bir yılanı döndürülür de gerdanlık yapıp boynuna geçirilir. Yılan adamın çenesinin iki yanını yakalar ve ben senin malınım, ben senin hazinenim der."⁴⁷ Ayrıca Koçyiğit son kullandığı hadiste hadisin hem Buhari hem Müslim'de geçtiğini kaydetmiş fakat biz bu hadisi sadece Buhari'de bulabildik Müslim'de rastlayamadık. Koçyiğit'in diğer verdiği örnekler ise dipnotta mevcuttur.⁴⁸

2.2.4. Mübhem 'in Tavzihi

Mübhem sözlükte duyu organlarının alanına girdiği halde organların bunu anlamakta zorluk çektiği, aklın alanına girdiği halde aklın anlamakta zorluk çektiği kelimelere denilir. "Behîme" kelimesi hayvanlara verilen bir isimdir. Çünkü böyle isim verilmesi seslerinden bir şey anlaşılmaması dolayısıyladır. "Feresun behîm" tek renk atlara verilen isimdir. Tek renk olduğu için göz ayırt edemez.⁴⁹ Tefsir usulü açısından ise insan, cin, kabile veya topluluk isimlerinin ya da herhangi bir kelimenin manasının anlaşılamayacak şekilde kapalı veya ismi mevsul, zamir, muayyen olmayan zaman zarfı ve mekân zarflarıyla ifade edilmiş olmasıdır.⁵⁰

⁴⁶ Hafız Ebi Abdullah Yezid el-Kazvini İbni Mace, Süneni İbni Mace, thk. Muhammed Fuad Abdulbaki (Daru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, t.y) "Edeb",52.

⁴⁷ Buhari, "Zekat",3.

⁴⁸ "Bu konuda bk" Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/394,400,401;2/194,266,600;3/66,350,351,357,371,392,425,485,634;4/105,114,177,471;5/86 ,450,511;6/19;7/373.

⁴⁹ Ragıb el-İsfahânî, "bhm", Müfredat, thk. Safvan Adnan Davudî (Dimeşk: Darü'l-Kalem, 1430), 149.

⁵⁰ "Bu konuda bk", İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir usûlü* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2012), 186.

Kur'an'ı Kerim Cerrahoğlu'nun da dediği gibi mübhem ifadeleri kullanmıştır. Bunun bir amacı vardır. O da Kur'an'ın evrensel olmasından kaynaklanmaktadır. Koçyiğit Kur'an'daki mübhem lafızları Allah Resulünün hadisleriyle açıklamıştır. Koçyiğit, Bakara suresinin 180. Ayetini tefsir ederken: “ كُتِبَ عَلَيْكُمُ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِن تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ ” “İçinizden birine ölüm yaklaştığında, eğer mal bırakacaksa,

Allahtan sakınanlara bir hak olmak üzere, anaya, babaya ve akrabaya, bilinen bir şekilde vasiyette bulunması üzerine farz kılındı.”⁵¹ Şu mevkuf hadisle “Bir adam Hz. Aişe 'ye gelip, “ben vasiyet etmek istiyorum” dediği zaman Hz. Aişe malının miktarını ve ailesinin kalabalık olup olmadığını öğrendikten sonra “Allah (c.c) eğer hayır bırakacaksa” buyuruyor. Senin malın ise az onu ailene bırak”⁵² demiş ve ayetteki müphemliği gidermiştir.⁵³

Koçyiğit bu ayetteki müphemli hadisle giderdikten sonra başka bir kapalılığı örnek vererek açıklamıştır. Bu kapalılık hususu çok mala sahip olma kriteridir. Koçyiğit bunu verdiği örnekte herkesin kendi yaşadığı çevre içerisindeki konumun belirleyeceğini açıklamış, zenginliğin göreceli bir kavram olduğuna işaret etmiştir. Fakir bir mahallede oturan kimse durumu iyi ise zengin sayılırken, farklı muhitteki veya kariyer olarak farklı bir kişiye göre fakir sayılabilmektedir. Bizim anladığımız Koçyiğit'e göre çok mala sahip olmak ancak örf ile belirlenebilir.⁵⁴

Koçyiğit yine Âraf süresinin 161. “وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ ” “Nitekim onlara “şu şehirde oturun; dilediğiniz şekilde orada yiyeceğinizden yiyin. “مِنْ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَظُنُّونَ

Hıttı (bağışlanma)dileyin ve kapıdan secde ederek girin. Biz de sizin kusurlarınızı bağışlayalım. İyilik edenlere ecirlerini daha da artıracakız denilmişti. Fakat içlerinden zulmedenler sözü kendilerine söylenilenden başka bir şekle çevirmişlerdi. Bizde onların üzerine

⁵¹ el-Bakara 2/180.

⁵² Ebûbekir Ahmed b. Hüseyin b. Ali el-. Beyhakî, *Sünenü'l-Kübra*, thk. Muhammed Abdulkadir Ata (Beyrut: Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1424), 6/442.

⁵³ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/254.

⁵⁴ “Bu konuda bk”, Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/254.

*zulmetmeleri dolayısıyla gökten bir azap göndermiştik.”*⁵⁵ ayetindeki mübhemi “onlar kendilerine söylenenin aksini yapmışlar. Şehre secde ederek değil; fakat kışları üzerinde sürünerek girmişler. Hıtta demek yerine alaycı bir tavırla habbe demişlerdir.”⁵⁶ hadisiyle tefsir ederek ortadan kaldırmıştır.⁵⁷ Ayette İsrail oğullarının “hıtta” yerine ne söyledikleri mübhem bırakılmıştır. Allah resulünün hadisiyle bu kapalılık ortadan kalkmıştır. İsrailoğullarının söylediği söz “habbe” dir. Artık bu genelde sadece hadis kitaplarında değil tefsir kitaplarında da geçen bir sözdür. Mesela *Celaleyn Tefsirinde* bu ibare aynen geçmektedir.⁵⁸

Yazar Âraf 190. ayette, bazı müfessirlerin Tirmizi’de geçen bir hadise dayanarak ismi geçen kahramanların Hz. Âdem ve Havva olmaları düşüncelerini kabul etmemiştir.⁵⁹ فَ لَمْ أَتَاهُمْ أَصَالِحًا جَعَلَ لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا آتَاهُمَا فَتَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ “ne var ki Allah onlara salih bir evlat verince,

*Allah’ın kendilerine verdiği şeyde ona ortaklar kılmaya başlamışlardır. Oysa Allah onlara ortak koştuklarından çok yücedir.”*⁷⁷ Burada ki kişilerin kimler olduğunu bize söylememiştir. Fakat Koçyiğit burada şu hadisi zikretmiştir. “Daha önce hiç çocuğu yaşamayan Havva hamile kaldığı zaman, iblis onu ziyaret etmiş ve doğacak çocuğa Abdul haris ismini vermesini ona tavsiye etmiştir. Zira melekler arasında şeytanın ismi haris idi. Çocuk doğunca Havva ona bu ismi vermiş ve çocuk da yaşamıştır.”⁶⁰ Bu hadise göre ayette şirk koşan kimseler Hz. Âdem ile Havva’dır. Bu hadis hakkında Tirmizi şerhlerine baktığımızda aynen şöyle geçmektedir. “Havva hamile kalınca şeytan onun yanına geldi ve çocuğun ismini Abdul haris koyarsa çocuğunun yaşayacağını söyledi ve Havva da çocuk doğunca onun ismini koydu. Bu

⁵⁵ el-Âraf 7/161.

⁵⁶ Hemmam b Münebbih, Sahifetü Hemmam, thk. Ali Hasan Ali Abdulhamid (Beyrut: Daru’l-İslamî, 1407), 57; Buhari, “Tefsir”,5; Müslim, “Tefsir”,1.

⁵⁷ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/167.

⁵⁸ Celâleddin el-Mahallî - Celâleddin es-Süyûtî, *Tefsiri Celaleyn* (İstanbul: Yasin Yayınevi, ts.), 170.

⁵⁹ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/200. ⁷⁷el-Âraf 7/190.

⁶⁰ Tirmizi, “Tefsiru’l-Kur’an”,7.

ise isimlendirmede bir şirkettir, yoksa ibadette bir şirkettir değildir.”⁷⁹ “Bu hadisin malul olduğunu ayrıca İbni Kesir farklı cihetlerden açıklamıştır.”⁸⁰ Evet, burada şöyle bir soru akla gelebilir “neden bir kişi yerine iki kişi kullanıldı” denilirse bu, Arap dilinin kendine has bir özelliğidir. Tek kişi kullanılması gereken yerde iki kişiymiş gibi bahsedilebilir.⁸¹ Şirkin anne babaya nispet edilmesi aslında çocukların putlara nisbet edilmesidir.⁸²

Koçyiğit bu hadisi almış fakat bu hadisin zayıf olduğunu bizzat kendisi de ifade etmiştir. Burada ki kişilerin Hz. Âdem ve Havva olamayacağını onlardan sonra gelen nesiller için böyle söylenilebileceğini, zaten ayetin sonundaki “يُشْرِكُونَ” lafzının ve peşine gelen ayetlerin belirttiğini açıklamıştır.⁶¹ Bazı âlimler bu ayeti kerimde bahsedilen konunun bir darbı mesel olduğunu ve bununla müşriklerin hallerinin ifade edildiğini benimsemişlerdir.⁶²

Koçyiğit tefsirinin farklı yerlerinde bulunan müphemleri elinden geldiği kadarıyla hadis ile tavzih etmiştir.⁶³

2.2.5. Mutlak’ın Takyidi

Mutlak “gayrı muayyen ferde veya fertlere delalet eden, sıfatlardan herhangi bir sıfatın kayıtlı olduğuna dair delilin bitişmediği lafızdır.”⁶⁴ Mukayyed ise “gayrı muayyen ferde veya

⁶¹ “Bu konuda bk”, Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/200.

⁶² Yavuz Köktaş, *Kur’an’a aykırı görülen hadisler: tespit ve değerlendirme* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2015), 60.

⁶³ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/135,178,288,305,316,347,397,516,541;2/61,130,188,329,544;3/61,261,430,440,486,555;4/11,85,95,116,145,161,177,215,218,309,355,433,449,455;5/23,67,171,327,379;6/269,505,527;7/17,60,105,149,155,190,246,384,408,479,503.

⁶⁴ Allame Ali b Muhammed Seyyid Şerif el-Cürcânî, *Mu’cemü’t-Ta’rîfât*, nşr. Muhammed Sıddık Minşâvî (Kahire: Daru’l-Fazîyle, ts.), 183; Zekiyuddin Şaban, *Usulu’l-fıkhi’l-islami* (İstanbul: İrşad Kitabevi, 1438), 345; Muhsin Demirci, *Tefsir terimleri sözlüğü* (İstanbul: İFAV, 2017), 207; Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve hukuk terimleri sözlüğü* (İstanbul: Ensar, 2016), 404.

⁷⁹ Ebü'l-Ulâ Muhammed Abdurrahmân b. Abdirrahîm el-Mübârekfûrî, *Tuhfetu'l-ahvezi bi şerhi camii't-Tirmizi*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman (Daru'l-Fikr, ts.), 8/459.

⁸⁰ Mübârekfûrî, *Tuhfetu'l-ahvezi bi şerhi camii't-Tirmizi*, 8/460.

⁸¹“Bu konuda bk”, Mübârekfûrî, *Tuhfetu'l-ahvezi bi şerhi camii't-Tirmizi*, 8/462.

⁸² İmamü'l-Hafız İbni Arabî, *Ârizetü'l-ahvezî bi şerhi sahîhi't-Tirmizî* (Beyrut: Daru'lKütübî'l-ilmîyye, ts.), 200-201.

fertlere delalet eden, sıfatlardan herhangi bir sıfatın kayıtlanmışına dair delilin bittiği lafızdır.”⁶⁵

Bu tanımdan anladığımıza göre Hz. Muhammed (s.a.v) ayette geçen mutlak ifadeyi, hadisiyle takyid etmiştir. Müminun suresinin 101. ayetinde Koçyiğit “ فَ إِذَا نَفِخُ فِي الصُّورِ ” “Sûr’a üflendiği zaman, artık o gün, aralarında ne soy sop kalır ne de birbirlerine soru sorarlar .”⁸⁸ şu hadisi “Fatıma benden bir parçadır. Onu üzen beni de üzer.

Onu sevindiren beni de sevindirir. Benim nesebim ve hısımlığım dışında kıyamet günü nesepler kesilecektir.”⁶⁶ zikretmiştir. ⁶⁷ Hadisin ikinci kısmı ise “benim nesebim ve hısımlığım dışında kıyamet günü nesepler kesilecektir.”⁶⁸ bölümü zikrettiği kaynaklarda bulunmamaktadır. Fakat Koçyiğit sanki ikisi aynı hadis gibi burada zikretmiştir. Burada şöyle bir sıkıntı ortaya çıkmıştır. “İçerisinde takdim veya tehirin olduğu hadislere hadis literatüründe maklup ismi verilmektedir. İki veya da daha fazla hadisin isnatlarının değişmesiyle oluşan hadislere de maklup ismi verilir. Ve bu hadisler zayıf kategorisinde değerlendirilirler.”⁶⁹ “Bir metnin senedini alıp öbür metnin başına, öbürünün senedini alıp berikin başına koymak, hadislerin sened ve metinlerini birbiriyle değiştirmek kalbu’lmürekkeb diye isimlendirilir. Bu durum yanlışlıkla olabileceği

⁶⁵ Cürcânî, *Mu`cemü't-Ta`rîfât*, 190; Zekiyuddin Şaban, *Usulu'l-fikhi'l-islami*, 345; Demirci, *Tefsir terimleri sözlüğü*, 203; Erdoğan, *Fıkıh ve hukuk terimleri sözlüğü*, 397. ⁸⁸ el-Müminun 23/101.

⁶⁶ Buhari, “Fezailü Ashabi'n-Nebi”, 12; Müslim, “Fezailü's-Sahabe”93; Tirmizi, “Menakıb”,60, Ahmed b. hanbel4:5; Ebu davud, “Nikah”, 12; İbni Mace, “Nikah”, 56.

⁶⁷ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/108.

⁶⁸ Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-. Taberânî, *Mucemu'lEvsat*, thk. Ebu muaz-Ebu'l-Fazl (Kahire: Daru'l-Haremeyn, 1415), 6/357.

⁶⁹ Talât Koçyiğit, *Hadis Usûlü* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2018), 174.

gibi ravinin bilgisini ölçmek için de yapılabilir.”⁷⁰ Koçyiğit bu hadisi verdikten sonra şu açıklamayı yapmıştır. “Kıyamet gününde sadece Resulullah’ın nesebi ve hısımlığı dışında bütün nesep ve hısımlıklar kesilecek. Kimse kimsenin yardımına koşamayacak.”⁷¹

2.2.6. Mücmel’in Tafsili

Mücmel fıkıh literatüründe “müfesserin zıddı olan, cümleden istikak eden, kendisinden mananın ancak mücmilin açıklamasıyla bilinen lafızdır.”⁷² Mücmelin hükmünün ne olduğunu öğrenmek istediğimizde “mücmil onu açıklamadığı müddetçe kendisiyle amel caiz değildir. Fakat açıklandıktan sonra müfessere dönüşür.”⁷³ Kendisiyle amel edilebilir. Mücmil ise ya Allah (c.c) ya da Allah Resulüdür.

Yazar Kur’an’da böyle olan ayetleri Allah Resulünün hadisiyle müfesser hale getirmiştir. Hiç şüphesiz mücmel denilince akla ilk gelen şeyler ibadetlerdir. Koçyiğit ayeti “أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا” “*Güneşin batıya yönelmesinden gecenin karanlığına kadar ki namazı ve sabah namazını kıl. Sabah namazı, (melekler tarafından) şahit olunan bir namazdır.*”⁹⁷ bu hadisle tefsir etmiştir. “Namazı beni gördüğünüz gibi kılınız”⁷⁴ burada görüldüğü gibi namaz emredilmekte fakat nerde, nasıl, ne zaman eda edileceği bildirilmemektedir. İşte tam bu noktada devreye Allah Resulü (s.a.v) girmektedir. Bize, rabbimizin emrettiği namazı onun sayesinde eda ediyoruz. Allah resulünün

⁷⁰ Abdullah Aydın, *Hadis istılahları sözlüğü* (İstanbul: İFAV, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2013), 145-146.

⁷¹ “Bu konuda bk”Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/108.

⁷² Cürçânî, "Mücmel" Mu'cemü't-Ta'rîfât, 170; Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-. Serahsî, *Usulu Serahsî*, thk. Ebu'l-Vefa El Afkânî (Beyrut: Daru'l-Kütübî'lilmîyye, 1414), 1/168; Zekiyuddin Şaban, *Usulu'l-Fıkhi'l-İslami*, 414; Demirci, *Tefsir terimleri sözlüğü*, 212; Erdoğan, *Fıkıh ve hukuk terimleri sözlüğü*, 410.

⁷³ Zekiyuddin Şaban, *Usulu'l-fıkhi'l-islami*, 415. ⁹⁷

el- İsra 17/78.

⁷⁴ Buhari, “Ezan”,18.

İslam dininde özel bir konumu vardır. İşte o konumu kendisine kazandıran hasletlerden bir tanesi de mücmeli tafsil etmesidir. Bu ayetin mücmel olduğunu, Resulullah'ın (s.a.v) ayeti tebyin ettiğini, hatta yaptığı açıklama ve davranışların tevatür derecesine ulaştığını bizzat Koçyiğit ifade etmiştir.⁷⁵

Başka bir ayette “وَالْبُدُنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ” “biz o kurbanlık deveyi de Allah'ın alametlerinden yaptık.”¹⁰⁰ devenin kurbanlık olabileceği zikredilmiş, devenin kaç yaşında olacağı beyan edilmemiştir. Sahabiler ise “Allah Resülü (s.a.v) sığırdı ve deveye bize 7 kişi olmamızı emretti”⁷⁶ hadisini naklederek bu konudaki mücmelliği ortadan kaldırmışlardır. Koçyiğit burada her ne kadar söylemese de deve 5, sığır 2, koyun bir yaşında olmak zorundadır. Bunun gibi zekât, hac menasiki, abdest hep Resulullah'ın (s.a.v) uygulamalarıyla

bilinmektedir ve uygulanmaktadır. Sözün özü Allah Resulünün (s.a.v) bu dindeki otoritesi ve konumu tartışılmaz.

Koçyiğit'in mücmelin beyanı olarak verdiği örnekler çok olmasına rağmen biz bu kadarıyla yetinmeyi uygun gördük.⁷⁷

2.2.7.Umum'un Tahsisi

Umum lafız şümül demektir.¹⁰³ “Tek bir lafız ile tek bir manaya konulan lafızdır. Belli bir miktarı hasr etmeksizin bu mananın kendisinde gerçekleştiği bütün fertleri kapsar.”⁷⁸ Umum lafzın bazı özellikleri vardır ki bu özelliklerin bulunduğu lafızlar umumiyet ifade eder.

1. “ve” “جميع” lafızlarının bulunduğu yerler.
2. İstiğrak ve şümül ifade eden harfi tarif (elif lam) ile muarref olmuş çoğul lafız.
3. Lamı tarif veya da izafetle muarref hale getirilmiş tekil lafız.
4. İsmi mevsuller

⁷⁵ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/367. ¹⁰⁰el-Hacc 22/36.

⁷⁶ Müslim, “Hacc”,138.

⁷⁷ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/285,289;2/116,136,263,264,274;3/37,533;4/337,367,368;5/31,33; ¹⁰³ Serahsî, *Usulu serahsî*, 1/125.

⁷⁸ Zekiyuddin Şaban, *Usulu'l-fıkhi'l-islami*, 376.

5. Şart isimleri

6. İstifham isimleri

7. Nefiy ile nehiyin siyakında gelen nekre.”⁷⁹ Umumluk ifade ederler.

“Hadisler bunu tahsis edebilir.”⁸⁰ Koçyiğit de tefsirinde bu konuda hadisler kullanmıştır. Kullandığı yerlerden birkaç örnek vermek gerekirse;

”وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا ۗ مِنَ اللَّيْلِ ۚ وَاللَّيْلِ ۚ عَزِيزٌ حَكِيمٌ”
Koçyiğit şu ayeti “

“Erkek ve kadın hırsızın irtikap ettikleri şeye karşı bir ceza ve Allahtan bir ibret olmak üzere ellerini kesin Allah azizdir hakimdir.”¹⁰⁷ Malik’in Nafi tarikiyle İbni Ömer’den naklederek “Resulullah (s.a.v) kıymeti üç dirhem olan kalkan hırsızının elini kesmiştir”⁸¹ hadisiyle tefsir etmiştir. Koçyiğit bu hadisi verdikten sonra Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî’den (ö. 179/795) şu yorumu “Bana göre el kesmenin vacip olduğu en

uygun miktar üç dirhemdir. Nitekim Resulullah (s.a.v) kıymeti üç dirhem olan kalkan hırsızlığından dolayı el kesmiştir. Keza Osman b Affan da (r.a) üç dirhem olarak kıymetlendirilen meyve hırsızlığından el kesmiştir. Ki bu işittiğim haberler arasında en çok hoşuma gidenidir”⁸² nakletmiştir.”⁸³ Koçyiğit ayeti tefsir ederken hükmün illetinden bahsetmiş ve bunu çok güzel bir şekilde ifade etmiştir. “Hırsıza verilen el kesme cezası mal sahibinin malını almış onu zarara uğratmış olmasından değil; fakat Allah’ın yasakladığı kötü bir fiili işlemiş ve Allah’a karşı gelmiş olmasındandır.”⁸⁴ Bu ifadenin bir benzeri usul kitaplarında hükmün illeti açıklanırken verilmektedir. “Hüküm müştaka tealluk ederse me’hezi iştikak hükmün illetini bildirir.”⁸⁵

⁷⁹ Zekiyuddin Şaban, *Usulu’l-fıkhi’l-islami*, 377-378.

⁸⁰ Abdu’l-Kerim Zeydan, *El-Medhal lidiraseti’s-Şeriatî’l-İslami* (Beyrut: Müessesetü’rRisale Naşirun, 1439), 183. ¹⁰⁷el-Maide 5/38.

⁸¹ Ebû Abdillâh b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî Mâlik b. Enes, Muvatta, thk.

Muhammed Fuad Abdulbaki (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâs el-Arabî, 1406), "Hudud", 21

⁸² Muvatta, “Hudud”, 25. (bu hadisin kendisi değil de bu hadisten sonra yukarıda verdiğimiz açıklamayı imam malik yapmıştır.)

⁸³ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/232.

⁸⁴ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/232.

⁸⁵ Abdu’l-Vehhab Hallaf, *İlmu usuli’l-fikh*, thk. Muhammed Hadi Metinî Mardinî

konuyu genişletirken istitraden aktarmış olduğu hadislerdir. İstitrad belagat ilminde “asıl konu dışında bir münasebete binaen söylenen sözdür. Bu sözden sonra tekrar asıl konuya dönülür. Yani İstitrad yeri gelmişken söylenen özdür.”⁹⁰

Koçyiğit Bakara suresinin 238. ayetini tefsir ederken “الوسطى” kelimesini hadise dayanarak ikinci namazı olduğu kanaatine varmıştır. Hadis ise şöyledir. “Onlar bizi güneş batıncaya kadar es-Salât-ü Vusta'dan meşgul edip alıkoydukları gibi, Allah onların kabirlerini ve evlerini ateşle doldursun.”⁹¹ Bu hadisi verdikten sonra şu açıklamada bulunmuştur Koçyiğit, “hadisin ibaresinde ikinci namazı zikredilmese bile güneşin batımından önceki namazın ikinci namazı olduğu aşikârdır.”⁹² Bu yorumu da yaptıktan sonra kendi yorumunu teyit için yeri gelmişken bir hadis zikretmiştir. “Her kim ikinci namazını kaçırırsa, sanki ehlini ve malını elinden kaçırmış gibi olur.”⁹³ Koçyiğit bu hadisi zikretmeden önce Hz. Peygamberin (s.a.v) ikinci namazının fazileti hakkındaki rivayetleri “salatu'l-vusta”nın ikinci namazı olduğunu teyit eder yorumu bulunmaktadır.⁹⁴

Koçyiğit Yusuf suresinin “وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَلَّ تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ” “ey oğullarım! (Bu Vezirin huzuruna girerken) Tek bir kapıdan girmeyin; ayrı ayrı kapılardan girin (ki hasidin hasedi size dokunmasın)”⁹⁵ ayetinde nazarın varlığından parantez açarak söz etmektedir. Aslında haset kelimesi Kur'an'ın lafzından çıkmamaktadır. Ama nerdeyse

tefsircilerin çoğu bu ayette nazar olduğunu kabul etmişlerdir.¹²⁴ Koçyiğit de bu ayeti şu hadis ile nazarı kabul ederek tefsir etmiştir. “Nazar haktır. Eğer kaderi geçecek bir şey olsaydı, bu muhakkak nazar olurdu.”⁹⁶ Koçyiğit bu hadisi vermeden önce şu yorumları yapmıştır.

⁹⁰ İbni Ebi Isba`el-Mısrî, *Tahrîru't-tahbîr fî sinaati's-şî'ri ve'n-neşri ve beyani i'cazi'l-Kur'an*, thk. Hanefî Muhammed Şerif, haz. Muhammed Tefvîk Avîda (Beyrut: Daru İhyai'tTurasi'l-İslamî, ts.), 130.

⁹¹ Buhari , “Deavat”, 58; Müslim, “Mesacid ve Mevadu's-Salat”, 202.

⁹² “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/347.

⁹³ Buhari, “Mevakîtu's-Salat”, 14; Müslim, “Mesacid ve Mevadu's-Salat”,200.

⁹⁴ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/347.

⁹⁵ el-Yusuf 12/67.

⁹⁶ Müslim, “Selam”,41-42; Buhari, “Tıp”, 36.

Bedevî, Muhyiddin Deyb Mustu (Beyrut: Daru İbni Kesîr, 1439), 2/123.

hadisi kendi yorumunu teyit için getirmiştir. Ayetle uzaktan belki alakası olabilir diyebiliriz ama yakından hiç alakası yoktur.

Diğer örneklerden bazıları ise dipnotta verilmiştir.¹⁰³

2.2.9. Sure Fazileti Olarak Tefsirde Bulunan Hadisler

Her hadis kitabında ve tefsir kitaplarında aşağı yukarı sure faziletlerinden bahsedilmektedir. Fakat bunların sahih olanlarının sayısı gerçekten azdır. Koçyiğit de olabildiğince sure fazileti ile ilgili hadisleri tefsirine almıştır. Zayıf olan hadisleri eserine almış, fakat eleştirme erdemliliğini de göstermiştir. Koçyiğit rivayete tutunmuş, yeri geldiğinde eleştirmekten geri durmamıştır.

Koçyiğit Yasin suresinin fazileti hakkında şu hadisleri nakletmiştir. Hadisleri nakilden önceki yaptığı yorumunu aynen aktarıyoruz. “Her ne kadar bu hadislerin sıhhati hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değilse de sure hakkında bu çeşit haberlerin bulunması onun farklı bir özelliğinin bulunduğu işaretidir.”¹⁰⁴ “Her şeyin bir kalbi vardır. Kur’an’ın kalbi de Yasin’dir. Kim Yasin’i okursa onun kıraatine Allah Kur’an’ı on kere okumuş gibi sevap yazar.”¹⁰⁵ Diğer hadis ise şöyledir. “Ölülerinize Kur’an okuyunuz”¹⁰⁶ Koçyiğit burada ölüye Kur’an’ın ulaşp ulaşamayacağı konusuna kısaca değinmiş bazılarının ulaşamayacağını görüşünde olduğunda fakat genel kanaatin ulaşacağı konusunda olduğunu zikretmiştir. Ve en sonunda bir görüşü tercih etmek yerine doğrusunu Allah bilir diyerek kenara çekilmiştir.¹⁰⁷

Koçyiğit diğer müfessirler gibi surelerin başında sure ile alakalı fazilet nakletmiştir. Ama dikkatimizi çeken Taha suresinde fazilet bölümünde Hz. Ömer’in (r.a) Müslüman oluşunun bu süreyi dinlemek olduğunu nakletmiştir.¹⁰⁸ Sure fazileti genelde bir amaca yönelik

¹⁰³ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*,

1/98,113,258,259,260,267,328,409,435,524;2/117,149,150,153,154,178,407;3/72,103,286,32
2,419,423,446,469;4/15,27,145,259,284,285,365,368,462,470,479;5/60,66,86,120,148,155,17
4,377,455,578,595;6/33,34,126,143,248,295,308,425,444,487;7/87,109,110,111,226,272,413.

¹⁰⁴ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 6/45.

¹⁰⁵ Tirmizi, “Fezailü’l-Kur’an”,7.

¹⁰⁶ Ebu Davud, “Cenaiz”,24; İbni Mace, “Cenaiz”,4; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned,5/26.

¹⁰⁷ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 6/45.

¹⁰⁸ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/500-501.

zikredilmektedir. Koçyiğit'in bu olayı fazilet olarak zikretmesi herhalde bu olayın meşhur olduğundan kaynaklanmaktadır.

Koçyiğit tefsirine hadis almasına rağmen, hadis hakkındaki yorumları aynen vermiş, hakikati söylemekten geri durmamıştır. Duhan süresinin fazileti hakkında “cuma gecesi kim Duhan suresini okursa (bütün günahları) bağışlanır”¹⁰⁹bu hadisi verdikten sonra Tirmizi'nin yorumunu aynen nakletmiştir. “Tirmizi'ye göre hadis sadece bu isnadla bilinir. Hadisin ravilerinden olan Hişam ebi Mikdam hadisçiler arasında zayıf bir kimsedir. Bazılarının söylediğine göre Ebu Hureyre'den rivayet eden Hasan Ebu Hureyre'yi hiç işitmemiştir.”¹¹⁰

Bu kadar örneklerle zenginleştirme yeterli olacağından örneklerin geri kalanı dipnotta gösterilmiştir.¹¹¹

2.2.10. Kendisine Eleştiri Yapılacağından Yorumladığı Hadisler

Koçyiğit'in tefsirinde birçok hadis kullandığını daha önceden ifade etmiştir. Bunlardan bir kısmı da tefsirinde kullandığı hadisleri yorumlamasıdır. Koçyiğit bazı konularda genel ulemanın bulunduğu çizgiden ayrılmadığını söylemiş, söylemine aykırı olduğu durumlardaki konuları yorumlamıştır.

كُتِبَ عَلَيَّ كُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمْ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَاقَ عَلَى
Müellif “

“İçinizden birine ölüm yaklaştığında, eğer mal bırakacaksa, Allah'tan sakınanlara bir hak olmak üzere, anaya, babaya ve akrabaya, bilinen bir şekilde vasiyette bulunması, üzerinize

¹⁰⁹ Tirmizi, “Fezailu'l-Kur'an”,8.

¹¹⁰ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 6/337.

¹¹¹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/56,72,367,368,411,418;2/10,465;4/306,398;5/62,115,486;6/45,112,152,192,267,424,462,503,520,542,580;7/14,55,90,102,158,268,282,326,362,368,375,419,436,442,446,460,484,488,497,502.

farz kıldı”¹¹² ayetini tefsir ederken bir hadis nakletmiştir.¹¹³ Hz. Peygamber (s.a.v) veda haccında “Allah her hak sahibine hakkını teslim etmiştir. Binaenaleyh varise variyet yoktur.”¹¹⁴

Koçyiğit bu hadisi verdikten sonra bu ayet hakkındaki görüşleri sıralamış, bu ayeti miras ayetiyle nesih etmek yerine, birbirini tamamlamanın daha uygun olacağını ifade etmiştir. Ayrıca herkesin anne ve babasının her zaman mirastan pay alamayacağını bu yüzden

bu ayetin geçerli olacağını savunmuştur.¹¹⁵ Daha birkaç örnek daha vardır. Fakat bu kadarı yeterlidir.¹¹⁶

2.2.11. Ayetin Ne Zaman İndiği ile İlgili Bilgi Veren Hadisler

Koçyiğit’in tefsirinde kullandığı bir diğer hadis yöntemi ise bir ayetin ne zaman indiğini bildiren hadisleri materyal olarak kullanmaktır. Bu hadisler, aslında surelerdeki kesitlerin ne zaman indiğine dair ipuçları göstermektedir.

Koçyiğit “وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ۖ تَمَّ تَوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْهَمُونَ”
“(Ey îman edenleri) Allah'a döndürüleceğiniz ve haksızlık edilmeksizin herkese kazancının verileceği (o hesap) günün-den kortun”¹⁴⁷ Bu ayetin Buhari’den bir rivayet naklederek Medine’de en son inen ayet olduğunu ifade etmiştir.¹¹⁷ Hadisin sadece bu bölümünü zikredip cilt ve sayfa numarasını zikretmiştir. Fakat hadiste ayet aynen verilmiş İbni Abbas’tan “Resulullah (s.a.v) riba hakkında inen son ayet olduğu”¹¹⁸ nakledilmiştir. Koçyiğit’in naklettiği ile bizim bulup naklettiğimiz hadis arasında dağlar kadar fark vardır. İkisinin de ifade ettiği şeyler farklıdır. Koçyiğit peygambere inen son ayet olduğunu naklederken, asıl olan riba

¹¹² el-Bakara 2/180.

¹¹³ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/254.

¹¹⁴ Ebu Davud, “Vasaya”,6; Ahmed b Hanbel, *Müsned*,4/186.

¹¹⁵ “Bu Konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/255.

¹¹⁶ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/35;6/242. ¹⁴⁷

el-Bakara 2/281.

¹¹⁷ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/403.

¹¹⁸ Buhari, “Tefsir”,63.

hususunda inen son ayet olmasıdır. Daha örnekleri çoğaltmak mümkündür.¹¹⁹ Bu kadarı yeterlidir.

2.3.Kur'an'ın Sahabe Sözüyle Tefsiri

Kur'an'ın indiği dönemdeki ilk muhatapları Hz. Peygamberden sonra Sahabe-i kiramdır. Sahabenin her biri ayrı bir yıldız olmakla birlikte hepsinin Resulullah ile mülaki olma süreleri aynı değildi. Kimisi Ebu Hüreyre gibi ömrünü onun hadislerine adarken, kimisi belki onunla ömründe bir defa görüşmüştür. Hangi sahabe olursa olsun Resulullah'ın yanına geldiğinde manevi havanın etkisine kendisini adeta bırakıvermiştir. Sohbet, muhabbet ve tebessüm hayatlarında hep olmuştur.

Bu gerçeği Erul şu şekilde ifade etmektedir. “Hz. peygamber ile sahabe arasında ne bir resmiyet vardı ne de bir sunilik. Aksine tamamen samimi ve tabi bir ilişki bulunmaktaydı.”¹²⁰

Böyle olmakla birlikte çeşitli haberlerden öğrendiğimize göre sahabe Allah Resulünün yanında sanki başlarının üzerinde bir kuş varmış gibi ¹²¹ onu dinlemekteydiler. “Onun otoritesini kabullerinde her şeyden önce iman, hidayet, muhabbet, teslimiyet ve samimiyet vardır. Onlar Allah Resulünü her yönüyle kendilerine rehber edinmişler, ona kalp ve gönül bağıyla bağlanmışlardır.”¹²²

Sahabenin Kur'an anlayışını Albayrak şu dizelerle ifade etmiştir. “Bilindiği üzere, sahabenin zihnindeki Kur'an olgularla sıkı sıkıya bağlantılı bir Kur'an'dı. Kur'an onların gözünde sadece bir şeyler söyleyen, bir şeyleri buyuran, bir şeylere hükmeden, bir şeyleri yasaklayan bir metin değildi. Kur'an onların Hz. Peygamberle (s.a.v) yaşadıkları sevincin, üzüntünün, işkencenin, zulmün, zaferin, yenilgilerin dile getirildiği mesajlarla dolu bir kayıttı. Kur'an onların bilinçlerinde henüz bizim zihnimizde canlanan şekliyle bir kutsal kitap olarak canlanmıyordu. Kur'an indiği dönemde iki kapak arasında değildi. Kur'an onlar için şartlara

¹¹⁹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/138,251,535;3/2986,298,304,548;4/278,478,561; 5/432;6/513,540;7/425.

¹²⁰ Bünyamin Erul, *Hadis tetkikleri: eleştirel bir yaklaşım* (Ankara: OTTO Yayınları, 2016), 100.

¹²¹ Ebu Davud, “Sünnet”,27.

¹²² Bünyamin Erul, *Sahabenin Sünnet Anlayışı* (Ankara: TDV, 2019), 171.

göre konuşan Allah'ı ve onun niyetini gizleyebilecek bir metin gücün değildi. Onlar, metnin arkasındaki yaratıcı gücün savaşta, barışta, sosyal organizasyonda, hukukta yakın ve doğrudan müdahalelerini; yönlendirmelerini görüyorlardı. Yani onlar metinlerde olmayan esnek, yumuşak, olayları izleyen, tavır alabilen ve bu tavrı, varlığa bir formla çıkabilen, azarlayan, ödüllendiren, umut veren güçlü bir failin gerçekçi denge arayışlarını, toplumu oluştururken O'nun taktik değişikliklerini yaşıyorlardı.”¹²³

“Kur'an tefsirinin doğuşunda sahabenin ayrı bir yeri vardır. Allah resulüne bilmedikleri şeyleri sormaları, 23 yıl vahyin inişine ve uygulanışına şahit olmaları onları tefsirde ayrıcalıklı bir konuma getirmiştir” ¹²⁴ “Sahabe karineleri ve kendilerinin üstün kılındıklarını bilmelerinden ve kendilerinin tam anlayış, sağlam ilim ile salih amelden dolaydır ki, tefsiri en iyi bilenlerdir.”¹²⁵

Koçyiğit bir ayet hakkındaki tefsiri eğer Kur'an'da bulamazsa Resulullah'ın sünnetine müracaat etmiştir. Sünnette sadra şifa bir bilgiye rastlamazsa sahabenin bu ayet hakkında bir şey deyip demediğini araştırmıştır. Sahabe tefsiri denilince birçok fakih ve müfessir sahabe

olmakla birlikte bu alanda ilk akla gelen ve ilk göze çarpan Ebü'l-Abbâs Abdullâh b. elAbbâs b. Abdilmuttalib el-Kureşî (ö. 68/687-88)tır (r.a)

2.3.1. Abdullah b Abbâs'tan Nakiller

Yukarıda sahabe tefsiri denildiği zaman akla ilk gelen kişinin İbni Abbâs olduğunu söylemiştik. İbni Abbâs'ın Hz. Peygamber vefat ettiğinde küçük olmasına rağmen bu kadar ilme vukufiyetinin olmasının sebebi, Allah Resul'ünün daha doğduğunda ona yaptığı duanın bereketidir. “Allah'ım İbni Abbâs'a hikmet ver ve ona tevili öğret”¹²⁶ İbni Abbâs bu duanın

¹²³ Albayrak, *Tarihin içinden Kur'an'ı algılamak*, 18.

¹²⁴ Muhsin Demirci, *Tefsir tarihi* (İstanbul: İFAV, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2011), 77.

¹²⁵ İbni Kesîr, *Tefsir Usûlüne Giriş*, çev. Hanifi Akın (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2018), 3637.

¹²⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/269; Ahmed b Ali b İbni Hacer, *el-Isabe fî temyîzi'ssahabe*, thk. Ali Muhammed Muavvez, Adil Ahmet AbdülMevcud (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-

bereketiyle Kur'an'ı tefsir etmiştir. Koçyiğit te bu tefsir ettiği yerlerden yararlanmış İbni Abbas'tan aldığı yerleri İbni Abbas'tan gelen rivayetle diyerek tefsir etmiştir.

Koçyiğit'in İbni Abbas'tan sözlük anlamı açıklarken veya kapalı olan bir kelimeyi açıklarken veya da sebebi nüzullerde yararlanmıştır. Aldığı yerlere birkaç örnek verecek olursak; Âli İmran suresinde “ وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلُؤُونَ آلَ سِنْتَهُمْ بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنْ ” “Yine kitap ehlerinden öyle

*kimseler vardır ki, söylediklerini kitaptan sanasınız diye, dillerini kitaba benzettikleri söz ile eğip бүkerler; fakat (o söyledikleri) kitaptan değildir. Onun, Allah katından olduğunu söylerler; hâlbuki o, Allah katından değildir. Böylece onlar, bile bile Allah'a karşı yalan söylerler”*¹⁵⁸ dillerini eğip бүken kişilerin kimler olduğuna delil getirmek için İbni Abbas'tan yararlanmıştır. “Elebaşları Ka'b b Eşref olan bir grup Yahudi Tevrat'ı değiştirmişler ve bir kitap yazarak Hz. Peygamberin sıfatlarını bu kitapta tebdil ve tağyir etmişler. Sonrada dillerini eğip бүkerek bu kitabı okumaya başlamışlar. Böylece Yahudiler Tevrat'ta olmayan bazı sözleri sanki Tevrat metni gibi okumuşlardır”¹²⁷ Koçyiğit burada ve genelde İbni Abbâs'tan aldığı hiçbir yere kaynak göstermemiştir.

Yazar miras hukukunda delil olan şu ayetin tefsirinde يُوَصِّيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ خِطَاءِ “Allah, (mirasın taksimi

وَإِذَا نَفَرْتُمْ فَلِلنِّسَاءِ الْفَرَسِ مِثْلُ الْبَاقِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَمَا لَكُمْ مِنَ الْمِيرَاسِ إِلَّا الْفَرَسُ الَّذِي كُنَّ فِيهِ وَآلَ سِنْتُهُنَّ وَلَئِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ الْفَرَسَ فَلِلنِّسَاءِ الْفَرَسُ مِثْلُ الْبَاقِ كَمَا لِلذَّكَرِ مِثْلُ الْبَاقِ”¹²⁸ “Allah, (mirasın taksimi

*hususunda) size, çocuklarınızla ilgili (şu hükümleri) emreder: Erkeğe, kadının iki katı kadardır. Eğer kadınlar ikiden fazla iseler, ölünün bıraktığı (terike)nin üçle ikisi (onlara)dır eğer kadın bir tek ise, yarısı onundur.”*¹²⁸ İbni Abbâs'tan şu rivayeti naklede. “Eğer kızlar

1'den fazla ise, her iki kıza da 1 evladın hissesi yani mirasın yarısı düşer.” Koçyiğit bu görüşle cumhurun amel etmediğini ayetten direk olarak 2/3 hisse alınacağını ifade etmiştir.¹⁶¹ Açıkçası İbni Abbâs'ın görüşünü naklettiği halde görüşünü kabul etmemiştir.

İlmiyye, 1415), 4/122.¹⁵⁸

el-Âli İmran 3/78.

¹²⁷ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/492.

¹²⁸ en-Nisa 4/11.

Koçyiğit yine aynı *“إِنْ تَجْتَنِّبُوا كِبَائِرَ مَا تَنْهَوْنَ عَنْهُ نَكَفٍ رُ عَنْكُمْ سَ يَنَاتِكُمْ وَنَذُحُكُمْ مُخَلَّ كَرِيمًا* surede “

“Eğer nehiy olunduğunuz büyük günahlardan sakınırsanız, biz de sizin kusurlarınızı örter ve sizi şerefli bir makama sokarız”¹⁶²ki ayette “İbni Abbâs’a birisi büyük günahlar yedidir dediğinde; o yetmişe daha yakındır. Şu var ki ısrarla beraber küçük günah, istiğfarla birlikte de büyük günah yoktur cevabını vermiştir”¹⁶³rivayetini naklederek ayetteki manayı sahabe sözüyle teyit etmiştir.

İbni Abbâs’tan daha birçok yeri almıştır. Fakat biz bazı yerlerini dipnotta vereceğiz.¹⁶⁴

2.3.2.İbni Mesud’dan Nakiller

Koçyiğit İbni Abbas’tan başka sahabelerden de tefsirinde yararlanmıştır. Bunların başında da Resulullah’a s.a.v Kur’an okuma şerefine nail olmuş¹⁶⁵ olan İbni Mesud(ö. 32/652-53) gelir. İbni Mesud kendisinin 70 tane sureyi bizzat Resulullah’ın mübarek ağızlarından ezberlediğini ifade etmiştir.¹⁶⁶ Zehebî(1915-1977) kitabında Ebû Âişe (Ebû Ümeyye) Mesrûk b. el-Ecda‘ b. Mâlik el-Hemdânî el-Vâdî el-Kûfî (ö. 63/683 [?]) den İbni

Mesud hakkında şu rivayeti nakletmiştir. “İbni Mesud bize bir sure okuyor, onun hakkında konuşuyor ve gün boyunca tefsir ediyordu.”¹⁶⁷ Bu rivayet İbni Mesud’un Kur’an hakkında ne

¹⁶¹ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/29. ¹⁶² en-Nisa 4/31.

¹⁶³ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/54.

¹⁶⁴ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/390,393,406,444,446,468,483,492,531,536,597,598;2/12,24,31,35,44,54,56,66,67,97,138,146,149,202,231,256,258,352,366,368,370,404,411,439,468,507,538,581,585,602,604,606;3/16,55,97,120,146,194,230,234,269,274,278,286,287,290,296,320,383,398,401,402,458,472,476,560,616;4/10,13,64,74,162,163,170,192,207,250,262,268,299,305,318,335,345,364,386,564;5/25,75,77,82,95,153,177,191,196,214,229,306,450,465;6/14,17,51,54,124,184,203,249,415,511;7/24,48,87,163,247,328.

¹⁶⁵ Buhari, “Fezailü’l-Kur’an”,33.

¹⁶⁶ İzzeddin Ebi’l-Hasen Ali b Muhammed el-Cezerî İbni Esîr, *Usdu’l-gabe fî marifeti’ssahabe*, thk. Ali Muhammed Muavvez,Adil Ahmet AbdülMevcud (Beyrut: Daru’l-Kütübî’lİlmiyye, ts.), 3/382.

¹⁶⁷ Muhammed Hüseyin Zehebî, *et-Tefsir ve’l-Müfessirun* (Kahire: Mektebetü Vehbe, 2000), 1/65.

kadar teferruatlı bilgisi olduğunun göstergesidir. İbni Mesud sadece Kur'an'ı okumak değil, hadis, tefsir, fıkıh gibi alanlarda da adından söz ettirmiştir.

إِنَّ اللَّهَ َوَّالٌ بِالْعَدْلِ وَالْإِنْسَانُ وَابْتِئَاءُ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ
Koçyiğit “

”تَذَكَّرُونَ“ *“Allah, adaletli olmayı, iyilik etmeyi ve yakınlara vermeyi emreder; (her çeşit) haramdan, kötülükten ve zorbalıktan da meneder; öğüt alasınız diye size va'z ve nasihat eder”*¹²⁹ayetinde İbni Mesud bu ayetin Kur'an'daki hayır ve şerri en geniş bir şekilde anlatan bir ayet olduğunu bize nakletmiştir.¹³⁰

وَاعْبُدُوا اللَّهَ َوَّالٌ َوَلَّ تَتَشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي
”Allah'a“ *“الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ َوَّالٌ يَجِبُ
مَنْ كَ أَنْ مُخْتَالًا فَخُورًا*

*ibadet edin ve hiçbir şeyi O'na ortak koşmayın. Anaya babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanındaki arkadaş, yolda kalmışa ve elinizin altındaki (köle, câriye, hizmetçi, işçi vb.)lere iyilik edin Şüphe yoktur ki Allah, kendini beğenen ve kibirlenen kimseleri sevmez”*¹⁷⁰ bu ayette geçen بِالْجُنُبِ “yanındaki arkadaş” kelimesiyle ilgili 3 görüş zikretmiş, üçünü de tercih etmemiştir. Birinci görüş İbni Abbas'a aittir ki bu yol arkadaşıdır. İkinci görüş İbni Mesud'a aittir ki bu eş anlamındadır. Üçüncü görüş de sohbetine müdâvim olunan salih kişidir. Koçyiğit bu üç görüşün de anlamı daralttığını belirttikten sonra bu kelimenin umum mana kastettiğini, bu durumda olan her arkadaşın birbirine karşı sorumlu olduğunu, iyilik etme hususunda mecburi olduğunu ifade etmiştir.¹³¹

2.3.3. Ubey b Ka'b'dan Nakiller

Ebü'l-Münzir (Ebü't-Tufeyl) Übey b. Kâ'b b. Kays el-Ensârî (ö. 33/654 [?]) Ensar'dandır. İkinci akabe biatına katılmış, Bedir'e ve diğer savaşların hepsine şahit olmuş bir sahabelidir.¹³² Allah'ın (c.c) ismini andığı nadide sahabelerdendir. Bir gün Hz. Peygamber s.a.v

¹²⁹ en-Nahl 16/90.

¹³⁰ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/278.¹⁷⁰
en-Nisa 4/36.

¹³¹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/66.

¹³² İbni Hacer, *el-Isabe fî temyîzi's-sahabe*, 181.

“Allah Teâlâ, 'Lem yekünillezine keferû' suresini sana okumamı bana emretti." Übey İbni Kâ'b: "Allah benim ismimi andı mı?" dedi. Resûlullah (s.a.v)"Evet," buyurdu. Übey İbni Kâ'b duyulanarak ağladı.”¹³³ Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî

el-Cezerî (ö. 630/1233) Mesruk'dan şu rivayeti nakletmiştir. “Allah Resulünün ashabından fetva sahibi olanlar 6 kişi idi. Bunlar Ömer, Ali, Abdullah, Ubey, Zeyd ve Ebu Musa'dır.”¹³⁴

إِذَا السَّمَاءُ كُورَتْ (1) وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ (2) وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ (3) وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ (4) “Koçyiğit وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ (5) وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ (6) وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ (7) وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ (8) بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ (9) عَلِمْتَ نَفْسُ مَا “وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ (10) وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ (11) وَإِذَا الْجَبَابِثُ سُحِرَتْ (12) وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ (13) “أَخْصَرْتُ

2- Yıldızların dökülüp karardığı;

3- Dağların yürütüldüğü;

4- Gebe develerin başıboş bırakıldığı;

5- Vahşî hayvanların bir araya getirildiği;

6- Denizlerin kaynatıldığı;

7- Canların bedenlerle birleştirildiği;

8-9- Kız çocuğuna hangi suçtan dolayı öldürüldüğünün sorulduğu;

10- Amel defterinin açıldığı;

11- Gökyüzünün yerinden oynatıldığı;

12- Cehennem alevlendirildiği;

13-14- Ve cennetin de yaklaştırıldığı zaman, her insan, âhirete hangi amelleri hazırlayıp getirdiğini bilecektir”¹⁷⁵bu ayetleri tefsir ederken 6. Ayette bazı müfessirler diyerek Ubey b Ka'b'dan bir rivayetle ayeti yorumlamış ve rivayete göre yorumu şekillenmiştir. Rivayet ise

¹³³ Müslim, “Salatu'l-Musafirin”, 640.

¹³⁴ İbni Esîr, *Usdu'l-gabe fî marifeti's-sahabe*, 170. ¹⁷⁵

et-Tekvir 81/1-14.

zikredilen ilk 6 hadise kıyametten önce dünyada diğer 6 hadise ise ahirette olacaktır. Rivayetini aynen Koçyiğit aynen nakletmiştir.¹³⁵

2.4. Tabiin Tefsiri

İslam âlimleri ve müfessirler, bir ayet hakkında bir ayet veya bir hadis bulamadıkları zaman Tabi`i'nin bu konu hakkındaki görüşlerine müracaat etmişlerdir. Koçyiğit'te bu metodu aynen takip etmiştir. Tefsirinde en çok Ebû Saîd el-Hasen b. Yesâr el-Basrî (ö. 110/728), Ebü'l-Haccâc Mücâhid b. Cebr el-Mekkî el-Mahzûmî'den (ö. 103/721) , Ebü'l-

Hattâb Katâde b. Diâme b. Katâde es-Sedûsî el-Basrî'den (ö. 117/735) yararlanmışlardır. Bunlar genel olmakla birlikte daha başka yararlandığı tabiide vardır.

2.4.1. Hasan-ı Basrî'den Nakiller

Hasan-ı Basrî Hz.Ömer'in hilafetinin bitmesine iki yıl kala Medine'de dünyaya gelmiştir. Bu kadar belîğ ve fasih olmasını âlim ve bilgili olmasını âlimler şu olaya bağlamaktadırlar. Annesi işi olduğu zamanlarda onu Hz.Peygamber'in (s.a.v) hanımlarından Ümmü Seleme'ye bırakıyormuş. Ağlamaya başladığı zamanda, annesi gelene kadar oyalansın diye Ümmü seleme sütü olmadığı halde göğsünü veriyormuş. Bundan dolayı Hasan-ı Basrî güzel konuşan âlim, zahit ve abid bir zat olmuştur.¹³⁶ Birçok kimse onun âlim olduğuna şahadet etmiştir.¹³⁷

وَلِسُلَيْمَانَ أَلْ رِيحُ غُدُوِّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ وَمِنَ الْجَنِّ مَنْ يَعْمَلُ بِيَدَيْهِ إِذْنٌ
Koçyiğit “

“Süleyman'a da, sabah gidişi bir ay, akşam dönüşü de bir ay süren rüzgârı boyun eğdirmiş, erimiş bakırı, onun için sel gibi akıtmıştık. Cinlerden bir kısmı da onun önünde Rabbinin izniyle çalışırdı. Bunlardan, emrimizden çıkan olursa, ona şiddetli dünya azabı tattırırdık”¹⁷⁹ ayetinde Hasan-ı Basrî'den nakilde bulunmuştur. “Hz.

¹³⁵ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 7/328.

¹³⁶ Muhammed b Meni' ez-Zührî İbni Sa'd, *Tabakati'l-Kübrâ*, thk. Ali Muhammed Ömer (Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 1421), 157.

¹³⁷ Zehebî, *et-Tefsir ve'l-Müfessirun*, 1/93. ¹⁷⁹

es-Sebe 34/12.

Süleyman Şam'dan sabahleyin halısına binip kalkar ve öğle vakti İran'ın Istahr şehrine inerdi. Orada yemeğini yedikten sonra akşama da Kabil'e varırdı. Bu iki mesafe arası iki aylık yoldu. Böylece o iki aylık yolu bir günde almış olurdu.”¹³⁸ Koçyiğit ayeti rivayetle tefsir etmiş, olumlu veya da olumsuz bir yorum yapmamıştır.

2.4.2. Mücahit'ten Nakiller

Mücahit Abdullah b. Abbas'ın önünde Kur'an'ı otuz defa hatmetmiştir. Onunla Kur'an'ı baştan sona kadar üç kere tefsir etmiştir.¹³⁹ İmam Buhari onun rivayetlerine itimat ettiğinden tefsir bölümünde Mücahit'ten birçok nakilde bulunmuştur. Süfyanı Sevrî onun hakkında “eğer birinize Mücahit'ten tefsir gelirse, o ona yeter” demiştir.¹⁴⁰ Bu rivayetler Mücahit'in tefsir ilminde yetkin olduğunu göstermektedir.

Koçyiğit “وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَلَكَ أَنْ تَذَكَّرَ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ” “Allah'tan korkanlara, zalimlerin hesabından hiçbir sorumluluk yoktur. Ve fakat (bu, daha çok) sakınmaları için bir hatırlatmadır”¹⁴¹ ayetinin mealini kendi verdiği gibi olması gerektiğini çünkü Allah'ın cc bundan önceki ayette o kimselerle oturmayı yasaklamış, onların o küfür ehli insanların yaptıklarından sorumlu olmadıklarını belirtmiştir. Bazı müfessirlerin Mücahit, Süddi ve İkrime'den gelen bir görüşe göre eğer o müminle o kâfirlerin arasında oturacak olsa bile yine sorumluluk yoktur manasında anlamışlardır.¹⁴² Koçyiğit ayet mealine onlardan gelen rivayete göre mana verilirse sıkıntı intaç edeceğini, Nisa 140¹⁴³ ayetiyle çelişki doğuracağını söylemiştir. Bu manayı veren müfessirlerin çelişkiyi nesh ile giderdiklerini belirtmiştir.

¹³⁸ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/579.

¹³⁹ İbni Sa'd, *Tabakati'l-Kübrâ*, 8/27.

¹⁴⁰ Zehebî, *et-Tefsir ve'l-Müfessirun*, 1/79.

¹⁴¹ el-Enâm 6/69.

¹⁴² “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/549-550.

¹⁴³ Ayetin Meali “(Allah size Kitapta "Allah'ın âyetlerine küfredildiğini ve onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, (onlar konuyu değiştirip) başka bir konuşmaya dalmadıkça, onlarla birlikte oturmayın.' (diye bir âyet indirmişti. Aksi halde, siz da onlar gibi olursunuz. Şüphe yoktur ki Allah, münafıkları ve katilleri, hepsini birden cehennemde bir araya getirecektir.)”

Koçyiğit'e göre böyle bir şeye gerek yoktur. Çünkü Allah onlarla beraber oturmayı yasaklamış, sorumlu olmadıklarını bildirmiştir.¹⁴⁴

Koçyiğit Nur suresinin fazileti ile ilgili olarak Mücahit'ten bir nakilde bulunmuştur. “Erkeklerinize maide, kadınlarınıza nur suresini öğretiniz.”¹⁴⁵

2.4.3. Katade'den Nakiller

Âma olarak dünyaya gelmiştir. Hafızasının kuvvetine şu rivayet delildir. Saîd b. Müseyyeb'in yanında sekiz gün kaldıktan sonra onun kendisine, “Artık git, zira bende ne varsa aldın” dediği zikredilmiştir.¹⁴⁶ Kendi görüşüyle fetva vermediğini bizatihi kendi dile getirmiştir.¹⁴⁷

Tefsir ilmine dair kavillerinin muteber hadis ve tefsir kaynaklarında yer alması onun bu sahadaki önemini gösterir. Katâde “Kur'an'da hiçbir âyet yoktur ki onun hakkında bir şey işitmiş olmayayım” demiştir.¹⁴⁸ Bu ise bu ilimde ne kadar derinleştiğinin delilidir.

Koçyiğit tefsirinde Katade'den yararlanmıştır. “وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ” “Yarattıklarımız içinde bir ümmet de vardır ki, (insanları) hakka irşad ederler ve hak ile hüküm verirler”¹⁹¹ ayetini teyit amaçlı Katade'den İmam Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmulî et-Taberî el-Bağdâdî'den (ö. 310/923) ve Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr'in (ö. 774/1373) aracılığıyla nakletmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v) bu ayeti okuduğu zaman şöyle buyurmuştur. “Bu sizin içindir. Bunun bir benzeri de sizden önceki kavme verilmiştir. Mûsâ kavminde de bir

¹⁴⁴ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/540.

¹⁴⁵ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/115.

¹⁴⁶ “Bu konuda bk” Ebu İshak Şirazî, *Tabakatü'l-Fukaha*, thk. İhsan Abbas (Beyrut: Daru'rRaidi'l-Arabi, ts.), 89.

¹⁴⁷ Cemaluddin Ebi'l-Haccâc Yusuf el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Rical*, thk. Beşşar Avved Maruf (Beyrut: Müessesetü'r-Risale Naşirun, 1413), 23/509.

¹⁴⁸ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Rical*, 23/511.¹⁹¹
el-Arâf 7/181.

cemaat vardı ki, (insanları) hakka irşad ederler ve (insanlar arasında) hak ile hükmederler.”¹⁴⁹ Koçyiğit bu rivayeti getirdikten sonra aynen kabul etmiş ve şu eklemelerde bulunmuştur. Ayet ve hadisler Muhammed Ümmeti içerisinde her zaman hakikatin peşinde koşan, adaletle hükmeden bir grup muhakkak bulunacaktır. İlelebet devam edecektir.¹⁵⁰

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّ أَوَّلَ مَا لَنَا لَكَ أَزْوَاجُكَ اللَّاتِي آتَيْنَا أَجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ لَكَ ۚ هَاجِرْنَ مَعَكَ وَأَمْرًا ۚ مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ

“أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ ۚ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ” *“Ey Peygamber! Mahirlerini verdiği eşlerini, al-mu'minin*

*Allah'ın sana ganimet olarak verdiklerinden elinin altında olan (cariye) ları, seninle birlikte hicret eden amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını, teyzelerinin kızlarını ve kendisini Peygambere hibe ettiği, Peygamberin de diğer müminler dışında onu sırf kendisine has kılarak nikâhlamayı istediği takdirde mümin kadınları sana helâl kıldık.”*¹⁹⁴ Koçyiğit Katade'den Müfessirler aracılığıyla diyerek görüş nakletmiştir. Zaten ayetin manası açıktır. Katade de bir kadının kendisini Peygamber'den başka bir erkeğe velisiz veya da mehirsiz takdim etmesi caiz değildir görüşünü benimsemiş, Koçyiğit de aynen kabul etmiştir.¹⁵¹

2.5. Müfessir Nakilleriyle Tefsir

Müteahhir zamanda yazılan tefsirlerin çoğu mecburen kendinden önceki tefsirlerden etkilenmiştir. Müfessirler bazen kendilerinden öncekilerin metotlarını aynen uygularken, bazen de üzerine ekleme yaparak bir eser meydana getirmişlerdir.

¹⁴⁹ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/189.

¹⁵⁰ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/189. ¹⁹⁴ el-Ahzâb 33/50.

¹⁵¹ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/548.

Koçyiğit kendisi bir tefsir meydana getirmiştir. Kendi döneminde ve daha önceki dönemlerde ki müfessirlerin yaptığı gibi seleflerinin yorumlarına yer yer kıymet verirken, yer yer eleştirmiş, kabul etmemiştir. Diğer bir yönü ise her müfessir kendi çağını da ele alarak bir tefsir yazmaktadır. Yani müfessir hem dünü hem de bugünü düşünerek eser ortaya koyan kişidir.

2..5.1. Mukatil'den Nakiller

Mukātil b. Süleymân ilk defa baştan sona tefsir yazan ve tefsiri günümüze ulaşan kişidir. Bir Rivayette İmam Şafî (ö. 204) şöyle demektedir. “Kim tefsiri murad ederse ona gereken Mukatil b Süleyman’dır. Kim hadisi murad ederse ona gereken Malik’tir. Kim cedeli isterse ona gereken Ebu Hanife’dır.”¹⁵²

Koçyiğit tefsirinde Mukatil'den nakilde bulunmuştur.¹⁵³ Nakil yaptığı yerlerin hepsi sebebi nüzulle alakalıdır. “ ذَلِكُمْ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلٍ مَّا عُوِقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لِيَنَّ لَهُ اللَّهُ لَئِيْلًا إِنَّ ” “İşte bu böyledir. Kim cezalandırıldığı kadar cezalandırır, sonra da kendisine yine saldırılırsa, Allah ona muhakkak yardım eder. Allah, çok affedici, çok bağışlayıcıdır.”¹⁹⁸ Koçyiğit bu ayette Müfessirlerin Mukatil'den nakli diyerek bir sebebi nüzul zikretmiştir. ¹⁵⁴ Hz. Peygamber bir gün bir seriyye göndermiş, mücahitler muharremin sonuna doğru yola çıkmış ve yolda müşriklerle karşı karşıya gelmişlerdi. Müşrikler Müslümanların haram aylara olan hürmetlerini bildiklerinden onları savaşa kışkırtmışlardı. En sonunda da üzerlerine saldırmışlardı. Allah Müslümanlara yardım etmiş, Müslümanlarda bu Allah'ın inayetiyle galip olmuşlardı. Yine de haram aya saygısızlık yaptıkları düşündüklerinden üzüntüye kapılınca, Allah (c.c) bu ayeti indirmiştir.¹⁵⁵

Diğer bir örneğimiz ise “وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ” Koçyiğit,

¹⁵² Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Rical*, 28/436.

¹⁵³ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/379,465;7/230. ¹⁹⁸ el-Hac 22/60.

¹⁵⁴ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/49.

¹⁵⁵ “Bu konuda bk” Mukatil b Süleyman, *Tefsir Mukatil b Süleyman*, thk. Abdullah Mahmûd Şehhâte (Beyrut: Müessesetü Tarîhu'l-Arabî, 1423), 3/135.

“Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Resulüne davet olundukları zaman, yine onlardan bir gurup yüz çevirir” ayeti için sebebi nüzul zikretmiştir. Münafık olan Bişr ile bir Yahudi arasında arazi yüzünden bir anlaşmazlık çıkınca, Yahudi Allah resulüne gitmeyi, Bişr ise Ka'b b Eşref'e gitmeyi teklif etmiştir. Sonuç olarak Allah resulünün huzuruna gidince Allah Resulü durumu tahkik ettikten sonra haklı olduğu için Yahudi lehine hüküm vermiştir. Buna razı olmayan münafık Hz. Ömer'e gitmeyi teklif etmiş ve gidince Yahudi Allah resulünün kendi lehine hüküm verdiğini söylemiş, Hz. Ömer kılıcıyla Bişr'in kafasını vurmuştur.¹⁵⁶ Koçyiğit bu rivayeti Mukatil'in aktardığını söylemiştir. Fakat Mukatil'in tefsirine baktığımız zaman Hz. Ömer'e gitme olayı yoktur.¹⁵⁷

2.5.2. Taberî'den Nakiller

Koçyiğit tefsirinde Taberî'den istifade etmiş, ondan aldığı yerleri sadece bu konuda Taberî böyle demektedir diye ifade etmiştir. Cilt ve sayfa numarası vermeyerek kaynak göstermemiştir. Herkesin malumu olduğu üzere Taberî rivayeti verip yorumunu bize bırakmıştır. Koçyiğit Taberî'den yararlandığı yerlerde genelde sebebi nüzul ve bir kelimenin açıklanması bağlamında yararlanmıştır. Koçyiğit te bu yorumları bazen kabul etmiş bazen reddetmiştir.

Koçyiğit “مَنْ قَبَلَ هُدًى لِلنَّاسِ وَأَنْزَلَ الْفُرْقَانَ” “Hak ile bâtılı ayıran (Furkan)ı da indirmiştir.”¹⁵⁸ Ayetinde Taberî “Furkan” kelimesi akıl olarak yorumlamıştır. Koçyiğit te bunu kabul etmiş hatta Muhammed Abduh b. Hasen Hayrillâh et-Türkmânî el-Mısırî'nin (1849-1905) de aynen bu görüşü kabul ettiğini belirtmiştir.¹⁵⁹ Biz araştırdığımız zaman Taberî'nin bu ayeti akıl manasında direk değil de dolaylı yorumladığı kanısına vardık. Taberî'nin yorumu şudur. “Grupların ve din ehillerinin Hz. İsa ve diğer konular hakkında ihtilafa düştükleri mevzularda hak ile batılı birbirinden ayırmayı indirdi”¹⁶⁰ ayrıca günümüzde bunu akıl anlamında yorumlayan Muhammed Abduh'tur. Koçyiğit bunu da dile getirmiştir.

¹⁵⁶ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/162.

¹⁵⁷ “Bu konuda bk” Mukatil b Süleyman, *Tefsir Mukatil b Süleyman*, 3/304-305.

¹⁵⁸ el-Âli İmran 3/4.

¹⁵⁹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/423.

¹⁶⁰ Muhammed b İbni Cerîr et-Taberî, *Camîü'l-Beyan an Te'vîli Ayi'l-Kur'an*, thk. Abdullah b Abdulmuhsin et-Türkî (Kahire: Daru'l-Hicr, 1422), 5/182.

Diğer bir örnekte ise meşhur bir hadise olan Garanik hadisesini sebebi nüzul olarak وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا الَّذِي إِذَا تَمَنَّيَ أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُخَوِّمُ اللَّهُ بِالْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

göndermedik ki, o bir temennide bulunduğu zaman, şeytan onun temennisine bir şey sokmuş

olmasın. Fakat Allah, şeytanın soktuğu şeyi iptal eder; sonra da ayetlerini sağlamlaştırır. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir, hikmet sahibidir.”¹⁶¹ Bu ayette Taberî “Hz. Peygamber

Kureyş meclislerinden birinde oturduğu bir gün, kavmini kendisinden uzaklaştıracak bir vahyin gelmemesini temenni etmiştir. Bu esnada Necm suresi nazil olmuş ve o, sureyi okumaya başlamıştır. Surenin 19. ve 20. ayetlerine geldiğinde şeytan araya; “إِنْ شِئْنَا نَمَسْجِدَ الَّذِي يُعْبَدُ فِي هَذَا الْمُقَامِ إِنَّهُمْ يَخْتَصِمُونَ لَنَا” “Bunlar yüce kuğu kuşlarıdır ve elbette onların şefaati umulur” kelimelerini sokmuştur. Hz. Peygamber de bu iki kelimeyi söyleyerek sureyi tamamlamıştır. Daha sonra surenin sonunda Hz. Peygamber ile kavmi hep birlikte secde etmişlerdir. Velid b

Mugîre yaşlı olduğundan secde edememiş, alnına toprak götürüp öyle secde etmiştir. Bundan memnun olan Kureyşliler “Biz Allah’ı yaşatan, öldüren, yaratan ve rızık veren olarak biliyoruz. Fakat ilahlarımız O’nun katında bize şefaati ederler. Böyle ise biz de sizinle beraberiz.” demişlerdir. Akşam ise Cebrail As. peygamberimize gelerek söz konusu iki kelimeyi kendisinin Allah’tan getirmediğini söylemiş ve Hz. Peygamber buna üzölmüştür”¹⁶² haberini nakletmiştir.

Taberî bu rivayeti nakletmiştir fakat Koçyiğit nakledilen bu haberin Mürsel olduğunu, bu konuda rivayet edilen haberlerin hiç birisinin sahih yolla rivayet edilmediğini dile getirmiştir.

¹⁶³ Ayrıca bu hadisenin İslam’a fesat karıştırmak için zındıklar tarafından uydurulan bir hadise olduğunu, böyle bir hadisenin olmasının akla ve mantığa uygun olmadığını, peygamberin peygamberlik misyonuna zarar vereceğini savunmuştur. ¹⁶⁴ “Bunun için Garanik hadisi

¹⁶¹ el-Hac 22/52.

¹⁶² Taberî, *Camii’l-Beyan an Te’vîli Ayi’l-Kur’an*, 16/603.

¹⁶³ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/45.

¹⁶⁴ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/45.

kesinlikle reddedilmiştir. Sebebi Kur'an'a ters düşmesidir. Kur'an'ın o basit ve değersiz ilahları verdikten sonra övmesi düşünülemez.”¹⁶⁵

Burada değinmemiz gereken önemli bir husus ise şudur ki daha önce yaptığımız açıklamalar akli ve mantıkidir. Şimdi ise hadis usulü açısından Mürsel hadisleri değerlendirelim. Mürsel hadis “Tabiin’in Sahabeyi atlayarak direk Resulullah’tan nakilde bulunduğu hadistir.”¹⁶⁶ Mürsel hadisin hükmüne gelince üç görüşün ilki şudur.

“Muhaddislerin, fakihlerin ve usulcülerin çoğuna göre Mürsel hadis delil olmaz.”¹⁶⁷ Bu hadiste de Muhammed b Ka'b el-Kurezi (h.180)'de bir göçük altında talebeleriyle birlikte vefat etmiştir.¹⁶⁸ Resulullah'ı görmemiştir. Dolayısıyla hadis mürseldir. Ayrıca başka hadislerle de desteklenmemiştir. Amel edilemez.

Taberî'den başka nakillerde bulunmasına rağmen bu kadar örnek yeterlidir.¹⁶⁹

2.5.3. Fahrettin'i Râzî'den Nakiller

Koçyiğit'in müfessirler bazında üçüncü yararlandığı kaynak Fahrüddîn er-Râzî'dir. Kimi yerlerde görüşünü reddetmiştir. Kimi yerlerde kabul etmiştir. Zaten Râzî'den yararlandığı yerler azdır.¹⁷⁰ Kimi zaman sebebi nüzul olarak kimi zamanda mübhem olarak bazı yerlerden yararlanmıştır.

”أَمْ تَرَىٰ يُدْعُونَ أَن تَسْأَلُوا رَسُولَكَ ۖ كَمَا سَأَلَ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ ۚ وَمَنْ يَتَّبِعِ ٱلَّذِينَ ٱلْكَفَرُ بِٱلْوَٓحْيِ ٱلْفَقْدُ
ضَلَّ سَوَءَ ٱلسَّبِيلِ ۚ“ Râzî

¹⁶⁵ Yusuf el-Karadâvî, *Keyfe Neteâmelu mea's-Sünneti'n-Nebeviyyeti* (Kahire: Daru's-Şurûk, 1423), 113.

¹⁶⁶ Nurettin İtır, *Menhecü'n-Nakd fî Ulumi'l-Hadîs* (Dımeşk: Daru'l-Fikr, 1401), 370; Ahmet Naim, Kamil Miras, *Sahihi Buhari Muhtasari Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019), 142.

¹⁶⁷ Nurettin İtır, *Menhecü'n-Nakd fî Ulumi'l-Hadîs*, 371.

¹⁶⁸ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Rical*, 26/347.

¹⁶⁹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/330,420,444,449,451,452,459,468,483,487,490,513,531;2/218,303,304,327,608,617,618;3/9,15,189,236,371,486.

¹⁷⁰ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/457,499,608;4/262,541;5/173,580;6/91,99.

“Yoksa siz, daha önce Musa'dan talep edildiği gibi, kendi peygamberinizden de (bir takım mucizeler) mi talep etmek istiyorsunuz? Her kim imanı küfürle değişirse, dümdüz yoldan sapmış olur”¹⁷¹ bu ayetteki mucize isteyen kişileri diğer ihtimallerin olamayacağına kani olduktan sonra, Yahudiler olarak kabul etmiştir. Ona göre sahih olan görüş budur.¹⁷² Koçyiğit'e göre ise bu kişiler Müslümanlardır. Yani Râzî'nin görüşüne yer verdiği halde kabul etmemiştir. Çünkü ayetin sonunda “her kim imanı küfürle değiştirirse, dümdüz yoldan sapmış olur” sözü yer almaktadır. Bu söz ise muhatapların ancak Müslümanlar olacağına delalet eder.¹⁷³

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيَّ كُمْ أَنْ فَسَدَ كُمْ لَّ يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَى تَمُّ إِلَى اللَّهِ ۖ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا
فَيْنُ بِئِكُمْ بِمَ “ Koçyiğit

“Ey iman edenler! Kendinize dikkat edin. Doğru yolu bulduğunuz takdirde, doğru yoldan sapan kimseler size zarar veremezler. Hepinizin dönüşü Allah'adır. Ne yaptığınızı size

O haber verecektir”¹⁷⁴ ayetinde geçen “Kendinize dikkat edin” kesitinin tefsirini Râzî gibi¹⁷⁵ emri bi'l-ma'ruf nehyi ani'l-münker manasında aynen kabul etmiştir.¹⁷⁶

2.5.4. İbni Kesir'den Nakiller

Koçyiğit'in tefsirinde diğer yararlandığı kaynak İbni Kesir'in Tefsiru'l-Kur'an'ilAzim'idir. Sebebi nüzul, sure fazileti bağlamında ve hadislerin yorumu hakkında yararlanmıştır.¹⁷⁷ Yer yer onun görüşlerini almış, bazılarını kabul etmiş bazılarını katılmadığını açıkça ifade etmiştir. Yine diğer tefsirlerde olduğu gibi kaynak gösterirken sadece İbni Kesir bu konuda böyle demiştir diyerek yetinmiştir.

¹⁷¹ el-Bakara 2/108.

¹⁷² Razi, *Tefsîr-i Kebîr Mefâtihi'l-Gayb*, 3/254.

¹⁷³ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/173.

¹⁷⁴ el-Mâide 5/105.

¹⁷⁵ Razi, *Tefsîr-i Kebîr Mefâtihi'l-Gayb*, 12/119.

¹⁷⁶ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/435.

¹⁷⁷ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/85,120,189,271;4/13;5/84;6/124;7/314.²²³
el-Enâm 6/91.

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى بَشَرٍ مِنْ شَيْءٍ قُلْ مَنْ أَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهِ
“Koçyiğit” ثُمَّ ذَرَهُمْ فِي “مُوسَى نُورًا وَهُدًى لِلنَّاسِ تَجْعَلُونَهُ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهُ وَتَخْفُونَ كَثِيرًا وَعَلَى مَنُومٍ مَا
لَمْ تَعْلَمُوا أَنْ تَتَمَنَّوْا أَنْ تَبَاؤُكُمْ قُلُوبُ اللَّهِ”

“خَوَصُّهُمْ يَلْعَبُونَ (Yahudiler) Allah'ın hiçbir beşere (kitap olarak hiçbir şey indirme-diğini söylemekle, Allah'ı lâyük olduğu veçhile takdir edemediler.(Ey Muhammedi Onlara)de ki:

"Öyleyse Musa'nın insanlar için nûr ve hidayet olarak getirdiği, sizin de yapraklar haline getirip (bir kısmını) açıkladığınız, çoğunu da gizlediğiniz, siz ve babalarınız hiçbir şey bilmezken öğretildiğiniz o kitabı Kim indirdi?" (Ey Muhammed Onlara) "Allah" de, sonra da onları kendi bataklıklarında oynamaya bırak ²²³ ayetinde İbni Kesir bu grubun Araplar olduğunu, çünkü Yahudilerin semadan kitap indirilmesini inkâr etmediklerini belirtmiştir. ¹⁷⁸

Kendisi ise bu kimselerin Yahudiler olduğu görüşünü benimsemiştir. Çünkü ayetin devamı Hz. Musa'dan bahsetmektedir. O zaman bu sözü söyleyen kişiler Araplar değil Yahudilerdir demiştir. ¹⁷⁹

Diğer bir örnekte ise, “أَيُّشُ رُكُونٌ مَا لَلَّ يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُوَ يَخْلُقُونَ” “Kendileri yaratılmış oldukları halde, hiçbir şey yaratamayan o putları (Allah'a) mı ortak koşuyorlar”²²⁶ ayeti hakkında İbni Kesir'den bir sebebi nüzul nakletmiştir. ¹⁸⁰ Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettiği esnalarda

Muaz b Amr b Cemuh ve Muaz b Cebel ra geceleyin müşriklerin putlarını parçalarlarmış.

Kavimleri ibret olsun diye o putları dul kadınlar için yakacak haline getirirlermiş. Amr b Cemuh'un da bir putu varmış onu temizler, ibadet edermiş. Bir gece bu putu iki genç alıp pisliğe boyamışlar. Amr putuna yapılanları görünce üzülmeye tekrar temizleyip yanına bir kılıç koymuş. Bununla kendini korusa demiş. Gençler yine gelip bu sefer putu ölü bir köpek enciğiyle beraber bir kuyuya sallandırmışlar. Amr putun bu halini görünce “Allah'a yemin olsun ki, sen

¹⁷⁸ Ebu'l-Fidâ İsmail b Ömer el-Kureşî ed-Dımeşkî İbni Kesir, *Tefsiru'l-Kur'an'il-Azim*, thk. Sami b. Muhammed Sellâme (Riyad: Daru Taybe li'n-Neşr ve't-Tevzi`, 1420), 3/300.

¹⁷⁹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/561. ²²⁶

el-Arâf 7/191.

¹⁸⁰ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/201.

inanılacak bir ilah olsaydın, bir köpekle birlikte bir ipte sallanmazdın” diyerek Müslüman olmuştur.¹⁸¹

Son örneğimizde ise Koçyiğit İbni Kesir’den sure fazileti nakletmiştir. Müminun suresinin başında 115. Ayetle ilgili bir fazileti daha surenin başında nakletmiştir.²²⁹ Fazilet ise şudur. İbni Mesud (r.a) kafayı sıyıran bir adamın kulağına “Bizim sizi boşuna yarattığımızı ve bize geri döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?” ve bundan sonra sure sonuna kadar olan ayetleri okumuş adam da iyileşmiş. Resulullah’a bunu anlatınca, Allah Resulü (s.a.v) İbni Mesud’a (ra) o adamın kulağına ne okuduğunu sormuş, o da Müminun suresinin son 4 ayetini okuduğunu söylemiş. Allah Resulü (s.a.v) bir adam bunu inanarak bir dağa okusa dağ yerinden oynardı demiş.¹⁸²

Aynı ayet ile ilgili yine İbni Kesirden nakilde bulunmuştur. İbrahim b Haris şöyle demektedir. “Resulullah (s.a.v) bizi bir seriyyeye gönderdi. Bize sabah akşam müminun 115. Ayeti okumayı emretti. Ve bizde sabah akşam okuduk. Neticede sağ salim ve bol ganimetle geri döndük.”¹⁸³

Koçyiğit bu rivayetleri nakletmiş, Müminun suresinin faziletiyle ilgili tefsir kitaplarında fazilet bilgisi bulunduğunu, fakat sıhhati hakkında kesin bir şey söylemeyeceğini, bu yüzden de anladığımız kadarıyla ihtiyatlı olmayı dile getirmiştir.¹⁸⁴ Diğer yerlerde de olduğu gibi Koçyiğit rivayeti asla göz ardı etmemiş, ama rivayeti de tenkitten geri durmamıştır.

2.5.5. Reşit Rıza’dan Nakiller

“Asıl adı Tefsîrû’l-Kur’ânî’l-ḥakîm olup ilk defa M. Reşit Rıza’nın Kahire’de yayımladığı Mecelletü’l-Menâr’da tefrika edildiğinden bu adla meşhur olmuştur. Muhammed Abduh ile Cemâleddîn-i Efgânî’nin çıkardıkları el-‘Urvetü’l-vüṣṣâ kâ dergisinde yer alan ve

sosyal problemlere ışık tutan makalelerdeki ruhu yansıtacak yüzyılın ihtiyaçlarına cevap verecek, mevcut tefsirlerdeki bilgileri tekrar etmeyecek nitelikte bir tefsirin kaleme alınmasını

¹⁸¹ İbni Kesir, *Tefsiru’l-Kur’an’il-Azim*, 3/529. ²²⁹

Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/62.

¹⁸² İbni Kesir, *Tefsiru’l-Kur’an’il-Azim*, 5/501.

¹⁸³ İbni Kesir, *Tefsiru’l-Kur’an’il-Azim*, 5/501.

¹⁸⁴ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/62.

zorunlu gören Reşîd Rızâ'nın ısrarları sonunda Muhammed Abduh, Câmiu'l-Ezher'de tefsir dersleri vermeyi kabul etmiştir. Ve 1899-1905 yılları arasında Fatîha'dan başlayıp Nisâ süresinin 126. ayetine kadar olan kısmı tefsir etmiştir. Abduh'un vefatı üzerine Reşîd Rıza çalışmayı sürdürmüş ve 1935'te ölümünden kısa bir zaman öncesine kadar Yusuf süresinin 52. ayetinin sonuna gelmiştir.”¹⁸⁵

Koçyiğit daha tefsirinin mukaddimesinde içtimai tefsirlerden övgüyle bahsetmiştir. İçtimai tefsir ekolüne mensup olan isimleri de zikretmiştir. Bunların başında Muhammed Abduh(1849-1905), Reşîd Rıza(ö. 1935), Ahmet Mustafa Meragi(1883-1952) ve Seyyid Kutup(1906-1966) gelmektedir.¹⁸⁶ Koçyiğit tefsirinde sadece bir yerde Menar tefsirinden nakilde bulunmuştur. Ve Koçyiğit'in tefsirinde tek kaynak gösterdiği tefsir bu tefsirdir. Diğer tefsirlerin hepsinde nakil göstereceği zaman örneğin Taberi böyle dedi derken, burada cilt ve sayfa numarası vermiştir.

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ قَدْ جَاءَكُمْ
Koçyiğit “نُورٌ مِنَ اللَّيْلِ يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَهُوَ دِيهَمٌ إِلَى

صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ “*Ey kitap ehli! Kitaptan gizlemiş olduğunuz şeylerin çoğunu size açıklayan, çoğundan da vazgeçen peygamberimiz size gelmiştir. Ayrıca size, Allah'tan bir nur ve apaçık bir kitap da gelmiştir. Allah, o Kitapla rızasına uygun hareket edenleri selâmet yollarına iletir; onları kendi izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır ve onları dosdoğru yola sevk eder*”²³⁵ ayetinde “نُورٌ” kelimesi üzerinde durmuş, ne anlama geldiğini tartışmıştır. Koçyiğit bu ayette ki Kitab-ı Mübin Kur'an'dır dedikten sonra nur kelimesi üzerindeki görüşleri zikretmiştir. Nur bir görüşe göre Hz. Muhammed'dir. İkinciye göre İslam'dır. Üçüncü görüşe göre ise Kur'an'dır. Reşîd Rıza bunun kitap olduğu görüşünü benimsemiştir. Koçyiğit reşîd Rıza'nın görüşünün isabetli ve yabana atılmayacak derecede olduğunu dile getirerek kabul etmiştir.¹⁸⁷ Reşîd rıza burada bir atıf olduğunu, atfın mugayereti gerektirdiğini, fakat bazen atfın tefsir

¹⁸⁵ M. Suat Mertoğlu, “Tefsiru'l-Menar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV, 2011), 40/40/297-299.

¹⁸⁶ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/50.²³⁵
el-Maide 5/15-16.

¹⁸⁷ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/292.

amaçlı olduğunu göz ardı etmemeyi dile getirmiştir. Hatta 16. Ayetteki zamirin sadece tekil olmasının da görüşünü destekler mahiyette olduğunu belirtmiştir.¹⁸⁸

2.6. İsrailiyyat Kaynaklı Tefsir

Koçyiğit de diğer müfessirler gibi kutsal kitaplardan istifade etmiştir. Ama burada onların bilgisine dayanarak bir hüküm verdiğine rastlamamaktayız. Bazen istidlal olarak bazen de onların Kur'an'a ters düştüğü yerleri göstermek amacıyla tefsirinde Tevrat ve İncil'den yararlanmıştır. Fakat bu ana bir metot değil, sadece zenginleştirmek amacıyla kullandığı yan bir metottur.

2.6.1. Tevrat'tan Nakiller

Koçyiğit tefsirinde kendisinden önceki müfessirler gibi Tevrat'ın fıkıh bölümlerine yer yer atıfta bulunmuştur. Bazen de ters düşen yerleri belirtmiş, akla ve mantığa uymayan yerlerini naklettikten sonra eleştirmekten asla çekinmemiştir.

Koçyiğit şu an Yahudilerin elinde olan Tevrat kitabının aslına uygun olmadığını, tamamen tahrife uğradığını, içinin hikâye gibi şeylerle doldurulduğunu, Hz. Musa'dan sonra kulaktan dolma bilgilerle yazıldığını açık yüreklilikle ifade etmiştir.¹⁸⁹ Hatta bunu önce

Kur'an ile ispat ettikten sonra, Tevrat'tan getirdiği iki örnek ile teyit etmiştir. “فِيمَا نَقَوْا مِنْهُمْ مِيثَاقَهُمْ

لَعَنَّا لَهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ وَلَوْ تَزَالِ تَطَّلِعُ عَلَى خَائِنَةٍ مِنْهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ

”*Ne var ki, onların, verdikleri sözü bozmuş olmaları dolayısıyla onları lanetledik ve kalplerini kaskatı yaptık. (Ellerindeki Tevrat'ta) kelimeleri yerlerinden değiştirip tahrifat yapmışlar ve (kitaptan) kendilerine hatırlatılan şeylerin çoğunu unutmuşlardı. Nitekim içlerinden çok azı dışında, onların hainliklerine halâ muttali olabilirsin. Mamefih yine de sen onları bağışla ve üzerinde durma. Şüphe yoktur ki Allah, iyilik edenleri sever.*”¹⁹⁰ Tevrat'tan getirdiği örnekler ise:

Musa yasanın sözlerini eksiksiz olarak kitaba yazmayı bitirince, Rabbin Antlaşma Sandığı'nı taşıyan Levililer'e şu buyruğu verdi: “Bu Yasa Kitabı'nı alın, Tanrınız Rabbin Antlaşma Sandığı'nın yanına koyun. Orada size karşı bir tanık olarak kalsın. Çünkü sizin başkaldıran, dik

¹⁸⁸ Seyyid Muhammed Reşit Rıza, *Tefsiru'l-Menar* (Mısır: Daru'l-Menar, 1367), 6/304.

¹⁸⁹ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/422.

¹⁹⁰ el-Maide 5/13.

başlı kişiler olduğunuzu biliyorum. Bugün ben sağken, aranızdayken bile Rabbe karşı geliyorsunuz; ölümünden sonra daha ne kadar çok başkaldıracaksınız.”¹⁹¹ Ve yine aynı kitaptan “Böylece Rabbin sözü uyarınca Rabbin kulu Musa orada, Moav ülkesinde öldü. Rab onu Moav ülkesinde, Beytpeor karşısındaki vadide gömdü. Bugün de mezarının nerede olduğunu kimse bilmiyor. Musa öldüğünde yüz yirmi yaşındaydı ne gözleri zayıflamıştı ne de gücü tükenmişti.”¹⁹²

Koçyiğit bu iki rivayeti naklettikten sonra, Hz. Musa’nın kitabı ve ölümüyle alakalı olan bu haberlerin aslında onun kendisi tarafından değil de kendisinden sonra hikâye tarzında kitaba sokulduğunun bir göstergesi olduğunu ifade etmiştir. Hatta bazı güvenilir kaynaklarda Buhtunnassar komutasındaki bir ordunun Tevrat nüshalarının tamamını tahrip ettiğini, Yahudilerce Azra adlı bir kimsenin Tevrat’ı tekrar bir araya getirdiğini, bunun Tevrat’ın tamamen ortadan kalktığının bir göstergesi olduğunu, Azra’nın bunu yaparken nasıl bir yöntem izlediğini, neye dayanarak Tevrat’ı tekrar yazdığını sorgulamıştır. Bütün bunlara istinaden bugün elde mevcut olan Tevrat metninin kulaktan dolma bilgilerle yazıldığını, aslı astarı olmadığını ifade etmiştir.¹⁹³

Koçyiğit “فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُورٌ فَقَالُوا هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَى فَنَسِيَ” (*Sâmirî ateşte eritilen altın madeninden) onlar için böğürmesi olan bir buzağı heykeli çıkarmış, (adamlarıyla birlikte) onlara şöyle demişlerdi: "Bu, sizin ve Musa'nın ilâhınızdır; fakat o unuttu."*)²⁴³ ayetini tefsir ederken Tevrat’tan bir bölüm getirmiştir.

Halk Musa'nın dağdan inmediğini, geciktiğini görünce, Harun'un çevresine toplandı. Ona, “Kalk, bize öncülük edecek bir ilah yap” dediler, “Bizi Mısır’dan çıkaran adama, Musa’ya ne oldu bilmiyoruz!” Harun, “Karılarınızın, oğullarınızın, kızlarınızın kulağındaki altın küpeleri çıkarıp bana getirin” dedi. Herkes kulağındaki küpeyi çıkarıp Harun’a getirdi. Harun altınları topladı, oymacı aletiyle buzağı biçiminde dökme bir put yaptı. Halk, “Ey İsraililer, sizi Mısır’dan çıkaran Tanrınız budur!” dedi. Harun bunu görünce, buzağının önünde bir sunak yaptı ve “Yarın Rabbin onuruna bayram olacak” diye ilan etti. Ertesi gün halk erkenden kalkıp yakmalık sunular sundu, esenlik sunuları getirdi. Yiyip içmeye oturdu, sonra kalkıp çılgınca eğlendi. Rab Musa’ya, “Aşağı in” dedi, “Mısır’dan çıkardığın halkın baştan çıktı. Buyurduğum yoldan hemen saptılar. Kendilerine dökme bir buzağı yaparak önünde tapındılar, kurban

¹⁹¹ “Kitab-ı Mukaddes”, <https://www.kitabimukaddes.com>, (25 Mart 2020), Tesniye (Yasanın Tekrarı) 31/24-27.

¹⁹² Tesniye 34/5-7.

¹⁹³ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/422. ²⁴³ et-Taha 20/88.

kestiler. ‘Ey İsraililer, sizi Mısır’dan çıkaran ilahınız budur!’ dediler.¹⁹⁴

Yazar Tevrat’a göre buzağıyı yapan kimsenin Hz. Harun olduğunu Kur’an’a göre ise Samirî olduğunu ifade ederek, bunun Tevrat’ın asılsız olduğuna delil sunmuştur.¹⁹⁵

Son olarak bir örnek vermek gerekirse Koçyiğit şu ayeti tefsir ederken getirmiştir. “وَلَا تَحْمِلْ عَلَىٰ نَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا *“Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme.”*”¹⁹⁶ Onlara yüklenilen yükler meçhuldür. Koçyiğit ayetteki kapalılığı daha iyi izah etmek için Tevrat’tan bazı hükümler getirmiştir. Argümanları sunmadan önce şu satırları dile getirmiştir. “Rabbimiz bugün Yahudilerin elinde, içindeki gerçekleri gizlemek üzere tahrif ettikleri, heva ve heveslerine göre değiştirip senin kitabın olmaktan çıkardıkları bir kitap var.

Eğer içerisinde hakikat kırıntıları varsa bunun bile Yahudilere ağır olduğunu görüyoruz”¹⁹⁷ o ağır hükümler ise şunlardır:

1.Yedi gün mayasız ekmek yiyeceksiniz. İlk gün evlerinizden mayayı kaldıracaksınız. Kim bu yedi gün içinde mayalı bir şey yerse, İsrail’den atılacaktır.¹⁹⁸

2.Âdet gördüğü için kan kaybeden kadın yedi gün kirli sayılacak. Ona dokunan da akşama kadar kirli sayılacak. Âdet gördüğü günlerde kadının üzerinde yattığı ya da oturduğu her şey kirli sayılacaktır. Kim kadının yatağına dokunursa, giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Kim kadının üzerine oturduğu herhangi bir şeye dokunursa, o da giysilerini yıkayacak, yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Kadının yatağındaki ya da oturduğu şeyin üzerindeki herhangi bir eşyaya dokunan herkes akşama kadar kirli sayılacaktır. Âdet gören kadının kirliliği onunla yatan adama da bulaşır. Adam yedi gün kirli kalır ve yattığı her yatak kirli sayılır.¹⁹⁹

3.Herhangi bir insan ölüsüne dokunan kişi yedi gün kirli sayılacaktır.²⁰⁰

¹⁹⁴ Çıkış32/1-8.

¹⁹⁵ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/146;4/537.

¹⁹⁶ el-Bakara 2/286.

¹⁹⁷ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/414.

¹⁹⁸ Çıkış12/15.

¹⁹⁹ Levililer15/19-24.

²⁰⁰ Sayılar (çölde Sayım)19-11.

Bu gibi zor hükümleri nakletmiştir. Zaten bunu nakletmesi sadece bilgi vermek içindir. Bu örnek konunun başında da dediğimiz gibi abdest bozacak şeyler değildir. Koçyiğit'in bu metotta kullandığı örnekler olmasına rağmen bu kadarının yeterli olduğunu düşünüyoruz.²⁰¹

Biz ise Tevrat hakkında Hz. Muhammed'den (s.a.v) bir hadis naklederek konuyu bitiriyoruz. “Ehli kitabı tasdik etmeyin, tekzip de etmeyin. Fakat biz Allah’a bize indirilene ve size indirilene iman ettik deyin.”²⁰²

2.6.2.İncil'den Nakiller

Bilinen bir gerçektir ki şu an günümüzde bulunan İncil'ler maalesef ki Hz. İsa'ya inen İncil değildir. Çünkü “Hz. İsa'nın peygamberlik süresinin bittiği tarih ile İncillerin yazıldığı tarih arasında en az altmış yıl vardır. Süre bu kadar uzun olduğuna göre bu kitapların Hz. İsa'ya indirilenin aynısı olduğunu söylemeyi bırakın ondan kırıntılar barındırdığı dahi söylenemez.”²⁰³

Bu gerçeği Koçyiğit şu şekilde ifade etmiştir. “Hz. İsa'ya indirilen incilin Tevrat'a göre daha şansız olduğunu, Tevrat'ın en azından indiği dönemde yazıldığını, tahrip olsa bile kırıntılar barındırdığını ifade etmiştir. İncil ise çok sonraları yazıldığı için bu sözlerin Allah'ın indirdiği İncil olduğu düşünülemez.”²⁰⁴

Böyle olmasına rağmen Koçyiğit tefsirinde bazı İncil pasajlarına yer vermiştir. Fakat İncil'den aldığı yerler Tevrat kadar fazla değildir. “يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ ال صِيَامُ كَمَا “ “الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ كُتِبَ عَلَى “Ey iman edenler! Oruç, sizden öncekilere farz kılındığı

²⁰¹ “Bu konuda bk” Talât Koçyiğit, Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı,2016),1/133,151,166,257,327,356;2/13,218,221,229,230,287,299,301,302,311,316,342,346;3/126,127,136,159,342,348,603;4/17,18,396,397,537,601.6/97,127,138.

²⁰² Buhari, “İ'tisam bi'l-kitabi ve's-sünneti”,25.

²⁰³ “Bu konuda bk” Şehmuz Demir, *Mitoloji Kur'an kıssaları ve tarihi gerçeklik* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2015), 38.

²⁰⁴ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/422. ²⁵⁵
El-Bakara 2/183.

*gibi size de farz kılındı. Lakin korununuz.”*²⁵⁵ Ayetinin tefsirinde İncil’den deliller getirmiştir.

“İsa kırk gün kırk gece oruç tuttuktan sonra acıktı.”²⁰⁵ Başka bir yerde:

Oruç tuttuğunuz zaman, ikiyüzlüler gibi surat asmayın. Onlar oruç tuttuklarını insanlara belli etmek için kendilerine perişan bir görünüm verirler. Size doğrusunu söyleyeyim, onlar ödülleri almışlardır. Siz oruç tuttuğunuz zaman, başınıza yağ sürüp yüzünüzü yıkayın.”²⁰⁶

Bu pasajla devam etmiştir. Koçyiğit’in bunları delil olarak getirmesinin sebebi ayetin söylediği manayı teyittir. Yani eski kavimlere oruç yazılmıştır.

Koçyiğit “الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الَّذِي يَدْعُوهُمْ مَكْنُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ”

“İşte bunlar, yanlarındaki Tevrat ve İncil’de yazılı olarak buldukları ümmî Nebi’ye, Resul’e tabi olanlardır”²⁵⁸ ayetini tefsir ederken İncil’de de Resulullah efendimizin (s.a.v) müjdesinin geçtiğini belirtmek için delil getirmiştir. “Baba’dan size göndereceğim Yardımcı, yani Baba’dan çıkan Gerçeğin Ruhu geldiği zaman, bana tanıklık edecek. Siz de tanıklık edeceksiniz. Çünkü başlangıçtan beri benimle birliktesiniz.”²⁰⁷ Buradaki Gerçeğin (Hakikatin) Ruhu kelimesinin bazı incilin arapça tercümelerinde Faraklit ve Muazzi olarak tercüme edildiğini, bu iki kelimenin de İbranice Ahmed manasında olduğunu ifade etmiştir.²⁰⁸

“هَذَا زَكْرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ”
Koçyiğit “Zekeriya,

*orada Rabbine dua etmiş ve demişti ki: "Rabbim' Bana kendi tarafından temiz bir zürriyet ihsan et. Şüphesiz sen, duaları hakkıyla işitensin.”*²⁰⁹ ayetini tefsir ederken:

Zekeriya meleğe, ‘Bundan nasıl emin olabilirim?’ dedi. ‘Çünkü ben yaşlandım, karımın da yaşı ilerledi.’ Melek ona şöyle karşılık verdi: ‘Ben Tanrı’nın huzurunda duran Cebrail'im.

Seninle konuşmak ve bu müjdeyi sana bildirmek için gönderildim. İşte, belirlenen zamanda yerine gelecek olan sözlerime inanmadığın için dilin tutulacak, bunların gerçekleşeceği güne dek konuşamayacaksın.”²¹⁰

²⁰⁵ Matta 4/2.

²⁰⁶ Matta 6/16-17. ²⁵⁸

el-Arâf 7/157.

²⁰⁷ Yuhanna 15/26

²⁰⁸ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/159.

²⁰⁹ el-Âli İmran 3/38.

²¹⁰ Luka 1/18-20.

Luka İncil’inden bu bölümü nakletmiştir. Fakat bunu kabul etmemiştir. Çünkü İncil bir peygamberi meleğin sözlerine inanmamakla töhmet altında bırakmıştır. Hz. Zekeriya’nın yaptığı davranış ise normal bir insanın şaşkınlık anında sergileyeceği bir tutumdur.²¹¹

Koçyiğit birkaç yer daha İncillerden nakillerde bulunmuştur. Konu yeterince zenginleştikten bu kadarı kâfidir.²¹²

2.7. Siyer ve Tarih Bilgisiyle Tefsir

Siyer sözlük anlamı olarak gidişat yol demektir.²¹³ “Sîret ve siyer Hz. Peygamber’in hayatı, onun hayatını konu edinen bilim dalı ve bu dalda yazılan eserler için terim olarak kullanılmıştır.”²⁶⁶ Elimizde herhangi bir tefsir kitabı varsa bunun siyer ilminden bağımsız olması düşünülemez. Çünkü Kur’an’ı dış dünyaya tanıtan, onu bizzat yaşayan Allah Resul’üdür (s.a.v). Kur’an 23 yıl gibi bir sürede peyderpey inmiş, sadece normatif bir şekilde emirler değil, Allah Resul’ünün hayatından, sahabelerden, toplumun ihtiyaçlarından, yaşanan ortada var olan hayattan, yapılan savaşlardan bahsetmiştir. İşte bu yüzden her tefsir içerisinde siyer kitaplarından yararlanmıştır.

Yazar da eserinde diğer müfessirler gibi siyer ilminden istifade etmiştir. Koçyiğit’in hadisçi olması hasebiyle siyer ilmine derin bir vukufiyetinin olduğunu tefsirini okuyan herkes anlayabilir. Tefsirinde, siyer kitaplarından aldığı pasajlara bazen kaynak gösterirken bazen hiç kaynağa değinmeden direk bilgiyi vermiştir. Siyer ilminde kaynak gösterdiği iki müellif vardır. Bunların birincisi Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî elKureşî el-Medenî (ö. 151/768) kısa adı İbni İshak’tır. İkincisi ise Ebû Muhammed Cemâluddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî (ö.

²¹¹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/459.

²¹² “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/223,224,227,290,298,300,302,386,395,445,466;3/342,343;4/396.

²¹³ Ebû’l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mukrem el-İfrîkî el-Mısırî İbni Manzur, "Siyer", *Lisanü’l-Arab* (Beyrut: Daru’s-Sadr, t.y.), 4/389; Cürçânî, "Siyer", *Mu`cemü't-Ta`rifât*, 106.

²⁶⁶ Mustafa Fayda, “Siyer”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV, 2009), 37/37/319-324.

218/833) kısa ismi İbni Hişam'dır. Siyer bilgisinden Koçyiğit, genelde sebebi nüzul ve İslam Tarihi bağlamında faydalanmıştır.²¹⁴

Koçyiğit Berae(Tevbe) suresinin nazil olduğu zamanı ve buna mukabil cereyan eden hadiseleri başka tefsirlerde de olmasına rağmen İbni İshak'tan nakletmiştir.²¹⁵ İbni İshak ise Söyle demektedir. Tevbe suresi nazil olduğu zamanda Allah Resulü s.a.v Hz. Ebubekir'i (r.a) çoktan hac emiri olarak görevlendirmiştir. Berae de nazil olunca O'na Ya Resulallah bu sureyi Ebubekir'e (r.a) göndersen denilmişti. Resulullah (s.a.v) bunu ancak benim yerime ehli beytimden birisi yerine getirebilir dedi. Sonra da Hz. Ali'yi ra çağırdı şöyle dedi. Bu kıssayı Berae'den çıkar, kurban kesim günü bütün insanlar Mina'da toplandıkları anda onlara cennete hiçbir kâfirin giremeyeceğini, bu yıldan sonra hiçbir müşrikin hac edemeyeceğini, hiçbir çıplağın beyti tavaf edemeyeceğini, Resulullah ile anlaşması olanın anlaşmasının süresinin sonuna kadar devam edeceğini ilan et. Hz. Ali ra Resulullah'ın (s.a.v) Adba adlı devesine binip Hz. Ebubekir'e (r.a) yetişmiştir. Hz. Ebubekir ona Amir olarak mı yoksa memur olarak mı geldiğini sormuş, memur olarak geldim cevabını alınca, ikisi de beraber yollarına devam etmişlerdir. Nahr günü olunca Hz. Ali (r.)a Resulullah'ın söylediği emri yerine getirmiş, ilan etmesi gereken şeyleri ilan etmiştir.²¹⁶ Koçyiğit bu rivayeti aynen almış ve kabul etmiştir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَّا تَتَّخِذُوا إِلَيْهِ دَوْدَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَّخِذْهُمْ مِّنكُمْ فَاِنَّهُ

Koçyiğit

“مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ” *“Ey iman edenleri Yahudileri ve Hristiyanları kendinize dost edinmeyin, onlar birbirlerinin dostudurlar. İçinizden her kim onları dost edinirse, o onlardandır. Allah, şüphesiz, zalim kimseleri doğru yola iletmez”*²¹⁷ bu ayeti tefsir etmeden önce bu ve bundan sonraki ayetlerin Yahudilerin kalitesini ortaya döktüğünü, hangi tür bir karaktere sahip olduklarına değinmiştir. Bu kesim insanların böyle olmasına rağmen Allah Resul'ünün onlara nasıl davrandığı İbni Hişam'dan nakille anlatmıştır.²¹⁸ Allah Resulü (s.a.v)

²¹⁴ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*,

1/431;2/85,356,392;3/303;4/281,289,403,613;5/527;6/325.

²¹⁵ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/303.

²¹⁶ Muhammed b Yesar el-Muttalibî el-Medenî İbni İshak, es-Siretü'n-Nebeviyye, thk.

Ahmed Ferîd el-Mezîdî,nşr. Muhammed Ali Beydun (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-ilmîyye, 1424), 2/623-624.

²¹⁷ el-Maide 5/51.

²¹⁸ , 2/354.

Medine'ye geldiği zaman yapmış olduğu, İslam tarihi sahnesinde yerini alan Medine vesikası her araştırmacı için önemlidir. Bu antlaşma İslam tarihinde imzalanan ilk Anayasa'dır. Ve şu şekilde başladığını İbni Hişam nakletmektedir.

Bismillâhırrahmânırrahîm. Bu vesika, Peygamber Muhammed tarafından Kureyşli ve Yesribli müminler ve bunlara tâbi olanlarla sonradan onlara katılmış olanlar ve onlarla beraber cihat edenler için düzenlenmiştir. Vesikayı imzalayanlar diğer insanlardan ayrı bir ümmet teşkil eder.²¹⁹

Koçyiğit'in bu metni buraya almasının sebebi, âlemlere rahmet olarak gönderilen bir peygamberin onlara merhametle muamelesi, onları dininde serbest bırakması buna karşılık ayette de dolaylı olarak ifade edildiği gibi onların ikiyüzlü olmalarıdır. Dost görünümlü birer düşman olmalarıdır.

Koçyiğit hiç kaynak göstermeden de İslam tarihinden yararlanmıştır.²²⁰ Örneğin; “يسُّنُّ الْوُلُوكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ فِيهِ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدُّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۖ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ ۚ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَنْ يَزَالَونَ يَاقُوتَ الْوَلُونَكَ ۖ حَتَّىٰ يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَنْ يَرْتَدِدْ عَنْ دِينِهِ فِيمَا تَوَلَّىٰ ۖ فَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (Ey Muhammedi)

Sana, içinde savaş yapılan haram ayı soruyorlar. (Onlara) de ki: Bu ay içinde savaş yapmak büyük suçtur; fakat Allah yolundan alıkoymak ve O'nu inkâr etmek, Mescid-i Haram'ı (ziyaretten) menetmek ve halkını oradan çıkarmak, Allah katında, savaştan daha büyük suçtur ve fitne, öldürmekten daha kötüdür. Müşrikler sizinle halâ savaşıyorlar; hatta güçlen yetse, sizi dininizden döndürecekler; fakat içinizden her kim dininden döner ve kâfir olarak ölürse, işte, dünya ve ahiretteki amelleri boşa gitmiş olanlar bunlardır; cehennem ashabı olanlar da bunlardır ve bunlar orada daimîdirler.”²²¹ Ayetinin tefsirinde İslam tarihinde ashabın çektiği sıkıntılardan, din uğrunda maruz kaldıkları işkencelerden, bu işkenceler karşısındaki

²¹⁹ İbni Hişam, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, thk. Ömer Abdusselam Tedmurî (Beyrut: Daru'lKitabu'l-Arabî, 1410), 2/143.

²²⁰ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/153,539,584;2/288,326,359,397,486,565;3/36,190,224,225,241,246,247,300,310,331,422,428,432,438;4/302,360;5/177,512,517;6/436,441;7/83,277.

²²¹ el-Bakara 2/217.

“Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*

metanetlerinden bahsetmek için birkaç üzücü tabloyu bizim gözlerimiz önüne sermiştir. Bu acı tabloyu Koçyiğit gözler önüne sererken gönülden gelen cümlelerle ifadelerini yazıya dökmüştür. Mekke’de çekilen sıkıntıların asla unutulamayacağını, Hz. Ammar’ın dininden dönmesi için ateşte kızartıldığını, ailesinin de işkenceye maruz kaldığını, Allah Resulü ’nün (s.a.v) onları ziyaret edip teskin ettiğini, cennetle müjdelediğini, İslam’ın ilk kadın şehidi olan Hz.Sümeyye’nin feci bir şekilde Ebu Cehil tarafından öldürüldüğünü zikretmiştir. Ayrıca Hz. Bilal’in Mekke çölünde kızgın kaya üzerinde iken süründürüldüğünü,

Mekke sokaklarında çocukların elinde oyuncak gibi dolaştırıldığını resim etmiştir. Ama bu resmi nerden aldığını nakletmemiştir.²²²

İslam tarihini bu safhalarının haricinde Hz. Peygamberin irtihalinden sonra dört halife döneminden, itikâdî mezheplerin tarihe çıkış sahnesinden bahsetmiştir. Ve bunu şu ayetle irtibatlandırmıştır. “إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا لَّسَتْ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنْهُمْ أَمَرَ هُمْ إِلَى اللَّهِ ۖ تَمَّ ۚ يَنْبَغِي لَهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ” *“Dinlerini, (bir kısmına inanıp bir kısmına da inanmayarak) parçalayanlar ve böylece fırka fırka olanlar, işte hiçbir hususta sen onlardan olmadın. Onların işi artık Allah'a kalmıştır; sonra da yapmış oldukları şeyi kendilerine haber verecektir.”*²⁷⁶ Bu ayetin tefsirinde ilk ihtilaflardan, ilk halifenin kim olacağından, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali’nin halifeliklerinden, Hz. Osman’ın ikinci altı yılındaki sıkıntıların doğmasından, Hz. Ali’nin hilafeti Kufe’ye taşınmasından Cemel ve Sıffin savaşlarından, Hariciye ve Mu’tezilenin ortaya çıkışından bahsetmiştir. Ayrıca mürtekibi kebire ve el-menzile beyne menzileteyn gibi Mu’tezilenin ana kavramlarından bahsetmiştir. Ve bunları bahsederken kaynak göstermeyi tercih etmemiştir.

Son olarak vereceğimiz örnekte ise Koçyiğit Yahudi tarihinden bahsetmektedir. Sadece burada değil birkaç yerde de Yahudi tarihine değinmiştir.²²³ Bu tarihi vakadan şu ayetlerin

²²² “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/313. ²⁷⁶ el-Enâm 6/159.

²²³ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/181,529;3/174,175,601;4/133. ²⁷⁸ el-İsra 17/4-5

وَقَضَيْنَا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَٰئِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَٰكِنَّا عَلَّٰمُوا

“İşte o büyük bir iftihar! Gel ve oğullarına söyle ki: ‘Benim için bir kâğıt yazın ki, ben de ona göre hareket ederim.’”²⁷⁸ Bu ayette bahsedilen ordunun Babil ordusu olduğunu, Buhtunnasar komutasında Kudus’e girip şehrin altını üstüne getirdiklerini, Yahudilerden çoğunu öldürüp geri kalanını da esir ettiklerini, Tevrat nüshalarını yaktıklarını ve bu saldırının Yahudi krallığının sonu olduğunu ifade etmiştir. Fakat bu bilgileri nerden edindiğini bizimle paylaşmamıştır.²²⁴

2.8. Arap Atasözüyle Tefsir

“Atasözleri zamanla çok defa gerçek anlamları yerine mecazlı bir mana kazanarak sözlü gelenek içinde nesilden nesile aktarılan ve halk hâfızasında yaşayan, halka mal olmuş, kalıplaşmış ifadelerdir.”²²⁵ Her dil tabiatı gereği kendisinde mecaz, temsil ve metafor barındırır. Hele ki dillerin, önce yazıya geçirilmediği sözlü olarak kitlelerden kitlelere aktarıldığı düşünülürse, Arap dilindeki mecaz, deyim ve atasözlerinin ne kadar çok kullanıldığının farkına varılmış olur.

Koçyiğit de tefsirinde Arap şiirlerinden yararlanarak, az da olsa bası kesitlere yer vermiştir.²²⁶ Vermiş olduğu örnekler konunun daha iyi anlaşılmasına ve daha çok zenginleşmesine katkıda bulunmuştur. Örneğin; “يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ

²²⁴ , 4/313.

²²⁵ Aydın Oy, “Atasözü”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV, 1991), 4/44-46.

²²⁶ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/252,461;5/193;6/21.²⁸² el-Bakara 2/172.

“Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*

“إِنَّ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ ۖ” *“Ey iman edenler! Size rızık olarak verdiğimiz temiz şeylerden yiye ve eğer Allah'a kulluk ediyorsanız, O'na şükredin”*²⁸² ayetinin tefsirinde Allah (c.c) helal kıldığı halde, insanlık tarihinde bazı kesimlerin kendi kendilerine bazı şeyleri haram kıldıklarını Koçyiğit dile getirmiştir. Cahiliye döneminde olan birtakım uygulamaları gözler önüne sermiştir. Cahiliye döneminde insanların on dişi deve doğuran deveyi başıboş bıraktıklarını, sütünü içmediklerini, üstüne binmediklerini zikretmiştir. Bu deveye saibe ismi verildiğinden, binecek hayvanı olmayan kişinin, bu deveye bindiğinde kendisine söylenen sözün aslında zaman sonra darbı mesel veya da atasözü haline geldiğinden bahsetmiştir. O esnada kişiye söylenen söz “harama mı biniyorsun” denildiğinde cevap verdiği “يركب الحرام من” “helali olmayan harama biner” sözüdür.²²⁷

Her ne kadar Koçyiğit zikretmese de Allah Resul’ünün (s.a.v) hadislerinde sahabenin bu cahiliye âdetini ancak Hz. Peygamber’den bilgi aldıktan sonra bıraktıklarını görmekteyiz. Ebu Hüreyre (r.a) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v) bir deve sevk eden birisini görmüştü ki: Binsene ona! Dedi. Adam: O kurbanlıktır! Deyince Allah Resulü (s.a.v) ikinci veya üçüncü seferde: Yazıklar olsun sana bin ona dedi.²²⁸ Ebu Davud şerhlerinden birine baktığımızda şöyle bir açıklamaya denk geliriz. Rivayetlerin zahirine bakılınca bu zatın Allah resulünün (s.a.v) emrine muhalefet etmediği, ben bu deveye binersem günaha girerim diye düşünerek

deveye binmediği anlaşılmaktadır. Başka rivayetlerde Resulullah söyleyince, bu zat da bu işin günah olmadığını anlayınca deveye bindiği rivayet edilmiştir.²²⁹

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَبْلُوَنَّكُمْ أَلَمْ يَلْعَنُوا لِيَبْلُوَنَّكُمْ أَلَمْ يَلْعَنُوا لِيَبْلُوَنَّكُمْ
Başka bir örnekte ise;

“يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ فَمَنْ اعْتَدَىٰ بِهِ دَلِيلُكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ” *“Ey iman edenler! Allah, görmeden kendisinden korkanları göstermek için, elinizin yahut mızrağınızın erişebileceği bir avla sizi denemektedir. Kim bundan sonra haddi aşarsa, onun için elim bir azap vardır”*²⁸⁶ bu ayetin tefsirinde Koçyiğit kişilerin harama terk etme hususunda ki çaba ve gayretlerinin sonucunu

²²⁷ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/239.

²²⁸ Ebu Davud, “Menasik”, 17.

²²⁹ “Bu konuda bk” Necati Yeniel vd., *Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi* (İstanbul: Şamil Yayınevi, 1988), 6/490-491. ²⁸⁶ el-Maide 5/94.

niyete bağlamıştır. Niyetlerin amellerin kabulünde önemli bir kıstas olduğuna vurgu yapmış, meşhur olan niyet hadisi hakkında İslam ulehasının İslam'ın üçte birine denk olduğunu söylediklerini nakletmiştir. Bundan sonra şu atasözünü zikretmiştir. “اِثْمَةُ الْيَدِ يَجِدُ” “O'nun ismeti, saflığı, günahsızlığı bulamamaktadır.”²³⁰ Yani bir kişi elinde olmayan imkânsızlıklar nedeniyle bir günahattan uzak kalabiliyorsa bu onun günahsız olduğunu göstermez. Belki de günah çukuruna düşmek için içinde ne fırtınalar kopuyordur da başkasının haberi yoktur.

Son örneğimizde ise “فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَقَطَّعْنَا دَايِرَ الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا وَمَا كَانُوا مُؤْمِنِينَ” “(üzerlerine gelen bu azâb ve intikam üzerine), onu ve onunla beraber olanları, bizden (sâdır olan) bir rahmette kurtarmış, âyetlerimizi yalanlayıp mü'min olmayanların ise, ardını kesmiştik”²⁸⁸ Koçyiğit bir hadis zikretmiştir. “Kuraklık sebebiyle Ad kavmi Kayl isminde birini elçi olarak göndermiş, ancak Kayl Muaviye b Bekr'e uğramıştır. Onun yanında bir ay süreyle kalıp içki içip eğlenmiş, iki cariyenin şarkılarını dinledikten sonra, dua etmek maksadıyla Mehre dağına çıkmış ve orada Ey Allah'ım daha önce Ad'a verdiğin yağmuru yine ver diye dua etmiştir. Bu arada gökyüzünde bulutlar belirmiş, en siyah olanını tercih etmiş ve Ad'a işte bunu gönder demeyi de ihmal etmemiştir. Fakat bu Hz. Hud'un kavmine gidecek rahmet bulutu değil, azap bulutu olmuştur.”²³¹ Koçyiğit bu hadisten sonra, atasözünü nakletmiş, herhangi bir yere elçi olarak giden kişiye, “Sakin Ad'ın elçisi olmayın” sözünün darbı mesel olduğunu bize aktarmıştır.²³²

2.9 Koçyiğit'in Ulumu'l-Kur'an'a Yönelik Değerlendirmeleri

2.9.1. Hurûf-u Mukatta`a

²³⁰ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/420. ²⁸⁸ el-Arâf 7/72.

²³¹ Tirmizi, “Tefsir”, 51.

²³² , 3/79.

“Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*

Hece harfleri olarak bilinen huruf-u mukatta`a harfleri Kur'an'da süre başlarında mevcuttur. 29 sure başında yer almıştır.²³³ Bu harfler tekli, ikili, üçlü, dördü ve beşli bir şekilde taksime tabi tutulabilirler.²³⁴ Tamamı 14 harftir. 13 ayrı şekilde görülebilir.²³⁵

Bunları taksime tabi tuttuğumuz zaman şu sonuçlar ortaya çıkar.

1.(الم)diye başlayan 6 sure vardır: Bakara, Ali İmran, Ankebut, Rum, Lokman, secde sureleridir.

2.(المص)ile başlayan tek sure vardır. Araf suresidir.

3.(الر)ile başlayan 5 sure vardır: Yunus, Hud, Yusuf, İbrahim, Hicr sureleridir.

4.(المر) ile başlayan tek sure vardır o da Rad suresidir.

5.(كهيعص) ile başlayan tek sure vardır o da Meryem suresidir.

6.(طس) ile başlayan sadece Neml suresidir.

7.(طسم) ile 2 sure başlamaktadır ki; Kasas ve Şuara sureleridir.

8.(يس) ile Yasin süresi başlamaktadır.

9.(ص) ile Sad suresi başlamaktadır.

10.(حم)ile yedi tane sure başlamaktadır: Mümin, Fussilet, Casiye, Ahkaf, Şura, Zuhruf, Duhan sureleridir.

11.(طه) ile Taha suresi başlamaktadır.

12.(ق)ile Kaf suresi başlamaktadır.

13.(ن)ile Kalem suresi başlamaktadır. Bu şekilde 13 şekil olmaktadır.

Bu harflerin manalarına gelince Koçyiğit bu konudaki yorumları sıralamış ve en sonunda kendi görüşüne yatkın olanı dile getirmiştir.

²³³ Subhi Salih, *Mebahis fî Ulumi'l-Kur'an* (Beyrut: Daru'l-İlmi'l-Melâyîn, 1977), 234.

²³⁴ Bedrettin Muhammed b Abdullah ez-Zerkeşî, *el-Burhân fî Ulumi'l-Kur'an*, thk.

Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim (Kahire: Daru't-Turas, ts.), 167-168.

²³⁵ Subhi Salih, *Mebahis fî Ulumi'l-Kur'an*, 235.

1. Bu harfler müteşabihattandır, yorumunu Allahtan başka kimse bilemez. Bu görüşün karşıtı olanlar Kur'an'ın anlaşılacak için gönderildiğini, anlaşılmayacak şeyin olmayacağını savunmuştur.

2. Bu harfler Allah'ın isimleridir.

3. Bu harfler kase harfleridir.

4. Bazılarına göre bu harfler sure isimleridir.

5. Bazılarına göre bu harfler Allah ile elçisi arasında bir şifredir.

6. Bu harfler uyarı niteliğindedir. Ve dikkat çekmek için gelmiştir.²³⁶ Koçyiğit'in kabul etmiş olduğu da bu son maddedir. Koçyiğit bu maddeyi kabul ettiğini dile getirdikten sonra şu nazireyi bizlere örnek olarak vermiştir. Bazen masaya vurulan bir sesin bir manası olmayacağını fakat karşıdaki kişi veya kişilerde etkisinin sözlerden daha kuvvetli olduğunu vurgulamıştır.²³⁷

Koçyiğit huruf-u mukatta'a'nın diğer geçtiği yerlerde açıklama yapmış gereksiz tekrarlardan sakınmıştır.²³⁸

2.9.2. İ'caz-ı Kur'an

Aczini ortaya koymak manasına gelen "i'caz" terim olarak: Kur'an'ın, fesahat ve belagatlarının derinliğine rağmen Arapları kendisine karşı koymaktan alı koymasındır.²³⁹ Yani hiç kimse Kur'an'ın önüne geçip onu sollayamaz. Çünkü Kur'an beşer üstü bir kitaptır. Allah kelimidir. Ona hiç kimse muaraza edip karşı koyamaz.

²³⁶ "Bu konuda bk" Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/74.

²³⁷ "Bu konuda bk" Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/74.

²³⁸ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/420;3/11-12,458-459,550;4/12,83,141,185,456,502;5/230,293,336,384,432,463,487;6/47,115,194,236,268,303,338,358,376,464;7/173,.

²³⁹ Menna`Halil el-Kattan, *Mebahis fi ulûmilKur'an*, 35. Basım (Beyrut: Müessesetü'r-Risale Naşirun, 1998), 236.

Mucize ise: meydan okuma manasına gelen, muarazadan uzak, harikulade bir iştir.²⁴⁰ Mucize hissi ve akli olmak üzere ikiye ayrılır. İsrail oğullarına gelen mucizeler hissi iken, Muhammed ümmetine gelen aklidir.²⁴¹ Her peygamber kendi döneminde, asrına uygun

mucizelerle gönderilmiştir. Hz. İsa o dönemde hastalık iyileştirme yaygın olduğu için hastaları iyileştirmiş, Hz. Musa döneminde sihirbazlık revaçta olduğu için sihirle teyit edilmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v) döneminde belagat ve fesahat altın çağını yaşadığından dolayı Allah (c.c) kulu ve elçisi olan Hz. Muhammed'i fesahat ve belagatin en zirvesi olan Kur'an ile göndermiş ve desteklemiştir.

Müşrik Araplar Kur'an kendilerine geldiği zaman "Kur'an'ın nurunu söndürmeye çalışan haris kimselerdi. Kendilerinde Kur'an'a karşı koyma gücü bulsalar bir hüccet elde etmek için bunu muhakkak yaparlardı. İçlerinden hiçbirinden bunu başarma yönünde bir ifade gelmemiştir. Aksine bazen inada bazen de alaya almışlar, bu şiir, bu sihir demekten öteye ellerinden bir şey gelmemiştir."²⁴²

Koçyiğit i'cazu'l-Kur'an meselesini ayetler geldikçe ele almıştır. İlk aldığı yer ise "وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ ۖ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ" *"Eğer kulumuz (Muhammed)a indirdiğimiz (Kur'an)'den şüphe içindeyseniz, haydi onun (sürelerinden birisi) gibi bir sûre getirin: (bunun içini Allah'tan başka şahitlerinizi de (yardıma) çağırın; eğer sözünüzde doğru kimseler iseniz"*³⁰¹ bu ayettir. Bu ayette tehdidi kavramından bahsetmemiştir. Koçyiğit ayeti tefsir ederken bu ayetin gayet yumuşak bir şekilde hasımlarını muarazaya davet ettiğini, Kur'an'ın Hz. Muhammed (s.a.v) gibi ümmi bir peygamberin kendi sözü olmadığını, hasımların bütün şair ve ediplerini bir araya getirebileceğini ve bu Kur'an'ın nazım, belagat, fesahat ve hüküm yönünden bir benzerini getirmelerini istediğini

²⁴⁰ Celaleddin es-Suyûtî, el-İtkân fî Ulumi'l-Kur'an, thk. Şuayb el-Arnâvut (Beyrut: Müessesetü'r-Risale Naşirun, 1429), 645; Kattan, Mebahis fî ulûmilKur'an, 236.

²⁴¹ Suyûtî, el-İtkân fî Ulumi'l-Kur'an, 645.

²⁴² Suyûtî, el-İtkân fî Ulumi'l-Kur'an, 646.³⁰¹

el-Bakara 2/23.

vurgulamıştır.²⁴³ Koçyiğit bu açıklamayı yaptıktan sonra şuraya değinmeden geçmemiştir. Allah (c.c) bu ayetle Kur'an'ın bir beşer kelamı olmadığını ifade ederken, Hz. Muhammed'in (s.a.v) peygamberliğini de bir taraftan ispat etmiştir. Kur'an'ın beşer kelamı olduğunu kabul etmemek haddizatında Hz. Muhammed'e (s.a.v) de ait olduğunu kabul etmemektir.²⁴⁴ Koçyiğit Kur'an'ın Allah kelamı olduğu bir beşer sözü olmadığı gerçeğini bir başka yerde de ifade etmiş bu kitabın sadece Allah katından olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca ümmi bir peygamberin kendisine 23 yılda gelen ayetleri okuma yazma bilmediği halde ayet sırasını sormadan şu surenin şurasına yaz demesi, peygamberin işaret ettiği yere yazıldıktan sonra,

mananın bütünleşmesi Kur'an'ın mucize olduğunun en büyük göstergesi olduğunu dile getirmiştir.²⁴⁵

Koçyiğit Yunus suresine geldiğimiz “اَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَاْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ وَادْعُوا” zaman

“من من دون اللّٰه ۖ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ” “Yoksa onu (Muhammed'in) uydurduğunu mu söylüyorlar? (Ey Muhammedi Onlara) de ki: "Eğer sözünüzde doğru iseniz. Allah'tan başka, gücünüzün yettiği kimseleri (yardıma) çağırın da Kur'an süresi gibi bir süre getirin”³⁰⁵ bu ayette tehdidden bahsetmiştir. Tehaddi: meydan okuma, Kur'an'ın bir benzerini getirmelerini isteme, Koçyiğit'e göre 3 aşamada değerlendirilebilir.

1.Aşama: İsrâ 88 suresinde Allah (c.c) Kur'an'ın tamamını getirmek üzere düelloya davet edilmiştir.

2.Aşama: Hud 13 suresinde on sure getirmeye davet edilmiştir.

3.Aşama: Yunus 38 ile Bakara 23'te ise bir sure getirilmeleri istenmiştir.²⁴⁶

²⁴³ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/96.

²⁴⁴ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/97.

²⁴⁵ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/119.³⁰⁵

el-Yunus 10/38.

²⁴⁶ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/497.

Koçyiğit bu sıralamayı Yunus suresinde böyle yaparken, Hud suresine gelindiğinde sıralamayı nüzul sıralamasına göre yapmış;

1.İsra, 2.Yunus, 3. Hud ve en son 4. Bakara olarak değiştirmiştir. Ayrıca ilk üç suredeki düelloya davet edilen muhatapların müşrikler olduğu belirtilirken, bakara suresinde söylemediği halde, burada bakaradaki muhatapların Yahudiler olduğunu, ayetin inme sebebinin de Yahudilerin inançsızlıkları olduğunu dile getirmiştir.²⁴⁷

Netice itibariyle Allah (c.c) bu ayetleriyle karşıt görüşlü olanlara meydan okumuş, fakat öbür taraf cevap verememiştir. Yine de o muarızlar akıllanmamışlar, Kur'an'ın o güzelliğini açıktan ifade edememişlerdir. Kur'an'ın ifadesiyle bu güzelliği susturmaya çalışmışlardır.³⁰⁸ Onlar hakikati gizlemeye çalışsa da hakikat gün gibi ortadadır. Kur'an mu'cizdir. İnsan ise ona karşı durmada acizdir.

2.9.3. Muhkem-Müteşabih

Sözlükte “h-k-m” kökünden türeyen, bir işi sağlam yapmak olarak tanımlanan muhkem, terim olarak açıklaması tam yapıldığı için müteşabih olmayan, başka bir açıklamaya

ihtiyaç duymayan ayetlerdir.²⁴⁸ “ş-b-h” sözlükte kelimeleri asıl itibariyle renk, tat, adalet ve zulüm gibi nitelik yönünden benzerlikleri ifade etmek için kullanılır.³¹⁰ İstilahî olarak ise sure başlarındaki mukatta`a harfleri gibi, lafzın kendisiyle gizlendiği, idraki asla mümkün olmayan lafızdır.²⁴⁹

Bu konuda bütün tefsirlerde ve Koçyiğit'te işlenen ayet “ هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيَّ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُخَكَّمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأَخُرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ”^{Kitap'ı sana indiren}

²⁴⁷ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/561-562. ³⁰⁸

el-Fussilet 41/26.

²⁴⁸ Ebû'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mukrem el-İfrîkî el-Mısırî İbni Manzur, "h-k-m", *Lisanü'l-Arab* (Beyrut: Daru's-Sadr, t.y.), 12/141. ³¹⁰ Isfehânî, "ş-b-h", Müfredat, 443.

²⁴⁹ Cürcânî, "Müteşabih", *Mu'cemü't-Ta'rîfât*, 167.

O'dur. O kitabın bir kısmı muhkem ayetlerdir; bunlar Kitap'ın aslıdır: diğerleri ise, müteşabih ayetlerdir. Kalplerinde eğrilik bulunan kimseler, fitne çıkarmak ve {heveslerine uygun} tevilini yapmak için müteşabih olan ayetlere tâbi olurlar. Oysa müteşabihin tevilini Allah tan başkası bilmez. İlimde yüksek dereceye erişmiş olanlar ise, "biz ona inandık; hepsi de Rabbimiz katındandır" derler. Bunu, akıl sahiplerinden başkası düşünmez”²⁵⁰

Muhkem ve müteşabih konusunda İmam Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî (ö. 911/1505) İtkan'da şu görüşleri nakletmiştir. 1.Muhkem ister açıkça ister tevil yoluyla olsun kastedilen mananın açıkça anlaşıldığı lafızdır. Müteşabih ise Kıyametin vukuu, Ye'cüc Me'cuc, sure başları gibi bilgilerin, yüce Allah'ın anlaşılmasını kendisine bıraktığı lafızdır.

2.Muhkem manası açık, müteşabih tersidir.

3.Muhkem tevilden sadece bir yönü kabul ederken, müteşabih birçok şekilde yorumlanabilir.

4. Muhkem manası akılla bilinen, müteşabih namaz sayıları ve ramazan orucu gibi akılla bilinmeyen lafızdır.

5. Muhkem kendi başına anlaşılmalı yeterli olan ayetler, müteşabih kendi başına yeterli olmayıp başkasına ihtiyaç duyar.

6.Muhkem yorumu nüzulüdür, müteşabih ancak teville anlaşılır.

7. Muhkem lafzı tekrar etmeyendir, müteşabih aksidir.

8 Muhkem feraiz, vaad ve vaidir, müteşabih kısas ve emsaldır.²⁵¹

Koçyiğit ise muhkem ve müteşabihi şöyle tarif etmiştir. “Muhkem: okuyanı mütereddit bırakacak bir den fazla manaya sahip değildir. Tek bir mana ile gelmiştir. Ve o

mana Allah'ın murat ettiği mana olup hiçbir tereddüte açık değildir.”³¹⁴ “Müteşabih ayet ise bir manaya delalet etmekle birlikte, aklın anlamak için başka manaya yöneldiği, farklı manaları olduğu için tercihte bulunamadığı lafızdır.”³¹⁵

Koçyiğit'in muhkem ve müteşabih hakkında verdiği örneklere geçmeden önce, ayette nahiv ile ilgili yaptığı yorum dikkate *وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ ۚ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ* ayetinde şayandır. “*الرَّاسِخُونَ*”yi atfetmeyi, “*يَقُولُونَ*” yi hal yapmayı uygun görmemiştir. Atıf yapılarak âlimlere üstün bir paye verilmek istendiğini düşünmüştür.³¹⁶ Fakat biraz araştırma yaptığımız zaman,

²⁵⁰ el-Âli İmran 3/7.

²⁵¹ Suyûtî, *el-İtkân fî Ulumi'l-Kur'an*, 425.

iki şekilde de yapmanın arapça açısından bir sıkıntı doğurmadığını görürüz. Eğer “الرَّاسِخُونَ”yi “اللَّ” üzerine atfedersek, “يَقُولُونَ” hal olmak üzere nasb olur. Eğer “الرَّاسِخُونَ”yi istinaf düşünersek, “يَقُولُونَ” ref olmak üzere haber olur.³¹⁷

Koçyiğit muhkem ayetlere misal olarak Enam suresinin 151- 153³¹⁸ ayetlerini örnek olarak göstermiştir. Bu ayetlerde anlaşılmayacak şekilde bir karışıklık olmadığını, okuyanın direk kafasında bir mananın teşekkül ettiğini, başka taraflara asla meyletmediğini belirtmiştir.²⁵²

Koçyiğit müteşabihata örnek olarak şu ayetleri vermiştir. يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ “Allah’ın eli onların elinin üstündedir.”³²⁰ الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى³²⁰ “Rahman arş üzerine istiva etmiştir”²⁵³ إِنَّمَا

³¹⁴ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/425.

³¹⁵ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/426.

³¹⁶ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/427.

³¹⁷ Muhammed Tayyib İbrahim, *İ`rabu’l-Kur’an’i’i-Kerîm* (Beyrut: Daru’n-Nefâs, 1435), 50.

³¹⁸ “Yine de ki: "Gelin, Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım. (Üzerinize haram kılınanlar ve yapılması vâcib olanlar:) Allah'a hiçbir şeyi ortak (şirk) koşmamanız; anaya babaya iyilik etmeniz, çocuklarınızı geçindirememek korkusuyla öldürmemeniz; oysa biz sizi ve onları besliyoruz, açık olsun gizli olsun, kötülöklere yaklaşmamanız; hak yolda olmadıkça, Allah’ın (Öldürölmesini) haram kıldığı insanı öldürmemeniz, işte akıl edip düşünmeniz için Allah bunları size tavsiye etmiştir." Ergenlik çağına erişinceye kadar, en güzel bir şekilde olmadıkça yetimin malına yaklaşmayın. Ölçüyü ve tartıyı adaletli yapın. Biz insana, ancak gücünün yettiğini teklif ederiz. Söylediğiniz zaman, akrabalarınız da olsa, âdil davranın; Allah'a verdiğiniz sözü tutun. İşte düşünesiniz diye Allah, size bunları tavsiye etmiştir. Bu, hiç şüphesiz, benim dosdoğru yolumdur; bu itibarla ona uyun, diğer yollara uymayın. Aksi halde sizi O'nun yolundan ayırır. İşte sakınasınız diye Allah size bunları tavsiye etmiştir.”

مِنْهُ “Meryem oğlu Mesih İsa, sadece

²⁵² “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/425. ³²⁰el-

Fetih 48/10.

²⁵³ et-Taha 20/5.

Allah'ın peygamberi, Meryem'e ulaştırdığı kelimesi ve kendisinden bir ruhtur."²⁵⁴

Koçyiğit bu konuları müteşabih kabul etmekle beraber, her ne kadar ayetin mealinde tevili sadece Allah bilebilir diye yorumlasa da yeri geldiği yorum yaptığını, savunmuş olduğu yoruma yaptığı davranışın aykırı olmadığını bizatihi kendisi ifade etmiştir. Hatta bunun bir beyin fırtınası olduğunu durağan aklı dinamik hale getirdiğini de ifade etmekten çekinmemiştir.²⁵⁵

Koçyiğit'e göre Kur'an'da müteşabihin olmasının 2 sebebi vardır. Birincisi kişiyi düşünmeye sevk etmesidir ki Kur'an birçok yerde düşünmeye davet etmiştir. Eğer Kur'an'ın bütün ayetleri muhkem olsaydı statik bir müslümanlık olurdu. İkinci sebebi ise, imtihandır. Bütün ayetler muhkem olsaydı imtihan diye bir şey kalmazdı. İman zaten görmediğine bilmediğine gönülden inanmaktır.²⁵⁶

Müteşabih denilince Koçyiğit'in tefsirinde en dikkati çeken mevzu Hz. İsa konusudur. Koçyiğit Hz. İsa'nın geçtiği ayetlerde muhakkak Hz. İsa'nın şu an ki durumuna değinmiştir. *وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى يَوْمِ إِذْ قَالَ اللَّهُ ۖ يَا عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ۖ اذْخُلِ فِي هَٰذِهِ مَعَنَا وَلَا تَكُن مَعَ الْكَافِرِينَ ۚ* “Allah şöyle demişti: 'Ey İsa! Şüphesiz sana ölümü verecek, seni nezdime yükseltecek, küfredenlerden seni temize çıkaracak, sana tâbi olanlar kıyamet; gününe kadar küfredenlerden üstün kılacak olan benim. Sonra dönüşünüz yine bana olacaktır. İşte o zaman, ihtilafa düştüğünüz hususlarda, aranızda ben hükmedeceğim.”³²⁵ Koçyiğit bu ayeti kerimde iki tane görüş zikretmiştir.²⁵⁷

1.Hz. İsa ölmemiştir, canlı olarak ruh ve cesediyle göğe yükseltilmiştir. Bu görüşü kabul eden müfessirler ayeti yorumlamışlardır. Bir kısmı “sana uyku vereceğim” bir kısmı “ruh ve cesediyle birlikte yeryüzünden çekip almak” diğer bir kısmı ise “seni nezdime yükseltecek ve sonrada sana ölüm vereceğim.” Şeklinde tevil etmişlerdir.

2.Hz. İsa tabi bir ölümle ölmüş ruhu göğe yükselmiştir.

²⁵⁴ en-Nisa 4/171.

²⁵⁵ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/428.

²⁵⁶ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/428. ³²⁵

Ali İmran 3/55.

²⁵⁷ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/473-474.

Koçyiğit bu ayette birinci görüşü tercih etmiştir. Zaten vermiş olduğumuz ayet mealinde bunun göstergesidir. Koçyiğit'in bu görüşü kabul etmesinde kâinatın efendisinden gelen rivayetler etkili olmuştur. “Meryem oğlunun adaletli bir hakem olarak size inmesi pek

yakındır. O gelince haçı kıracak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracak; mal o derece çoğalacak ki kimse onu kabul etmeyecektir.”²⁵⁸ Koçyiğit bu hadislerin sahih hadis olduklarını, Hz. İsa'nın nüzulünü inkâr etmeyi sıhhati tespit edilmiş hadislerin inkârı saymış, bu konuyu müteşabihattan sayarak yorumunu Allaktan başka kimsenin bilemeyeceği kanısına varmıştır.²⁵⁹ Fakat Koçyiğit bir hadisçi olarak bu konuda gelen hadislerin bazı kesimler tarafından Mütevatir hadislerden kabul edilmesine rağmen,²⁶⁰ Hz. İsa'nın nüzulü ile alakalı hadislere neden sahih demiş? Bunu idrak edebilmiş değiliz. “Mütevatir hadis” yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan kitlelerin rivayet ettiği haberdir.²⁶¹ Sıhhat bakımından en sağlam hadistir. Tabi ki çoğu konuda olduğu gibi bu konuda da zayıf hadisler vardır fakat ayıklanmıştır.

وَقَوْلُهُمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ ۚ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ
suresinde

الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظُّلْمِ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا
(Ayrıca) biz, Allah'ın peygamberi

Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük demeleridir. Oysa onu ne öldürmüşler ve ne de asmışlardır; fakat kendilerine öyle gösterilmiştir. Bu hususta görüş ayrılığına düşenler, işin doğrusundan şüphe içindedirler ve zanna tâbi olmaktan başka hiçbir bilgileri yoktur. Şu var ki onlar, İsa'yı kesinlikle öldürmemişlerdi”³³¹ bu ayete geldiğimizde, Ali İmran suresinde Hz. İsa hakkında yorum yapmayan Koçyiğit, Hz. İsa'nın doğal bir ölüm ile vefat ettiğini, cenabı hakkın

²⁵⁸ Buhari, “Mezâlim”, 31.

²⁵⁹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/475.

²⁶⁰ Celaleddin es-Suyûtî, *el-Ezharu'l-Mütenasıra fî'l-Ahbari'l-Mütevâtira* (Beyrut: Daru'lFikr, 1416), 182; Ebu Abdullah Muhammed b Cafer Kettânî, *Nazmü'l-Mütenasıra mine'l-*

Hadîsi'l-Mütevâtir (Mısır: Zatü'l-Feharisi'l-İlmiyye, ts.), 229.

²⁶¹ Ahmed b Ali b İbni Hacer, *Nüzhetü'n-nazar fî tavzîhi nühbetü'l-fiker*, thk. Nurettin İtr (Dimeşk: Matbaatü Sabah, 1421), 41-42.³³¹
en-Nisa 4/157.

onu kendi katında yüce bir dereceye yükselttiğini söylemiştir. Akli olarak da şöyle bir delil sunmuştur ki: Hz. İsa'nın göğe yükseldiğini savunanlar Hz. Muhammed'in (s.a.v) miraçta onunla görüştüğünü delil olarak getiriyorlar. Eğer böyleyse diğer tabakalarda görüştüğü peygamberlerinde ölmemiş olması gerekmez mi?²⁶²

Koçyiğit iki taraftaki yorumlarıyla kendi kendisiyle çelişmiştir. Bir tarafta ayeti müteşabih kabul edip, onun ölmediğini, tekrar dünyaya geleceğini savunurken, diğer tarafta normal yollarla öldüğünü söylemesi şaşılacak şeydir. Ayrıca burada daha önceki görüşünden

hiç söz etmemesi, tekzip etmemesi daha ilginçtir. İşin daha garip olanı “Ali İmran 55 de dediğimiz gibi”²⁶³ demesi sanki orda da aynı şeyi söylüyormuş gibi bir his uyandırmıştır.

Fakat Zuhruf suresine “وَإِنَّ هَٰلِكَ لَآلَمٌ لِّلسَّاعَةِ فَلَا تَمُوتُ عَنْهَا ؕ وَاتَّبِعُونِ هَٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ”
geldiğimizde

“Şüphe yoktur ki o, kıyamet vaktinin bir alametidir. Bu itibarla sakın ondan şüphe etmeyin. Bana uyun. Bu dosdoğru bir yoldur”³³⁴ burada geçen “انه” daki zamirin daha öncesiyle alakalı olarak Hz. İsa olduğunu söylemektedir. Yani onu kıyametin alameti olarak addetmekte, kıyametten önce dünyaya ineceğini kabul etmektedir. Hatta burada “rabbi tarafından öldürülmesine mâni olunmuş, kendi katına yükseltilmiş” ibaresi aynen yer almaktadır.²⁶⁴

Anladığımız kadarıyla Koçyiğit farklı okumalar yaptığı için aynı eserde bir önceki görüşüne zıt yorumlar getirmiştir.. Eğer sadece Âli İmran suresinde müteşabihattan kabul edip klasik yoruma tutunmuş olsaydı o zaman en azından şöyle diyebilirdik. İlk cildi Cerrahoğlu ile yazdığı için Koçyiğit görüş belirtmemiş, ilerleyen ciltlerde görüşünü açığa çıkarmış derdik. Fakat Nisa’da farklı Zuhruf’da farklı yorum yapması bizi de böyle bir yorum yapmaya mecbur bırakmıştır.

Koçyiğit bunun haricinde Arş istiva konusunu da yeri geldiğince ifade etmiştir. “ إِنَّ

²⁶² “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/224.

²⁶³ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/224. ³³⁴

ez-Zuhruf 43/61.

²⁶⁴ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 6/326. ³³⁶

el-Âraf7/54.

unutturduğunda veya da nesh ettiğinde, o hükmün daha hayırlısını veya da dengini vermiştir. Allah her şeye kadirse neshe de kadirdir. Kimse onun mülkünde tasarruf yetkisine sahip değildir.²⁷² Hiç kimse bir başkasının mülkünde onun izni olmadan tasarrufta bulunamaz.²⁷³

“وَإِذَا بَدَلْنَا آيَةً مَكَانَ آيَةٍ وَاللَّيَّالِيُّ أَوْ أَغْلَمَ بِمَا يَنْزِلُ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مُفْتَرٍ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَّا يَعْلَمُونَ”
Başka bir ayette ise

“Biz, bir âyetle bir âyetin yerini değiştirdiğimiz zaman -ki Allah ne indirdiğini çok iyi bilir'Sen bir iftiracısın" derler. Hayır, öyle değil; fakat çoğu bilmiyor”³⁴⁸ neshin bir kolaylık olduğunu, Müslümanları ibadete alıştırmak için cenabı hakkın tedricen hükümlerin dozajını artırdığını ifade etmiştir.²⁷⁴ İslam tarihine baktığımızda oruç ve namaz birkaç evreden geçerek günümüzdeki haline ulaşmıştır.²⁷⁵

Fakat Koçyiğit neshin varlığını kabul etmekle birlikte, neshle alakalı olan ayetleri genelde tevil ederek neshin kapsama alanı içerisine dâhil etmemiştir.²⁷⁶ Bunun en bariz örneğini bakara suresinde “وَالَّذِينَ يَتُوفَوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لَهُنَّ وَأَوْجُهُمْ مَتَاعًا إِلَى”
görmekteyiz.

³⁴¹ Zemahşerî, Esasu'l-Belâga, "Nesh", 2/266.

“الْحَوْلِ غَيْرِ إِخْرَاجِ” “İçinizden ölenler ve geride zevceler bırakanlar, evlerinden çıkarmaksızın zevcelerine bir yıla kadar faydalanacakları mal vasiyet etsinler”²⁷⁷ ayetini genelde

“وَالَّذِينَ يَتُوفَوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْ يَأْتِيَهُنَّ أَزْوَاجَهُنَّ أَوْ عَشْرًا”
müfessirler

geride bıraktıkları zevceler, kendi başlarına dört ay on gün beklerler”²⁷⁸ ayetinin nesh ettiğini kabul etmektedirler.²⁷⁹ Sonraki ayet Kur'an'da yazıya göre daha önce olmasına rağmen, daha

²⁷² “Bu konuda bk” Koçyiğit, Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri, 1/172.

²⁷³ Ali Haydar Efendi, Dürerü'l-hükkâm: şerhu mecelleti'l-ahkâm (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2017), 1/185. ³⁴⁸ en-Nahl16/101.

²⁷⁴ “Bu konuda bk” Koçyiğit, Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri, 4/287.

²⁷⁵ Ebu Davud, “Salah”,28.

²⁷⁶ Koçyiğit, Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri, 1/255;2/24, 57,540;3/290;4/288, 336;5/118.

²⁷⁷ el-Bakara2/240.

²⁷⁸ el-Bakara2/234.

²⁷⁹ Ebu'l-Kasım Caru'llah Mahmud b Ömer b Ahmed ez-Zemahşerî, El-Keşşâf'an Hakā'iki

sonra indirilmiş ve nesh etmiştir. Koçyiğit ise bu ayeti nesh etmeye gerek olmadığını çünkü ortada bir muzdariplik olmadığını belirtmiştir. Bu yüzden de teville giderek burada kocalar ölümünden sonra bir yıl evde kalabileceklerini vasiyet edebilirler demiştir. Hatta bunun vücut değil nedbe ve ibahaya yorumlanacağını söylemiştir.²⁸⁰

Diğer bir “ وَاللَّيَّاتِي يَأْتِيَنَّ الْفَاجِئَةُ مِنْ نَسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيَّ هُنَّ أَرْبَعَةٌ مِنْكُمْ فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمَرَ سَيْكُ وَهْنٌ ”
“örnek ise Kadınlardan fuhşu irtikâb edenlere karşı,
kendi içinizden dört şâhid getirin. Eğer şâhillik ederlerse, ölüm onları alıp سَبِيلٌ
götürünceye yahut

الزَّانِيَةَ وَالزَّانِيَ فَاجْلِدُوا ”³⁵⁶ ayetini “ Allah onlar için bir yol açıncaya kadar onları evlerde tutun”
الزَّانِيَةَ وَالزَّانِيَ فَاجْلِدُوا ”³⁵⁷ ayetini “Zina eden kadın ve erkekten her birine yüzer değnek vurun”
nesh etmediğini savunmuştur. Çünkü Koçyiğit’e göre kadınları eve hapsetmek, bir daha zina işlememeleri için bir tedbirdir.

رَسُولٌ فَقَدُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَ ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَأَطْرَهُ ”²⁸¹ Son örneğimiz ise bizim için çok önemlidir. Çünkü Koçyiğit bu ayeti yorumlayamamıştır.
“فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ”²⁸² “Ey îman edenleri Peygambere gizli bir şey söyleyeceğiniz zaman, konuşmanızın önünden bir sadaka verin. Bu sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Eğer verecek bir şey bulamazsanız, şüphesiz Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir”
أَنْتُمْ أَفْقَتُمْ أَنْ تَقْدُمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَ أَتِ فَإِذَا لَمْ تَفْعَلُوا ”
“Gizli konuşmanızdan önce sadaka vermektan ürktünüz mü ki, vermediniz?
Allah da sizi bundan

affetti”²⁸³ nesh etmiştir. Hatta Koçyiğit bu ayet için bir de sebebi nüzul nakletmiş, Hz. Ali’nin (r.a) bu konuda ayetin inmesine sebep olduğunu zikretmiştir. Hz. Ali “Allah benim sayemde

Gavâmidü’t-Tenzîl ve ’Uyûni’l-Ekâvîl fî Vucûhi’t-Te’vîl, thk. Halil Me’mun Şîha (Beyrut: Daru’l-Marife, 1430), 140; Beyzâvî, Envaru’t-Tenzil ve Esraru’t-Te’vîl, 134; Nesefî, Medâriku’t-Tenzîl ve Hakâiku’t-Te’vîl, 201.

²⁸⁰ “Bu konuda bk” Koçyiğit, Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri, 1/349.

³⁵⁶ en-Nisa 4/15. ³⁵⁷ en-Nur 24/2.

²⁸¹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri, 7/48.

²⁸² el-Mücadele 58/12.

²⁸³ el-Mücadele 58/13.

bu ümmetin yükünü hafifletmektedir”²⁸⁴ Koçyiğit surenin 13. ayetinin 12. ayeti iptal ettiğini söylemiş nesh etti diyememiştir. Zaten neshin bir manasının da iptal etmek olduğunu Koçyiğit kendisi de ikrar etmiştir.²⁸⁵

Koçyiğit kendisi başta da söylediğimiz gibi neshi kabul ederken, neshe konu olacak ayetleri yorumlaması etik olmamıştır. En son örnekte ise nesh olduğunu kabul etmekten başka çaresi olmadığından, mecburen nesh diyemese de iptal etmiştir diyerek geçirtmiştir.

2.9.5. Esbab-ı Nüzul¹

Sözlükte kendisiyle başkasına ulaşılan her şeye sebep denilmektedir. Çoğulu “esbab”tır.³⁶³ Türkçede ki sebep ile Arapçada ki sebebin kullanılışı, ifade ettiği anlam aynıdır. Yine sözlükte “نزل” ise inmek anlamına gelmektedir.²⁸⁶ İki ayrı kelime bir araya geldiğinde, terkip oluşturup iniş sebebi anlamına gelmektedir. Terim olarak ise; Sahabe, Hz. Peygamber (s.a.v) ile beraber olanlar, hayatlarında sîret olaylarına şahit oldular. Bazen aralarında özel bir olay vaki olup, Allah’ın o olay hakkındaki şeriatının açıklanmasına ihtiyaç hâsıl oluyor veya bir iş onlara karışık gelip, İslâm’ın o meseledeki hükmünü bilmek için Resulullah’a (s.a.v) soruyorlar ve bu beklenmedik soru ve olaylar için Kur’an nazil oluyordu.³⁶⁵ Kur’an’ın nüzulü ikiye ayrılır. Bir kısmı herhangi bir sebebe dayanmaksızın kendiliğinden; diğeri ise bir olay veya bir soru akabinde inmiş olmasıdır.²⁸⁷

Nüzul sebebi okuyucunun ayeti daha iyi anlamasına ve kavramasına yardımcı olur. Dış bağlam olarak ifade edilen sebebi nüzul olmadan bazı ayetleri, tam olarak anlamak mümkün değildir. Suyuti “sebebi nüzul bilmenin faydası çoktur. Tarih yollarında cereyan etmesinde fayda yoktur diyen kimse hata etmiştir. Mana üzerinde vukufiyet ve problemi çözmek onun

²⁸⁴ Tirmizi, “Tefsir”, 59.

²⁸⁵ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/171. ³⁶³

İbni Manzur, “s-b-b”, *Lisanü’l-Arab*, 1/458.

²⁸⁶ İbni Manzur, “n-z-l”, *Lisanü’l-Arab*, 11/656. ³⁶⁵

Kattan, *Mebahis fî Ulûmil-Kuran*, 69.

²⁸⁷ Suyûtî, *el-İtkân fî Ulumi’l-Kur’an*, 71.

faydalarındandır.”²⁸⁸ Her tefsirde olduğu gibi Koçyiğit’in tefsirinde de esbabı nüzul fazlaca bir yer işgal etmektedir. Bir muhaddis olması hasebiyle, Koçyiğit tefsirinde

hadislerden olan sebebi nüzul örneklerini kullanmakta elini korkak alıştırmamıştır.³⁶⁸ Ama bazen hadis olmayan, zayıf olduğunu da belirttiği rivayetleri nakletmiştir. Daha önce de dediğimiz gibi Koçyiğit rivayeti göz ardı etmemiş, ama yeri geldiğinde de eleştirmekten çekinmemiştir. Bazen de müfessirlerden gelen nakillere göre diye sebebi nüzulü vermiş kaynak göstermemiştir.²⁸⁹ Bir ayet hakkında olan birkaç örnekte olsa, farklı kahramanlar olmasına rağmen onları zikretmiş, bir ayet için birden fazla sebebi nüzulün olabileceğini ifade etmiştir.

Bu söylediklerimize birkaç tane örnek verecek olursak; Koçyiğit, “يسْأَلُونَكَ عَنِ الْوَدَلِ قُلْ ۖ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ وَلِيَ سَلِيبُ بَأْسٍ تَنْتَوُوا إِلَيْهِ وَأَكْثُ الْبُيُوتِ مِنْ ظُهُورِهَا وَلِكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اتَّقَى وَأَتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَاسِهَا وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ”

“لَعَلَّكُمْ تَفْهُمُونَ” (Ey Muhammed) Sana hilalleri soruyorlar. De ki: Onlar, insanlar için ve hac için vakit ölçüleridir. İyilik, evlere arkalarından girmeniz değildir; takat (asili iyilik, sakınan kimsenin iyiliğidir. Evlere kapılarından girin ve Allah'tan sakının ki muradınıza eresiniz”²⁹⁰ bu ayette bir sebebi nüzul nakletmiştir. Müfessirlerin İbni Abbas’tan Kelbi tarihiyle rivayeti vermiş, kaynak göstermemiştir.

Muaz b Cebel ve Salebe Resulullah’a (s.a.v) Ya Resulallah bu nasıl bir iştir ki hilal önce ip gibi beliriyor, sonra büyüyor, düzleşiyor ve yuvarlak oluyor, sonra tekrar inceliyor, kıvrılıyor ve ilk belirlediği şekle dönüyor. Güneş gibi bir kararda durmuyor? Diye soru sormuş bunun üzerine bu ayet nazil olmuştur.²⁹¹

²⁸⁸ Ebü’l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Suyutî, *Lübabü’n-Nukul fî Esbabî’nNüzul* (Beyrut: Müessetü’l-Kütübi’s-Segâfiyye, 1422), 7.

²⁸⁹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri, 1/176,312,330,420,487,557;2/15,23,42,135,183,268,282,283,356,403,473,483,485,562;3/185, 243,252,255,273,360,368,412,432;4/9,100,119,125,239,291,345,375,412,503;5/17,25,27,49,5 3,57,121,138,139,149,162,173,178,184,187,280,385,391,478,506,517,539,594;6/34,69,108,1 70,241,351,381,383,458,535;7/39,44,64,137,206,231,247,255,264,332,347,476,483.

²⁹⁰ el-Bakara2/189.

²⁹¹ Nesefî, *Medâriku’t-Tenzil ve Hakâiku’t-Te’vil*, 1/163-164; Beyzâvî, *Envaru’t-Tenzil ve Esraru’t-Te’vil*, 1/113.

Koçyiğit bu rivayeti verdikten sonra, İbni Abbas'tan Kelbi ile gelen rivayetlerin zayıf olduğunu belirtmekten çekinmemiş, buna rağmen müfessirlerin bu rivayetleri sebebi nüzul olarak almalarını da eleştirmiştir. Burada bir müşkülün bulunduğunu, sorulan soruyla cevabın

³⁶⁸ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*,

1/163,266,275,287,288,315,319,328,339,348,411,480,491,576,613;2/16,46,62,74,75,111,128,155,159,324,334,353,403,408,430,438,499,592;3/217,218,219,236,252,281,284,304,323,327,406,632;4/9,115,192,333,352,353,369,371,386,413,483,490;5/36,121,124,151,287,364,389,509,523,528,533,540,541,548,552,559,560;6/117,181,185,245,438,452,455,558;7/24,48,58,72,81,110,117,118,131,135,143,222,259,317,411,430,480,492,495,503.

uygunluğunu araştırmış, birbirine uygun olmadığı kanısına varmıştır. Bu soruların bu yüzden astrologlara sorulması gerektiğini de dile getirmiştir.²⁹²

Koçyiğit'in bu rivayeti sahih kabul etmemesi, hadislere olan vukufiyetinden ve Kelbi'nin hadisçiler arasında mecruh kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Koçyiğit birçok müfessirin tevil yoluyla soruyla cevap arasındaki uyumsuzluğu giderdiğini söylemiş, fakat tevilinin ne olduğuna değinmemiştir. Tevili ise şudur. Müfessirler buradaki soru ile cevap arasındaki uyumsuzluğu belagatte ki “Uslub-u Hakîm” ile çözmüşlerdir. Uslub-u Hakîm muhataba sorduğu soruya beklemediği bir şekilde cevap vermektir.²⁹³ Onlar hilalin büyüüp küçülmesini sormuşlar, Allah (c.c) onların sorduğu sorunun yerine onlara bu işin hikmeti yönünde cevap vermiştir.²⁹⁴

Koçyiğit bir ayetin nüzülü hakkında birkaç değişik rivayetin sebebi nüzul olarak kullanılabileceğini, bunda bir sıkıntı olmadığını belirtmiştir. Tefsirinde de birden fazla olan rivayetleri nakletmiştir.²⁹⁵ Bir konu hakkında birden fazla rivayet olabilir, buna “teaddüdü nüzülü ayeh” denilmiştir ki bir ayet hakkındaki birden çok rivayeti ihtiva eder. Ulema bu konuda ya iki ayetten birini tercih etmiş veya da ikisinin arasını uygun bir şekilde

²⁹² “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/273-274.

²⁹³ Aliyyü'l-Cârim - Mustafa Emin, *el-Belâgatü'l-Vâdiha* (Lübnan-Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Segâfiyye, 1438), 246.

²⁹⁴ Muhammed Ali Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr* (Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 1436), 1/107.

²⁹⁵ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/268,371;2/27,55,139,192,193,252,324;3/36,399,435,553.

birleştirmiştir.²⁹⁶

لَ تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرُحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يَحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبْنَهُمْ بِمَقَارَةٍ مِنَ الْعَذَابِ; “Koçyiğit;

“وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ” *“Yaptıklarıyla sevinen, yapmadıklarıyla da övülmeyi arzulayan kimselerin, azaptan kurtulacak bir mevkide olduklarını sakın zannetme. Onlar için elim bir azap vardır”*²⁹⁷

bu ayetle iki sebebi nüzul zikretmiştir.

Birincisi; Muaviye tarafından Medine valiliğine tayin edilen Mervan b Hakem kapıcısı Raf’i’e “içimizden yaptığıyla sevinen, yapmadığı ile de övünmek isteyen kimseler azap görecekse, hepimiz azap göreceğiz demektir.” Git bunu İbni Abbas’a sor deyince, kapıcı İbni Abbas’a soruyu nakletmiş, İbni Abbas da şu cevabı vermiştir. “Bu ayetten size ne? Bu ayet ehli kitap hakkında nazil olmuştur. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) onlara bir şey sormuş, onlar da sorulan şeyi gizleyip başka bir şey söylemişler. Buna rağmen kendilerini, Hz. Peygamberin (s.a.v)

²⁹⁶ Subhi Salih, *Mebahis fî Ulumi’l-Kur’an*, 142.

²⁹⁷ el-Âli İmran 3/188.

sorduğu soruya cevap vermiş gibi göstererek ondan övgü beklemişler, asıl sorulan soruyu gizlemelerine de sevinmişlerdir.²⁹⁸

İkinci rivayet ise; Ebu Said el-Hudrî kanalıyla nakledilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v) savaşa çıkarken bazı münafıklar geride kalmışlar ve kaldıklarına da sevinmişlerdi. Hz. Peygamber gazveden dönünce de yemin edip özür dilemişler, yapmadıklarıyla övünmek istemişlerdi. Bunun üzerine bu ayet nazil olmuştur.²⁹⁹

Koçyiğit bu iki rivayeti naklettikten sonra “bu hadiselerin birbirine yakın zamanda vuku bulması, her ikisinin veya diğer benzer hadiselerin aynı ayetin nüzul sebebi olmasını tabi kılar ki nüzul sebeplerini tek bir hadise ile sınırlamak şart değildir”³⁰⁰ ifadelerini kullanmıştır.

Koçyiğit’in tefsirinde sebebi nüzul ile en çok dikkat çeken şey, üç ayrı ayet için bir sebebi nüzul nakletmesidir. “ إِنْ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي آلٍ زُفِّقَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضَ اللَّهِ ۖ وَاسِعَةً فَتَهُاجِرُوا فِيهَا فَأُولَٰئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ” *“Melekler, canlarını alacakları nefislerine zulmeden kimselere: "Ne işle idiniz? (Dîninizle ne derece meşgul oldunuz?)" derler onlar: "Biz Yeryüzünde (kâfirler sebebiyle, dinin gereklerini yapmaktan) âciz kalan kimselerdik" diye cevap verirler, (Melekler de:) "Allah'ın arzı geniş değil miydi ki; oraya hicret etseydiniz?" derler. İşte bunların barınacakları yer cehennemdir. O ne kötü bir yerdir”*³⁸¹ Koçyiğit bu ayet için şu sebebi nüzulü zikretmiş, Buhari’de³⁰¹ muhtasar olduğunu, tefsirlerde³⁰² genişçe yer verildiğini belirtmiştir.³⁰³ Mekke halkından bazı kimseler Müslüman olmuş fakat Müslümanlıklarını gizliyorlarmış. Müşrikler Bedir’e gelirken bunları da getirmişler. Bazıları da savaş alanında yaralanıp ölmüşler. Bunları tanıyan Müslümanlar, bu kişiler Müslüman idi buraya ikrah ile gelmişler, onlara mağfaret dileyin demişler. Bunun üzerine bu ayet nazil olmuştur.³⁰⁴ Müslümanlar bu ayeti Mekke’de

²⁹⁸ Tirmizi, “Tefsir”, 3.

²⁹⁹ Müslim, “Sıfatü’l-Münafigin”, 7.

³⁰⁰ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/604. ³⁸¹ en-Nisa 4/97.

³⁰¹ Buhari, “Tefsir”, 19.

³⁰² Zemahşerî, *El-Keşşâf ’an Hakā’iki Gavâmidı’t-Tenzil ve ’Uyûni’l-Ekâvîl fî Vucûhi’t-Te’vîl*, 255; Beyzâvî, *Envaru’t-Tenzil ve Esraru’t-Te’vîl*, 1/236; Nesefî, *Medâriku’t-Tenzil ve Hakâiku’t-Te’vîl*, 1/388.

³⁰³ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/145.

³⁰⁴ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/145.

*şeyleri Allah, şüphesiz en iyi bilendir*³⁰⁹ Koçyiğit burada soru ile cevabın birbirine uygun olmadığına değinmiş, kendisine en yakın olan görüşün Kur'an'ın kendine has uslubu olduğunu belirtmiştir.³⁰⁹

2.9.6. Mekki Medeni

Kur'an'ı kerim yirmi üç yılda peygamber efendimize nazil olmuştur. On üç yıl Mekke'de, on yıl Medine'de peyderpey, toplumu tabandan tavana yükseltecek bir inşa amacıyla nazil olmuştur. İşte bu sebepten dolayı başlangıçta inen surelerin hitabıyla, anlatış biçimiyle son zamanlardaki hitap ve anlatış biçimi arasında perspektif farkı mevcuttur. Bu

yüzden âlimler Mekki ve medeni sureler üzerinde derin araştırmalar ve incelemeler yapmışlardır. Çünkü sureler Mekki veya Medeni olmasına göre de anlam kazanabilmektedirler.

Koçyiğit de tefsirinde Mekki ve Medeni surelere değinmiştir. Bazı surelerin sadece Mekki³⁹³, bazılarının da Medeni³¹⁰ olduğunu belirtmiş, bazı surelerin ise bir kısım ayetlerini ayırarak Mekki³¹¹ veya Medeni olduğunu belirtmiştir. Birkaç surenin ise Mekki veya Medeni olduğunda kararsız kalmıştır.³¹²

Örneğin Fatiha suresi hakkında Mekki olduğunu, hatta bunun ilk zamanlarda namaz farz olduğu için Müslümanların namazda okuduklarını, yine Mekke devrinde inen bir sure olan Hicr suresinde “*biz sana tekrarlanan yedi ayeti ve büyük Kur'an'ı verdik*”³⁹⁷ ayeti de Fatiha'nın Mekke de inen bir sure olduğunun en büyük delili olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu sure

³⁰⁹ , 1/308.

³¹⁰ “Bu konuda bk” Bakara, Ali İmran, Nisa, Maide, Enfal, Tevbe, Nur, Ahzab, Muhammed, Fetih, Hucurat, Hadid, Mücadele, Haşr, Mümtetine, Saf, Cuma, Münafıgun, Tegabun, Talak, Tahrim, Beyyine, Zilzal, Nasr.

³¹¹ “Bu konuda bk”Araf, Hud, İbrahim, Hicr, Nahl, Meryem, Taha, Şuara, Kasas, Ankebut, Lokman, Secde, Sebe, Yasin, Zümer, Mümin, Şura, Casiye, Kaf, Necm, Kamer, Vakıa.

³¹² “Bu konuda bk”; Rad, Hac, Rahman. ³⁹⁷

El-Hicr 15/87.

“Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*

hakkında Ebu Hureyre, Mücahit, Ata b Yesar ve Zührî gibi âlimler Medeni deseler de bu görüşün sağlam olmadığını dile getirmiştir.³¹³

Koçyiğit Enam suresi hakkında bir seferde nazil olduğunu ve tamamın Mekki olduğunu iddia etmiştir. Kendi görüşüne aykırı olan bazı kısımlarının medeni olduğunu kabul eden İbni Abbas rivayetlerini nakletmiştir. İbni Abbas’a göre surenin altı ayeti hariç gerisi Mekki’dir. Diğer rivayet ise iki ayeti dışında Mekki’dir.³⁹⁹ Burada göze çarpan şey; Koçyiğit “*Kendilerine kitap*” لَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ آبَاءَهُمُ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَّ يُوْمِنُونَ “

verdiğimiz kimseler Peygamberi, oğullarını tanıdıkları gibi tanırırlar. Nefislerine zarar

³⁹³ “Bu konuda bk”Yusuf, Yunus, İsra, Kehf, Enbiya, Müminun, Furkan, Neml, Rum, Fatır, Saffat, Sad, Fussilet, Zuhruf, Duhan, Ahkaf, Zariyat, Tur, Mülk, Kalem, Hakka, Mearic, Cin, Müzzemmil, Müddessir, Kıyame, İnsan, Mürselat,Naziat, Abese, Tekvir, İnfitar, Muttaffifin, İnşikak, Buruc, Tarık, Ala, Gaşiye, Fecr, Beled, Şems, Leyl, Duha, İnşirah, Tin, Alak, Kadr, Adiyat, Karia, Tekasur , Asr, Humeze, Fil, Kureys, Kevser, Kafırun, Tebbet , İhlas, Felak, Nas. *verenler, işte asıl inanmayanlar onlardır*”³¹⁴ bu ayete geldiğinde sebebi nüzul zikretmiş, sebebi nüzule bazı müfessirlerin itirazda bulunduklarını dile getirmiştir. Sebebi nüzulü kaynak vermeden müfessirler diyerek nakletmiştir. Sebebi nüzul ise; Müşrikler Hz. Peygambere (s.a.v) gelerek seni Yahudi ve Hristiyanlara sorduk, onlar kitaplarında senin hakkında bir şey bulamadıklarını söylediler demişler de bu sure nazil olmuş. İşte bu sebebi nüzule müfessirler iki cihetten karşı çıkmışlar. Birinci cihet Enam suresi bütünüyle Mekke’de nazil olduğuna göre içerisinde ayrı ayrı ayetlerin sebebi nüzulü olamaz. İkinci cihet ise; Mekke de kitlesel olarak ehli kitap yoktu. Aksine Kur’an Mekki sürelerde ehli kitaptan övgüyle bahseder.

Koçyiğit bu iddialara şu şekilde cevap vermiştir. Bütünüyle nazil olan bir surede ayrı ayrı sebebi nüzulü kabul etmemek yanlıştır. Müfessirlerin metotlarına da aykırıdır. Hepsi 7. Ayetten itibaren sebebi nüzulleri vermiş, başka ayetlerle de teyit etmişlerdir. İkinci itirazlarına gelince; Mekke’de kitlesel olarak Yahudi ve Hristiyan yoktu fakat alışveriş için Mekke’ye

³¹³ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/53. ³⁹⁹
, 2/463.

³¹⁴ el-Enâm 6/20.

“Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*

geliyorlardı. ³¹⁵ Koçyiğit müfessirlerin iddiası olan Mekke’de Kur’an’ın onlardan övgüyle bahsetmesini, o zaman için gerekli olan siyaset olarak görmüştür. ³¹⁶

Koçyiğit, bir önceki konu olan sebebi nüzulde de değindiğimiz gibi bir sebebi nüzulle üç ayeti ilişkilendirmişti. Dikkatleri çekmek istediğimiz konu şudur ki; Koçyiğit orada ayetlerin peş peşe indiğini, Nisa suresinden sonra nazil olduklarına göre Medeni sure olmaları gerektiğini belirtmiştir. ³¹⁷ Ankebut suresinde herhangi bir sıkıntı yoktur. Çünkü zaten ilk 11 ayet Medeni, gerisinin Mekki olduğunu Koçyiğit de söylemiştir. ³¹⁸ Fakat Nahl suresi 110. Ayete geldiğimiz de sıkıntının olduğunu görmekteyiz. Nisa suresinden sonra inen ayetin Medeni olması gerekir diyen müellifimiz, Nahl suresinin başında sure bilgisi verirken Nahl suresinin 128 ayet olduğunu, Mekki bir sure olup, son üç ayetinin Medeni olduğunu ifade etmiştir. ⁴⁰⁵ Bu tabloya baktığımızda Koçyiğit’in birinci söylemiyle ikinci söylemi arasında bir çelişki olduğunu fark ederiz. Biz de zaman zaman Koçyiğit’in yaptığı gibi doğrusunu Allah bilir deyip kenara çekiliyoruz.

Son örneğimizde ise; Muavvizeteyn olatak bildiğimiz “Felak ve Nas” sureleri için kaynak vermeden bir sebebi nüzul zikretmiştir. Sebebi nüzul şudur. Beni Zurayk kabilesine mensup Lebîd b Âsam adlı bir Yahudi, Resulullah (s.a.v) hizmet eden bir çocuğu kandırarak,

³¹⁵ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/485-486.

³¹⁶ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/486.

³¹⁷ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/146.

³¹⁸ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/381. ⁴⁰⁵
, 4/221.

“Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*

ondan Resulullah'ın (s.a.v) taranırken düşen saçlarını ve tıraşının dişlerinden birkaç tane getirmesini istemiş. Çocuk bunları getirince, Lebîd bunlarla sihir yapmış, on bir düğüm atıp, bir kuyuya atmış. Sihrin tesiriyle, Allah Resulü (s.a.v) altı ay hasta olmuş, iktidarsızlık problemi yaşamış, görmediği şeyleri görmüş zannetmiş. Birbiri arkasına yaptığı dualar neticesinde, durumunda apaçık bir düzelme olmuş.³¹⁹

Sebebi nüzul kitaplarına baktığımızda hadisenin devamı şöyledir. Allah Resulü (s.a.v) bir ara uyurken başına ve ayakucuna iki melek gelip oturmuş, Resulullah'a sihir yapıldığını, Lebîd'in yaptığını, Zû Ervan kuyusunda yaptığı sihri gizlediğini söylemişler. Resulullah (s.a.v) uyanır uyanmaz, Hz. Ali, Zübeyir ve Ammar b Yasir'i (r.a) çağırmış onlara kuyuyu söylemiş onlarda kuyunun suyunu boşaltıp, ipleri bulduklarında Allah (c.c) Muavvizeteyn surelerini indirmiş. Cebrail (a.s) ona rukye niyetiyle dua okumuş. Sahabe Resulullah'a (s.a.v) onu öldürelim mi demişler. Allah Resulü (s.a.v) beni Allah iyileştirdi ben insanlara şer bulaştırmayı sevmem buyurmuşlardır. Sebebi nüzulü nakleden bu davranış Allah Resulünün (s.a.v) hilminden kaynaklanmaktadır demiştir.³²⁰

Burada Koçyiğit sebebi nüzul vermiş surenin Mekki veya Medeni olmasının ihtilaflı olduğunu belirtmiş Mekki olan görüşün daha ağır bastığını ifade etmiştir. Bunu söylemesinin sebebi de iki surenin de üslup yönünden Mekki surelere benzemesidir.³²¹ Anlayamadığımız bir şey varsa sebebi nüzulde “Zû Ervan” adında bir kuyudan bahsetmiştik. Araştırma yaptığımız zamanda kuyu Medine'dedir.³²² Varsayalım ki hizmetçi çocuk Mekke'den tarak dişi ve saçları aldı Medine'ye götürdü. Resulullah'ın (s.a.v) yanında hizmet eden Yahudi çocuk nasıl açıklanabilir. Nüzul kitapları sadece orada bulunuyordu dese idi, bu durum açıklanabilirdi. Fakat Resulullah'a (s.a.v) hizmet ettiği söyleniyor. Bu durumda ya sure Medeni'dir. Ya da nüzul sebebinde yanlışlık olabilir.

2.9.7. Emsâlu'l-Kur'an

³¹⁹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 7/502.

³²⁰ “Bu konuda bk” Ebu'l-Hasan Ali b Ahmed Vahidî, *Esbabu'n-Nüzul*, thk. Isam b Abdulmuhsin el-Humeydan (Demmam: Daru'l-Islah, ts.), 473.

³²¹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 7/501.

³²² Şihabuddin Ebî Abdullah Yakut b Abdullah Hamevî, *Mu'cemu'l-buldan* (Beyrut: Daru Sâdr, 1397), 1/299.

Ulumu'l-Kur'an terimi olan mesel: aralarındaki benzerlikten dolayı, biri diğerini açıklasın ve tasvir etsin diye benzeri hakkında söylenilen söz anlamına gelir.³²³ Koçyiğit ise

meseli bu tanıma paralel olarak şu şekilde izah etmiştir. “Mesel, daha önce vuku bulduğu tasavvur olunan ve halk dilinde ³²⁴ hikâye suretiyle şöhret kazanan ibretli bir hadisedir ki, benzeri bir hadiseyi anlatmak ve anlaşılmasını kolaylaştırmak maksadıyla, diğer benzerine işaret edilir ve iki hadise arasındaki benzerlikten ibret alınması sağlanır. Bir hadiseyi, halk arasında şöhret kazanmış bir başka hadiseye benzeterek anlatmaya temsil denilir. Bazen anlaşılması güç gelen gerçekleri anlatmak ve anlaşılmasını kolaylaştırmak için Kur'an'da temsile sıkça yer “ *وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالَمُونَ* ” *“Biz bu misalleri veriliştir.”*

*insanlar için veriyoruz. Onları da ancak ilim sahibi olanlar anlayabilir.”*⁴¹²

Meseller sadece Kur'an'da değil bütün dillerde kullanılırlar. Bazen muhataba gerçekleri söylemek acı geleceğinden, temsil yolu ile anlaması sağlanır. Yahut da kişi kendisi hakkında bir şey söyleyeceği zaman bir meselle anlatır ki kendini övmüş olmasın. Ya da muhatap hakkında iyi şeyler söyleyecektir. Fakat karşıdaki kişi bunu taşıyacak seviye de değildir. Bu sebeplerle, bizler cümlelerimiz de mesel ve temsillere yer veririz. Ama Kur'an kendi üslubu gereği genelde temsillere yer vermiş. Bazen aynı hakikati açıktan dile getirirken, bazen mesel yoluyla anlatmıştır. Biz insanların, bir şeyler ifade ederken çekineceği yönler olabilir. Allah için böyle bir şey söz konusu değildir. O bize ifade tarzını da bu şekilde öğretmektedir.

Koçyiğit tefsirinde Kur'an'da mesele konu olabilecek ayetleri, burada mesel veya temsil vardır diyerek, bazen de bu konu diğer konu gibidir diyerek tefsir etmiştir.³²⁵ Örneğin;

“ *مَثَلُهُ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْفَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّيْلُ بَيْنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَّ* ” *“Onların durumu, ateş yakan kimsenin durumu gibidir: (Yakılan ateş) etrafını*

³²³ Isfehânî, "M-s-l", Müfredat, 759.

³²⁴ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/89. ⁴¹²

el-Ankebut 29/43.

³²⁵ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/238,577-578;2/597,602;3/483;4/56-57,161,421;5/30,152,156,409;6/167;7/27,116. ⁴¹⁴
el-Bakara 2/17.

aydınlatıldığında, Allah ışıklarını giderir de onları, görmez bir halde, karanlıklar içinde bırakır”⁴¹⁴ ayetinde

Koçyiğit, Allah’ın cc münafıkların halini bir meselle gözler önüne serdiğini dile getirmiştir.³²⁶

Allah (c.c) Kur’an’da dünya hayatının geçiciliğini şu meselle anlatmıştır. “الْحَيَاةِ إِنَّمَا مَثَلُ ۖ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْوَرْدِ ۖ وَالنَّاسُ وَالْأَنْعَامُ حَتَّىٰ إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازْبَيَّتْ وَطْنَ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا أَتَاهَا أَمْرُنَا لَيْلٌ أَوْ نَهَارٌ فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَن لَّمْ تَغْنَبْ ۖ بِالْأَمْسِ كَذَلَكَ نَفْثُ الشَّيْطَانِ لِقَوْمٍ

يَنْفَكِرُونَ” “Dünya hayatının misali, gökyüzünden indirdiğimiz su gibidir. O su sayesinde insanların ve hayvanların yedikleri yeryüzü bitkileri yetişip birbirine karışmıştır. Yer,

ziynetini takınıp süslediği ve sahipleri (onların meyvelerinden faydalanmaya) kadir olduklarını sandıkları bir sırada, gece yahut gündüz, ona emrimiz gelir ve sanki dün hiçbir şey yokmuş gibi onu hasat edilmişe çeviriveririz. İşte biz, düşünen kimselere ayetleri böyle uzun uzun açıklarız”³²⁷ Koçyiğit bu ayetten sonra dünya hayatının hızlı bir şekilde bitişini gösteren bir ayet olduğunu belirtmiştir.³²⁸ Koçyiğit başka bir yerde de Allah’ın açıkladığı misallerin açık ve seçik olduğunu, insanın bunu anlaması için üstün zekâlı olmasına gerek olmadığını ifade etmiş, her insanın ayetlerden ibret alıp tutum ve davranışlarını düzene sokabileceğini belirtmiştir.³²⁹

Son örneğimizde ise gıybet hakkında herkesin malumu olan bir örnektir ki Allah (c.c) bu örnekte gıybet etmeyi ölü eti yemeye benzetmiştir. “وَلَا يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ” “Kimse kimseyi gıybet etmesin; içinizden biri, hiç ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Bundan tiksindiniz değil mi? Allah’tan sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhametlidir.”⁴¹⁹ Koçyiğit bu ayetin tefsirinde hadis zikrettikten sonra şu yorumu yapmıştır. “Gerek ayetten ve gerek hadisten anlaşıldığı üzere, müminler birbirinin kusurunu araştırmaktan, birbirlerini çekiştirip gıybet etmekten şiddetle men olunurlarken, bu işin çirkinliğine de işaret edilmiş ve

³²⁶ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/89.

³²⁷ el-Yunus 10/24

³²⁸ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/483.

³²⁹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/388. ⁴¹⁹

el-Hucurat 49/12.

bu çirkinlikte ki şiddet, insan etini hem de dökülmeye yüz tutmuş ölü bir insanın etini yemekle temsil edilmiştir.”³³⁰

2.9.8. Kāsasu’l-Kur’an

Kıssa sözlükte kesmek ve açıklamak anlamlarına gelir.³³¹ Kur’an terimi olarak ise; peygamberlerin ve geçmiş ümmetlerin hallerinden bahseden ilimdir. Kur’an da kıssalar önemli bir bölümü teşkil etmektedir. Bazılarına göre Kur’an’da kıssalardan bahseden ayet sayısı 1800 civarı iken ³³² , bazıları da sayı vermeden Kur’an’ın üçte birine denk olduğunu belirtmiştir.³³³ Kur’an’da başlı başına anlatılan tek kıssa Hz. Yusuf’un as kıssasıdır. Diğer kıssalar yer yer başka bir yönüne dikkat çekilerek farkı yerlerde tekrar etmektedir. Kuranda

sadece bir yerde anlatılan kıssalarda mevcuttur. Tekrar edilen kıssalar, Mekki surelerde kısa, Medeni surelerde daha uzun bir şekilde yer almıştır. “Böyle olmasının sebebi Mekki surelerde nazım genellikle kısa, veciz ve şiirsel olmasından, Medeni surelerde ise daha uzun olmasından kaynaklanmaktadır.”³³⁴

Kıssalar hakkında bu kısacık değerlendirmeyi verdikten sonra, Koçyiğit’e döndüğümüzde, o da her müfessir gibi, tefsirinde kıssalara yer vermiştir. Kıssaların geldiği bölümde muhakkak kıssayı derinleştirmiştir. Fakat en büyük sıkıntı daha önceki mevzularda olduğu gibi kaynak göstermemesidir. Şahıs isimlerini baba ismi ile beraber vermiş kaynak göstermemiştir. Kıssa tefsirlerinde detay olabilecek bazı bilgiler paylaşmış, yine kaynak göstermemiştir. Sadece müfessirlerden gelen nakiller diyerek yetinmiştir. Akla ve mantığa uymayan, din ile bağdaşmayacağını düşündüğü rivayetleri nakletmiş, fakat reddetmiştir.

Koçyiğit Kur’an’da ki kıssaların bazı amaç ve gayeleri olduğunu farklı yerlerde şu şekilde dile getirmiştir.

1.İbret Verici Olması

³³⁰ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 6/456.

³³¹ İbni Manzur, "k-s-s", *Lisanü’l-Arab*, 7/73.

³³² Mustafa Kara, “Kur’an Kıssalarında Konu ve Kapsam Merkezli Bir Analiz” 9/1 (2014), 93.

³³³ Mesut Okumuş vd., *Tefsir: el kitabı*, ed. Mehmet Akif Koç (Ankara: Grafiker Yayınları, 2018), 409.

³³⁴ Mustafa Öztürk, *Kur’an kıssalarının mahiyeti* (İstanbul: Kuramer, 2017), 16.

Koçyiğit bu başlığı şöyle dillendirmektedir. “Birçok kıssada görüldüğü gibi, hadisenin vuku bulduğu yerin zamanın ve hadisede işaret edilen şahısların açıklanmaması, Kur’an’ın üslup özelliğidir. Çünkü kıssanın anlatılmasından maksat, ondan gerektiği şekilde ibret alınmasını sağlamaktır. Hâlbuki kıssaya sokulacak bazı teferruat, bilgi yönünden faydalı görünse bile, zihni meşgul etmesi yönünden kıssadan gerektiği şekilde ibret alınmasını engelleyici bir rol oynar. Bu sebeple Allah (c.c) hadiseleri daima teferruattan uzak bir şekilde nakletmiştir.”³³⁵

2.Resulullah’ı (s.a.v) Teselli Etmesi

Kur’an’daki Hz. Peygamber’e anlatılan kıssaların birçoğunda özellikle de geçmiş ümmetlerin peygamberlerine olan inançsızlıkları ve onları kabul etmeme noktasındaki Kur’an kıssaları Hz. Peygamberi teselli için indirilmiştir. *وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَى مَا كُذِّبُوا* “Senden önceki peygamberler de,

yalanlanmıştı da, onlar, Allah'ın yardımı kendilerine gelinceye kadar, yalanlandıkları ve eziyet olundukları şeylere karşı sabretmişlerdi, Allah'ın (va'd ve va'idi hususundaki) sözlerini değiştirebilecek (hiçbir kuvvet) yoktur. Daha önce gönderilenlerin haberleri sana elbette

*ulaşmıştır.”*³³⁶ Bu ayet bu gerçeği bütün netliğiyle ortaya koymuştur. Hz. Peygamber gibi diğer peygamberlerinde yalanlandığını, bu olaylara zımnen sabretmesini Hz. Peygamber’e (s.a.v) tavsiye etmiştir. Koçyiğit kuran kıssalarının tek bir hedefi olduğunu, onun da “Hz. Peygamber’i Kavmine karşı teselli”³³⁷ olduğunu iddia etmiştir.

3.Bütün Kıssaları Hz. Peygamber (s.a.v) Rabbinden Almıştır

Maalesef ki Hz. Peygamber’e inanmayan müşrikler, Allah Resulünü (s.a.v) anlayamamışlar, idrak edememişlerdir. Her insanın yaptığı gibi işine gelmediği zaman kökten çözüm olarak inkâr etmeyi tercih etmişlerdir. Bu yüzden de Allah resulünün Kur’an kıssalarını Tevrat veya da İncil’den aldığını, Varaka’dan aldığını veya da Rahip Bahira’dan aldığını iddia

³³⁵ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/377.

³³⁶ el-Enâm 6/34.

³³⁷ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/292.

etmişlerdir. Hâlbuki Hz. Peygamber (s.a.v) ümmidir. Okuma yazması yoktur, nasıl Tevrat ve İncil okuyup da bu kıssaları anlatabilir. Kaldı ki karşılaştırma yapıldığı zaman diğer kitaplardaki aynı kıssalar Kur'an karşısında farklılık arz etmektedir. Bahira ile görüşmesine gelince, onunla görüşmüş, fakat ondan bilgi aldığı iddiası yalanlanmıştır.³³⁸

Koçyiğit de Hz. Peygamberin Ümmi olduğunu, ehli kitap âlimlerinin hiçbirisinden faydalanmadığını, bu yüzden bu kıssaları sadece Allah'tan (.cc) aldığını, başka hiç kimseden almasının mümkün olmadığını açık yüreklilikle söylemiştir.³³⁹

4.Kıssalar Resulullah'ın Nübüvvetini Doğrular

Koçyiğit Kur'an'ın aktardığı kıssaların hepsinin, Hz. Muhammed'in (s.a.v) nübüvvetini doğruladığını, çünkü Allah Resulünün (s.a.v) anlatılan kahramanların yanında olmadığını belirtmiştir.³⁴⁰ Bu gerçeği Kur'an da dile getirmektedir. “ نَزَّلَكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْعِزِّ نُوْحِيْهِ اِلَيْكَ ” (Ey Muhammedi) işle bunlar, sana vahiy ettiğimiz gayba ait haberlerdendir. Onlar, Meryem'i hangisi himayesine alacak diye fal oklarını atarlarken, sen onların yanında değildin; onlar çekişirlerken de yanlarında bulunmuyordun.”⁴³¹ Başka ayetlerde de Allah Resulünün anlatılan kişilerin yanında olmadığı yine ifade edilmiştir.³⁴¹

5.Kıssaların hepsi Allah'ın Peygamberine Bildirdiği Gayba Ait Haberlerdir

Koçyiğit bu konuyu şu şekilde detaylandırmıştır.

Kur'an'da yer alan Peygamber kıssalarıyla ilgili bütün haberler, Allah'ın vahiy yoluyla Peygamberine bildirdiği gayba ait haberlerdir. Hz. Peygamber bu kıssaları yazılı bir kaynaktan okuyup öğrenmemiş veya onları bilen kimselerden dinlememiştir. Zira bu kıssalar, Kur'an'da

³³⁸ “Bu konuda bk” İhsan Süreyya Sırma, İslam öncesi Mekke dönemi ve Hz. Muhammed, 32. Basım (İstanbul: Beyan Yayınları, 2018), 77.

³³⁹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/322.

³⁴⁰ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/335. ⁴³¹

Ali İmran 3/44.

³⁴¹ “Bu konuda bk” Yusuf12/102, Müminun23/53.

anlatıldığı şekilde hiçbir kaynakta yazılı değildi. Ve bunları bilen hiç kimse de yoktu. Allah bunları vahiy ile bildirmişti.³⁴²

Kur'an okumaya başladığımız zaman karşımıza çıkacak ilk kıssa Hz. Âdem (a.s) kıssasıdır. Allah (c.c) farklı surelerde bu kıssaya değinmiştir. Allah (c.c) ile melekleri arasında şu şekilde bir diyalog cereyan etmiştir. “قَالُوا اتَّخَذَ عَلَٰهَا وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّىْ جَاعِلٌ فِىْهَا مِّنْ يَّفْءُودٍ فِىْهَا وَيَسْۢفِكُ الدِّمَآءَ وَنَحْنُ نَسُۢبُ بَعْۢيُهَا بِحَمْدِكَ وَنُقِۢدُّ لَكَ اِنِّىْ اَعْلَمُ مَا لَآ اَنْتَۢ عَلٰى خَلِیْقَةٍ مِّنْ شَیْءٍ لَّمْ يَنْفَعِ الْغَاۜثُ وَلَا الْفَاسِقُ” “Rabbin meleklerle "ben yeryüzünde bir halife yaratacağım" dediğinde, onlar "Orada fesat çıkaracak ve kanlar dökecek kimseler mi yaratacaksın' Biz sana hamt ederek, noksan sıfatlardan seni tenzih, kemal sıfatlarıyla da tavsîf edip duruyoruz" demişlerdi. (Rabbin da onlara): "Sizin bilmediğiniz şeyleri, şüphesiz ben daha iyi bilirim" demişti.”³⁴³ Koçyiğit burada meleklerin, ilk etapta itiraz gibi anlaşılan cevaplarını, hayret ifadesi olarak değerlendirilebileceğini veya da meraklarından dolayı rablerine sordukları bir soru olarak değerlendirmiştir. Bu konuda kendisine ayetten de delil getirerek, onların Allah neyi emrederse onu yaptıklarını ifade etmiştir.³⁴³

Koçyiğit şu ayette geçen, “وَ اِذْ اَخَذَ رَبُّكَ مِّنْ بَنِیْ اٰدَمَ مِّنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَاٰتٰى هٰدٰۤىمَ “Rabbin, “بَرِّبْكَ اَمْ قَالُوْا بَلٰى شٰهَدْنَآ اَنْ تَقُوْلُوْا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّا كُنَّا عَنْ هٰذَا غٰفِلِيْنَ عَلٰى اَنْۢ فُسِّۡهِمُ اَلۡسَۡتَۢ اٰدَمُوْغُلَّارِیۡنَ، onların sırtlarından zürriyetlerini almış ve onları kendilerine şahit tutarak "ben, sizin rabbiniz değil miyim?" (demişti). Onlar da: "Evet; buna şahidiz" demişlerdi. Bu, kıyamet günü, "bizim bundan haberimiz yoktu", dememeniz içindi”³⁴⁶ olay hakkında temelde iki görüş olduğunu belirtmiştir. Birinci görüşe göre bu ayette geçen olay yaşanmış, Allah (c.c) Hz. Âdem'in zürriyetini zerrecikler halinde yaratmış. Onlara ruh, akıl ve idrak vermiş, ben sizin rabbiniz değil miyim diye sormuş ve cevap almıştır. Koçyiğit bu görüşü nakilleri zayıf ve munkatı' olduğundan, zayıf bulmuştur. İkinci görüş ise bu anlatılan olayın temsil ve mecaz olduğu görüşüdür. Koçyiğit bu iki görüş arasında bir tercihte bulunmamış, ikisinin ortak noktasını

³⁴² Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 7/183. ³⁴⁴

el-Bakara 2/30.

³⁴³ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/109-110. ³⁴⁶ el-Arâf 7/172.

ortaya koymuştur. O da şudur ki; kulların Allah'ın (c.c) vahdaniyetine şahitlik etmeleri, tevhit fitratı üzerine yaratılmış olmalarıdır.³⁴⁴

Hiz. Âdem (a.s) ile ilgili bu iki dikkat çekici kıssayı anlattıktan sonra, belki de insanlığın dönüm noktası olan, Hiz. Âdem'in cennetten çıkışına sebep olan kıssaya değinmek gerekmektedir. Bundan önce Allah (c.c) meleklerine Hiz. Âdem'e secde etmelerini emretmiştir. Meleklerin yaratılan ilk insana olan secdesi, hoş geldin demek kabilinden bir karşılamadır.³⁴⁵

Cennetten çıkarılmasına gelince (Rabbi Âdem'e de şöyle buyurmuştu): “وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوَاتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَنْ تَكُونَا مَلَكَتَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ

“Ey Adem! Eşinle birlikte cennete yerleşin. Dilediğiniz yerden yiyin. Yalnız şu ağaca yaklaşmayın: aksi halde zalimlerden olursunuz. Ne var ki şeytan, kendilerine kapatılmış olan avret yerlerini onlara göstermek için içlerine vesvese sokmuş ve şöyle demişti: Bu ağacı, Rabbiniz, sadece iki melek yahut ebedî kalıcılardan olmamanız için menetti. Bir de onlara ben size nasihat edicilerdenim diye yemin etmişti”⁴³⁹ Koçyiğit bu ayette geçen ağaç hakkında müfessirlerin yorum yaptıklarını, bu ağaca; buğday, üzüm veya da incir gibi bazı açıklamalarda bulunduklarını, fakat ayette belirtilen amacın, ağacın cinsini öğrenmek değil de ilk insanın yasak karşısındaki tavrını belirlemesi olduğunu belirtmiştir.³⁴⁶

Açıkçası Koçyiğit burada kıssadan ders çıkarmayı istemiş, gereksiz ayrıntılardan kaçınmıştır. Bu ayete yaklaşmış olduğu başka bir perspektif ise; Hiz. Âdem (a.s)ve eşinin avret yerlerinin açılmasını, kadın erkek arasındaki ilk şehvi duygunun sebebi olarak görmesidir. Hatta bu avret yerinin açılmasının ne kadar kötü bir davranış olduğunu, yanlarında üçüncü bir şahıs olmadığı halde, hayâ duygusuna kapılarak açık yerlerini örtmeye çalıştıklarını da ifade etmiştir.³⁴⁷

Son olarak Hiz. Âdem'in yediği yasak meyveyi neye göre yediği konusuna değinmek istiyoruz. Onlara şeytan şu şekilde vesvese vermişti: “فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا آدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى

³⁴⁴ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/179.

³⁴⁵ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/22. ⁴³⁹ el-Arâf 7/19-21.

³⁴⁶ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/26.

³⁴⁷ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/27.

“شَجَرَةُ الْخُلْدِ وَمُلْكٌ لَّيْبُ لِي” “Ne var ki şeytan, ona vesvese vermiş ve Ey Âdem! Sana ebedilik ağacını ve hiç yok olmayacak hükümlerliği göstereyim mi demişti”³⁴⁸ Koçyiğit bu ayetin tefsirinde Hz. Âdem’in yasak meyveyi ilahi takdire göre yediğini söylemiş, bu meyanda konu

ile alakalı bir hadis zikretmiştir. Hadise göre “Hz. Âdem ile Musa (a.s) tartışmışlar, Hz. Musa neden yasak meyveyi yiyip, cennetten inmesini sormuş, o da şu cevabı vermiştir. Sen de Allah’ın Risalet’iyle ve kelamıyla seçtiği Musa’sın. Sana içinde her şeyin beyanının bulunduğu bir levha verdi. Seni sırdaş olarak kendine yakın kıldı. Şimdi söyle bakalım ben yaratılmazdan kaç yıl önce Allah’ın Tevrat’ı yazdığını düşünüyorsun? Musa (a.s) kırk sene önce cevabını verdi. Âdem ona Âdem rabbine karşı geldi de şaşırp kaldı ayetini gördün mü diye sordu? Musa evet diye cevap verdi. Bunun üzerine Âdem o halde işlememi ben yaratılmazdan kırk yıl önce yazdığı bir işi işledim diye beni muaheze mi ediyorsun dedi. Bundan sonra Resulullah (s.a.v) şunu ilave etti. Böylece Âdem Musa’ya galip geldi.”³⁴⁹ Koçyiğit bu hadisi zikretmiş, bizce Cehmiyye’nin anladığı gibi değil de başka bir şekilde yorum yapmıştır. Koçyiğit’e göre Hz. Âdem (a.s) günahının sorumluluğunu rabbine

atmamıştır. O tövbe ettikten sonra, Takdiri ilahiyi öne sürerek kendisi hakkındaki suçlamayı reddetmiştir. Hatta bunun günah işleyen bir insanın kötülenmeyeceği, günahkârın kaderi öne sürerek kendini mazur göreceği manasına gelmediğini de ifade etmiştir. Çünkü Hz. Âdem hatayı işledikten sonra değil, bağışlandıktan sonra karşı tarafı ilzam için böyle bir delile başvuru yapmıştır.³⁵⁰ Böylece bir konu hakkında ki muhtelif surelerde verilen kıssa örneğini bitirmiş olduk.

Daha önce de dediğimiz gibi, Kur’an’da bazı kıssalar sadece bir kere anlatılmıştır. Bunların başında da herkesin merak ettiği, Üzeyir, Hızır, Zülkarneyn, İdris ve Lokman kıssaları ve onlar hakkında müfessirlerin düşündükleri yorumlar gelmektedir. İlk olarak Üzeyir’e as gelince Kur’an’da ismi zikredilmemiştir. Bazı âlimler zikredeceğimiz ayetteki kişinin Üzeyir (a.s) olabileceğini benimserken bazıları benimsememiştir. “أَوَلَاذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ”

³⁴⁸ et-Taha 20/120.

³⁴⁹ Buhari, “Kader”, 11; Müslim, “Kader”, 13.

³⁵⁰ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/551-552.

وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا قَالَ أَنْ يَحْيِي هَذِهِ اللَّائِي بَعْدَ مَوْتِهَا فَأَمَرَ أَنَّهُ اللَّائِي مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانْظُرْ إِلَى جَمْرِكَ وَانْظُرْ إِلَى آيَةِ النَّاسِ وَانْظُرْ إِلَى الْعِظَامِ

“Yahut çökük çatılan üzerine, كُ ل شَيْءٍ قَدِيرٌ”

(duvarları) yıkılıp harap olmuş bir kasabaya uğrayıp da, bunu ölümden sonra, Allah nereden diriltecek diyen kimseyi (bilmez misin) ? Böyle dediği için Allah onu yüz sene boyunca öldürmüş, soma diriltip kaç sene böyle kaldın? Demişti. O, bir gün yahut daha az deyince, Allah (ona) şöyle buyurmuştu: "Hayır, yüz sene kaldın. (İnanmazsan) yiyeceğine ve içeceğine bak; hiç bozulmamış ve bir de merkebine bak. (Böyle yapmamız), seni insanlara bir ibret nişanesi kılmak içindir. Kemiklere bak, onları nasıl yerli yerine koyacak, sonra onlara et giydireceği? (Cereyan eden şeyler) ona apaçık belli olunca, şöyle demişti: "Biliyorum ki

Allah, her şeye kadirdir”³⁵¹ Koçyiğit bu ayette ki bahsedilen kişinin, müfessirler tarafından kimliğinin belirlenmeye çalışıldığını, ona bazılarının Üzeyir, bazılarının kâfir kişi, bazılarının Ermiya peygamber dediklerini fakat bunlara hiç gerek olmadığını, kıssaya sokulacak teferruatın ibret almaya engel olduğunu, bu şahsın bir mümin olabileceği görüşünü benimsemiştir.³⁵² Zaten bu kişinin Üzeyir (a.s) olsa bile peygamber olup olmadığı şüphelidir. Hz. Peygamber (s.a.v) onun hakkında peygamber olup olmadığını bilmediğini belirtmiştir.⁴⁴⁷ Bu kıssada geçen diğer mevzu ise yemeklerin bozulmayıp, merkebin çürümesi hadisesini, Koçyiğit diğer müfessirler gibi olduğu gibi kabul etmiş, ahirette dirilmenin bir delili olarak görmüştür.³⁵³

Kur'an'da yine ismi geçmeyen ve herkesin dikkatini çeken kıssa Hızır kıssasıdır. Kur'an'da Kehf suresinde 60-82 ayetlerinde bahsedilmektedir. Ayetler uzun olduğundan, konuyu uzatmamak adına sadece ayet numaralarını vermekle yetindik. Koçyiğit daha Kehf suresinin başında Hızır kıssasından bahsetmiştir.³⁵⁴ Koçyiğit bir rivayet nakletmiş, rivayete göre Hz. Musa'nın yanındaki genç Yuşa b Nun, konuştuğu ve ilim almak istediği zatta Hızır'dır.

³⁵¹ el-Bakara 2/259.

³⁵² “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/377. ⁴⁴⁷

Ebu Davud, “Sünnet”, 14.

³⁵³ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/378.

³⁵⁴ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/393-395.

³⁵⁵ Koçyiğit surenin başında bu kişinin peygamber veya salih kul olduğunu görüşlerini nakletmiş, fakat görüş belirtmemiştir.³⁵⁶ Ama surenin ilgili ayetine geldiği zaman, “Orada, katımızdan kendisine bir rahmet verdiğimiz ve bir ilim öğrettiğimiz kullarımızdan birini bulmuşlardı”⁴⁵² bu ayetin ilmi ledün’e işaret ettiğine, onun hiçbir hocadan ders almadığına, keşf yoluyla Allah’tan (c.c) ilim alıştığına delalet ettiğini ifade etmiştir. Ayrıca onun peygamber olduğu iddia edilse bile bu konuda kesin bir delil olmadığını da söylemiştir.³⁵⁷

Yine aynı surede Zülkarneyn ile Ye’cüc Me’cüc’ten bahsedilmektedir. Surenin 83-99 ayetleri arasında bu kıssa yer almaktadır. Koçyiğit’e göre Zülkarneyn peygamber olduğu kesin bilinmese de Allah’ın sevgili kullarındandır.³⁵⁸ Koçyiğit “ قَالُوا يَا ذَا الْقُرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَى أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ” *“Demişlerdi ki: Ey Zülkarneyn!*

*Ye’cüc ve Me’cüc yeryüzünde fesad çıkaran kimselerdir. Bizimle onların arasında bir set yapman için sana vergi verelim mi?”*³⁵⁹ bu ayette zikretmese de surenin girişinde Zülkarneyn kıssasını vermiş, orada bu konuyla alakalı bir hadis zikretmiştir. “³⁶⁰ Zeynep b Cahş “Resulullah (s.a.v) bir gün yüzü kıpkırmızı olduğu halde dışarı çıktı ve la ilahe illallah vukuu yaklaşan şerden büyük fitneden dolayı vay arabın haline! Bugün Ye’cüc ve Me’cüc’un seddinden bir delik açıldı. Dedi ve başparmağı ile işaret parmağını birleştirerek halka haline getirip sette açılan deliği tarif etti. Ben Ya Resulallah (s.a.v) içimizde bunca iyi varken helak olur muyuz dedim. Resulullah (s.a.v) maddi manevi her türlü içtimai pislik çoğaldığında helak olursunuz cevabını verdi.”⁴⁵⁷ Koçyiğit bu setin Resulullah (s.a.v) döneminden sonra Hz.

³⁵⁵ Buhari, “Enbiya”,27.

³⁵⁶ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/394. ⁴⁵² el-Kehf 18/65.

³⁵⁷ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/435.

³⁵⁸ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/397.

³⁵⁹ el-Kehf 18/94.

³⁶⁰ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/395. ⁴⁵⁷

Buhari, “Enbiya”,7; Müslim, “Fiten ve Eşratu’s-Saah”,1.

Osman'ın (r.a) şehadetiyle açıldığını ve bir daha kapanmadığını söylemiştir.³⁶¹ Ye'cüc ve Me'cüc'e gelince Koçyiğit bu konuda onlar hakkında zikredilen görüşleri nakletmiş, kimilerine göre Tevrat'tan bilgi alınarak Ye'cüc Yafet'in oğullarından biridir. Yafet de Hz. Nuh'un (a.s) oğludur. Diğer görüşe göre Türklerdir. Başka görüşe göre Moğol ve Tatarlar, diğer görüşe göre Ruslardır. Fakat İslam kaynaklarında ve tefsirlerde ki görüşlerin İsrailiyyat kaynaklı olduğunu belirtmiş, bu konu hakkında bir tercihte bulunmamıştır.³⁶²

Bir de Kur'an'da İdris'ten (a.s) bahsedilmektedir.” *وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا* “Biz onu yüksek bir mevkie de yükseltmiştik”⁴⁶⁰ Koçyiğit bu ayette onun hakkında ki iki görüşü de vermiş, fakat bir tercihte bulunmamıştır. Birinci görüş ona yüksek makam ve rütbe verilmesidir. İkinci görüş ise onun mekân olarak göğe kaldırılmasıdır. Bu konuda bir hadis te getirmiş. Hadise göre Allah Resulü (s.a.v) dördüncü kat sema da İdris (a.s) ile görüşmüştür. Koçyiğit bu nâkili verdikten şu yorumu yapmaktadır. “Onun yükseltildiği yer ister derece ister mekân yönünden olsun, gerçek olan şudur ki İdris (a.s) ibadetinin çokluğu, tevhide bağlılığı ve tevhit düşmanlarıyla bu yolda mücadeleye girişmesi, her iki halde de onun rabbi katında yüksek bir mevki kazanmasına vesile olmuştur.”³⁶³

Koçyiğit tefsirinde Kur'an'da olmayan bazı kıssaları nakletmiştir. Fakat bunların gerçekten bir payı olmadığını, akla ve mantığa uygun gelmediğini, dinle asla bağdaşmayacağını ifade ederek, bunların İsrailiyyat olduğunu dile getirmiştir. “لَقَدْ ظَلَمَكَ”

بِسُوءِ الْوَالِدِ نَعَجْتَكَ إِلَى نَعِاجِهِ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ ۚ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَفَلِيلٌ مَا هُمْ

“Davud da şöyle demişti: Senin koyunu kendi koyunlarına istemekle sana haksızlık etmiş. Ortakların çoğu, birbirlerinin haklarına tecavüz ederler; ancak iman edenler ve salih amel işleyenler hâric; bunlar da ne kadar azdır. Davud, kendisini denediğimizi zannetmiş, hemen Rabbinden mağfiret dileyip secdeye kapanmış ve Allah'a rücu etmişti.”³⁶⁴ Özellikle bu ayette Hz. Davud'un (a.s) istiğfarıyla ilgili, müfessirlerin

³⁶¹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/395.

³⁶² “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/444-445. ⁴⁶⁰el-Meryem 19/57.

³⁶³ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/480.

³⁶⁴ es-Sad 38/24.

olayı açıklamak için Tevrat'tan nakilde bulundukları eleştirmiş, hata ettiklerini bir peygambere bu davranışı nasıl yakıştırdıklarını da söylemekten geri durmamıştır.³⁶⁵³⁶⁶

Tevrat'a göre Hz.Davud'un (a.s) istiğfar etmesinin sebebi şudur.

Bir akşamüstü Davut yatağından kalktı, sarayın damına çıkıp gezinmeye başladı. Damdan yıkanan bir kadın gördü. Kadın çok güzeldi. Davut onun kim olduğunu öğrenmek için birini gönderdi. Adam, Kadın Eliam'ın kızı Hititli Uriya'nın karısı Bat-Şeva'dır dedi. Davut kadını getirmeleri için ulaklar gönderdi. Kadın Davut'un yanına geldi. Davut aybaşı kirliliğinden yeni arınmış olan kadınla yattı. Sonra kadın evine döndü. Gebe kalan kadın Davut'a, Gebe kaldım diye haber gönderdi. Bunun üzerine Davut Hititli Uriya'yı kendisine göndermesi için Yoav'a haber yolladı. Yoav da Uriya'yı Davut'a gönderdi. Uriya yanına varınca, Davut Yoav'ın, ordunun ve savaşın durumunu sordu. Sonra Uriya'ya, Evine git, rahatına bak dedi. Uriya saraydan çıkınca, kral ardından bir armağan gönderdi. Ne var ki, Uriya evine gitmedi, efendisinin bütün adamlarıyla birlikte sarayın kapısında uyudu. Davut Uriya'nın evine gitmediğini öğrenince, ona, “Yolculuktan geldin. Neden evine gitmedin?” diye sordu. Uriya, “Sandık da, İsraililer'le Yahudalılar da çardaklarda kalıyor diye karşılık verdi, Komutanım Yoav'la efendimin adamları kırlarda konaklıyor. Bu durumda nasıl olur da ben yiyip içmek, karımla yatmak için evime giderim? Yaşamın hakkı için, böyle bir şeyi kesinlikle yapmayacağım. Bunun üzerine Davut, “Bugün de burada kal, yarın seni göndereceğim” dedi. Uriya o gün de, ertesi gün de Yeruşalim'de kaldı. Davut Uriya'yı çağırdı. Onu sarhoş edene dek yedirip içirdi. Akşam olunca Uriya efendisinin adamlarıyla birlikte uyumak üzere yattığı yere gitti. Yine evine gitmedi. Sabahleyin Davut Yoav'a bir mektup yazıp Uriya aracılığıyla gönderdi. Mektupta şöyle yazdı: Uriya'yı savaşın en şiddetli olduğu cepheye yerleştir ve yanından çekil ki, vurulup ölsün. Böylece Yoav kenti kuşatırken Uriya'yı yiğit adamların bulunduğunu bildiği yere yerleştirdi. Kent halkı çıkıp Yoav'ın askerleriyle savaştı. Davut'un askerlerinden ölenler oldu. Hititli Uriya da ölenler arasındaydı.⁴⁶⁴

Koçyiğit'e göre bu hadise uydurma ve iftira bir hadisedir. Daha önce de dediğimiz gibi Koçyiğit Tevrat'ın tamamının tahrip olduğunu kabul etmektedir. Onlar Hz. Davud'u (a.s) öldürmek istemişler, başaramamışlar bunun sonucunda da bu çirkin iftirayı ona atmışlardır. Koçyiğit'in asıl garibine giden bazı müfessirlerin de bunu delil olarak kullanmasıdır. Koçyiğit bu ayette istiğfar etme durumunu ise şu şekilde açıklamaktadır. “Hz. Davud'un (a.s) evine iki kişi onu öldürmek için girmiş, yanında başka kişiler olduğunu görünce, öldürmekten vaz

geçmişler. Hz. Davud (a.s) da onlardan bir an olsun intikam almak istemiş, bundan dolayı rabbinden af dilemiştir.”⁴⁶⁵

³⁶⁵ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 6/127.

³⁶⁶ . Samuel 11/2-17.

Koçyiğit bu kıssaların haricinde kaynak göstermeden Kur'an'da anlatılmayan ayetleri açıklamak için kıssa nakletmiştir. “ وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسَلْهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي إِنَّ يَاقِينَ أَخَفَ أَنْ

يَكُونَ ”⁴⁶⁶ “*Kardeşim Harun dil yönünden benden daha açık konuşur. Onu, beni doğrulayan bir yardımcı olarak benimle birlikte gönder. Ben, onların beni yalanlamalarından korkuyorum.*”

Bu ayetin tefsirinde Hz. Musa'nın kekemeliğinin ya doğuştan ya da müfessir nakillerine göre sonradan olduğunu belirtmiş, şu kıssayı nakletmiştir. Hz. Musa (a.s) çocukluğunda firavunun kucağında iken tutup sakalına çekmiş, buna kızan firavun da küçük çocuk Musa'yı öldürmek istemiş. Fakat karısı onun akıl etmeyen bir çocuk olduğunu söyleyince vazgeçmiş, fakat ikna da olmamış. O yüzden de önüne bir hurma ve ateş koru koymuş, çocuk Musa da koru ağzına koymuş ve konuşmasında tutukluk olmuştur.³⁶⁷

Koçyiğit bu verdiğimiz örnekler haricinde Meryem³⁶⁸, Eyüp³⁶⁹, Süleyman³⁷⁰, Yusuf³⁷¹, Hud³⁷², Lut³⁷³, Şuayb³⁷⁴, İbrahim³⁷⁵ (a.s) kıssalarına ayrıca, Talût³⁷⁶, Ashabı Kehf³⁷⁷ kıssalarına değinmiştir.

2.9.9. Münasebatü'l-Kur'an

Münasebet sözlükte bir şeyin başka bir şeyle olan alakasına denilir.³⁷⁸ Terim olarak ise aralarında alaka bulunan ayet başı ve sonlarının aynı manada olmasıdır.³⁷⁹ Suyuti bu ilmin

³⁶⁷ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/351.

³⁶⁸ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/452,455,456.

³⁶⁹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/601.

³⁷⁰ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 6/133.

³⁷¹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/21,23,46,57,64.

³⁷² Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/74,75.

³⁷³ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/88,89.

³⁷⁴ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/280.

³⁷⁵ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/172;6/96.

³⁷⁶ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/357.

³⁷⁷ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/390-393.

³⁷⁸ İbni Farîs, *Mu'cemu Mekayisi 'l-Luga*, 5/423.

³⁷⁹ Zerkeşî, *el-Burhân fî Ulumi 'l-Kur'an*, 1/35.

önemini şu ifadelerle anlatmaktadır. “Münasebet ilmi şerefli bir ilimdir. İnce eleyip sık dokumak gerektiğinden dolayı müfessirler bu mevzuya fazla girmemişlerdir. Tefsirinde bu

⁴⁶⁵ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 6/128. ⁴⁶⁶

el-Kasas 28/34.

konuya en çok yer veren Fahrettin Razi olmuştur. O tefsirinde Kur'an'ın inceliklerinin çoğunun tertip ve münasebet ilmine konulduğunu söylemiştir. ⁴⁸⁰

Münasebet ilmini Cerrahoğlu ise şöyle değerlendirmektedir. “Kur'an'ın sureleri arasında mutlak bir irtibat vardır. Gelişi güzel serpiştirilmiş olması söz konusu olamaz. Bazı kimseler Kur'an'ın sureleri uzunluk ve kısalıklarına göre tertip edilmiş, söylendiği gibi bir tertip söz konusu değil deseler de biz tertipteki uzunluk ve kısalığı kabul etmekle birlikte, bundan maksadın sadece bu olmadığını ve aralarında münasebetin varlığını söylüyoruz.”⁴⁸¹

Koçyiğit neredeyse surelerin hepsinde sure bağlantılarına önem vermiştir. ⁴⁸² Sureye daha başlamadan bir önceki sure ile bağlantısını zikretmiştir. Bu ise tefsirine ayrı bir güzellik katmıştır. Bunu en güzel bir şekilde daha ilk surelerde görmekteyiz. Koçyiğit Fatıha suresi ile bakara suresi arasında çoğu kimsenin fark edemediği şu inceliğe Münasebetü'l-Kur'an açısından değinmiştir. Koçyiğit'e göre kul fatıha suresinde “*اٰهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ*” “*Bizi doğru yola ulaştır*”⁴⁸³ temennisinde bulunmuş, Allah (c.c) da bakara suresinde . “*Elif. Lam. Mim. İşte bu Kitap, kendisinde şüphe (edilecek hiçbir şey) yoktur; Allah'tan sakınanlar için bir rehberdir*”⁴⁸⁴ kuluna cevap vermiştir. ⁴⁸⁵

Diğer bir örneğimizde ise Bakara ve Ali İmran arasındaki bağlantıyı şu şekilde ifade etmektedir. Ali İmran'ın suresinin Bakara'nın tamamlayıcısı olduğunu, her iki surenin de Kur'an'ın Allah tarafından gönderildiğine dikkat çekilerek başlandığını, bu kitaba inanan ve inanmayan kimselerden her iki surede de bahsedildiğini ifade etmiştir. Bakara'da Yahudilere daha çok yer ayrılıp Hristiyanlara çok az değinilirken Ali İmran'da tam tersinin olduğunu ifade etmiştir. ⁴⁸⁶

⁴⁸⁰ Suyûtî, *el-İtkân fî Ulumi'l-Kur'an*, 630.

⁴⁸¹ Cerrahoğlu, *Tefsir usûlü*, 205-206.

⁴⁸² “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*,

2/10;3/296,457;4/11,132,184,223,389,500,562;5/1061,115,180,292,335,382,430,462,505,571;
6/12,44,72,113,152,192,234,267,302,336,357,374,401,423,447,462,482,502,520,542,562,580
;7/14,38,54,73,90,102,114,122,134,144,158,172,188,200,210,220,232,242,254,268,282,294,3
063,18,326,333,340,349,356,362,367,375,382,392,399,404,410,415,419,424,431,435,436,442,
445,449,454,459,475,468,472,475,480,484,487,492,496,502,506.

⁴⁸³ el-Fatiha1/5.

⁴⁸⁴ el-Bakara 2/1-2.

⁴⁸⁵ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/73.

⁴⁸⁶ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/418.

Koçyiğit sadece Kur'an sureleri arasındaki münasebetlerden değil bazen ayetler arasındaki münasebetlerden de bahsetmiş³⁸⁰, ayetler arasındaki insicamı yakalamıştır. Bakara 183- 187 ayetleri arasında Allah (c.c) oruç ibadetinden bahsetmiştir. Bu ayetlerin hemen devamında ise hakkı olmadığı halde başkasının malını yemekten söz edilmiştir. Koçyiğit ise arada ki bağlantıyı yakalamış ve şöyle ifade etmiştir. “Allah (c.c) oruç hükümlerini beyan edip bu hükümlerle orucun hududunu belirttikten sonra, yeni bir hükümle, oruçluya kendi malını yemesi nasıl haram kılındıysa, oruçlu olsun veya olmasın başkasının malını da haksız yere yemenin de haram olduğunu bildirmiştir.”³⁸¹

2.9.10. Müşkilü'l-Kur'an

Sözlükte karmakarışık, çetrefilli, problemlili gibi anlamlara gelir.³⁸² Terim olarak ise; Kur'an ayetleri arasında ihtilaf ve tenakuz gibi görülen keyfiyettir.³⁸³ Fakat âlimler genelde şu ayete istinat ederek, Kur'an'da müşkilin olmadığını savunmuşlardır. “أَفَلَا يَتَذَبَّرُونَ الْقُرْآنَ” “Onlar Kur'an'ı hiç düşünmüyorlar mı? Eğer o, Allah'ları başka birisinden gelmiş olsaydı, onun içinde pek çok çelişki bulurlardı.”⁴⁹¹ Ayet zaten Kur'an'da çelişki olmadığını bir göstergesidir. Fakat Kur'an'da zahiren birbirine çelişkili görülen yerler mevcuttur. Bunlar ise teville çözülebilir meselelerdir. Ya tedricilik ya nesh ya da başka tarafından bakma gibi durumlarla çözülmüştür.

³⁸⁰ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/267,315,401;3/157,497;5/168,170;6/24,251.

³⁸¹ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/271.

³⁸² Zemahşerî, “ş-k-l”, *Esasu'l-Belâga*, 1/517.

³⁸³ Cerrahoğlu, *Tefsir usûlü*, 179. ⁴⁹¹

en-Nisa 4/82.

Koçyiğit de tefsirinde olabildiğince ayetler arasındaki ihtilafı çözmüştür.³⁸⁴ Zaten biz bu konunun bir kısmına nesh bölümünde değinmiştik. Koçyiğit neshe konu olabilecek ayetlerin birbiri arasındaki zahiren ihtilafını teville çözmüştü. Burada ise örnek verdiğimizde, iki zıt kutup ve üç ayet arasında müşkülü şu şekilde gidermiştir. “ فَلَنَسْأَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْأَلَنَّ

“المُرْسَلِينَ” “Kendilerine (peygamber) gönderilenlere mutlaka soracağız;

gönderilen peygamberlere de elbet soracağız”⁴⁹³ bu ayet ile diğer vereceğimiz iki ayetin arasında bir müşkül olduğunu ifade etmiştir. “ وَلَئِيسُ أُلُوهَ عَن ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ”

“Suçluların günahları kendilerinden asla sorulmaz.”³⁸⁵ Ve “ فَيَوْمَئِذٍ لَّيْسُ أُلُوهَ عَن ذُنُوبِهِ ”

“O gün hiçbir insana ve _____ hiçbir cine günahından sorulmaz”³⁸⁶ bu ayetler arasında müşkül bir durum olduğunu ve tevilinin şu olması gerektiğini söylemiştir. “Bu açıklamalara göre, suçlulara amellerinin mahiyetini sormaya gerek yoktur.

Çünkü onların amel defterleri, kendilerine günah kazandıran çeşitli amellerle doludur ve bunların hiçbirisi Allah’a (c.c) meçhul değildir. O halde Allah’ın (c.c) onlara yönelttiği soru bilinmeyen bir şeyin bilinmesi maksadına değil, fakat işledikleri amellerin itirafı ile onlara dünyada iken kendilerine verilen cezayı hatırlatmak ve bir daha rezil ve rüsva olarak hak ettikleri kötü akıbetle ulaştıklarını haber vererek onları, bu akıbetleri dolayısıyla azarlamak maksadına matuftur.”³⁸⁷

Diğer örneğimiz ise Hz. Musa (a.s) hakkındaki ayetlerde onun esasının Kur’an’ın farklı surelerinde küçük bir yılan, ejderhaya ve yılan cinsine dönüştüğü zikredilmektedir. Zahiren aralarında bir çelişki mevcuttur. Çünkü bir şey hem küçük hem de zıddı olan büyük nasıl olur? Koçyiğit zikredilen ayetlerde ki ihtilafı şu şekilde gidermiştir. “ فَالْأَفَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ ” “İşte bunun üzerine Mûsâ, esasını atmış ve o da hemen apaçık bir yılan oluvermişti”³⁸⁸ “ فَالْأَفَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ ” “O da onu atmıştı, işte o zaman âsâ, koşan bir yılan oluvermişti”⁴⁹⁸ “ وَأَنَّ

³⁸⁴ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 6/535;7/123-124. ⁴⁹³

el-Arâf 7/6.

³⁸⁵ el-Kasas 28/78.

³⁸⁶ er-Rahman 55/39.

³⁸⁷ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/17.

³⁸⁸ eş-Şuara 26/32. ⁴⁹⁸

et-Taha 20/20.

أَلْقَ عَصَاكَ فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَا مُوسَى أَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ إِنَّكَ مِنَ الْآمِنِينَ “Asanı at Mûsâ, asanın, sanki küçük bir yılan gibi hareket ettiğini görünce, arkasını dönüp kaçmış ve geri dönmemişti. (Ona denilmişti ki:) Ey Musa gel, korkma; sen güven içinde olanlardansın”³⁸⁹ Bu ayetlerde asadan dönüşen yılan üç farklı hal ile anlatılmaktadır. Birincisi “تَغُجُّ” ki Koçyiğit bu kelimenin büyük bir yılanı ifade ettiğini, bazı müfessirlerin bu yüzden bu kelimeye ejderha dediklerini belirtmiştir. İkincisi “حَيَّةٌ” kelimesi ki, bütün yılan cinsine şamil olduğunu, üçüncüsü ise “جَانٌّ” kelimesi ki küçük bir yılanı delalet ettiğini söylemiştir. Son iki kelimenin yani Taha ve Kasas surelerinde geçen bahislerin tur dağında olduğunu, ilk kelimenin yani şuara suresindeki bahsin firavunla beraber olabileceğini, doğrusunu yine Allah’ın bilebileceğini ifade etmiştir.³⁹⁰ Bu yorumdan sonra arada sorun teşkil edecek hiçbir şey kalmamıştır.

2.10. Diğer İlimler

2.10.1. Kıraat İlmi Açısından

Kıraat sözlükte okumak anlamlarına gelmektedir.³⁹¹ Terim olarak ise Kur’an’ın kelimelerinin mütevatir okunuş şekillerini ve ondaki farklılıkları nakledenlerine isnat ederek

bilmek³⁹² anlamına gelmektedir. Tabi ki bu kıraat okuyuş farklılıkları bu zamana da kadar tartışılmıştır. O kadar önemli bir ilimdir ki, bir harfin harekesi bütün manayı değiştirmekte, mezheplerin de farklı yorumlamasına sebep olmaktadır. Koçyiğit tefsirinde kıraat ilmine çok az yer vermiştir. Kıraat açısından da tefsirinde kaynak eksikliği mevcuttur. Kıraat örneklerinin bazısında kıraat imamlarının bazısının ismini zikretmiş³⁹³, bazen de mekân ismi vererek Medineli, Basralı imamlar böyle okudu demiştir. Bazen de hiç isim zikretmeyerek bazıları burayı şöyle okur, böyle de okuyanlar vardır³⁹⁴ diyerek teğet geçmiştir. Bir tek yerde de

³⁸⁹ el-Kasas 28/31.

³⁹⁰ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/240.

³⁹¹ İbni Manzur, “g-r-e”, *Lisanü’l-Arab*, 1/128; Zemahşerî, “g-r-e”, *Esasu’l-Belâga*, 2/63.

³⁹² Şihabettin Ahmed b Muhammed b Abdulganî Dimyatî, *İthafu Fudelai Beşer Fi’l- Kıraâti Erbea Aşer*, thk. Şeyh Enes Mehre, nşr. Muhammed Ali Biydun (Beyrut: Daru’l-Kütübi’lilmiyye, 1419), 6.

³⁹³ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/364,450.

³⁹⁴ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/275;4/320;5/265,359.

aslında kıraat değil de tefsir açısından sahabeden Ubey b Kab'dan³⁹⁵ ilave bir yer zikretmiştir.

Koçyiğit “*Onların kalplerinde bir hastalık vardır; Allah da hastalıklarını gittikçe artırmıştır. Söyledikleri yalandan ötürü onlar için acıklı bir azab vardır*”⁵⁰⁶ bu ayette “yekzibun” kelimesinin üzerinde durmuş bu şekilde okuyanların, Kufe İmamlarından Asım, Hamza ve Kisai olduğunu bildirmiştir. Bu şekilde mana yalan söylerler anlamına gelmektedir. Fakat Koçyiğit Medine, Hicaz ve Basra

İmamlarının bunu bu şekilde değil de “yukezzibun” şeklinde okuduklarını o zaman da mananın, yalan söylemek değil de yalanlamak anlamını ifade ettiğini belirtmiştir.³⁹⁶

Koçyiğit geçen örnekte İmam isimlerini vermiştir. Fakat bu vereceğimiz örnekte ise bazıları diyerek yetinmiştir. “*فَ لَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَا أُوتِيَ مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَى أَوْ لَمْ يُؤْتِ مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَى أَوْ لَمْ يُؤْتِ مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَى*”⁵⁰⁷ *Nitekim, yanımızdan kendilerine hak geldiği zaman, "Musa'ya verilen (mucizeler) gibi ona da verilseydi ya" demişlerdir. Hâlbuki önceden Musa'ya verilenleri inkâr edip "birbirine destek olan iki sihir dememişler mi idi; "biz, hepsini de inkâr ediyoruz" dememişler mi idi.*”³⁹⁷ Koçyiğit bu ayette geçen “sihrani” kelimesini bazı kıraat imamlarının “sahirani” diye okuduklarını nakletmiştir. Mananın ise o zaman iki sihirbazdan maksat Hz. Musa as ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) kast olunduğunu ileri sürerek müşrik Arapların iki peygambere de inanmadıklarını dile getirmiş, iki mana arasında bir

tercihte bulunmamıştır.⁵⁰⁹ Koçyiğit burada değinmese de “sihrani” diye okuyan kıraat imamları Asım, Hamza, Kisai ve haleftir. “Sahirani” diye okuyanlar geriye kalan imamlardır.³⁹⁸

2.10.2. Mukayeseli Fıkıh İlmi Açısından

³⁹⁵ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/208. ⁵⁰⁶ el-Bakara 2/10.

³⁹⁶ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/85.

³⁹⁷ el-Kasas 28/48.

³⁹⁸ Muhammed Fehd Haruf, *el-Müeyesser fi'l-Kırââtî'l-Erbaa Aşerete*, thk. Muhammed Kerim Rabih (Beyrut: Daru'l-Kütübü't-Tayyib, 1420), 391.

Mukayese sözcüğünü zaten günümüz Türkçesinde de kullanmaktayız. Karşılaştırma anlamına geldiği de zaten malumdur. Fıkıh sözlük olarak konuşanın sözündeki maksadını anlamaktan ibarettir.³⁹⁹ Terim olarak ise mesaili ve ahkâmı şer’iyye-i ameliyeyi bilmektir.⁴⁰⁰ Bu iki kavram birleştiğinde ise şunu ifade etmektedir. Birkaç hukuk sisteminin karşılaştırmalı olarak ele alınmasıdır.⁴⁰¹ Bu tanım mukayeseli hukukun tanımıdır. İşin içine bir de İslam Hukuku girdiği zaman tanım için biraz daha eklemelerde bulunmak gerekir. Mukayeseli Hukuk’un esası Şeltut tarafından şöyle ifade edilmiştir. “Bu işin esası meseleyi ortaya koyup, her mezhep içindeki hükmünü zikretmek, sonra da hükümde mezhep imamlarının ihtilafının kaynağı olan delilleri ve bakış açılarını sunmaktır.”⁴⁰²

Koçyiğit tefsirinde bu konulara yer vermiştir.⁴⁰³ Bir konu hakkında dört mezhep imamının da görüşü varsa nakletmiş bazen iki tanesinin bazen de bir tanesinin görüşünü zikretmekle yetinmiştir. Daha önceki bölümlerde olduğu gibi burada da görüş zikrederken hiçbir kaynağa atıfta bulunmamıştır.

Koçyiğit Fatiha suresinin başında namazdaki hükmünden bahsetmiştir. Hanefî mezhebinde namazlarda Fatiha okumanın vacip olduğunu, Şafi, Maliki ve Hanbeli⁴⁰⁴ de farz

⁵⁰⁹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/359.

³⁹⁹ Cürçânî, "fıkıh", *Mu’cemü’t-Ta’rîfât*, 141.

⁴⁰⁰ Ali Haydar Efendi, *Dürerü’l-hükkâm*, 1/28.

⁴⁰¹ Erdoğan, *Fıkıh ve hukuk terimleri sözlüğü*, 397.

⁴⁰² Mahmut Muhammed Şeltut, *Mukarenetü’l-Mezahib fi’l-Fıkıh*, thk. Muhammed Ali Sâyis (İstanbul: İrşad Kitabevi, 1439), 7.

⁴⁰³ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/57,69,225,251,260,261,283,285,332;2/22,28,58,275,332,333,335,346,406,423,596;3/137,211,260,307,335,340,378,,381;4/337;5/33,123,127,148,150,171,554.

⁴⁰⁴ “Bu konuda bk” Muhammed Abdullah b Ahmed b Muhammed İbni Kudame, *Mugni*, thk. Abdullah b Abdulmuhsin et-Türkî, Abdülfettâh Muhammed el-Hulv (Riyad: Daru Alemlî’lKütüb, 1417), 2/146.

olduğunu⁵¹⁷ ifade etmiştir. Ve mezheplerin delillerine de değinmiş, bir hadis nakletmiştir. “Namazda Fatiha okumayan kimsenin namazı yoktur”⁵¹⁸ bundan hariç Kur’an’dan da bir ayet zikretmiştir. “فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ” *“Kur’an’dan size kolay geleni okuyun.”*⁵¹⁹ Bu iki delili verdikten sonra da Hanefi mezhebinde ayete göre dilerse namazda kişi Fatiha’yı veya başka bir sureyi veya da birkaç ayeti okuyabileceğini, diğer mezheplerde ise ayetin müphem olduğunu hadisin müphem tebyin ettiğine dair açıklamada bulunmuştur.⁴⁰⁵

Diğer bir “وَلِّ ۖ تَقُولُوا لِمَنْ يُقُولُ ۖ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۚ أَمْ وَاتِّبَلْ أَخْيَاءَ وَلَكِنْ لَّ تَشْعُرُونَ” *“Allah örnekte ise yolunda öldürülen kimseler hakkında ölümler demeyin; aksine onlar diridirler; fakat siz anlamazsınız”*⁵²¹ şehitler hakkında mezhepler arasında yıkanması ve defni ile ilgili görüşleri nakletmiştir.⁴⁰⁶ Allah yolunda ölen kimse yıkanmadan kanı ve elbisesi ile defin olunur. Hanefilere göre namazı kılınır, Maliki ve Şafi’ye göre namazı kılınmaz.⁴⁰⁷

Son örneğimizde ise sade Ebu Hanife’den görüş nakletmiştir. “فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ” *“Orada”* “وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حُجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلٌ ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ” *apaçık alametler vardır. İbrahim’in makamı (bunlardan biridir). Kim oraya girerse emin olur. Oraya gücü yetip yol bulanların beyti hac etmeleri Allah için insanlara borçtur. Kim bunu inkâr ederse (bilsin ki) Allah, âlemlerden müstağnidir.”*⁵²⁴ Bu ayetin tefsirinde Hz. Ömer’den nakilde bulunmuş, kaynak göstermemiştir. “Kâbe içinde El-Hattab’ın katilini yakalasam, oradan çıkana kadar dokunmam.”⁴⁰⁸ Ve sonrasında da Ebu Hanife’nin şu hükmünü nakletmiştir. Ebu Hanife’ye göre bir kimseye had cezası vacip olsa, akabinde Kâbe’ye sığınsa ona dokunulmaz.

⁴⁰⁵ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/55-56. ⁵²¹ el-Bakara 2/154.

⁴⁰⁶ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/221.

⁴⁰⁷ “Bu konuda bk” İbni Rüşd, *Bidayetü’l-Müçtehid ve Nihayetü’l-Muktesid*, 233. ⁵²⁴ el-Âli İmran 3/97.

⁴⁰⁸ Taberî, *Camii’l-Beyan an Te’vili Ayi’l-Kur’an*, 5/604.

Fakat oradan çıkmak zorunda kalıncaya kadar kendisine ne yiyecek ne de içecek verilmeyeceği görüşündedir.⁴⁰⁹ Koçyiğit de bunu nakletmiştir.⁴¹⁰

⁵¹⁷ “Bu konuda bk” Ebu’l-Velid Muhammed b Ahmed İbni Rüşd, *Bidayetü’l-Müçtehid ve Nihayetü’l-Muktesid*, thk. Salim Cezairî (Beyrut: Müessesetü’r-Risale, 1436), 123. ⁵¹⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsneid*, 6/142. ⁵¹⁹ el-Müzzemmil 73/20.

2.10.3. Dilbilimsel Yöntem Açısından

Sözlükte varmak, ulaşmak, olgunlaşmak anlamlarına gelir.⁴¹¹ Terim olarak ise açık seçik olmasının yanı sıra ortama uygun söz söylemektir.⁴¹² İnsanın dili sınırlı, akı ve beyni sınırlıdır. Fakat her insan bu sınırlılıklar içerisinde sınırsızlıkları ifade eden sözleri konuşabilir. Kişinin ilim olarak belagati bilmesine gerek yoktur. Gündelik hayatta her insan yaptığı belagat olduğunu bilmeden belagate uygun konuşur. Mecazın olduğu her yerde belagat var demektir. İnsanlar da konuşmalarında deyimlere, atasözlerine, temsillere yer verdiğinden, belagatin alanına uygun sözleri sarf etmektedirler.

Koçyiğit tefsirinde belagat ilmine çok az yer vermiştir. ⁴¹³ Bazen direk belagat literatürüne uygun terimleri kullanmayı yeğlerken, bazen de belagat teriminin tanımını vermiş terimin ismini zikretmemiştir. Örneğin “لِيَسْأَلُوا سِوَاءَ مَنْ أَهْلَ الْكِتَابِ أَمْ هُتَ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ َ أَنَاءَ الِ لِيَلَّ وَهُمْ “ (Bununla beraber) kitap ehlinin hepsi de bir değildir. Onlardan hakka yönelmiş öyle bir cemaat vardır ki gece vakti secde edip Allah’ın ayetlerini okurlar”⁵³¹ Koçyiğit bu ayette ki secde kelimesinin namazın bir cüzü olduğu için namaz kast edildiğini belirtmiş. Bunun

⁴⁰⁹ “Bu konuda bk” Ebi Abdillan Muhammed b Ahmed el-Kurtubî, *el-Camiu li Ahkami’lKur’an*, thk. Abdullah b Abdulmuhsin et-Türkî - Muhammed Rıdvan İraksûsî (Beyrut: Müessesetü’r-Risale, 1427), 5/211.

⁴¹⁰ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/511.

⁴¹¹ İbni Manzur, “b-l-g”, *Lisanü’l-Arab*, 8/419.

⁴¹² Celaledin Muhammed b Abdurrahman b Ömer b Ahmed b Muhammed Hatip Kazvî, *El-izâh fî ulûmi’l-belaga el-meâni velbeyân velbedi’*, thk. İbrahim Şemsuddin (Beyrut: Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1424), 20.

⁴¹³ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/62,240,295,308;3/105;5/29.

⁵³¹ el-Âli İmran 3/113.

belagatten mecazı mürsele örnek olduğunu ifade etmemiştir.⁴¹⁴ Mecazı mürsel hakiki anlamının dışında kullanılan alakası benzerlik dışında olan lafızdır.⁴¹⁵ Başka bir yerde ise Koçyiğit belagat terimini zikretmiştir. “إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمْ الْفَتْحُ” “(Ey Kâfirler!) Eğer fatih isterseniz, işte size fetih gelmiştir”⁵³⁴ bu ayeti kerimenin üslubunda zaten tehekküm ve istihzanın olduğunu, bunu herkesin anlayabileceğini ifade etmiştir.⁴¹⁶ Tehekküm ve istihza ise alay etmek demektir.⁵³⁶ Ayette de bu sanat mevcuttur.⁴¹⁷ Allah (c.c) alay etmez. Burada olan hem belagat yönünden bir sanattır. Allah için düşündüğümüzde ise muhataba göre konuşmadır.

Dilbilimsel yöntem olarak Koçyiğit’in tefsirinde yer verdiği temalardan bir tanesi de nahiv ilmidir. Koçyiğit bu ilimden yararlanarak, bazı ayetlerde tefsir yapmayı kolaylaştırmıştır.⁴¹⁸ Bu ilme vukufiyetinden dolayı bazı yerlerde müfessirlerin görüşlerinde tercihte bulunmuştur. Vereceğimiz örnekte olduğu gibi bazen de bulunmamıştır. “وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ” “Eğer kulumuz (Muhammed)a indirdiğimiz (Kur'an)'den şüphe içindeyseniz, haydi onun (sürelerinden birisi) gibi bir süre getirin”⁵³⁹ Koçyiğit bu ayette geçen “مِنْ مِثْلِهِ” kelimesindeki “hu” zamirinin bazı müfessirlerin Kur'an'a dördürdüklerinden mananın “Kur'an'ın benzeri bir süre getirin” manasında olduğunu, “hu” zamirini, Hz. Muhammed’e döndürenlere göre mana “kulumuz (Muhammed) gibi bir süre getirin” anlamına geldiğini ifade etmiştir. Fakat manalar arasında bir tercihte bulunmamıştır.⁴¹⁹

Zikredeceğimiz örnekte ise müfessirlerin hepsinin tersine bir şekilde ayete açıklık
وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُحْيِي
اللَّهُ الْمَوْتَى وَيُرِيكُمْ

⁴¹⁴ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/531.

⁴¹⁵ Hatip Kazvînî, *El-izâh fî ulûmi'l-belâga el-meâni velbeyân velbedi*, 205; Aliyyü'l-Cârim - Mustafa Emin, *el-Belâgatü'l-Vâdiha*, 93. ⁵³⁴ el-Enfâl 8/19.

⁴¹⁶ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/236. ⁵³⁶ Isfehânî, "h-z-e", Müfredat, 841.

⁴¹⁷ “Bu konuda bk” Muhammed Ali Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, 1/426.

⁴¹⁸ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/5858,98,246;2/67,375,444,6373/90,200,379,578;4/13. ⁵³⁹ el-Bakara 2/23.

⁴¹⁹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/96. ⁵⁴¹ el-Bakara 2/72-73.

﴿يَا أَيُّهَا لَعَلَّكُمْ نَعْلَمُونَ﴾ “*Hani birisini öldürmüştünüz de suçu, birbirinizin üzerine atmıştınız. Oysa Allah, gizlemiş olduğunuz şeyleri ortaya çıkaracaktı. [Bunun üzerine) Öldürdüğünüz kimseye, onun bir parçasıyla vurun demiştik, işte Allah, belki aklınızı başınıza alırsınız diye, ölümlere böyle hayat verir ve size ayetlerini gösterir.*”⁴²¹ Bu ayette müfessirlerin hep bir önceki sığır meselesiyle alaka kurup, “بِيعْ ضِيهَا” da ki ha zamirini sığıra çevirdiklerini, hâlbuki akla daha yatkın olanın, ha zamirinden kast edilenin 72. Ayetteki nefis kelimesine döndürmenin olduğunu, ayrıca burada kıssaların hep “إِذْ” ile başladığını, bu yüzden iki meselenin de ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğini dile getirmiştir.⁴²⁰

Koçyiğit’in dilbilimsel yöntem açısından tefsirinde yer verdiği konulardan en son olanı da kelime açıklamalarına yer vermesidir.⁴²¹ Bazen kelimenin farklı kullanımlarına da dikkat çekmiştir. Yapmış olduğu bu kelime çalışmalarının hepsi tefsirini daha anlaşılır hale getirmiştir. Tefsirine başlarken daha ilk surede rab kelimesi üzerinde durmuş, kelimenin ne

anlam geldiğini açıklamıştır. “Rab kelimesi terbiye manasında mastar olup, bir şeyi veya bir insanı, en iptidai halinden ele alarak adım adım, derece derece yetiştiren, terbiye eden ve kemale erdiren mürebbi manasında isim”⁴²² olduğunu açıklamıştır. Ayrıca mal sahibine rabbülmal, ev hanımına da rabbetülbeyt denildiğini, rab kelimesinin izafetsiz bir şekilde sadece Allah (c.c) için bir isim olarak kullanılabileceğini ifade etmiştir.⁴²³

2.10.4. Meal İlmi Açısından

Meal sözlükte “e-v-l” kökünden türemiştir. “e-v-l” sözlükte bir şeyin başlangıcı, sonu olmak⁴²⁴ ve rücu etmek⁴²⁵ anlamlarına gelmektedir. Demirci’ye göre meal bir şeyi eksiltmek manasına geldiğinden, bir sözün anlamını her yönüyle değil de aslına göre biraz eksikliğiyle ifade

⁴²⁰ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/144.

⁴²¹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/59,107,134-135,168,169,210,237,261,269,348,366,413,461,466,596;2/30,46,59,116,124,188,200,229,257,268,329,351,368,391,467,507;3/184;4/438,613;5/3;6/123,125,167,504;7/363,447.

⁴²² Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/64.

⁴²³ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/64.

⁴²⁴ İbni Farîs, “e-v-l” Mu’cemu Mekayisi’l-Luga, 1/158.

⁴²⁵ Zemahşerî, “e-v-l” Esasu’l-Belâğa, 1/39.

etmektedir.⁴²⁶ Belki de Koçyiğit de bu yüzden tefsirinin adına tercüme değil de meal demiş olabilir.

Koçyiğit'in meal metodunu zaten ilk bölümde eserlerini tanıtırken açıklamıştık. Burada da dikkatimizi çeken şey ise Koçyiğit'in diğer meallere olan eleştirisidir. “وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ ” *Amnuna kama aman al-nas qaluna anu min kama aman al-suffa* ” Bu ayete verilen mealler ise *Wa-lakin l-ayec l-mun*

Koçyiğit tarafından şöyle sıralanmıştır. Diyanet İşleri Meali(eski) “*herkesin inandığı gibi inanın denilince "Beyinsizlerin inandığı gibi mi inanalım? derler;" İzmirli İsmail Hakkı ise "onlara Nâsın iman ettiği gibi sizde iman ediniz denildiği zaman onlar bizde o avanaklar gibi iman mı edelim derler."* Ömer Rıza Doğrul ise “Onlara, herkes nasıl inandıysa, siz de inanın denildiği zaman biz de avanaklar gibi iman mı edelim derler” Koçyiğit bunları hatalı bulduktan sonra ayete şu şekilde mana vermiştir. “Onlara 'siz de insanların inandıkları gibi inanın' denildiği zaman, 'biz, beyinsizlerin inandıkları gibi mi inanıyoruz?'”⁵⁴⁹ diye tercüme ettikten sonra şu açıklamayı yapmıştır. Daha önceki ayetin siyak ve sibakından şu manayı çıkartmıştır ki; sözü edilen kimseler münafıklardır. Münafıkların âdeti ise başkasını suçlamak değil kendilerinde olmayan şeyi varmış gibi göstermektir. Onlarda Müslümanlara olmayan imanlarını göstermek için biz beyinsizler gibi mi inanıyoruz diyerek eleştirmişler, kendilerinin güya hakiki imana sahip olduklarını vurgulamışlardır.⁴²⁷

2.10.5. Kelam İlmi Açısından

Kelam sözlükte konuşmak anlamındadır.⁴²⁸ Terim olarak ise “İslam dininin iman esaslarını ve davranışlarla ilgili temel ilkelerini naslardan hareketle belirleyen, onları nasların bütünlüğü içerisinde temellendirip akli yöntemlerle destekleyen ve karşı fikirleri eleştirip cevaplandıran bir ilimdir.”⁴²⁹ Biz de burada kelamı ilgilendiren her mevzuyu değil de mezhepler arası tartışmalı olarak Koçyiğit'in tefsirinde olan yerleri ele aldık.

⁴²⁶ Demirci, *Tefsir terimleri sözlüğü*, 179. ⁵⁴⁹

el-Bakara 2/13.

⁴²⁷ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/86-87.

⁴²⁸ Zemahşerî, *Esasu'l-Belâga*, 2/145.

⁴²⁹ Bekir Topaloğlu - İlyas Çelebi, *Kelâm Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: İSAM, 2017), 181.

Koçyiğit tefsirinde bu ilimden istifade etmiştir. Kur'an'da kelimeler ile ilgili ayetler olduğu için, her müfessir gibi o da kelami konulara yer vermiş, tartışmalı konularda karşıt görüşlerin fikirlerini de dile getirip reddetmiştir. Koçyiğit'in tefsirinde kelama dair ilk yer verdiği konu imandır. Ona göre iman kalp ile tasdik, dil ile ikrardır. Amelleri de imanın alameti olarak saymıştır.⁴³⁰ Hatta başka bir yerde imanın mükemmeliyetçisi olarak ifade etmiştir.⁴³¹ Koçyiğit'e göre iman ziyadeleşmektedir. Bunu Enfal suresinin 2. Ayetinin tefsirinde görebilmekteyiz.⁴³² Tevbe suresine geldiğimizde ise, “وَإِذَا مَا أَنْزَلْتُ سُورَةً فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ

“أَيُّكُمْ زَادَتْ هَذِهِ إِيْمَانًا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَرَأَدَتْهُمْ إِيْمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ” *“Bir süre indirildiği zaman, o münafiklar arasında, "bu süre hanginizin imanını artırdı?" diyenler vardır. İşte o iman edenler var ya, onların imanını artırmıştır ve bunu, birbirlerine müjdelerler”*⁵⁵⁶ Koçyiğit içerisinde amel olmayan imanın sahih olmadığını, İslam ulemasının çoğunluğunun imanda artışı kabul ettiğini, İmam Şafi, Ahmet, Malik'in ve bütün hadisçilerin bunu kabul ettiğini, sadece İmam Malik'in ziyadeyi kabul edip, eksilmeyi kabul etmediğini dile getirmiştir. Ayetin sonunda ise surenin o müminlerin imanını artırdığını ifade etmiştir.⁴³³

Koçyiğit tefsirinde, diğer müfessirlerin tefsirlerinde de görüldüğü gibi rü'yetullah mevzusu “لَنْ تَدْرِكُهُ الْبَصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْبَصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ” *“Gözler O'nu idrak*

*incelemiştir. edemez; fakat O, bütün gözleri idrak eder. O, latiftir, her şeyden haberdardır.”*⁴³⁴ Koçyiğit bu ayette öncelikle idrak ile rüyetin farklı şeyler olduğunu, bu yüzden idrakinin mümkün olmadığı belirtilse bile, bunun rüyeti de mümkün kılmayacağı anlamına gelmeyeceğini ifade etmiştir. Hatta Koçyiğit'e göre bu ayette Allah için medh vardır. Allah kullarının kendisini

idrak etmesini engellemesi, engeli kaldırdığında da göreceği anlamına gelmesi, Koçyiğit'e göre kıyamet günü müminlerin Allah'ı göreceğine delalettir.⁴³⁵

⁴³⁰ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/77.

⁴³¹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/178.

⁴³² “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/221.⁵⁵⁶ et-Tevbe 9/124.

⁴³³ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/451-452.

⁴³⁴ el-Enâm 6/103.

⁴³⁵ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/575-576.

Bu konu hakkında Koçyiğit başka ayetlerde de görüşünü bildirmiş, ilgili ayetlerin hepsinde Allah'ın kıyamet günü müminler tarafından görüleceğini ifade etmiştir. Hatta bu görüşünü hadislerle de teyit etmiştir. “Siz öğle vaktinde, gökte bulutların olmadığı aydınlık bir anda, Güneş'in görülmesinde sıkıntı çeker, birbirinizle tartışır mısınız? Onlar “Hayır.” dediler. Efendimiz yine sordu: Sizler ayın on dördünde, gökte bulutların bulunmadığı aydınlık bir anda Ay'ı görmekte sıkıntı çeker, birbirinizle tartışır mısınız? Onlar yine: “Hayır.” dediler. Efendimiz şöyle buyurdu: Sizler kıyamet günü de Allah'ı görmekte ancak bu haldeki Güneş ve Ay'ı görmekteki zahmet kadar bir zahmet çekeceksiniz.⁴³⁶ Ayrıca Koçyiğit Yunus suresi 26'da “وَزَيَادَةٌ” kelimesini Hz. Peygamberden bir hadis naklederek Allah'ın görülmesi olarak yorumlamıştır.⁴³⁷

Koçyiğit'in rüyet hususunda ikinci olarak ele aldığı ayette, “وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَاهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ اُرْنِي اَنْ اُنْظُرُ اِلَيْكَ قَالَ لَنْ تَرَ اِنِي وَلَكِنْ اَنْظُرْ اِلَى الْجَبَلِ فَاِنْ اسْتَقَرَّ مَكَانُهُ فَسَوْفَ تَرَ اِنِي فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَاكًا” *Musa, tayin ettiğimiz vakitte gelip* الْمُؤْمِنِينَ

*Rabbi onunla konuşunca, demişti ki: Rabbim! Bana (kendini) göster; sana bakayım. (Rabbi de ona şöyle) buyurmuştu: Sen beni asla göremezsin. Fakat dağa bak, eğer yerinde kalırsa beni göreceksin. Rabbi dağda tecelli edince, onu darmadağın etmiş, Musa da baygın bir vaziyette düşmüştü. Kendine geldiği zaman da şöyle demişti: Seni tenzih ederim. Sana tövbe ettim. Ben müminlerin ilkiyim*⁵⁶² rü'yetullah'ın mümkün olduğunu ifade etmiş, konuyu teyit eden ayetlerden yararlanmış, mezheplerin tartışmalarını da dile getirmiştir. Koçyiğit bu meselenin sahabe döneminde asla yaşanmadığını, daha sonra yabancı kimselerin İslam'a girmeleriyle, kendi geçmiş bilgi birikimleriyle İslam'daki bilgileri birleştirmeye çalıştıklarından bu gibi konuların tartışma mevzusu haline geldiğini belirtmiştir. Konuyu tartışmaya açan grubun Mu'tezile olduğunu, onlara göre Allah'ın (c.c) ne dünyada ne de ahirette görülemeyeceği olduğunu belirtmiş, bunun mukabilinde Ehlisünnetin dolunay gecesi nasıl ay apaçık görülüyorsa, Rabbimizin öylece kıyamette görüleceği görüşünü

⁴³⁶ Buhari, “Tefsir”,87.

⁴³⁷ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/486. ⁵⁶² el-Arâf 6/143.

savunduklarını belirtmiştir.⁴³⁸

Koçyiğit Mu'tezile'nin itikâdî konularda yaptığı yorumlar hakkında şu ifadeleri kullanmıştır. “Mu'tezile diğer itikâdî konularda da yaptığı gibi, istinat ettiği Kur'an delillerini tevil, kendi görüşlerine aykırı düşen hadis delillerini ise inkâr prensibine giderek, tezlerini müdafaa etmeye ve yine bu yolla muhaliflerinin tezlerini çürütmeye çalışmıştır. Koçyiğit'e göre dikkat edilmesi gereken bir husus varsa, o rüyeti kabul edenlerle etmeyenlerin aynı ayetlerden yola çıkmalarıdır.”⁴³⁹ Koçyiğit demin geçen ayetin tefsirinde başka iki ayete daha değinmiştir. “وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّهِ لَا تَظِرُّهُ”⁴⁴⁰ “O gün parıldayan yüzler vardır, Rablerine bakarlar”⁴⁴⁰ bu ayeti ehlişünnetin rüyet hususunda delil olarak kullandığını, aynı ayeti Mu'tezile'nin tevil ederek rüyeti inkâr ettiklerini ifade etmiştir. Mu'tezile'nin bu tevili ise, “ila harfî cerini,” harfî cer olarak değil de isim olarak “nimet” manasında anladıklarını, “bakarlar” ifadesini ise “beklerler” anlamında yorumladıklarını belirtmiştir. Fakat bunun apaçık bir tahrif olduğunu da söylemekten geri durmamıştır. Buranın hemen akabinde ise, bir ayetten delil getirmiştir. “كَلَّا إِنَّهُم عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَجُوبُونَ”⁴⁴¹ “Hayır, o gün onlar Rablerini görmekten mutlaka mahrum kalacaklardır.”⁵⁶⁶ Daha sonrada bu ayette kâfirlerin rablerini görememe hususunda tahsis edildiklerini, bunun karşılığı olarak müminlerin ahirette rablerini görebileceklerini ifade etmiştir.⁴⁴¹

Son olarak Koçyiğit, akli deliller ve çıkarımlarda bulunmuştur.⁴⁴²

1.Eğer rüyet imkânsız olsaydı, Hz. Musa (a.s) bir peygamber olduğuna göre imkânsızı istemezdi.

2. Hz. Musa as Allah'ı (c.c) görmek istedi, Allah (c.c) ise bu işi tamamıyla reddetmedi. Hâlbuki Allah (c.c) Hz. Nuh'un as oğluyla ilgili isteğini direk reddetmişti.

3. Allah'ın beni göremezsın ifadesi ebedilik değil daimilik ifade eder.

⁴³⁸ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/137-138.

⁴³⁹ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/138.

⁴⁴⁰ el-Kıyame 75/22-23.⁵⁶⁶

el-Mutaffifin 83/15.

⁴⁴¹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/138.

⁴⁴² “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/139.

Bu kadar delili saydıktan sonra Koçyiğit'e göre rü'yetullah haktır gerçektir. Müminler kıyamet gününde rablerini göreceklendir.

2.11. Güncel Tefsir Problemleri

Her alanda olduğu gibi tefsir ilminde de problemler bulunmaktadır. Genelde tefsir problemlerine dahil olan konular tartışmalı konulardır. Alimlerden bir kısmı bu konularda

genel görüşü savunurken bazıları karşıt görüşü benimsemiştir. İşte tam da bu noktada tartışmalar meydana gelmiştir. Koçyiğit de tefsirinde güncel tefsir problemlerine yer vermiştir. Bazen konu hakkında direkt görüşünü zikrederken bazen de satır aralarında gizli bırakmıştır.

2.11.1. Namaz

Salat sözlükte dua, tebrik ve yüceltmek anlamını ifade eder.⁴⁴³ Terim olarak ise namaz, “belli eylemler ve özel rükünler ile yüce Allah’a kulluk etmektir. Namazın dış görünüşü birtakım şekiller ve zikirden ibaretse de içerisi ve gerçek mahiyeti, yüce yaratıcıya münacat etmek, O’nunla konuşmak, O’na yakınlaşmak ve O’nu müşahade etmektir. Bu özelliğinden dolayı, yani yüce yaratıcı ile teklifsiz, aracsız buluşma ve konuşma anlamına gelişinden dolayı, namaz ilahi bir lütuf olarak kabul edilmiştir.”⁴⁴⁴

Beş vakit namazın Kur’an’da olup olmadığı tartışma konusudur. Koçyiğit tefsirinde namazın Kur’an’da var olduğunu ifade “وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيْ النُّعَارِ وَزُلْفًا مِّنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ “
”يَذُوبُ هَبْنِ السَّيِّئَاتِ ذَلِكِ
ذُكْرَى لِلذَّاكِرِينَ

namazı dosdoğru kıl. İyilikler kötülükleri giderir. Bu, ibret alacak olanlara bir öğüttür”⁵⁷¹
Koçyiğit bu ayette namaz ile ilgili ayette geçen iki terimi açıklamıştır. “Gündüzün iki tarafı anlamına gelen tarafeyinnehar olup sabah, öğle ve ikindi namazlarına şamildir. İkinci ibare ise gecenin gündüze yakın tarafları manasına gelen zülfen minelleyl ibaresidir ki akşam ve yatsı

⁴⁴³ Isfehânî, "s-l-y" Müfredat, 490.

⁴⁴⁴ Hayreddin Karaman vd. (ed.), *İman ve ibadetler* (Yenimahalle, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2014), 221. ⁵⁷¹
el-Hud 11/114.

namazından daha hayırlıdır.”⁴⁵⁰ Diğer hadis ise “kadınlarınızın mescide gitmelerine engel olmayın, ancak evleri kendileri için daha hayırlıdır.”⁴⁵¹

2.11.2. Seferilik

Sefer; yolculuk, bir yerden diğer yere gitme anlamına gelir. Bir kimsenin üç gün üç gece yani mutedil yürüyüşle on sekiz saatlik veya daha uzak bir yere gitmek üzere oturduğu mahalden ayrılmasıdır. Böyle bir kimseye seferi; yolcu denilmektedir.⁴⁵² Seferiliğin Kur'an'a mı yoksa hadise mi dayandığı tartışma konusudur. Koçyiğit tefsirinde, savaşta korku namazı olarak tabir edilen ayetlerin geçtiği yerde seferilikten bahsetmiş, seferiliğin Kur'an'a dayandığı görüşünü reddederek, mütevatir sünnete dayandığını ifade etmiştir.

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ ضَرْبًا فَسَبِّحُوا لِلَّهِ حِينَ الْقِيَامِ وَالْإِسْقَاطِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ
Koçyiğit “

“Yeryüzünde (savaş için) sefere çıktığınız zaman, küfredenlerin size kötülük etmelerinden endişeye düşerseniz, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur; zira kâfirler, sizin için apaçık bir düşmandır”⁴⁵³ bu ayetin zahirinin açık olduğunu, namazın ancak düşman tehlikesi ile karşılaşıldığı zaman kısa bir şekilde kılınabileceğini ifade etmiştir.

Bundan sonra gelen ayetlerinde bu ayeti açıkladığını, korku namazı olarak bilinen namazın, bu ayette ruhsat olarak kılınacağını belirtildiğini, nasıl kılınmasını ise peşine gelen ayetlerin beyan ettiğini belirtmiştir. Fakat bu ayetten seferilikle ilgili hükmün çıkmayacağını, Kur'an'da kısaltma ile ilgili hiçbir hüküm bulunmadığını, seferiliğin ancak mütevatir sünnet ile sabit olduğunu dile getirmiş, bu konu hakkında da bazı hadisler zikretmiştir.⁴⁵⁴ Sahabeden Hz. Ömer'in (r.a) oğlu Abdullah (r.a) şöyle demiştir. “Resulullah (s.a.v) ile birlikte Mina'da namazları iki olarak kıldım. Keza Ebu Bekir, Ömer ve Osman'ın hilafetinin ilk yıllarında da iki olarak kıldım. Sonra Osman onu dörde tamamladı.”⁴⁵⁵ Koçyiğit bu hadisi zikrettikten sonra Hz. Osman'a (r.a) bazı eleştiriler yapıldığını, rivayetin çeşitli yönlerden tevil edildiğini

⁴⁵⁰ Ebu Davud, “Salat”, 54.

⁴⁵¹ Ebu Davud, “Salat”, 53.

⁴⁵² Erdoğan, *Fıkıh ve hukuk terimleri sözlüğü*, 499.

⁴⁵³ en-Nisa 4/101.

⁴⁵⁴ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/152-153.

⁴⁵⁵ Buhari, “Taksiru's-Salat”, 2.

zikretmiş, fakat tevillerinin neler olduğunu zikretmemiştir.⁴⁵⁶

Koçyiğit ayetin tefsirinin sonunda, seferilik hükümlerinin Kur'an'a dayanmadığını, Kur'an'da ibadetlerinin tarifinin yapılmadığını, bunun sünnete bırakıldığını, “Salatu'l-Havf”ın bir istisna olduğunu⁴⁵⁷ ifade etmiştir.

2.11.3. Kur'an'a Dokunma

Kur'an'a abdestsiz dokunup dokunamama meselesi, âlimler tarafından tartışılmıştır. Tartışmanın ana gövdesini de “ أَقْسَمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ وَإِنَّهُ لَقَسَنٌ لَّوْ تَنْعَلَمُونَ عَظِيمٌ إِنَّهُ “*Hayır, yıldızların yerlerine yemin ederim ki - bilseniz bu, büyük bir yemindir- bu Kitap, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiş, temizlenmiş olanlardan başkasının dokunamaya-cağı, Levh-ı Mahfuz'da bulunan çok yüce Kur'an'dır*”⁴⁵⁸ bu ayet oluşturmaktadır. Burada bahsedilen kitap, Kur'an mıdır? Yoksa Levh-i Mahfuz'da bulunan Kur'an mıdır? Tartışma buna göre şekillenmiştir.

Koçyiğit bu konu hakkındaki birinci görüşe sahip olanların ayette ki kitap kelimesini Mushaf olarak anladıklarını, bu yüzden Kur'an'a abdestsiz olarak dokunulamayacağı görüşünü benimsediklerini belirtmiştir. İkinci görüşe sahip olanların ise, kitaptan maksadın, Levh-i Mahfuzda bulunan Kur'an olduğunu bu yüzden de Kur'an'a abdestsiz dokunma ile ilgili hükmün, bu ayetten çıkmayacağı görüşünü benimsediklerini ifade etmiştir. Vakıa suresinin Mekki sure olduğu düşünüldüğü zaman, böyle bir hükmün verilemeyeceğini demiş,

iki görüş arasında bir tercihte bulunduğunu söylememiştir.⁴⁵⁹ Satır aralarında ikinci görüşü benimsediği ortaya çıkmaktadır. Diğer ayetin tefsirinde, bir önceki ayetle ilgili şunları söylemiştir. “ Allah Teala Hz. Muhammed'e (s.a.v) indirilen Kur'an'ın hikmet ve hidayet yönünden pek çok faydaları bulunan, aynı zamanda insanları hem dünya hem de ahirette saadetine irşat eden yüce bir kitap olduğunu, onun Levh-i Mahfuz'da korunduğunu ve ona meleklerden başka temiz olmayan hiçbir varlığın dokunamayacağını, zira onun alemlerin rabbi

⁴⁵⁶ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/154.

⁴⁵⁷ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/154.

⁴⁵⁸ el-Vakıa 56/79.

⁴⁵⁹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 6/595.

tarafından indirildiğini beyan ettikten sonra, Kur'an'ın Hz. Peygamber tarafından uydurulmuş sözler olduğunu ileri sürerek onu yalanlayan müşriklere hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur.”⁴⁶⁰

Koçyiğit bu ayetle ilgili herhangi bir dilsel tahlilde bulunmamıştır. Ayeti tahlil ederek yorumlayan Elik'e göre ise; “Mess” kelimesi Kur'an'da başa gelen iyilik veya kötülük için kullanıldığından, somut bir şekilde dokunma değil de soyutluğu ifade etmektedir. Elik yorumuna Kur'an'dan deliller de getirmektedir.⁴⁶¹ Konuya ayette ki “La” üzerinden yaklaşan Şimşek'e göre ise “La” nefiy(olumsuzluk) ifade etmektedir. Nehiy(yasaklama) ifade etmemektedir. İkisinin birbiri yerine ancak bir karine ile kullanılabileceğini söyleyen Şimşek, bu ayette karine olmadığından, birbiri yerine kullanılamayacağını söylemiştir.⁴⁶²

Son olarak sonuca ulaşmak gerekirse Koçyiğit'e göre bu ayet abdestsiz Kur'an'a dokunmak ile ilgili değildir. Fakat edeben Müslümanlar abdestsiz Kur'an'a dokunmayı hoş görmemişlerdir. Aynı Koçyiğit gibi düşünen Öztürk'ün mealine bakıldığında, şu ifadeler yer almaktadır.

Bununla birlikte, İslam ulemasının bu ayete atıfla Mushaf'a abdestsiz dokunmanın caiz olmadığını söylemesi, dini duyarlılık açısından kesinlikle isabetlidir. Çünkü Kur'an ve dolayısıyla onun cisimleştirilmiş şekli olan Mushaf, Allah kelimidir ve her türlü hürmete layıktır. Bu itibarla, Mushaf'a abdestli dokunulmalı, Kur'an abdestli okunmalıdır. Kur'an'a hürmetin bir icabı da budur.⁴⁶³

2.11.4. Kadın

“İslam öncesi cahiliye döneminde de aralarında az sayıda ticaret ve edebiyatla uğraşanlar olmakla birlikte; genellikle kadınlar, sadece erkeklerin yararlanacağı ve hayatta

⁴⁶⁰ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 6/595.

⁴⁶¹ “Bu konuda bk” Hasan Elik, *Kur'an ışığında farklı konular farklı yorumlar* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2010), 119-120.

⁴⁶² “Bu konuda bk” Sait Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri* (İstanbul: Kitap Dünyası, 2016), 32.

⁴⁶³ Mustafa Öztürk, *Kur'an-ı kerim mealî: anlam ve yorum merkezli çeviri* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016), 738.

herhangi bir hakkı bulunmayan varlıklar olarak kabul edilmiştir.”⁴⁶⁴ Fakat İslam dini kadına ayrı bir değer vermiş, onu bir meta olmaktan çok toplumda yeri ve saygınlığı olan bir konuma getirmiştir. Kur'an'da kadından birçok yön açısından bahsedilmiştir. Onun yaratılışından, onunla çok evlilikten, dövülmesinden, şahitliğinden, mirastaki payından ve daha çoğaltılabilecek aile hukuku konularından da zikredilmiştir. Bu konuların hepsi de ister istemez birer problem haline gelmiştir. Biz hepsine ayrı ayrı alt başlık açmak yerine bir başlık altında teker teker işlemeye çalışacağız.

Koçyiğit kadının yaratılışını anlatan ayette, “يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ۖ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنَسَاءً ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ۚ” *“Ey insanlar! Sizi tek bir nefisten yaratan, yine ondan eşini meydana getirip her ikisinden birçok erkek ve kadınlar türeten Rabbinizden sakının. Kendi (adı) ile birbirinizden istediğiniz Allah'tan ve akrabalık (bağlarını koparmak) tan sakının. Allah, şüphesiz, sizin üzerinizde hakkıyla gözeticidir”*⁵⁹³ tefsir yaparken kadının yaratılışı hususunda ilk olarak yaratılan kadının Havva olduğunu, bunu da müfessirlerden çoğunluğunun kabul ettiğini belirtmiştir.

Havva'nın yaratılışında ise iki görüş olduğunu söylemiştir. Birinci görüşü tercih eden müfessirler söz konusu ayetin zahirinden ve Hz. Peygamberden nakledilen “Kadınlar hakkında birbirinize hakkı tavsiye edin, zira o eğri kemiğinden yaratılmıştır. Kemiğin en eğri yanı yukarıdır. Eğer onu düzeltmeye kalkarsan kırarsın, bırakırsan da eğri kalır. Kadınlara iyilik ve hayrı dileyin”⁴⁶⁵ Bu hadise dayanarak, kadınların kaburga kemiğinden yaratıldığını aynen kabul etmişlerdir. İkinci görüşü benimseyenler ise “minha” zamirinin cinse delalet ettiğini, bu yüzden Allah (c.c) Adem'in eşini onun cinsinden yarattı olarak benimsemişlerdir.⁴⁶⁶ İkinci

⁴⁶⁴ Muhsin Demirci, *Günümüz Tefsir Problemleri* (İstanbul: İFAV, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2018), 240. ⁵⁹³ en-Nisa 4/1.

⁴⁶⁵ Buhari, “Enbiya”, 1.

⁴⁶⁶ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/13.

görüşü benimseyenlere göre Allah (c.c) Havva'yı da Âdem as gibi çamurdan yaratmış ve ruh üflemiştir.⁴⁶⁷

Koçyiğit bu iki görüşü zikretmiş, söz konusu hadisin Havva'nın yaratılışını teyit ettiğini, fakat Resulullah'ın (s.a.v) bu sözü ne maksatla söylediğinin bilinmediğini ifade etmiştir. Bu yüzden de iki görüş arasında bir tercihte bulunmayıp bazı yerlerde yaptığı gibi, işin doğrusunu Allah (c.c) bilir deyip kenara çekilmiştir.⁴⁶⁸

Hemen söz konusu ettiğimiz ayetin devamında çok evlilikten bahsedilmektedir. وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّاءَ اللَّهِ تَقُوسُطُوا فِي الْيَنَامَى فَأَنْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنً وَثُلَّةً وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّاءَ اللَّهِ تَغْدِلُوا فَوَاجِدَةً أَوْ مَا مَلَكَ تَ

“Eğer yetim kızlar hakkında âdil davranamamaktan korkarsanız, (onların yerine) sizin için uygun olan kadınlarla ikiye, üçe ve dörde kadar evlenin. Eğer (aralarında) adaletli davranamamaktan korkarsanız, bir tane ile yahut elinizin altındakiyle yetinin; bu, haksızlık etmemeniz için daha elverişlidir”⁵⁹⁸ Koçyiğit bu ayetin açıklamasını aslında, Urve b Zübeyr teyzesi Aişe'ye ra bu ayetle ilgili sorduğu soru ve Hz. Aişe'nin cevabıyla açıklamaktadır. “Urve Aişe'ye (r.a) bu ayeti sorduğu zaman, Hz. Aişe ra şu cevabı vermiştir. Ey kardeşimin oğlu ayetteki yetimlerden murat, velisinin velayet ve vesayeti altındaki kız olup velinin malına da ortaktır ve onun malı ve güzelliği velisinin hoşuna gider. Bu yüzden mehirde adaleti gözetmeksizin, başkasının ona verdiği mehir kadar vermeksizin onunla evlenmek ister. İşte bu ayetle, o çeşit velilerin velayeti altında bulunan kızlarla, adaletli davranmadıkça ve mehirlerini en yüksek miktarda vermedikçe, nikâhlanmaları men edilmiş, onlara kendilerine helal olan başka kadınlarla evlenmeleri emredilmiştir.”⁴⁶⁹

Koçyiğit bu ayetin tefsirinde, cahiliye âdeti olan, vesayeti altındaki kızlara mehir vermeden sayıları ne kadar olursa olsun bir adamın evlenebildiğini, bu yüzden de ayetin cahiliye âdetini ortadan kaldırdığını, vesayeti altında kız bulunan velinin ancak o kıza mehir vererek,

⁴⁶⁷ Muhsin Demirci, *Kur'an ve Tefsir Konusunda Bilinmesi Gereken 88 Soru* (İstanbul: Beyan, 2019), 23.

⁴⁶⁸ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/14. ⁵⁹⁸
en-Nisa 4/3.

⁴⁶⁹ Buhari, “Nikah”, 1.

adaleti gözeterek evlenebileceğini, fakat bu şartın herkes tarafından yerine getirilemeyeceği için, başka kadınlarla evlenmeyi ayetin emrettiğini bildirmiştir. Hatta bu ayette bahsedilen çok kadınla evliliği, teaddudu zevcat olarak değil de tahdidi zevcat olarak nitelendirmeyi uygun bulmuştur.⁴⁷⁰

Koçyiğit ikinci evlilik için bazı zaruretlere öne sürmüştür. Bunlar;

1.Kadının çocuğunun olmaması,

2.Kadının daha çabuk yaşlanıp, erkeğin fazla çocuk istemesi ve ikinci hanım ve çocuğa bakacak gücünün olması,

3.Kadının hasta olduğundan veya da hayız müddeti uzun olduğundan, erkeğin ihtiyaçlarına cevap verememesi, bu gibi durumlarda erkek Koçyiğit'e göre ya ikinci evliliği tercih edecektir ya da zina edecektir.

4.Uzun süren savaşlar nedeniyle kadın nüfusunun erkek nüfusundan fazla olması bundan dolayı da az sayıda kadının evlenebilmesi, erkekleri ikinci evliliğe iten sebeplerdir. Koçyiğit bu zaruri sebepleri zikretmekle birlikte, erkek eşler arasında adaleti sağlayamayacağından korkarsa tek eşliliğin daha iyi olduğunu, toplumumuzda olmasa bile, bu kişinin cariyelerinden de istifade edebileceğini ifade etmiştir.⁴⁷¹

Koçyiğit burada ayet çok evlilikten bahsetse bile Hz. Peygamberin çok evliliğinden burada bahsetmemiş, başka bir yerde değinmiştir.

Hz. Peygamberin çok kadınla evlenmesi konusunda, her şeyden önce göz önünde tutulması ve bilinmesi gereken bazı hususlar vardır ki bunları göz ardı ederek onu kadın düşkünü bir kimse olarak itham etmek, Allah'ın bu sevgili peygamberine karşı çirkin bir yalan ve iftiradan başka bir şey değildir. Hz. Peygamberin çok kadınla evliliği 54 yaşından sonra başlamıştır. Erkeklerde bu yaş genellikle kadınlara karşı duyulan arzunun azaldığı veya zayıfladığı bir yaş olarak bilinir. Bu husus göz önünde bulundurulursa, onun çok sayıda kadınla evlenmesinde, başka sebeplerinde bulunduğu anlaşılır ki bunların başında da İslami davetin yaygınlaşması, Arap kabilelerinin birleştirilmesi, zevceler arasında ahlak ve adalete dayalı eşitliğin sağlanmasına dair örneklerin sergilenmesi ve kocalarını savaşta kaybedip yalnız kalmış bazı özel durumdaki kadınları koruma altına alınması gibi bazı zorunlu davranışlar yer alır.⁴⁷²

⁴⁷⁰ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/17.

⁴⁷¹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/18-19.

⁴⁷² Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/126.

ال رَجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ الْوَلَّاءَ بَعُضُهُمْ عَلَى الْآخَرِ فَتَحَبَّبُوا بَيْنَهُمْ وَأَوْفَوْهُم بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ
تَشُورُهُمْ فَعَزَّوهُمْ

(Bazı hususlarda) “وَاهْجُرُوهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ وَاصْرَبُوا لَهُمْ فَإِنْ أَطَاعَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِمْ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا

Allah'ın, erkekleri kadınlardan üstün yaratması ve erkeklerin mallarıyla (kadınlara) nafaka temin etmeleri dolayısıyla, erkekler kadınlara hâkimdirler. İyi kadınlar, (kocalarına) itaat eden, Allah'ın korunmasını emretmesi dolayısıyla de [karı koca arasındaki evliliğe âit] gizlilikleri koruyan kadınlardır, itaatsizliklarından korktuğunuz kadınlar ise, onlara va'z u nasihatte bulunun; (fayda etmezse) yataklarında yalnız bırakın; (onun da faydası olmazsa, usulünce) onları dövün. Eğer size itaat ederlerse, artık başka yol aramayın. Şüphe yoktur ki Allah, çok yücedir; çok büyüktür”⁴⁷³ Koçyiğit itaatsizlik eden kadınlar hakkında ayette ki sıralamayı aynen kabul etmiştir. Mealden de anlaşılacağı üzere ayeti direk “onları dövün” diye tercüme etmiştir. İtaatsiz kadınları yola getirmenin ilk metodu vaaz yani konuşmaktır. Tatlı dil yılanı bile deliğinden çıkarırken, eş ile yapılacak güzel bir sohbet de aile yuvasının kurtulmasına sebep olabilmektedir. Ayette de olduğu gibi Koçyiğit’inde bu anlamda ikinci

metodu, kadınları yataklarında yalnız bırakmaktır. Eğer kadın bunu da anlamazsa dövmektir. Fakat Koçyiğit bu dövmeyi, asla amaç değil evliliği kurtarmak adına bir araç ve tedbir olarak görmüştür. Bir iki tokat aileyi kurtaracaksa faydalıdır. Ama bu da fayda vermezse kadına yol vermenin en güzel yol olduğunu ifade etmiştir.⁴⁷⁴

Kadının şahitliğine geldiğimizde ise Bakara suresinde “فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ رَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ” “eğer iki erkek olmazsa, razı olacağınız şahitlerden bir erkekle, birinin unutmaması halinde diğerinin hatırlatması için iki kadın yeter”⁶⁰⁵ Bu ayeti tefsir ederken bir erkeğe karşılık iki kadının şahit istenmesini, Koçyiğit kadınların zayıf yaratılmış olmalarına bağlamaktadır. Bundan dolayı da kadınlar unutkan ve hataya düşme ihtimalleri yüksek olmaktadır. Tabi Koçyiğit bunları söylerken de bazı kadınların erkeklerden bazı konularda üstün olduklarını, fakat hükmün umuma göre verildiğini

⁴⁷³ en-Nisa 4/34.

⁴⁷⁴ “Bu konuda bk” Koçyiğit, Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri, 2/61. ⁶⁰⁵

el-Bakara 2/282.

belirtmiştir.⁴⁷⁵

Son olarak kadının mirasına değinmek gerekirse, “لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِي” “*Erkeğe, kadının iki katı kadardır*”⁶⁰⁷ Koçyiğit öncelikle bu ayete mantık açısından bakmıştır. Allah’ın (c.c) kadının payını erkeğin payının yarısı olarak belirlemediğini, erkeğin payını kadının payından hareketle tayin ettiğini ifade etmiştir. Koçyiğit bu ayetle Allah’ın (c.c) cahiliye adetini tamamen yıktığını söylemiştir. Kızın payının daha az olmasını ise, erkeğin evine bakmakla yükümlü olduğuna, fakat kadının böyle bir sorumluluğu olmadığına bağlamıştır.⁴⁷⁶

Bütün bu anlattıklarımızdan sonra, Koçyiğit kadını, eğer iffetini korursa dünya nimetlerinin en hayırlısı, iffetini yitirdiği zaman da dünyanın en zararlı fitnesi olarak nitelendirmiştir.⁶⁰⁹ Kadının fitratı gereği ırz ve namusunu koruması gerektiğini, saldırgan erkeklerden kaçması gerektiğini söylemiştir.⁴⁷⁷ İffetsiz olan kadınların zinada tahrik edici olduklarını⁴⁷⁸ kadınların da erkekler gibi gözlerini haramdan sakınmaları gerektiğini,⁴⁷⁹ dışarı

çıkarken koku sürünmemelerini, dikkat çekecek her türlü davranıştan sakınmaları gerektiğini ifade etmiştir.⁴⁸⁰

2.11.4. Tesettür

Sözlükte örtmek gizlemek anlamlarına gelir.⁶¹⁴ Terim olarak ise; kadınların yabancı erkekler yanında el, yüz ve ayaklar dışında kalan vücutlarını örtmeleri⁴⁸¹ demektir. Koçyiğit

⁴⁷⁵ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/407. ⁶⁰⁷ en-Nisa 4/11.

⁴⁷⁶ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/28. ⁶⁰⁹

“Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/435.

⁴⁷⁷ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/334.

⁴⁷⁸ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/117.

⁴⁷⁹ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/143.

⁴⁸⁰ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/146. ⁶¹⁴

Isfehânî, "s-t-r", Müfredat, 396.

⁴⁸¹ Erdoğan, *Fıkıh ve hukuk terimleri sözlüğü*, 572. ⁶¹⁶

en-Nur 24/31.

tefsirinde, örtünme ile ilgili ayetleri tefsir etmiş, geleneksel İslam ulemasının yorumladığı ve anladığı anlam çerçevesinde ayetleri yorumlamıştır.

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا Nur suresinde; “

“Mümin kadınlara da söyle: Onlar da gözlerini haramdan sakınsınlar ve İffetlerini (zinadan) korusunlar. Kendiliğinden görünenler dışında ziynetlerini gösterme sinler. Başörtülerini yakalarının üzerine koysunlar”⁶¹⁶ ayetinde Koçyiğit, “kendiliğinden görülenler dışında ziynetlerini göstermesinler” kendilerine taktıkları takıları mümin kadınların örtmeleri gerektiğini, yabancı erkeklere göstermemesi gerektiğini, ziynetler kapatılınca, aslında ziynet yerlerini kapatmanın gerekliliği olarak yorumlamıştır. Bu ayette Resulullah’ın (s.a.v) baldızı Esmâ’ya örtünme ile ilgili, aslında ayeti açıklayan rivayeti nakletmiştir.⁴⁸² Hz. Esmâ (r.a) bir gün üzerinde ince bir elbise olduğu halde, Resulullah’ın (s.a.v) huzuruna girdi. Resulullah (s.a.v) onu görünce yüzünü çevirdi ve: Ey Esmâ kadın buluş çağına eriştiğinde ona şura ve şuraları göstermesi helal olmaz dedi ve elini ve yüzünü işaret etti.⁶¹⁸ Ebu Davud hadisin devamında bu hadisin mürsel olduğunu, hadisin ravileri arasında geçen Halid b Düreyk’in Hz. Aişe’yi (r.a) hiç görmediğini ifade etmiş, Koçyiğit de bunu aynen nakletmiştir. Yine de böyle demesine rağmen İslam ulemasının bu konuda yaygın olan görüşlerinin, el ve yüzün avret olmadığını kabul etmelerini bildirdikten sonra, doğrusunu yine Allah (c.c) bilir deyip kenara çekilmiştir.⁴⁸³

“Başörtülerini yakalarından sarkıtsınlar” kısmını ise, başlarını, boyunlarını ve yakalarını kapatmaları şeklinde tefsir etmiştir. Humur kelimesini ise başını ve elbisenin göğüs yırtmacı arkasındaki göğüs aralarını kapatan örtü anlamında olduğunu ifade etmiştir. Bu

kelimeye bu manayı vermesini de Müfessirlerin isimleri zikretmeden, cahiliyede kadınların başlarını arkadan bağladıkları bilgisiyle bağdaştırmıştır.⁴⁸⁴

Tesettürle ilgili olarak başka bir ayette ise şöyle konuya yer verilmektedir. “يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ

⁴⁸² “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/144. ⁶¹⁸

Ebu Davud, “Libas”,34.

⁴⁸³ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/144.

⁴⁸⁴ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/144. ⁶²¹

el-Ahzâb 33/59.

”قُلْ لِرُزْوَاكِ وَبَنَاتِكَ وَنَسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلِيبِهِِنَّ ذَلِكَ أَذْنُى أَنْ يُعْرَفْنَ قُلْ
يُؤْذِينَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

“Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına söyle ki, örtülerini üzerlerine örtsünler; bu, (iffetli olarak) tanınmaları ve eziyet olunmamaları için en uygun olanıdır. Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.”⁶²¹ Koçyiğit bu ayette cilbab kelimesini çarşaf veya manto olarak çevrilebileceğini, Araplar arasında bunun gömlek veya da sokak kıyafeti diye tercüme edildiğini belirtmiştir. Mümin kadınlara yönelik olan bu emrin ise, cariyelerin sokakta açık dolaştıklarından, bazı kendini bilmezlerin onlara ve diğer mümin kadınlarda açık olunca onları da cariyeye sanıp sataşmalarından dolayı indiğini ifade etmiştir. Kadınların örtünmelerini hem tanınmamaları için hem de erkeklerin peşlerinden koşmamaları için, kadınların zarar görmemeleri için gerekli olduğunu, bunun yüce Allah’ın bir emri olduğunu söylemiştir.⁴⁸⁵

2.11.5. Kabir Azabı

Kabir günlük konuşma dilinde de kullanılan bir sözcüktür. Bununla ölünün defnedildiği yer kastedilmektedir. “Bedenin kabirde haşre kadar geçirdiği süreye de kabir hayatı denilmektedir. Sözü edilen bu hayatta tıpkı ahiret hayatı gibi mutlak gayb çerçevesinde düşünülecek konulardandır. Gaybi konular ise akıl ve duyuların ürettiği bilgilerle değil, kitap ve sahih sünnetin ortaya koyduğu naslarla bilinebilir. Çünkü salt akılla veya keşf yoluyla ulaşılan bir bilgi türüyle gaybı çözmek mümkün değildir.”⁴⁸⁶ Kur’an’daki bazı ayetlerin kabir azabına işaret edildiği ifade edilmiştir. Söz konusu ayetlerde, Koçyiğit kabir azabının varlığını kabul etmiştir. Bazı ayetlerde kabirdeki suallere değinirken, bazı ayetlerde de kabir azabının varlığından bahsetmiştir.

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِالْقَوْلِ الَّذِيْ اُنْزِلَ فِي الْحَيٰةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظّٰلِمِيْنَ
İbrahim suresinde,

”وَيَقْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَاءُ“ “Allah, iman edenleri, dünya hayatında ve ahirette sağlam bir söz üzerinde tutar; zalim olanları da saptırır. Allah, dilediğini yapar”⁶²⁴ Allah cc bu şekilde bahsetmektedir. Koçyiğit bu ayet hakkında bazı rivayetler sunmuştur. “Bir Müslüman kabrine konulduğu zaman, getirilir ve Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın Resülü olduğuna şahadet eder. İşte Allah iman edenleri dünya hayatında ve ahirette o söz

⁴⁸⁵ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/559.

⁴⁸⁶ Demirci, *Kur’an ve Tefsir Konusunda Bilinmesi Gereken 88 Soru*, 130-131. ⁶²⁴ el-İbrahim 14/27.

üzerinde sabit tutar... Ayeti budur. Bu ayet kabir azabı hakkında inmiştir.”⁴⁸⁷ Koçyiğit bu ayette bundan hariç iki rivayet daha aktarmış, herhangi bir yorum yapmamıştır.⁴⁸⁸ Başka bir ayetin tefsirinde ise kabir azabının varlığını direk bir şekilde ifade etmiştir. “لَعَلَّ يَأْغُرَ مَلْ صَالِحًا” “Ta ki yapmadan bıraktığım iyi işleri yapayım. Asla Söylediği sadece kendi sözüdür. Tekrar dirilecekleri güne kadar, arkalarında (dönüşlerine mâni olacak) bir engel vardır.”⁶²⁷ Koçyiğit, kâfirlerin istemelerine rağmen isteklerinin önündeki engeli, berzah âlemi yani kabir hayatı olarak açıklamış, tefsir ettiği ayeti başka bir ayetle delillendirmiş, tekit ettiği ayette geçen “zelil edici bir azap vardır”⁴⁸⁹ bölümünü kabir azabı olarak ifade etmiştir.⁴⁹⁰

Son örneğimizde النَّارُ يَغُرُّ عَلَى هَا غُدَاؤَا وَعَشَا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ise, “

“Onlar, sabah akşam ateşe sunulmaktadırlar. Kıyametin koptuğu gün de, Firavun ailesini en şiddetli azaba sokun denilecektir.”⁶³⁰ Koçyiğit kabir azabından bizatihi bahsetmiştir. Bu konuda sahih kaynaklardan rivayetler de nakletmiştir. “Hz. Aişe ra Resulullah’a (s.a.v) kabir azabını sorduğu zaman, Resulullah (s.a.v) onun hak olduğunu söylemiştir”⁴⁹¹ diğer rivayette ise ayette ki manayı aynen teyit etmiştir. “Kişi öldüğü zaman, sabah akşam oturacağı yer kendisine arz olunup gösterilir. O kimse cennet ehlinde ise cennet, cehennem ehlinde ise cehennem gösterilir. Sonra kendisine: İşte burası, kıyamet günü senin oturacağın yerdir denilir.”⁴⁹² Koçyiğit Buhari’den bu rivayetleri naklettikten sonra, kabir azabının varlığını kabul etmekle beraber, bunun ruh ve ceset beraber olup olmayacağı hakkında ayet ve hadislerde kesin bir bilgi olmadığını da söylemekten çekinmemiştir.⁴⁹³

2.11.6. Mi`rac

⁴⁸⁷ Buhari, “Cenaiz”, 86.

⁴⁸⁸ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/162. ⁶²⁷ el-Müminun 23/100.

⁴⁸⁹ el-Casiye 45/9.

⁴⁹⁰ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/106. ⁶³⁰ el-Mümin 40/46.

⁴⁹¹ Buhari, “Cenaiz”, 86.

⁴⁹² Buhari, “Cenaiz” 89.

⁴⁹³ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 6/215.

Sözlükte “uruc” yukarı doğru yükselmektir.⁴⁹⁴ Mi`rac da bu kelimeden türemiş bir ismi alettir ki kendisiyle çıkılan alet anlamını ifade eder. Terim olarak Hz. Peygamber’in göğe yükselişini ve Allah katına çıkışını ifade eder. Olay, Mescid-i Harâm’dan Mescid-i

Aksâ’ya gidiş ve oradan da yükseklerle çıkış şeklinde yorumlandığından kaynaklarda daha çok “isrâ ve mi ‘rac” şeklinde geçerse de Türkçe ’de mi ‘rac kelimesiyle her ikisi de kastedilir.⁴⁹⁵ Mi`rac hadisesi hadislerde geçmektedir. “Mi`rac hadislerinin sıhhatinden ziyade yorumları tartışma konusu olmuştur. Genel kabul, Mi`rac olayının bedenlen ve ruhen olduğu görüşüdür. Ancak hem geçmişte hem de günümüzde Mi`rac olayının bildiğimiz bedenle maddeten gerçekleşmesinin mümkün olmadığını söyleyenlerde vardır.”⁴⁹⁶

Koçyiğit ilgili ayetlerde mi`rac konusunu işlemiş, varlığını kabul etmiştir.⁴⁹⁷ “سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

“Kulu Muhammed'i, geceleyin, Mescid-i Harâm'dan, kendisine bazı ayetlerimizi göstermek için, etrafını mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah, her türlü noksan sıfatlardan münezzehtir. Her şeyi hakkıyla işiten, hakkıyla gören O'dur.”⁴⁹⁸ isrâ ve mi`rac hadisesi ile Hz. Muhammed’in (s.a.v) kendinden önceki olan peygamberlerin dinlerine varis olduğuna delil olduğunu belirtmiştir.<sup>499</sup> Ayrıca burada beş vakit namazın farz kılındığını, Mi`rac hadisesini konu alan hadisi uzun bir şekilde zikretmiştir.⁵⁰⁰ Malum olduğu ve uzun olduğu için burada zikretmeye gerek yoktur. Koçyiğit hadisi rivayet etmeden önce, hadisin elliye yakın sahabe tarafın nakledildiğini, bu yüzden de tevatür derecesinde olduğunu söylemiştir.⁵⁰¹

⁴⁹⁴ Isfehânî, "a`-r-c" Müfredat, 557.

⁴⁹⁵ Salih Sabri Yavuz, “Mi`rac”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Ankara: TDV, 2005), 30/132-135.

⁴⁹⁶ Yavuz Köktaş, *Güncel Hadis Yorum ve Tartışmaları* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2017), 420.

⁴⁹⁷ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 2/235;4/355;6/505,524,525.

⁴⁹⁸ el-İsra 17/1.

⁴⁹⁹ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/308.

⁵⁰⁰ Buhari, “Enbiya”,5.

⁵⁰¹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/309. ⁶⁴²

Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/311.

Koçyiğit'in bu konu hakkında söylediği ve ortaya koyduğu en dikkat çekici olanı ise, mi`racın ruh ve cesetle beraber olduğunu söylemesidir. Bunu da şu cümlelerle ifade etmiştir.

Bu ayeti kerime, şu hususu açıkça ortaya koymuştur ki, Hz. Peygamber'in bir gece içinde Mekke'den Kudüs'e gidişinden ibaret olan İsrâ hadisesi, ceset ve ruhun birlikteliğiyle gerçekleşmiş ve Necm suresinin ilgili ayetinde ve sahih hadislerde de açıklandığı gibi, bunu, Mi`rac adı verilen gökyüzü yolculuğu takip etmiştir.⁶⁴²

Koçyiğit Mi`rac hadisesini bir mucize olarak değerlendirmiş, bu konuya mümkün olmayan bir şey gibi bakılmasını ise, yüce Allah'ın (c.c) Kur'an'da yer alan beyanlarını ve kudretini inkâr mesabesinde değerlendirmiştir.⁵⁰² İsrâ suresinin 60. Ayetinde⁶⁴⁴ ise rüyet ile

rüyanın aynı şeyleri ifade ettiğini, bundan dolayı da ⁵⁰³ayetten maksadın Mi`rac olduğunu ortaya koymuştur.⁵⁰⁴

Koçyiğit bu konuya bir de Necm suresinde değinmiştir. Daha surenin başında sure konularına yer verirken, şu cümleleri sarf etmiştir. “Sureye vahyin Hz. Peygambere Cebrail vasıtası ile gelişinin ispatı ile başlanmış, Mi`rac'tan söz edilerek, Resulullah'ın (s.a.v) Allah'a (c.c) yaklaşması, melekût âleminin acayıplıklarını ve Cebrail'i as melek suretiyle görmesi anlatılmıştır.”⁵⁰⁵ Surenin ilerleyen ayetlerinde ise, مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى “

“Muhammed'in gözü, görülecek şeyden ne sapmış, ne de onu aşmıştır; fakat Rabbinin varlığının en büyük delilini görmüştür.”⁶⁴⁷ Koçyiğit, ayetin mealinden de anlaşılacağı üzere gören kişinin Hz. Muhammed (s.a.v) olduğunu açıkça söylemiştir. Görme esnasında da gözlerinin hiçbir yere kaymadığını, gördüklerinin başında da Cebrail'in asli sureti olduğunu belirtmiştir.⁵⁰⁶

⁵⁰² “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/311.

⁵⁰³ Ayet meali “Sana, "Rabbin bütün insanları kuşatmıştır" demiştik. Sana gösterdiğimiz rüyayı ve Kur'an'daki lanetlenmiş ağacı, insanlar için sadece bir imtihan kılmıştık. Bununla onları korkutuyoruz; fakat bu, onlarda büyük bir taşkınlığı artırmaktan başka bir şeye yaramıyor.”

⁵⁰⁴ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/355.

⁵⁰⁵ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 6/519. ⁶⁴⁷

en-Necm 53/17-18.

⁵⁰⁶ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 6/525. ⁶⁴⁹

İsfahânî, "r-c-m", Müfredat, 345.

2.11.8. Recm

Sözlükte “Recm”, taş atmak manasına gelmektedir.⁶⁴⁹ Terim olarak ise, muhsanlık şartını haiz bulunan zani ile zaniyeyi belli bir şekil üzere taşıyarak öldürmeyi ifade etmektedir.⁵⁰⁷ Verilen tanımı biraz açmak gerekirse, buradaki muhsanlıktan kasıt; hür, akıl balı, Müslüman olmak ve evliliklidir.⁵⁰⁸

Koçyiğit de tefsirinde Recm konusuna değinmiştir. Recm hususunun çıkış noktası ise genelde Nur suresinin 2 ayetidir. “الرَّانِيَّ وَالزَّانِيَّ فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَوْ تَأَخَّذْتُ مِنْ بَعْضِهِمَا رَافَةً فِي

“Zina eden kadın ve erkekten her birine yüzer değnek vurun. Eğer Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsanız, Allah'ın dini hususunda onlara karşı acıma duygusu sizi engellemesin. Onların cezalarının infazına

müminlerden bir topluluk da şahit olsun.”⁵⁰⁹ Koçyiğit bu ayette Allah'ın (c.c) bir ayırım yapmadığını, bu yüzden evli bekâr herkesi kapsadığını, hepsine ayete göre yüz değnek vurulması gerektiğini, fakat Resulullah'ın (s.a.v) tevatür sünnetiyle evli olanlara Recm cezasının gerektiğini söylemiştir.⁵¹⁰ Koçyiğit bu açıklamayı yaptıktan sonra da konu ile alakalı hadisleri nakletmiştir. Bir tanesini nakletmek yeterlidir. “Allahtan başka ilah olmadığına ve benim Allah'ın Resulü olduğuma şehadet eden Müslüman bir kişinin kanı, üç hal dışında helal olmaz. Kanının helal olduğu üç hal şunlardır: Bir nefsi öldürmek, dul olup zina etmek, İslam'ı

⁵⁰⁷ Erdoğan, *Fıkıh ve hukuk terimleri sözlüğü*, 476.

⁵⁰⁸ Abdullah b. Mahmud' b. Mevdu'd el-Mavsili, *El-ihitiyar: li-ta'lili'l-muhtar* (İstanbul: Çağrı, 2011), 5/88.

⁵⁰⁹ en-Nur 24/2.

⁵¹⁰ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/117.

terk edip İslam cemaatinden ayrılmak”⁵¹¹ bu hadisi nakletmesinin akabinde, bekâr da olsa evlenip boşanmış ve zina etmişse bunun cezasının Recm olduğunu belirtmiştir.⁵¹²

Koçyiğit bu ayette bu hadisi zikrettikten sonra Allah resulü (s.a.v) devrinde uygulanan recim cezalarından bahsetmiştir. Gamidiyeli bir kadına ve Maiz’e bu ceza Resulullah (s.a.v) tarafından uygulandığını ayetin tefsirinde zikretmiştir. Bu hadislerin de manen tevatür derecesine ulaştığını ifade etmiştir. Zaten bazı hocalarımızda tevatür demeseler bile bu konuda ki hadislerin Resulullah’a isnadı konusunda bir sıkıntı olmadığını belirtmişlerdir.⁵¹³

Evlilik ve nesli koruma dinin gerekli gördüğü meselelerdendir. İslam’ın en çok önem verdiği müesseselerden bir tanesi aile müessesesidir. Neslin korunması aynı zamanda kişilerin nefislerinin de korunması anlamına gelir. Hiç şüphesiz dini hassasiyeti olan bir evde yetişen bir bireyle alelaide bir evde yetişen birey aynı seviye ve derecede olamayacaktır. İslam ailenin nikâh bağı ile devlet tarafından ve insanlar tarafından tanınmasını sağlamış. Bu müessesenin kadrini kıymetini bilmeyenleri, aile mefhumuna verilen öneme paralel olarak böyle sert bir şekilde cezalandırmıştır.

Müellif Hz. Ömer’den (r.a) nakledilen, “Allah'a kasekle söylüyorum, eğer insanlar: 'Ömer Allah Teâlâ'nın kitabına ilâvede bulundu.' demeyecek olsalar, Recm ayetini

(Kitabullah'a) yazardım”⁵¹⁴ hadisinden hareketle, İslam ulemasının Recm’i hükmü baki lafzı mensuh olarak değerlendirdiklerini zikretmiş, kendisi bir yorum yapmamıştır.⁵¹⁵

2.11.9. Şefaât

⁵¹¹ Buhari, “Diyat”,6;Müslim,“Kasame”,25;Ebu Davud, “Diyat”,3;Tirmizi,“Diyat”,10;Ahmed b Hanbel1:61; Ebu Abdirrahman Ahmed b Şuayb B Ali El-Horosânî Nesaî, *Sünen-i Nesaî*, thk. Ebu Ubeyde Meşhur Hasan Al-i Selman (Riyad: Mektebetü'l-Mearif li'n-Neşr ve'tTevzi`, ts.)“Tahrimü'd-Dem”,4.

⁵¹² Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/117.

⁵¹³ “Bu konuda bk” Selçuk Coşkun, *Hadise bütüncül bakış: tesbît-anlama-anlatma bağlamında bir inceleme* (İstanbul: M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2016), 264.

⁵¹⁴ Ebu Davud, “Hudud”,23.

⁵¹⁵ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/120.

“Birinin önüne düşüp işini görmek; birinin bağışlanmasını için af dilemek anlamlarına gelir. Terim olarak günahkâr müminin affedilmesi, günahı olmayanların ise derecelerinin yükseltilmesi için izin verilen kimselerin Allah nezdinde aracılık yapması diye tanımlanabilir.⁵¹⁶ İlahi adalete aykırı olduğu gerekçesinden dolayı Mutezile tarafından şefaât reddedilmiştir. Ehli Sünnete göre ise ahirette gerçekleşecektir. O gün peygamberler ve Allah’ın sevgili kulları O’nun izniyle Allah’ın şefaât için izin verdiği kullara şefaât edebileceklerdir.⁵¹⁷

Koçyiğit tefsirinde şefaât konusunu yeri geldiğinde işlemiştir.⁵¹⁸ Kendisi şefaatin hak olduğunu kabul etmektedir. Bu konuda sadece yorum yapmamış, hadis nakilleriyle de konuyu ziyadeleştirmiştir. Zahiren şefaatin varlığını inkâr eden ayetleri ise, kâfirlerle alakalandırarak, onlar hakkında şefaatin geçerli olmadığını ifade etmiştir. Şefaât hakkında en çok yer verdiği ayet ise “Ayete’l-Kürsî” olarak meşhur olan ayettir. “*O’nun izni olmadan, O’nun yanında Kim şefâat edebilir?*”⁵¹⁹ Koçyiğit şefaati kabul etmiş, fakat şu cümleleri de ifade etmekten geri durmamıştır.

Dinden sapan ve yeryüzünde fesat çıkaran kötü ahlak ve batıl itikat sahipleri hakkında hiç kimse şefaatte bulunamaz. Hiç kimse onun sünnetini, takdirini ve hükmünü değiştiremez. Bu bakımdan müşriklerin ve kitap ehli haklarında takarrür etmiş cehennem azabı hükmünün şefaatte kaldırılacağı iddiaları boş bir ümitten başka bir şey değildir. Eğer iman ehlinde şefaât edilmeye layık kimseler olursa, böyle bir şefaât de ancak Allah’ın iznine tabidir.⁵²⁰

Koçyiğit şefaât hakkında, güzel ifadelere yer vermiştir. Şefaatin ne olursa olsun, Allah’ın bilgisi dışında olamayacağını ve onun giydirmiş olduğu cezanın asla bozulamayacağını ifade etmiştir. Eğer ceza sonradan değişecekse, bu cezayı, Allah’ın bilmediği anlamına geleceğini bu yüzden de Allah’ın ilmiyle bir çelişki meydana getireceğini

⁵¹⁶ Topaloğlu - Çelebi, *Kelâm Terimleri Sözlüğü*, 289.

⁵¹⁷ “Bu konuda bk” Ahmet Saim Kılavuz, *Ana hatlariyla İslâm akâidi ve kelâma giriş* (İstanbul: Ensar, 2018), 343.

⁵¹⁸ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/192;2/123;3/462;5/585586;6/350.

⁵¹⁹ el-Bakara 2/255.

⁵²⁰ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/369.

söylemiştir. Yani Koçyiğit'e göre şefaati Allah'ın bilgisi dâhilindedir. Onun kaza ve kaderinde bir değişiklik meydana getirmez.⁵²¹

Koçyiğit hadisçi olması hasebiyle şefaati mevzusunun birkaç hadis naklederek, konuyu desteklemiştir. Hadislerin şefaati nefyetmediğine, aksine desteklediğine yer vermiştir. Hz. Peygamberin Ebu Talip hakkında “Umulur ki benim şefaati kıyamet günü ona fayda verir”⁵²² hadisini ve “Hz. Peygamberin şefaatinin ümmetinin büyük günah sahipleri üzerine olacağını”⁵²³ bildiren hadisini nakletmiştir.⁵²⁴ Bu konudaki genel hadisler hakkında Köktaş şöyle söylemektedir. “Şefaati hadisleri pek fazladır. Onlar da manevi tevatür seviyesine çıkmıştır. Şefaati, Allah'ın rahmetinin bir tezahürü olarak Hz. Peygamberin müminler için Allah'tan dua talebinde bulunmasıdır.”⁵²⁵

Koçyiğit başka ayetlerde de şefaati noktasına değinmiştir. Özellikle de İsra suresinde geçen “makam-ı mahmud”⁶⁶⁹ kelimesini, müfessirlerin geneli gibi şefaati olarak yorumlamıştır. Zaten Tirmizi'den aynen makam-ı mahmud'un şefaati olduğu⁵²⁶ bildiren hadisini ve artı şefaati ilgili birkaç hadisi nakletmiştir.⁵²⁷

Koçyiğit konunun başında değindiğimiz gibi, zahiren şefaatin varlığına ters düşen ayetleri ise, kâfirlerle bağdaştırmıştır. “*وَاتَّقُوا يَوْمًا لَّا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلََّا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلََّا يُوْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلََّا هُمْ يُنْصَرُونَ*” “Hiç kimsenin hiç kimse adına bir şey ödemeyeceği, hiç kimseden şefaatin kabul edilmeyeceği, hiç kimseden fidiye alınmayacağı ve (nihayet) kendilerine yardım bile edilmeyecek bir günden, (hesap gününden) sakının”⁶⁷² ayetinde peygamberlerinin Yahudi

⁵²¹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/369.

⁵²² Buhari, “Rikak”, 51.

⁵²³ Ebu Davud, “Sünne” 23.

⁵²⁴ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/369-370.

⁵²⁵ Yavuz Köktaş - Erhan Güngör, *Günümüz hadis problemleri*, 2014, 321. ⁶⁶⁹

el-İsra 17/79.

⁵²⁶ Tirmizi, “Tefsir”, 18.

⁵²⁷ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/368. ⁶⁷²

el-Bakara 2/48.

ve Hristiyanlara şefa'at edemeyeceğini dile getirmiştir.⁵²⁸ Başka bir ayette ise, “لَ يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا” “*Rahman'ın katında, bir ahid almış olanlar dışında hiç kimse şefa'at edemez*”⁵²⁹ müşriklerin ibadet ettikleri putların kıyamet gününde şefa'atçi olacaklarına

inandıklarını, bu yüzden de Allah'ın (c.c) bu inancı reddettiğini, kendi izin verdiği kimselerin şefa'at edeceğini bize bildirdiğini söylemiştir.⁵³⁰

2.11.10. Mucizeler

Koçyiğit tefsirinde bir yerde mucizenin tanımını yapmaktadır. Koçyiğit'e göre mucize harikulade bir iş'tir. Yaratıcısı ise Allah'tır (c.c). İnsanların alışık olmadıkları bir tarzda cereyan etmektedir.⁵³¹ Koçyiğit mucizenin varlığını kabul etmektedir. Tefsirinde de yeri geldiğinde yer vermiştir.⁵³² Koçyiğit'in mucizelere bakış açısına değinmek gerekirse kendisi bazen ayetleri aynen kabul ederken bazen akılcı yorumlara kaçmıştır. Bazen de şartlı olarak eğer bu böyleyse mucizedir diyerek ayeti yorumlamıştır.

Herkesin malumu olan ayın yarılmaması olup, “şakkı kamer” diye meşhur olan hadiseyi, Koçyiğit bir mucize olarak aynen kabul etmiştir. “اِفْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ” “*Kıyamet vakti yaklaşmış ve ay yarılmıştır*.”⁶⁷⁸ Bu ayetle ilgili rivayeti nakletmiştir. “Resulullah (s.a.v) zamanında ay ikiye yarıldı da Resulullah “şahit olunuz” buyurdu.”⁵³³ Koçyiğit bu hadislerin tevatür derecesinde olduğunu söylemiştir.⁵³⁴ Bu konu hakkında ki iki görüşü de nakletmiştir.

⁵²⁸ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/131.

⁵²⁹ el-Meryem 19/87.

⁵³⁰ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/494.

⁵³¹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/468.

⁵³² Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/354,488;3/170,171;4/69,311,592;5/430. ⁶⁷⁸ el-Kamer 54/1.

⁵³³ Müslim, “Sıfatü'l-Kıyame ve'l-Cenneti ve'n-Nar”,43.

⁵³⁴ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 6/541,545.

Birinci görüşe göre; ayın yarılması hadisesi gerçekleşmiştir. İkinci görüşe göre ise kıyamete yakın gerçekleşecektir. Koçyiğit kahr ekseriyetin birinci görüşü tercih ettiğini vurgulamıştır.⁵³⁵

Koçyiğit Bedir’de meleklerin yardıma gelmesi ile ilgili olan ayette, “إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ” “Rabbinizden yardım istemiştiniz de O, "birbiri

arkasına göndereceğim bin melek ile sizin elbette yardımcınızım" diyerek sizin duanızı kabul etmişti”⁵³⁶ meleklerin bizatihi katılmasından çok kalbi bir iş yapmak üzere gönderildiklerini ifade etmiştir. Aslında Koçyiğit ayetle ilgili İbni Abbas’tan bir hadis nakletmiştir.

“O gün Müslümanlardan bir adam önünde giden müşriklerden bir adamın arkasından hızlıca koşuyorken üzerinden kamçı ile indirilen bir darbe sesi ile “ilerle hayzum” diyen bir süvari sesi işitmişti. Önündeki müşrike baktığı zaman, yere yıkıldığını görüverdi. Ona bakınca

burnunda bir bere izinin bulunduğunu ve kamçı darbesi gibi yüzünün yarılmış olduğunu ve bütün buralarının morarmış olduğunu gördü. Ensar’dan olan o zat gelip bunu Resulullah’a (s.a.v) anlatınca doğru söylüyorsun, o üçüncü semadan gelen yardımcılardandı buyurdu. O gün yetmiş kişiyi öldürmüş, yetmiş kişiyi de esir almışlardı”⁵³⁷ Koçyiğit bu rivayeti nakletmesine rağmen, Kur’an’da meleklerin bizzat savaşa katıldıklarına dair bir delil bulunmadığından, ayrıca bazı kavimleri Cebrail’in as tek başına helak ettiğinden⁵³⁸, gibi olaya akılcı yaklaşarak yorumlamıştır.⁵³⁹

Koçyiğit sadece bu örnekte değil, Hz. Âdem’in üzerine gökten elbise indirilmesini pamuğun yaratılması⁵⁴⁰ Hz. Salih’in deve mucizesini devenin ilk yaratılması,⁵⁴¹ Lut kavminin taşlanması gök cismi,⁵⁴² mesh adı verilen dönüştürülme eyleminin sureten değil ahlaken⁵⁴³

⁵³⁵ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 6/545.

⁵³⁶ el-Enam 8/9.

⁵³⁷ Müslim, “Cihat”, 58.

⁵³⁸ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/543.

⁵³⁹ “Bu konuda bk” Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/228.

⁵⁴⁰ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/30.

⁵⁴¹ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/85.

⁵⁴² Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/91.

⁵⁴³ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/141.

olduğu şeklinde yorumlamıştır. Ayrıca Hz. Zekeriya'nın (a.s) Hz. Meryem'in yanında bulunduğu meyvelerin yazın kış meyvesi, kışın yaz meyvesi olarak tefsirlerde geçen yorumun İsrailiyyat olduğunu, bu yüzden Zekeriya'nın rast geldiği meyvelerin zamanında yetişen meyveler olduğunu zikretmiş⁵⁴⁴, Enbiya suresinde ise bu meyve işinin bir mucize olduğunu söylemiştir⁵⁴⁵.

Son örneğimizde ise, Koçyiğit eğer bu olay doğruysa mucizedir diyerek şarta bağlamıştır. “وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ” *“İnsanları hacca çağır; yürüyerek veya deve üzerinde bütün uzak yollardan sana gelsinler”*⁶⁹² bu ayette Koçyiğit müfessirlerden bir rivayet nakletmiştir.

Rivayete göre Hz. İbrahim as ayetteki emri alınca, “Rabbim! Ben onları hacca çağırayım; ancak bu çağırımı yapabilmem için sesimi onlara nasıl ulaştırayım?” demiş, rabbi de ona: “Sen onlara seslen; onlara senin sesini duyurmak bize düşer” buyurmuştur. Bundan sonradır ki İbrahim de bazı rivayetlere göre Safa tepesine, bazı rivayetlere göre Kubeys tepesine çıkmış ve: “Ey İnsanlar! Rabbiniz Beyt'i haccetmenizi size farz kıldı” diye nida etmiştir. Bunun üzerine onun sözleri, dağları ve tepeleri aşarak bütün insanlara ve hatta ana rahminde bulunan yavrulara kadar ulaşmıştır.⁵⁴⁶

SONUÇ

Bu çalışmada Talât Koçyiğit'in hayatından ve eserlerinden söz edilmiştir. Özellikle hadis alanıyla öne çıkan Koçyiğit hocanın İsmail Cerrahoğlu beyefendi ile beraber yazmaya başladıkları, 1. cildinden sonrasının Koçyiğit tarafından bitirildiği eser incelenmeye alınmıştır. Eser açık ve sade bir dil ile, müellifin eserin önsözünde söylediği gibi içtimai tefsir ekolüne göre yazılmıştır. Fakat mukaddimede böyle bir şey zikredilmese tefsiri okuyan kimse eserin rivayet tefsir metoduna göre yazıldığını düşünebilmektedir. Müellif hadisleri ayetlerin arasına ustalıkla yerleştirmiştir.

Tefsirin ilk cildi ile son cildi arasında metot ve yöntem mukayesesi yapıldığında pek farklılık gözükmemektedir. Diğer tefsirlerde olduğu gibi ilk ciltler daha yoğun son ciltler daha yalındır. Müellif tefsirinde tefsir geleneğine bağlı kalarak önce ayetin ayetle sonra hadis ve daha sonra da sahabe ve tabiin tefsiri ile bir yol izlemiştir. Az da olsa açıklanma bekleyen yerleri

⁵⁴⁴ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/455-456.

⁵⁴⁵ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 4/609. ⁶⁹²
el-Hac 22/27.

⁵⁴⁶ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 5/27.

beyan etmiştir. Ayrıca yeri geldikçe diğer ilimlerle alakalı olan bölümleri tefsir etmekten geri durmamıştır. Ayetlerin birbiriyle olan münasebetine ve ayetin kur'an içindeki bütünlüğüne önem vermiştir.

Koçyiğit yeri geldikçe fıkıh ve akait konularına yer vermiştir. Çoğunluğun mutabakata vardığı konularda görüşleri zikretmiştir. Çoğunluğun ortak fikre varamadığı konularda görüşünü zikretmekten çekinmiş, görüşünü ifade etse bile doğrusunu Allah bilir deyip kenara çekilmiştir. Tefsirinin neredeyse bütününde orta yolu tutmayı tercih etmiştir. Bazen de görüşünü açıkça ortaya koymuş, bazen ilk ciltlerde söylediği görüşe karşılık muhalif bir görüşü benimsemiştir

Hz. İsa konusunda Âli İmran suresinde geleneksel görüşü tercih edip bir gün gökten indirileceğini savunurken, başka bir yerde Hz. İsa'nın normal bir ölümle vefat ettiğini söylemiştir. Zuhur suresinde de onun kıyamet alameti olarak geleceğini ayete göre zikretmiştir. Bu durumda Koçyiğit kendisiyle çelişmektedir.

Nesh konusuna gelindiğinde geleneksel görüşe tutunduğunu savunmuştur. Fakat nesh konu olabilecek her ayette yorumlama yolunu tercih ederek nesh yoluna gitmemiştir. Yorumlayamayacağı ayette ise nesh yerine iptal olmuştur diyerek farklı bir yol izlemiştir.

Mucizeler hususunda geleneksel görüşe tutunup mucizenin varlığını kabul etmiştir. Bazı yerlerde ise mucizeyi yorumlama yoluna gitmiştir. Hz. Meryem'in yanında bulunan meyveleri Âli İmran suresinde yazın yaz meyvesi kışın kış meyvesi olarak yorumlarken, enbiya suresinde bir mucize olarak kışın yaz meyvesi yazın kış meyvesi bulunuyordu demiştir. Hz. Salih'in devesini bir mucize olarak değil de devenin ışık olarak yaratılması olarak yorumlamıştır. Size bir elbise indirdik ayetini pamuğun yaratılması olarak açıklamıştır.

Eserde direk görülen ve göze çarpan en büyük sıkıntı kaynak problemidir. Mukaddimeden hemen sonra kaynakça verildiği halde eserin içerisinde birkaç yer dışında kaynak verilmemiştir. Sebebi ise büyük ihtimalle hocanın bilgisayar kullanmasını çok iyi bilmemesinden kaynaklanmaktadır.⁵⁴⁷ Eserde verilen hadis kaynakları ise bilinenin aksine cilt

⁵⁴⁷ Görev yerim olan Makedonya'da camiye ziyarete gelen Ragıp AKYÜREK beyefendi Talât Koçyiğit'i tanıdığını onun zamanında fakültede sekreterlik yaptığını söyledi. Ve şunları ilave etti. Hoca bilgisayar kullanmayı bilmiyordu. "Eğer bilgisayar kullanmayı bilseydim ben daha çok yazı yazardım" dediğini nakletti.

ve sayfa numarası ile gösterilmiştir. Ayrıca bir görüş zikredilirken sayfa ve cilt numarası verilmeksizin eserin müellifi veya kendisi zikredilmiştir. Bu da asıl kaynağa ulaşmayı biraz zorlaştırmaktadır.

Eserde biz dipnotları olabildiğince vermeye çalıştık. Eserin pdf'si olmadığı için uzun emekler sonucunda bu bilgiler elde edilmiştir. Bizden sonra bu eser hakkında çalışma yapmak isteyenlere kaynaklık etme açısından dipnotlarda ki ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. Fakat yine de bizim gözümüzden kaçan bazı yerler olabilecektir.

Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri adlı bu eser son dönem hadisçilerinden velut bir alim tarafından kaleme alınmıştır. Yeniden basımıyla eksiklikleri giderilebilirse eser yalın açık birçok konuyu birlikte sunabilmektedir. Hem rivayet hem dirayet hem içmai hem bilimsel tefsir türlerini içerisinde barındırmaktadır. Okumayı bilen her kesimden insanın istifade edeceği bir eserdir.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel. *el-Müsned*. thk. Şu'ayb Arnavut. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1416.
- Ahmet Naim, Kamil Miras. *Sahihi Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi*. 8 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019.
- Albayrak, Hâlis. *Tarihin içinden Kur'an'ı algılamak*. İstanbul: Şûle Yayınları, 2. Basım., 2016.
- Ali Haydar Efendi. *Dürrü'l-hükkâm: şerhu mecelleti'l-ahkâm*. 4 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2. Basım., 2017.
- Aliyyü'l-Cârim - Mustafa Emin. *el-Belâgatü'l-Vâdiha*. Lübnan-Beyrut: Müessetü'l-Kütübi's-Segâfiyye, 2. Basım., 1438.
- Aydınlı, Abdullah. *Hadis ıstılahları sözlüğü*. İstanbul: İFAV, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2013.

- Beyhakî, Ebûbekir Ahmed b. Hüseyin b. Ali el-. *Sünenü'l-Kübra*. thk. Muhammed Abdulkadir Ata. Beyrut: Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 3. Basım., 1424.
- Beyzâvî, Nâsirüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed el-. *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil*. 2 Cilt. Beyrut: Daru's-Sadr, 2001.
- Bilgin, Recep. "Talat Koçyiğit'in Hayatı, Eserleri ve Türkiye'deki Hadis Çalışmalarına Katkısı". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 12/2 (28 Ekim 2015), 167-194. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ksusbd/126263>
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâîl el. *El-Câmi'us-sahîh*. thk. İzzeddin Dalli, İmad Et-Tayyar, Yasir Hasan. Beyrut: Müessesetü'r-Risale Naşirun, 1440.
- Celâleddin el-Mahallî - Celâleddin es-Süyûtî. *Tefsiri Celaleyn*. İstanbul: Yasin Yayınevi, ts.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir usûlü*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 23. Basım., 2012.
- Coşkun, Selçuk. *Hadise bütüncül bakış: tesbît-anlama-anlatma bağlamında bir inceleme*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 3. Basım., 2016.
- Cürcânî, Allame Ali b Muhammed Seyyid Şerif el-. *Mu'cemü't-Ta'rîfât*. nşr. Muhammed Sıddık Minşâvî. Kahire: Daru'l-Fazile, ts.
- Demir, Şehmuz. *Mitoloji Kur'an kıssaları ve tarihi gerçeklik*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2015.
- Demirci, Muhsin. *Günümüz Tefsir Problemleri*. İstanbul: İFAV, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2. Basım., 2018.
- Demirci, Muhsin. *Kur'an ve Tefsir Konusunda Bilinmesi Gereken 88 Soru*. İstanbul: Beyan, 2019.
- Demirci, Muhsin. *Tefsir tarihi*. İstanbul: İFAV, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 9. Basım., 2011.
- Demirci, Muhsin. *Tefsir terimleri sözlüğü*. İstanbul: İFAV, 6. Basım., 2017.
- Dimyatî, Şihabettin Ahmed b Muhammed b Abdulganî. *İthafu Fudelai Beşer Fi'l- Kiraâti Erbea Aşer*. nşr. Muhammed Ali Biydun. thk. Şeyh Enes Mehre. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1419.
- Ebû Dâvud, Süleymân b. Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî. *Süneni Ebî Dâvud*. thk. Yasir Hasan, İzzeddin Dalli, İmad Et-Tayyar. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1437.
- Elik, Hasan. *Kur'an ışığında farklı konular farklı yorumlar*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2010.
- Er, Rahmi. "Makale". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 27/408. Ankara, 2002.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve hukuk terimleri sözlüğü*. İstanbul: Ensar, 6. basım., 2016.
- Erul, Bünyamin. *Hadis tetkikleri: eleştirel bir yaklaşım*. Ankara: OTTO Yayınları, 2016.
- Erul, Bünyamin. "Koçyiğit Talât". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. EK/2/73. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2016.
- Erul, Bünyamin. *Sahabenin Sünnet Anlayışı*. Ankara: TDV, 11. Basım., 2019.
- Fayda, Mustafa. "Siyer". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 37/319-324. Ankara: TDV, 2009.
- Hallaf, Abdu'l-Vehhab. *İlmu usuli'l-fikh*. thk. Muhammed Hadi Metinî Mardinî. Diyarbakır: Mektebetü seyda, ts.
- Hamevî, Şihabuddin Ebî Abdullah Yakut b Abdullah. *Mu'cemu'l-buldan*. 5 Cilt. Beyrut: Daru Sâdr, 1397.
- Hatip Kazvînî, Celaleddin Muhammed b Abdurrahman b Ömer b Ahmed b Muhammed. *Elizâh fî ulûmi'l-belaga el-meâni velbeyân velbedi'*. thk. İbrahim Şemsuddin. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424.

- Hemmam b Münebbih. *Sahifetü Hemmam*. thk. Ali Hasan Ali Abdulhamid. Beyrut: Daru'l-İslamî, 1407.
- Isfehânî, Ragıb el-. *Müfredat*. thk. Safvan Adnan Davudî. Dimeşk: Darü'l-Kalem, 4. Basım., 1430.
- İbni Arabî, İmamü'l-Hafız. *Ârizetü'l-ahvezî bi şerhi sahîhi't-Tirmizî*. 13 Cilt. Beyrut: Daru'lKütübi'l-İlmiyye, ts.
- İbni Ebi Isba`el-Mısırî. *Tahrîru't-tahbîr fî sinaati's-şî'ri ve'n-neşri ve beyani i'cazi'l-Kur'an*. thk. Hanefî Muhammed Şerif. haz. Muhammed Tevfik Avîda. Beyrut: Daru İhyai'tTurasi'l-İslamî, ts.
- İbni Esîr, İzzeddin Ebi'l-Hasen Ali b Muhammed el-Cezerî. *Usdu'l-gabe fî marifeti's-sahabe*. thk. Ali Muhammed Muavvez, Adil Ahmet AbdülMevcud. 8 Cilt. Beyrut: Daru'lKütübi'l-İlmiyye, ts.
- İbni Farîs, İbni Hüseyin Ahmed b Zekerîyya. *Mu'cemu Mekayisi'l-Luga*. thk. Abdu's-Selam Muhammed Harun. 6 Cilt. Beyrut: Daru'l-Fikr, 1399.
- İbni Hacer, Ahmed b Ali b. *el-Isabe fî temyîzi's-sahabe*. thk. Ali Muhammed Muavvez, Adil Ahmet AbdülMevcud. 8 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415.
- İbni Hacer, Ahmed b Ali b. *Nüzhetü'n-nazar fî tavzîhi nühhbetü'l-fiker*. thk. Nurettin İtr. Dimeşk: Matbaatü Sabah, 3. Basım., 1421.
- İbni Hişam. *es-Siretü'n-Nebeviyye*. thk. Ömer Abdusselam Tedmurî. 4 Cilt. Beyrut: Daru'lKitabu'l-Arabî, 3. Basım., 1410.
- İbni İshak, Muhammed b Yesar el-Muttalibî el-Medenî. *es-Siretü'n-Nebeviyye*. nşr. Muhammed Ali Beydun. thk. Ahmed Ferîd el-Mezîdî. 2 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübi'lilmiyye, 1424. İbni Kesîr. *Tefsir Usûlüne Giriş*. çev. Hanîfî Akın. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2018.
- İbni Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmail b Ömer el-Kureşî ed-Dimeşkî. *Tefsiru'l-Kur'an'il-Azim*. thk. Sami b. Muhammed Sellâme. 8 Cilt. Riyad: Daru Taybe li'n-Neşr ve't-Tevzi', 2. Basım., 1420.
- İbni Kudame, Muhammed Abdullah b Ahmed b Muhammed. *Mugni*. thk. Abdullah b Abdulmuhsin et-Türkî, Abdülfettâh Muhammed el-Hulv. 15 Cilt. Riyad: Daru Alemi'l-Kütüb, 3. Basım., 1417.
- İbni Mace, Hafız Ebi Abdullah Yezid el-Kazvini. *Süneni İbni Mace*. thk. Muhammed Fuad Abdalbaki. Daru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, ts.
- İbni Manzur, Ebû'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mukrem el-İfrîkî el-Mısırî. *Lisanü'lArab*. 15 Cilt. Beyrut: Daru's-Sadr, ts.
- İbni Rüşd, Ebu'l-Velid Muhammed b Ahmed. *Bidayetü'l-Müçtehid ve Nihayetü'l-Muktesid*. thk. Salim Cezairî. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1436.
- İbni Sa'd, Muhammed b Menî' ez-Zührî. *Tabakati'l-Kübrâ*. thk. Ali Muhammed Ömer. 11 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 1421.
- İbnu'l-Cevzî. *Nasihu'l-Kur'an*. thk. Muhammed Eşref Aliyyu'l-Malbarî. Medine: İhyai'tTürasi'l-İslamî, 1404.
- Kara, Mustafa. "Kur'an Kıssalarında Konu ve Kapsam Merkezli Bir Analiz" 9/1 (2014), 69102.
- Karadâvî, Yusuf el-. *Keyfe Neteâmelu mea's-Sünneti'n-Nebeviyyeti*. Kahire: Daru's-Şurûk, 2. Basım., 1423.
- Karaman, Hayreddin vd. (ed.). *İman ve ibadetler*. Yenimahalle, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 22. Basım., 2014.

- Kattan, Menna`Halil el-. *Mebahis fî Ulûmil-Kuran*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale Naşirun, 35. Basım., 1998.
- Kettanî, Ebu Abdullah Muhammed b Cafer. *Nazmü'l-Mütenasıra mine'l-Hadîsi'l-Mütevâtir*. Mısır: Zatü'l-Feharisi'l-İlmiyye, ts.
- Kılavuz, Ahmet Saim. *Ana hatlariyla İslâm akâidi ve kelâma giriş*. İstanbul: Ensar, 30. basım., 2018.
- Kıymışoğlu, Abdulnasır. *Kitap Medeniyeti*. Ankara: DİB, 2019. Koçyiğit, Talât. *Hadis İstılahları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1980.
- Koçyiğit, Talât. *Hadis Usûlü*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 17. Basım., 2018.
- Koçyiğit, Talât. *Hadisi Şerif Külliyyatı*. İstanbul: Tercüman Gazetesi, 1983.
- Koçyiğit, Talât. *Hadislerin Işığında İman İbadet Ahlak*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1974.
- Koçyiğit, Talât. *Hadislerin Toplanması Ve Yazı İle Tespiti*. Konya: Hüner Yayınevi, 2. Basım., 2016.
- Koçyiğit, Talât. *Hutbeler Sohbetler Va'z Ve Nasihatlar*. Ankara: Kılıç Kitabevi, 1995. Koçyiğit, Talât. *İslami Davetin Mahiyeti ve Hazreti Peygamberin Hutbeleri*. Ankara: Kılıç Kitabevi, 1994.
- Koçyiğit, Talât. *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*. 7 Cilt. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2016.
- Koçyiğit, Talât. *Kur'an-ı Kerim Meâli*. Konya: Hüner Yayınevi, 2012.
- Köktaş, Yavuz. *Güncel Hadis Yorum ve Tartışmaları*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2. Basım., 2017.
- Köktaş, Yavuz. *Kur'an'a aykırı görülen hadisler: tespit ve değerlendirme*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2. Basım., 2015.
- Köktaş, Yavuz - Güngör, Erhan. *Günümüz hadis problemleri*, 2014.
- Kurtubî, Ebi Abdillâh Muhammed b Ahmed el-. *el-Camiu li Ahkami'l-Kur'an*. thk. Abdullah b Abdulmuhsin et-Türkî - Muhammed Rıdvan Iraksûsî. 24 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1427.
- Mâlik b. Enes, Ebû Abdillâh b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî. *Muvatta*. thk. Muhammed Fuad Abdulbaki. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâs el-Arabî, 1406.
- Mavsili, Abdullah b. Mahmud' b. Mevdu'd el-. *El-ihtiyar: li-ta'lili'l-muhtar*. İstanbul: Çağrı, 4. Basım., 2011. Mertoğlu, M. Suat. "Tefsiru'l-Menar". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 40. Ankara: TDV, 2011.
- Mizzî, Cemaluddin Ebi'l-Haccâc Yusuf el-. *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Rical*. thk. Beşşar Avved Maruf. 35 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale Naşirun, 1413.
- Muhammed Ali Sâbûnî. *Safvetü't-Tefâsîr*. 3 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 1436.
- Muhammed Fehd Haruf. *el-Müeyesser fî'l-Kırââtî'l-Erbaa Aşere*. thk. Muhammed Kerim Rabih. Beyrut: Daru'l-Kütübü't-Tayyib, 1420.
- Muhammed Tayyib İbrahim. *İ'rabu'l-Kur'an'i-i-Kerîm*. Beyrut: Daru'n-Nefâs, 1435.
- Mukatil b Süleyman. *Tefsir Mukatil b Süleyman*. thk. Abdullah Mahmûd Şehhâte. 5 Cilt. Beyrut: Müessetü Tarîhu'l-Arabî, 1423.
- Mübârekfûrî, Ebû'l-Ulâ Muhammed Abdurrahmân b. Abdurrahîm el-. *Tuhfetu'l-ahvezi bi şerhi camii't-Tirmizi*. thk. Abdurrahman Muhammed Osman. Daru'l-Fikr, ts.
- Müslim, Ebû'l-Hasan Muslim b. Haccâc b. Muslim el-Kuşeyrî en-Nişâburî el-. *el-Cami'ussahih*. thk. Ebû Kuteybe Nazr Muhammed el-Fâryâbî. Riyad: Daru Taybe li'n-Neşr ve't-Tevzi, 1427.
- Nesaî, Ebu Abdurrahman Ahmed b Şuayb B Ali El-Horosânî. *ss-sünenü'l-kübra*. thk. Şuayb el-Arnâvut. 12 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-risale, 1421.

- Nesaî, Ebu Abdurrahman Ahmed b Şuayb B Ali El-Horosânî. *Sünen-i Nesaî*. thk. Ebu Ubeyde Meşhur Hasan Al-i Selman. Riyad: Mektebetü'l-Mearif li'n-Neşr ve't-Tevzi`, ts.
- Nesefî, Ebû'l Berekât en-. *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*. thk. Yusuf Ali, Bedevî, Muhyiddin Deyb Mustu. 3 Cilt. Beyrut: Daru İbni Kesîr, 1439.
- Nureddin Es-Sabuni. *Mâtürîdiyye akaidi el-Bidâye fî Usûli'd-Dîn tercümesi*. çev. Bekir Topaloğlu. İstanbul: İFAV, 18. Basım., 2017.
- Nurettin İtir. *Menhecü'n-Nakd fî Ulumi'l-Hadîs*. Dimeşk: Daru'l-Fikr, 1401. Okumuş, Mesut vd. *Tefsir: el kitabı*. ed. Mehmet Akif Koç. Ankara: Grafiker Yayınları, 6. Basım., 2018.
- Oy, Aydın. "Atasözü". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 4/44-46. Ankara: TDV, 1991.
- Özaşar, Mehmet Emin vd. "Prof. Dr. Talat KOÇYİĞİT ile Söyleşi". *Diyanet Aylık Dergisi* 245 (2011). Öztürk, Mustafa. *Kur'an kıssalarının mahiyeti*. İstanbul: Kuramer, 2. Basım., 2017.
- Öztürk, Mustafa. *Kur'an-ı kerim mealî: anlam ve yorum merkezli çeviri*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2. Basım., 2016.
- Razi, Fahrettin b Allame Diyauddin Ömer. *Tefsîr-i Kebîr Mefâtihu'l-Gayb*. 32 Cilt. LübnanBeyrut: Daru'l-Fikr, 1401.
- Reşit Rıza, Seyyid Muhammed. *Tefsiru'l-Menar*. 12 Cilt. Mısır: Daru'l-Menar, 2. Basım., 1367.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-. *Usulu serahsî*. thk. Ebu'l-Vefa El Afkânî. Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-ilmiyye, 1414.
- Sırma, İhsan Süreyya. *İslam öncesi Mekke dönemi ve Hz. Muhammed*. İstanbul: Beyan Yayınları, 32. Basım., 2018.
- Subhi Salih. *Mebahis fî Ulumi'l-Kur'an*. Beyrut: Daru'l-İlmi'l-Melâyîn, 10. Basım., 1977.
- Suyûtî, Celaledin es-. *el-Ezharu'l-Mütenasıra fî'l-Ahbari'l-Mütevâtira*. Beyrut: Daru'l-Fikr, 1416.
- Suyûtî, Celaledin es-. *el-İtkân fî Ulumi'l-Kur'an*. thk. Şuayb el-Arnaut. Beyrut: Müessesetü'r-Risale Naşirun, 1429.
- Suyutî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-. *Lübabü'n-Nukul fî Esbabî'n-Nüzul*. Beyrut: Müessetü'l-Kütübî's-Segâfiyye, 1422.
- Şeltut, Mahmut Muhammed. *Mukarenetü'l-Mezahib fî'l-Fıkh*. thk. Muhammed Ali Sâys. İstanbul: İrşad Kitabevi, 2. Basım., 1439.
- Şimşek, Sait. *Günümüz Tefsir Problemleri*. İstanbul: Kitap Dünyası, . . Basım., 2016.
- Şirazî, Ebu İshak. *Tabakatü'l-Fukaha*. thk. İhsan Abbas. Beyrut: Daru'r-Raidi'l-Arabi, ts.
- Taberânî, Ebû'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-. *Mucemu'l-Evsat*. thk. Ebu muaz-Ebu'l-Fazl. Kahire: Daru'l-Haremeyn, 1415.
- Taberî, Muhammed b İbni Cerîr et-. *Camiü'l-Beyan an Te'vîli Ayi'l-Kur'an*. thk. Abdullah b Abdulmuhsin et-Türkî. 26 Cilt. Kahire: Daru'l-Hicr, 1422.
- Tevfik el-Hâkim - Koçyiğit, Talât. *Ashab-ı Kehf*. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1980.
- Tirmizî, Muhammed b. 'İsa b. Sevre et-. *Sünen'i Tirmizi*. thk. Beşşar Avved Maruf. Beyrut: Daru'l Garbi'l İslamî, 1996. Topaloğlu, Bekir - Çelebi, İlyas. *Kelâm Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İSAM, 5. Basım., 2017.
- Vahidî, Ebu'l-Hasan Ali b Ahmed. *Esbabu'n-Nüzul*. thk. Isam b Abdulmuhsin el-Humeydan. Demmam: Daru'l-Islah, ts.
- Yavuz, Salih Sabri. "Mi'rac". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 30/132-135. Ankara: TDV, 2005.
- Yeniél, Necati vd. *Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi*. 17 Cilt. İstanbul: Şamil Yayınevi, 1988.

- Zehebî, Muhammed Hüseyin. *et-Tefsir ve'l-Müfessirun*. 3 Cilt. Kahire: Mektebetü Vehbe, 7. Basım., 2000.
- Zekiyuddin Şaban. *Usulu'l-fikhi'l-islami*. İstanbul: İrşad Kitabevi, 1438.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Caru'llah Mahmud b Ömer b Ahmed ez-. *El-Keşşâf 'an Hakā'iki Gavâmidı't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Ekāvîl fî Vucûhi't-Te'vîl*. thk. Halil Me'mun Şîha. Beyrut: Daru'l-Marife, 2. Basım., 1430.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Caru'llah Mahmud b Ömer b Ahmed ez-. *Esasu'l-Belâga*. thk. Muhammed Bâsil Uyûn Es-Sûd. 2 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-ilmîyye, 1419.
- Zerkeşî, Bedrettin Muhammed b Abdullah ez-. *el-Burhân fî Ulumi'l-Kur'an*. thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim. 4 Cilt. Kahire: Daru't-Turas, ts.
- Zeydan, Abdu'l-Kerim. *El-Medhal lidiraseti's-Şeriatî'l-İslami*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale Naşirun, 1439.
- Zürkânî, Muhammed Abdul'azim ez-. *Menâhilu'l-'İrfân fî ulumi'l-Kur'an*. Matbaatü Îsâ Elbanî, 3. Basım., ts.
- “Kitab-ı Mukaddes”. <https://www.Kitabimukaddes.Com>. 25 Mart 2020

ÖZGEÇMİŞ

.....yılında’de doğdu. İlk, Orta ve Lise eğitimini’da tamamladı. yılında Üniversitesi Fakültesinden mezun oldu. yılında başladığı Dini Yüksek İhtisas Müdürlüğünden yılında mezun oldu. Halen Diyanet İşleri Başkanlığında Cezaevi Vaizi olarak görev yapmaktadır. Ayrıca yurt dışı görevlendirilmesi nedeniyle Kuzey Makedonya’da din görevlisi olarak çalışmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

